

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Ogruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Olaf Andersen: hjemstaven. — Christine Keimer: Mindets Blomst. — Poul Andersen: hovedregler for Dialekt-Retkrivning. — Poul Andersen: Oversigt over Lydkrift. — Holger Havrehed: Gamle husmøller. — Rasmus Hansen: Sagn fra Øddbjerg.

1. hæfte.

Januar 1928.

1. Aargang.

I det første Hæfte af »FYNSK HJEMSTAVN« hermed udsendes, ønsker jeg først at bringe en Tak for al den Velvilje og Hjælp, jeg fra mange Sider har mødt under det forberedende Arbejde. Særlig ønsker jeg at takke de Samlere, Forskere, Forfattere, Kunstnere og Institutioner, der har lovet at støtte Maanedsskriftet og overlade det Stof, desuden de Blade, der velvilligt har optaget Meddelelser om Planen, og endelig dem, der ved forud at tegne sig som Holdere har gjort det muligt at begynde med nogenlunde Betyggelse i økonomisk Henseende.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi. Der forsvinder med hvert Slægtled, der gaar i Graven, meget, som, hvis det var blevet optegnet, kunde have haft stor Værdi, ikke blot for Videnskaben, men ogsaa for kommende Slægter i Befolkningens brede Lag. — Emnerne kan ogsaa hentes fra Naturens Verden.

Folkemindeoptegnelser vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest uforfalsket tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse benytte de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i nærværende Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i nærværende Hæfte.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Det er mit Haab, at dette lille Maanedsskrift, saa længe det kan holdes gaaende, maa faa Lykke til i Samklang med Arbejder, der paa anden Maade udføres, at vække Sansen for og Kærligheden til Hjemstavnen og dens Minder inden for det Omraade, det henvender sig til: Fyn og de omliggende mindre Øer.

H. C. FRYDENDAHL.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. De Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren og ikke har betalt forud, bedes sende Beløbet paa hoslagte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Omslagstegning og Snit er udført af Kunstmaler Herman Madsen.

Hellig Jord er vor Hjemstavns Muld
 og liflig dens lave Stemme.
 Kær som ingen og underfuld
 er Engenes Sol derhjemme.
 Sælsomt hvisker Sagnets Væld,
 Højens Bryn og Dyssens Fjæld,
 Borgens røde Tinder.

Urtid suser i Slettens Straa,
 hvor Jøklernes Strømløb kendes.
 Hvide Taarne paa Højder blaa
 lig tindrende Vartegn tændes.
 Mildt om Slægtens Nød og Lyst,
 Moders Fryd og Barnets Trøst,
 toner Kirkens Mure.

Bøj dit Hoved i Hyttens Karm
 og lyt til de brudte Stemmer!
 Jubel skifter med Graad og Harm
 som Gløder i Arnens Emmer.

Varligt nynner Væv og Ten,
 Tagets Mos og Ovnens Sten,
 Brøndens svale Grube.

Grønne Kyster og Bølger blaa
 blev evige Længsler Kilde,
 Smilehuller i Skyer graa
 bød Sindet til dagligt Gilde;
 Vejrbidt af vor Hjemstavns Blæst,
 jævnt i Søgn og blankt i Fest
 blev det danske Lynne.

Segned Egen for Øksens Od?
 Klang Mindernes Røst som Kvide?
 Nej, vor signede Arvelod
 skal fredes i Solhvervsblide;
 Egnens Aasyn, længe glemmt,
 Bygdens Sjæl i Graad og Skæmt
 mindelig faa Mæle.

MINDETS BLOMST

AF FORFATTERINDE CHRISTINE REIMER

ENHVER, hvis Vugge har staaet i Fyns Land, vil hilse med Glæde, at et Tidsskrift med det Maal for Øje, som »Fynsk Hjemstavn« sætter sig, kan træde frem. Et saadant Midtpunkt at samles om vil varme og øge Interesserne og derved drage flere ind i den Kreds, der slaar Kreds om vore dyrebare Minder.

»Fynsk Hjemstavn« er nyt Land, der tages ind, ny Jordbund. Maatte Fynboernes eget Skrift, det første af sin Art her i Landet, blive til Glæde for det nulevende Folk og til megen Gavn for de efterlevende Slægter. Al Indsamling er at føre Neg i Lade — da ser man Stoffet hjerget og i Hus, og der er gjort et Arbejde for de vordende Slægter.

Skal jeg give et lille Bidrag til dette Skrift, da skal mit første Ord være en Ihukommelse af dem, der har traadt Sporene før os, og i hvis gode Fodspor, vi ønsker at træde. Vi vil føre de gamle Traditioner videre.

Der er vor store Hjemstavnskildrer Vedel Simonsen (død 1858), Herremand til Elvedgaard, Videnskabsmanden, Historikeren, Optegneren af Folkets Færd og Liv, Oldsagssamleren og ogsaa Poesiens Dyrker. Han sad der paa sin stille, ensomme Gaard og i sin stille, ensomme Tilværelse og gav os sit rige Arbejde. Den Mands Gerning bør aldrig gaa i Glemsel. Han er som at regne for en Fader for Landsarkiverne og for vore Amtssamfundes Aarbøger.

Fra Nutiden maa her nævnes Landsarkivar G. L. Wad's omfangsrige Arbejder »Fra Fyens Fortid«. I disse Bøger gengives et stort Tal af Breve til og fra Vedel Simonsen. Disse Breve tegner Billedet af Vedel Simonsen, som var man ham nær, som var man i Stue med ham.

Der er Amtsprovst Lütken i Lumby (død 1844), der virkede saa nidkært for den nordfynske Husflids Fremme og for Skolevæsenet. Slettens Husflid stod den Gang i stort Ry. Den var i hin Tid — før Jorden sattes i Drift — Befolkningens Næringsvej og Indtægtskilde. Der er de Mænd, der i Landets fattige Tid, 1810, oprettede »Fyens Stifts patriotiske Selskab«. Der er de to Mænd, Dalgas og Hofman (Bang), der 1837 og 1843 skrev Landhusholdningsselskabets Amtsbeskrivelser for henholdsvis Svendborg Amt og Odense Amt. Biskop Engelstoft, den Odense Byhistoriker. Der er Overskoledirektør With (død 1865), der gav os de morsomme Rimbreve i fynsk Mundart under Mærket »Maren Knøvsaatter«, som blev hele Fyns Eje, »Bjerregaarden« og »Moni han sitter«.

Der er de fire store Fynboer, der udgik fra smaa Hjem, som alle kender, N. M. Petersen, Rs. Nielsen, Rs. Nyerup og Rs. Rask.

Der er Præsten Hans Kristian Rask, der døde 1875 som Sognepræst for Viskinde i Sjælland, en Broder til Sproggran-skeren. Han var udlært Skræddersvend, før han sattes i Stand til at gaa den studerende Vej. Han glemte aldrig sin fynske Hjemstavn. Han udgav det for Datiden gode Skrift »Morskabs-læsning for den danske Almue«, og i dette genkender man mange Optegnelser, der sikkert stammer fra hans fynske Hjemegn.

Der er Karen Brahe (død 1736 og stedt til Hvile i Hostrup Kirke), Godsejerinden til Østrupgaard i Sydfyn, der stiftede »Det adelige Jomfrukloster« i Odense og husede der sin rige Bogskat. Selv havde hun ikke samlet Stammen for disse Bøger, men hun

værnede om dem, saa »Karen Brahes Bibliotek« nu er det eneste Herregaardsbibliotek fra den lærde Tid, der ikke er gaaet til Grunde (ved Brand, eller fordi Samlingerne er opløst og indlemmet i andre Samlinger). Det opbevares nu paa Landsarkivet i Odense og staar der helt og udelt og er med sine Sjeldenheder af betydelig Værdi. Karen Brahe, den lærde Adelsdame, forenede med sin store Lærdom, dyb Gudhengivenhed og en sjelden praktisk Sans. Hun var forud for sin Tid. Hun gav sine Hovbønder meget bedre Kaar, end Skik var i Datiden.

Fra vore Dage i Nordfyn standser man ved Vigerslev Sogn. Fra Hovedgaarden Langesø har Baron H. Berner Schilden Holsten sit Navn bl. a. knyttet til Pragtværket om vore gamle, smukke og minderige Herregaardes Historie ved Aaret 1920. Fra Vigerslev Sogn er tillige Forfatteren, Lærer Anton Andersen i Havrehed Skole (død 1911). Han udgav ved Siden af sine skønlitterære Bøger den udmærkede lille Bog om Vedel Simonson og iblandt sine botaniske Skrifter Bogen »Fra Planternes Verden«, der rummer en rig Samling Plantesagn og Folketro. Han arbejdede stærkt paa at skabe et historisk Selskab for Nordfyn til Udgivelse af Skrifter. Det lykkedes ikke ham.

Forfatterne Martin Skovbo og H. P. Lunde med deres Folkelivsbilleder maa vel ogsaa regnes med som henhørende til det nordlige Fyn.

Fra Sydbyn lyser os Mads Hansens og Peder R. Møllers litterære Navne i Møde, idet man kommer deres folkelige og banebrydende Arbejder i Hu. Forøvrigt er her nok at mindes. Rasmus Hansen med sine »Gamle Minder«, som den fynske Folkemindesamler, der gaar længst tilbage i Tiden, lige til Stavnsbaandets Dage. Klaus Berntsens fynske Eventyr-samlinger. Folkeminde- og Folkemaalssamleren, Dyrlæge P. Jensen i Kværndrup. N. Rasmussen Søkilde. Lærer Søren Jørgensen i Kistrup -- han har bl. a. gode Afhandlinger om Karen Brahe og Ambrosius Stub. Evald Tang Kristensen har gjort store Indsamlinger over hele Fyn, og til hans Skrift »Skattegraveren« leverede i sin Tid adskillige Fynboer Bidrag, deriblandt Folk, der senere fik landskendte Navne. -- Og Emtkærævæveren Lars Clausens Viser er i hans Hjemegn saadan holdt i Live, at de nylig har faaet nyt Oplag i litterær fin Udstyrelse!

Der foreligger ogsaa gamle, gode Skildringer fra de sydfynske Øer, til et Eksempel Hübertz Beskrivelse af Ærø 1834 (ogsaa

en ny Ærøbog — fra Marstal — og ligeledes fra Taasinge) og flere andre stedkendte og bosiddende Folk har i ældre Tid skildret os Livet paa Smaaøerne — ogsaa fra andre Steder — Træk fra Stedets Historie, Personallhistorie, Folkeliv og ofte Prøver paa Folkemaal. Mangt et Træk kan man hente frem fra saadanne gamle Skrifter. Man priser ofte den gamle Forfatter — Præst, Læge eller Lærer —, naar man finder, hvad man netop søger, priser hans Omtanke, hans Fremsyn, at han har faaet med dette eller hint Emne. En lille Ubetydelighed, da det blev nedskrevet, men nu viser det sig — idet man tyr til Skriftet — at de faa Ord der netop »rammer Sømmet paa Hovedet« i det paagældende Tilfælde og viser Vej til det rette Spor.

Dermed skal siges, at ingen bør vrage at tage de smaa Ting med, da man ikke aner, hvilken Betydning de i Tidernes Løb kan faa. En enkelt Sætning kan langt ud i Fremtiden komme til at kaste Lys over et eller andet dunkelt Punkt. — Selv Højesteret kan ty til et saadant Citat og bygge noget derpaa.

Men jo mere min Pen naar frem, indser jeg, at det er et saare vanskeligt Emne, jeg er ført ind paa — tilmed naar Stoffet skal rummes paa en afgrænset Plads. Man kunde jo blive ved! Et Navn som Arkæologen, Kammerherre N. F. B. Sehested til Broholm, død 1882, og hans fortjenstfulde Virke kan ikke godt forbigaaes. Men han som flere andre har Adkomst til senere og særskilt Omtale. Man kan jo altid vende tilbage til de personallhistoriske Emner og uddybe de unævntes som de her flygtigt nævntes Liv og Virke.

Ja, mange større og mindre Navne burde tages med, men hvem kan i et hastigt Overskue huske alle, eller bare saa mange, som man gerne vilde? Og denne lille, let henkastede Gennemgang med Tidsfølge i Flæng gør i hvert Fald ikke Krav paa at være fuldstændig og udtømmende. Noget saadant ligger uden for Tanken dermed; thi det vilde kræve Forberedelse, mere Tid og mere Plads, end der er til Raadighed. Derfor maa det her givne være nok.

Dog eet Navn maa endnu nævnes, Fyns største Søn med Verdensnavnet. Hvad har H. C. Andersen ikke givet os af Træk fra Folkets Liv, Sæd og Skik; han har paa en Gang skrevet og »malet« de mangfoldigste Folkelivsbilleder, saa man ser Billedet for sig. Og hvor elskede han sin Barneby og sin Fødeø til det sidste. Det er ham, der skrev: »Taknemmelighed er Hjertets Hukommelse«.

Skulde vi da ikke lægge Mindets Blomst ved alle vore For­gængeres Navne, de mindste som de største, og alle de af oven­nævnte Grunde her udeladte, før vi gaar ind paa »Fynsk Hjem­stavn« hvide, uskrevne Blade, uden Undtagelse alle, der har traadt Sporene før os — og ikke alene med Pennen, men ogsaa med bildende Kunst og Tonekunst — og stræbe at træde i deres Fodspor til Gavn for den Æt, der kommer efter os. Tillige yde en Tak til de mange nulevende, der er med til, og de, der vil være med til at redde fra Glemsel Fynboernes Historie, Sagn og Sæd, Tro og Tale — og saa videre blandt de mangeartede Om­raader, enhver sit.

»Fynsk Hjemstavn« er som et Garnnøgle, der tages frem. Et saadant kan blive til meget forskelligt Arbejde, fra den største Fuldkommenhed til det rene Makværk! Saaledes kan der ogsaa blive baade det ene og det andet ud af de aabne Papirark, der nu træder os i Møde.

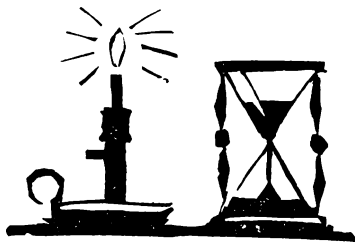
Maatte det ret lykkes at knytte Kæden videre og føje Led til Led, øst af Mindernes Verden og ført frem i Lyset. Det gamle Ord vil vide: »Der er Guld under Gyvelrod«.

Og lad os mindes kun et enkelt af Vedel Simonsens mange smukke Mottovers paa hans fynske Bøger:

»Vi leve ej blot med nuværende Æt,
Men i Tider, der længst ere omme,
Under Livstræets Rødder vort Øje har set
De forborgneste Spirer til det, som er sket;
Og i Livstræets Top saa vi Knopper af det,
Der i Tidernes Fylde skal komme.«

Maatte det lykkes Skriftet at gøre Mindet levende for den Slægt, der lever, og for den Slægt, der følger efter. Mindet er poetisk skildret saaledes:

»Der er Minder, som i Hast ej blegne,
der er Minder, som kan aldrig dø,
Minder, som i Sindet dybt sig tegne,
stormer det end vildt paa Livets Sø.«

HOVEDREGLER FOR DIALEKT-RETSKRIVNING

AF MAG. ART. POUL ANDERSEN, SEKRETÆR I UDVALG FOR FOLKEMAAL

NAAR man undersøger danske Dialektforfatteres Retskrivning i Arbejder paa Folkemaal, ser man hurtigt, at der hos Flertallet hersker stor Vilkaarlighed med Hensyn til Lydbetegnelsen. Hver følger sine Regler, og nogle følger slet ingen Regler, men alle er de inkonsekvente i Brugen af den valgte Retskrivning. Samme Tegn, f. Eks. *h* eller Apostrof ('), bruges for flere forskellige Ting, og vigtige Forhold indenfor Dialekten betegnes ikke. Man lægger ofte Mærke til, at Smaaordene i Dialektarbejder er stavet efter Udtalen, medens der er gaaet lettere hen over Hovedordene (Substantiver og Verber). Forfatteren har omhyggeligt gennemført æ for er, mæ for mig, ve for vil uden at tænke paa, at disse Former aldeles ikke er typiske for Dialekten, ja i hurtig Tale (i tryksvag Stilling) ogsaa hører hjemme i Rigsdansk. Det kan ikke bestrides, at det vilde være et stort Gode, om der paa dette Punkt kunde skabes blot nogenlunde Ensartethed, og jeg skal her til Brug for Bidragyderne til »Fynsk Hjemstavn« og Dialektforfattere i det hele taget give nogle Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, som vil kunne skabe en saadan Ensartethed i Hovedtrækkene, og som efter den enkeltes Ønske og Behov kan give finere eller grovere Billede af Udtalen¹⁾.

Naar der som her er Tale om Retskrivning og ikke om videnskabelig Lydskrift, saa er det naturligt, at man først spørger, om der ikke i vort danske Skriftsprog ligger Regler gemt, hvorefter Udtalen kan bestemmes, og det gør der naturligvis, blot er Forholdet mellem Skriftsprog og Talesprog ikke saa ideelt, at man kan tale om Konsekvens heller der. Ingen, der er fortrolig med Dansk, vil være i Tvivl om Forskellen i Udtale mellem Ordene læse og læsse; man læser straks og uden forudgaaende Eftertanke det første Ord med lang Vokal (langt æ) og det sidste med kort Vokal (kort æ). Blicher man derimod stillet overfor Ordet vov staaende alene, kan man ikke afgøre, om det er den bydende Maade af Udsagnsordet at vove (vov ikke at røre mig!), eller det er en Efterligning af Hunden Gøen (d. v. s. Ordet udtalt med kort Vokal). En meget ringe Forandring, som

¹⁾ Reglerne følges af Forfatteren Jørgen Banke i dennes Lystspil »Lass Pajsens Gile« (ikke udkommet).

forøvrigt ofte gøres af Forfattere, vil afgøre Spørgsmaalet: *Hunden* siger ikke *vov*, den siger *vovv*. Af denne i vort Skriftsprog hvilende og levende Tendens udleder jeg da den første og vigtigste Retskrivningsregel, idet denne blot er en konsekvent Gennemførelse af hin:

1. En Vokal med **een** Konsonant efter er lang, medens
2. En Vokal med **flere** Konsonanter efter er kort.

Dertil kommer den næste Regel, der ogsaa føles som stemmende overens med almindelig dansk Skrivebrug.

3. En Vokal¹⁾ i **Udlyd** (d. v. s. uden noget Bogstav efter, som sidste Del af Ordet) er kort.

4. En lang Vokal foran flere Konsonanter eller i Udlyd maa altsaa have en særlig Betegnelse, og det naturligste vil her være at betegne Længden ved efter Vokalen at indsætte et *h*²⁾ eller et *e*.

Og endelig 5. Af to i samme Størrelse umiddelbart efter hinanden staaende Vokaler, er **den første** lang. Der maa imellem de to Vokaler ikke staa noget Bogstav, der udtales, men derimod nok en Nasal-Parentes med sit (stumme) Indhold (jfr. ndf.).

Jeg skal her ved nogle Eksempler³⁾ oplyse disse Hovedregler (om den femte se senere).

at male har lang Vokal (langt *a*), men Malle har kort Vokal (kort *a*); at hade har lang Vokal, men en Hatt har kort Vokal. Paa Fynsk vil hade hedde hae (med lang Vokal) og ikke ha (hvis Vokal er kort). Dette sidste derimod i Udtryk som »det ska jæ ha købt«, »ha tat vækk«. Paa Fynsk hedder det ikke Rå m pe (Rumpe) med kort *å*, men Rå h m pe eller Rå e m pe.

Til disse Hovedregler kommer der dog en Del Undtagelsestilfælde. Inden jeg skal give Regler for disse, skal jeg imidlertid behandle to Forhold ved vor Udtale, som slet ikke betegnes i alm. Retskrivning, men som nødvendigvis maa betegnes, hvis et virkeligt Billede af Udtalen skal opnaaes. Det ene er Forekomsten af Stød⁴⁾, det andet Forekomsten af Næselyd (Nasalvokaler; kun i visse Dialekter, f. Eks. i høj Grad i Fynsk).

1) Hvis Vokalen har Stød gælder Reglen ikke, se ndf.

2) Med efterstillet *h* kan ogsaa Konsonanter (især *j*, *w*) betegnes som lange.

3) Hvor intet andet er bemærket er Eksemplet hentet fra Rigsmaalet.

4) Stød er ukendt i Sydfynsk (∅; Sproget Syd for Bøjdenlandevejen til Ørbæk, derfra over Frørup og ud til Sandet). Om Opfattelse af Stødet, se »Danske Folkemål« I: 23 f.

Stød betegnes ved umiddelbart efter den Lyd, der har Stød, at sætte et Kolon. Derved adskilles f. Eks. Fynsk *aller* (ɔ: aldrig) fra *Al:er* (ɔ: Alder), *bæst* (ɔ: bedst) fra *Bæ:st* (ɔ: et Bæst), fynsk *Fålk* (uden Stød) fra Rigsmaal *Fål:k*, Rigsmaal *nu* fra Sjællandsk *nu*: o. s. v.

Nasalering. Visse Konsonanter i Dansk udtales med Luftstrømmen gaaende ud igennem Næsen i Stedet for Munden, f. Eks. *m* og *n*. Men Nasaleringen kan blive saa stærk, at den gaar over paa den foran Nasal-Konsonanten staaende Vokal, saaledes at denne ogsaa bliver snøvlet; til sidst kan saa den egentlige Nasalkonsonant helt forsvinde og blot efterlade en Snøvlen paa Vokalen. Dette er sket i Fynsk. Denne Nasalering betegner man ved at sætte de forsvundne Bogstaver i Parentes; Parentesens Indhold udtales ikke, men hjælper til at genkende Ordet. Et Par Eksempler: *Ka(nd)e* udtales altsaa *kæ* med et snøvlet *a*, men Skrivemaaden viser, at det er Ordet en Kande, der menes. Dette kan have megen Betydning paa Fynsk, hvor forskellige Ord falder sammen i Udtale. Skrives man f. Eks. *fej*, hvor *e* skal snøvles, kan man ikke se, om det er Ordet »finder« eller Ordet »Finger«, der menes; men Vanskeligheden falder bort, naar man skriver de to i Skrift forskellige, men i Udtale eens Former: *fe(nd)j:er* og *Fe(ng)j:er*.

Forekomsten af Stød og Nasalering nødvendiggør imidlertid som ovenfor nævnt et Par særlige Regler:

Undtagelse fra første Hovedregel er følgende:

En Vokal med **een** Konsonant efter er dog kort: 1. hvis denne Konsonant har Stød, 2. hvis Konsonanten er *j* eller et *w*.

Undtagelse fra anden Hovedregel er følgende:

En Vokal i **Udlyd** eller med **to forskellige** Konsonanter efter er dog lang, hvis den tillige har Stød; og endelig:

Nasal-Vokal¹⁾ er kort, naar der efter Nasalbetegnelsen i samme Stavelse følger **een eller flere** Konsonanter, men lang, naar der i samme Stavelse **intet** følger efter eller følger **en Vokal** efter (dette sidste er blot et specielt Tilfælde af Hovedregel 5).

Nogle Eksempler paa disse Sær-Regler: *ma ne* betyder altsaa, at *a* er langt, men *Ma n:* (Mand) har Stød paa Konsonanten og

¹⁾ Ved Nasal-Vokal forstås altsaa: de f. Eks. i Fynsk forekommende Vokaler, der har overtaget den oprindelig bag ved staaende, nu forsvundne Nasal-Konsonants Nasalering, og **ikke** en Vokal, der nasaleres af en bag efter staaende Nasal-Konsonant, et Forhold, der slet ikke betegnes.

altsaa kort Vokal. Et Haw har kort *a*, men en Hau (Have) har langt *a*. Vokalen i gå:, Bæ:st er lang, fordi den har Stød. Paa Vestfynsk hedder et Vindue et Vi(nd)e med lang Vokal, paa Østfynsk et Ve(nd)je med kort Vokal, men findes der en Udtale med langt *e* og en *i*-Lyd efter, skal denne altsaa skrives Ve(nd)ie, ligesom en Udtale med langt *e* og ingen Efterlyd skrives et Ve(nd) eller Ve(nd)e. Yngre Fynboer siger Ha(nd)jske med kort *a*, de gamle siger Hå(nd)iske med lang Vokal.

Hvis Hovedtrykket i Ordet ikke hviler paa samme Stavelse som i Rigsmaalet, betegnes det ved at sætte en lille lodret Streg (¹) foran den Stavelse, der har Hovedtryk.

Som Eksempel paa dette kan anføres Bynavnet Lumby, som Fynboerne udtaler Lum¹by; Københavneren rejser til ¹Skanderborg, men Jyden kommer fra Skander¹borg o. s. v.

Disse Retskrivningsregler fordrer ikke særlige Tegn, der kræver Forklaring, og selv for Læsere, der ikke sætter sig ind i den her givne Forklaring, vil der sikkert være flere af Reglerne, der forstaas umiddelbart. Reglerne angaar imidlertid kun de kvantitative Forhold ved Udtalen. Med Hensyn til Lydenes Kvalitet skal der ikke gives Forskrifter, da disse altid vil føre over i Lydskrift og gøre Brug af særlige Tegn nødvendig; kun en Hovedregel kan gives, nemlig: skriv altid Vokalerne med det Bogstav, der kommer Udtalen nærmest. I dansk Skriftsprog skriver man men og mene, i Dialektretskrivning bør det skrives mænn¹) og mene; i Skriftsproget skriver man Pen og pæne, skylle og skylde; men i Dialektretskrivning hedder det Pæn: og pæne, skølle og skyld. Endelig maa det bemærkes, at disse Regler ikke behøver at bruges i alle i en Tekst forekommende Smaaord (trykløse Ord), hvis Udtale mere eller mindre falder sammen med Rigsmaalets, men hvor fuldstændig man vil gennemføre Reglerne, er man selv Herre over, blot bør de altid gennemføres i alle Ord med Tryk (Hoved- eller stærkt Bitryk).

Disse Hovedregler for Retskrivning kunde ønskes brugt i alle Tekster, der frenkommer i »Fynsk Hjemstavn«, skønlitterære og folkløriske. En stor Del af det Folkeminde-Materiale, der Aaret rundt bliver trykt, og som jo ofte er hentet fra Dialekttalendes Mund, har ingen eller liden Værdi for Dialektforskeren, fordi man ikke har forsøgt at give et Billede af Meddelerens Sprog;

¹) Da Ordet jo gerne staar trykløst, er det i Almindelighed ikke nødvendig at give Ordet særlig Retskrivning.

i alle saadanne Tekster vilde en Gennemførelse af Retskrivningsreglerne være paa sin Plads.

SPROGPRØVER

K. H. With: Fynsk Rimbreve (Begyndelsen). Optegnet i sydfynsk Dialekt.

Måni ha(n) sejder i soerten Skyj
 og skinner så grøwle dæjle
 ha(n) væ(nd)ier sit Ansejt imow vor Byj
 åh, Håens, jeg ka see dæj så bræjle
 ha(n) kikker så öm og så jaerteli
 jeg blöwer så löle e(nd)eni
 og alle Himlens di smue bitte Fåwle
 di sejder og seir mæj ette en Smuwle
 og ku jeg svöeme som Dæjnens Æ(nd)er
 så vi jeg row buede mæ Føer og Hæ(nd)er
 te dæj, vå'ætter mit Jaerte bræ(nd)er
 og ku jeg fløe som soerti Rawn
 så fløj jeg lee te Køwi'hawn
 i mi(n) ælste Håenses Fawn.

Lars Clausens Digt: »Kaa du ti mæ et?« (jf. Lars Clausen, Viser og Vers, Digte i Udvalg. Odense 1925).

1. Vers.

Det er, som jeg se:r, aller nøwre sku trow,
 hu'dann det døw kâ gå te.
 Jeg væj: da, det bliw:er ju i'mæl:e vi tow,
 og at du kâ tij lissom je;
 Jeg væj: ju så godt, du har aller vær så:(n)n,
 du gåw:r frå Pøul og te Pajr
 og snakker om, va vi fortæll¹⁾ for hin¹⁾â:(nd)en,
 Hi'gjah, jeg tro:r du er saj:r!

3. Vers.

Te Krestens, som ska vær di villeste
 har hæjle Besætni(ng) saw a:w;
 di kjeuer kun Fedt af det billeste,
 som i(ng)en a Fålkne gi ha:w,
 så sæll di dærr Smørr, og det Påwlæ:g, di fåw:r,
 er Åst så se: som et Laj:r,
 i¹⁾stæ:tfor og leu a:w va Huwset formåw:r,
 Hi'gjah, er Kjæljen da saj:r!

1) Jeg er ikke sikker paa Udtalen; maaske »fortæl:« eller »fortæ:l:«.

OVERSIGT OVER LYDSKRIFT

AF MAG. ART. POUL ANDERSEN, SEKRETÆR I UDVALG FOR FOLKEMAAL

TIL Brug i sproglige Afhandlinger (om Folkemaal, Stednavne o. s. v.) er Dialekt-Retskrivning ikke egnet; her bør anvendes Lydskrift, og jeg hidsætter som Rettesnor en kort Oversigt over »Danske Folkemaals Lydskrift« (den Lydskrift, der anvendes i Dialekttidsskriftet »Danske Folkemaal«), idet jeg iøvrigt henviser til den nærmere Vejledning, jeg har givet i dette Tidsskrifts I. Bind, Side 16—30.

Selvlyd:

- a = Rigsmaalets a-Lyd i: falə (falde), hat (Hat), ma's (Mas).
- ɑ = sænket a-Lyd i Rm.: sparkə (sparke), a'rm (Arm), ra-sə (rase).
- ɑ̄ = Rigsmaalets aa-Lyd i: gɑ̄-ðə (Gaade), lå's (Laas).
- ɑ̄̄ = sænket aa-Lyd i Rm.: låpə (Loppe), kɑ̄ŋə (Konge).
- o, u = Rm. Lyd i: lokə (lukke), so' (So), mu's (Mus), kusk (Kusk).
- ø = Rm. ø-Lyd i: sø' (Sø), bøsə (Bøsse), lø-sə (løse).
- ö = Rm. ø-Lyd i: hö-nə (Høne), hörstə (Børste), grön' (grøn).
- y, i = Rm. Lyd i: by-ðə (byde), nyt (nyt); si' (Si), sist (sidst).
- æ, e = Rm. Lyd i: gæst (Gæst), læ-sə (læse); se' (se), let (lidt).
- ä = Rm. Lyd i: ärli (ærlig), gräsə (græsse).
- ɔ = trykssvag Slutningslyd i: gɑ-ðə, fenə (finde), bøn'ər (Bønder).
- w = den u-agtige Lyd i Tvelyd aw osv. i Rm.: naw'n (Navn), vɑw'n (Vogn). Som Medlyd (sml. b) i Nordjysk: wal (vel).
- j = den i-agtige Lyd i Tvelyd aj osv. i Rm.: laj' (Leg), råj' (Røg). Som Medlyd i Forlyd: jæl'p (Hjælp).

Medlyd:

- f, h, k, l, m, n, p, r, s, t bruges som i Skriftsproget, dobbeltskrives dog ikke; h bruges kun i Forb. hj-, hv-, hvis det virkelig udtales.
- b, d, g = Rigsmaalets Lukkelyd i bəst (Bast), labər (Labber), da:l (Dal), gɑ's (Gaas), lægə (lægge).
- ð = Rigsmaalets aabne d-Lyd i: gɑ-ðə (Gade), skreð (Skred).
- ɣ = Rigsmaalets aabne g-Lyd i: da'ɣ (Dag), ø-ɣə (øge).
- ch = den ustemte ɣ-Lyd i Sønderjysk: ka-ch (Kage), achə (Ager).
- b = en v-Lyd udtalt med Underlæbe mod Overlæbe (sml. v). Anderledes w, der udt. med rundede Læber (Trutmund).
- v = Rigsmaalets v-Lyd i Vand, vrīde osv., udtalt med Underlæbe mod Overtænder. Sml. (det u-agtige) w og b.
- z = den stemte s-Lyd i Bornholmsk: gla-z (Glas), u-zəl (ussel).

- η = Rigsmaalets ng-Lyd i Konge, bange og n-Lyd i Banke.
 nj, lj = n- og l-Lyd med j-agtig Klang (»palatalt« n og l).
 † = »hult l« ɔ: en jysk l-Lyd som i Engelsk »full, all«.

Særlige Tegn:

- ˈ betegner Hovedtryk paa følgende Stavelse. Eks. aˈvi:s (Avis).
 ˙ betegner, at foregaaende Lyd afbrydes eller deles af et Stød.
 Eks. la˙:qən (et Lagen), modsat la·qən ([Salt]lagen).
 · efter et Tegn betegner, at vedkommende Lyd er lang. Eks.
 va·nə (en Vane), modsat vənə (Vande).
 (nd), (ng) o. l. betegner, at foregaaende Selvlyd er en Næselyd.
 De i Parentesen staaende Tegn udtales ikke. Eks. Fynsk
 sæ·(ng)ə (Senge) = sæ·(nd)ə (sende), sø·(nd)j (Synd og syng).

LYDSKRIFTPRØVE

Fynsk fra Mesinge Sogn (jf. Dania I: 228).

Je, vå də uw·n i Dræ˙(ng) på ən utə ˈnej˙ O˙r, də·(n)ˈga˙(ng)
 a Spāni˙ā˙lørnə vå hær, mæn jæ ka(n) tøyłə hāwsə dæm i˙nā˙w.
 Di vå æ˙js mö˙i flenkə å kām te Ræ˙tə mæ. De æ Sö˙(nd) å
 sæ˙jə, a di vå kræ˙əsnə, få di u˙ə alt, va vi ga dæm, æ·(n)in de
 vå fint ælær æ˙j. Di vå alær gla˙rə æn nā di ku fa·(ng)ə nānə
 Snā˙wə, dæm stæ˙jtə di å spejstə dæm sām ən sto˙r Ral˙ti˙ət å
 sa, a de vå Busku˙əl. De vuortə dāwdə ræ˙ læ·(ng)ə, æ·(n)in vi
 slap dæm, få de ha hy˙ərt, a dær vå Krej˙ nerə i diəs æ˙it La˙(nd),
 å så saməl di dæm al˙sam˙ən i Nøbår å ræjstə væk mejt åm
 Na˙tən mæ et Skiw, sām lu˙ə i Haw˙nən.

GAMLE HUSMØLLER

TEKST OG TEGNING AF KUNSTMALER HOLGER HAVREHED¹⁾

I de senere Aar er det gaaet særlig haardt ud over vort Lands gamle Hus- og Gaardmøller. Navnet »Husmølle« betegner, hvor mange der har været; saa at sige ved hver anden ordentlig Gaard laa der en Mølle, ofte saas der en hel Række Vindmøller i en Sognedel, de laa højt paa Banken et Stykke fra Gaarden, hævet over denne, enkelte laa saa lavt, at man knap skulde tro, Vinden kunde finde ned i Slugten og drive dem rundt. I ældre, lavere liggende Dele af Sognet, hvor der løb en Bæk eller lille

¹⁾ Tidligere: Holger M. Brandholt.

Aa, kunde man finde Vandmøller, fem, seks med faa Hundrede Alens Afstand; man forstaar knap, der kunde være Brug for saa mange. Konkurrencen var nok ofte haard.

Nu er saa godt som alle disse smaa Møller forsvundet, ogsaa

Gammel Vandmølle paa Rue Hed.

mange af de større har delt Skæbne med dem. Mange er brændt, det skal siges; men driftige Møllere uden Sans for Møllens Virkning i den landskabelige Skønhed og dens Reklame for Virksomheden, saa længe den stod, har brudt Møllerne af, for ringe Vindings Skyld; flere af de største, skønneste og stærkest byg-

gede Vindmøller er brudt ned — det svære Egetømmer gav jo Penge ved Auktionen. Elektricitetens Fremtrængen har ogsaa gjort sit. Det var paa Tide, at »Dansk Naturfredning« fik bevaret enkelte ved Køb.

Endnu staar nogle af de ældste og smukkeste beliggende, men desværre som Ruiner, et Tiaar til — saa brænd dem hellere St. Hans Aften — da pynter de ikke mere.

Den gamle Vandmølle, Tegningen viser, Rue Hedegaards Mølle i Vigerslev Sogn — ligger stille og smuldrer hen; den ligger et kort Stykke fra Gaarden, syd for denne, saa lavt — omgroet af en lille Lund — at den knap ses, før man staar lige ved. Øst for Gaarden ligger ellers »Møllemarken«, hvor der før laa en Vindmølle, denne trængte til Reparation og blev da brudt ned. Bjælker, Drivhjul, Kværn og andet Inventar flyttedes da til Vandmøllen, der opførtes for ca. 200 Aar siden.

Den blev lagt i en Mose, der blev dæmmet op, drænet og gravet ud; ved Dræningen fandtes 2 Rækker svære Egeplanker, der formodentlig har været brugt til at trille Tørv ud paa. I den opdæmmede Del af Mosen samledes Vandet til Drivkraften, denne Mark hed »Damløkken«, en nærliggende Dal, hvor Bækken løb, kaldtes »Aaløkken«; her laa langt tilbage i Tiden et Hus, der brændte, siden da kaldtes Marken »Brændeløkken«.

Neden for Møllen, hvor Bækken løber ud til »Stavisaaen«, ligger nogle langstrakte Engdrag. Det er værd at lægge Mærke til Stednavnet for Møllebækkens Udløb, der paa begge Sider af Aaen kaldes »Tampeskiftet« eller »Brændeløkkemaen«, det ældste Navn betegner bedst Stedet, siges der, der groede nemlig store Mængder af Rør og Mosesiv med Dunhammer, deraf Navnet »Tampe«. Selve Bækken kendes der ikke Navn paa, men den havde — og har, saa lidt det nu er — sin Opkomst mod den vesten Side fra nogle Moser sydvest fra Rue, der hedder »Knoldre Mosi«, »Avnsømosi«, »Balkemosi« og »Nyløkke-Grave«; Moserne er omgivet af store Bakker, »Bekarbanken«, »Storkebankerne« og »Kærbanken«.

Møllen har været i samme Slægts Eje, siden den opførtes; den nuværende Ejer, Gaardejer Anders Chr. Andersen, kan huske, at Tværskovs Møller en Dag blev hentet, og saa lavedes der en hel Tønde Boghvedegryn den Dag. Før i Tiden var der ogsaa »Hørskæ'ri«, saa Folk ku komme mæ deer Hør aa faa en ska'et, og der maltes Rugmel til Hjemmebagningen.

Nu er Marken »Damløkken« afvandet, Bækken og Mølle-dammen tørrede ud; for faa Aar siden kunde der i Vinterhalv-aaret dog samles saa meget Vand, at Hjulet kunde drives, og en Rundsavs Syngen og Skratten høres langt omkring. For 25 Aar siden maltes der baade Mel og Gryn — nu skal vi helt ind til Storbyernes Dampmøller, før vi træffer en »Grynmøller«.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

Af afdøde Friskolelærer Rasmus Hansens efterladte Optegnelser, der er overladt »Fynsk Hjemstavn« af hans Son, Brygger Chr. Hansen, Tved.

1.

Med Gudbjerg Kirkes Bygning gik det sært til. Hun skulde først staaet paa Banken mellem Gudbjerg og Lakkendrup. Der var allerede kjørt en grumme Hob sammen, baade Kalk og Sten. Saa begyndte de at lægge Grunden; men, hvad de byggede op om Dagen, det spredte Troldene om Natten, for de holdt til i Banken. Ved det der var gaaet nogen Tid, blev Folk døg trætte ad dette; og en Aften gik de bort i de Tanker, det skulde blive det sidste Forsøg, ifald der igjen skete en Ulykke om Natten. Men, som de gaaer, ser de en hvid Due komme flyvende oppe fra Himlen med et Stykke Kalk i Munden. Dette lægger hun midt i Byen paa et Uføre eller en Kildebanke, der var. Folkene troede straks, det var et Tegn fra Vorherre; de begyndte at bygge Kirken der paa Stedet; og, der staaer hun endnu. Men med alt det, der er gjort for at udtørre Banken, kommer der dog Vand i hver Grav, som graves der.

(Fortsættes.)

C. C. U. JOHNSENS BOGHANDEL

David J. Bager

FAABORG

Grundlagt 1844 -:- Telefon 38 -:- Postkonto 11979

Christine Reimer Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

=====

Dette Stovværk er i Pressen modtaget med enstemmig Anerkendelse. Af de mange rosende Udtalelser skal kun nævnes, at »Thisted Amts Tidende« skriver om III Del:

»Man faar derhos at vide, hvorledes vore Forfædre fejrede de kirkelige Højtider, og der gives den smukkeste og mest paalidelige Skildring, som maaske findes i vor Litteratur, af Julen paa Landet i gamle Dage.«

=====

Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

„DE FYNISKE ALPER“ DIGTE AF LAUR. NIELSEN

med over 50 Akvareller og Tegninger af Holger M. Brandholt (nu Holger Havrehed) vil give et Indblik i, hvor skønt der er i »Danmarks Have«.

Forfatteren Hans P. Lunde skriver i Fyns Venstreblads Kronik:
»De fynske Alper« er et Digt, der utvivlsomt vil finde Sangbund i mange Hjerter, og Brandholts (Holger Havreheds) Billede med Vejen, der slynger sig op i Alperne, kan kun forhøje Virkningen. Det samme gælder mange andre Digte i Samlingen.«

En rigtig statelig Gavebog.

Pris 3 Kroner.

K. L. KRISTENSEN:

AARSENS TID (WOELS FORLAG, KØBENHAVN, 1926)

»Denne Begynderdigtsamling er et godt Stykke ud over det sædvanlige.«

(Oscar Geismar i »Fyns Venstreblad«.)

»Aarsens Tid er en Debut, men af en Debut at være velovervejet og gennemarbejdet. »Aarsens Tid« er en Digtsamling, som tyder paa lyrisk Kultur.« (»Politiken«.)

»Aarsens Tid« er ikke ordnet efter Kalenderen. Broget mellem hverandre toner Egne, Tider og Tanker frem . . . Og naar Digteren vender tilbage til Nutiden, bringer han gamle kærnefyldte Ord med, Ord, der pryder Verset med sin skønne Klang, og som slet ikke kunde tænkes ombyttet med andre . . . Disse Vers vil styrke Kærligheden til den hjemlige Natur.« (»Fyns Tidende«.)

CARL NIELSEN:
MIN FYN SKE BARNDOM

5 Kroner.

Tredie Oplag er udkommet.

**Chr. Petersens
Antikvarboghandel**

Eftflg. W. Røss-Petersen
Vindgade 36 - Odense

**Brugte Bøger
Købes - Sælges - Byttes**

Køb af Bogsamlinger

OLAF ANDERSEN OG N. M. ELLING:

• F Y N •

HJEMSTAVNSBOG FOR SKOLE OG HJEM

Af Pressens Udtalelser:

Som Bogen foreligger, er den uhyre let tilgængelig, skrevet i et smukt og klart Sprog. Gid denne smukke Skildring maa komme ind i mange Hjem, ikke alene i »Danmarks Have«, men over hele vort Land. Den egner sig ypperlig som Gavebog. (Dansk Ungdom.)

Den første i sin Slags, et Mønster paa alle gode Hjemstavnsbøger, der vil dukke op i Fremtiden. — Jeg tør sige uden at blinke, at disse Stykker i Bogen er en Kunstner værdig. (Folkeskolen.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler i Retning af Fortællekunst. (Fyns Tidende.)

Et smukt og fyldigt Billede af Fyn og Fynboerne, som man ikke kunde ønske sig bedre. (Kerteminde Avis.)

Vil man have et Eksempel paa god folkelig Fortællestil, da skal man læse Indledningsafsnittet til denne Hjemstavnsbog, »Fyns Tilbøvelse«, skrevet af Olaf Andersen. Der kræves ingen kundskabsmæssige Forudsætninger for at forstå Fremstillingen, kun Interesse og Tilgængelighed. I næste Afsnit føres vi ud i det fynske Landskab, ligeledes af Olaf Andersen. Hans Sind er fyldt med det fynske Landskabs Stemning, og hans Stil faar Flugt og Farve af hans Fortrolighed med, hans Kærlighed til Emnet, saa disse 25 Siders Skildring er blevet et poetisk Tværnit af Fyn, et levende Billede af Landet, som det ligger blomstrende, rigt og frodigt en Sommerdag. — I Afsnittet om Kirkerne og det om Bystævner og Bylove har N. M. Elling med Held søgt at gøre fortidigt og fjærrt samtidigt og nærværende. (Fyns Venstreblad.)

KOMMISSION: ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

===== **Faas i enhver Boghandel.** =====

OLAF ANDERSEN:
RASMUS NYERUPS DRØM
HJEMSTAVNSBILLEDE I EEN HANDLING

Faas ved at indsende 60 Øre i Frimærker til Forfatteren, Adr.: Solvang, Tommerup St.

SVENDBORG BYS HISTORIE
af Museumsinspektør Johannes Olsen

kan fremdeles faas gennem alle Boglader
: : : saa længe Oplaget strækker til. : : :

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ogrupper.
Udgivet: og: ledet: af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Herman Madsen: Et fynsk hjemstavnsbillede. — Johannes Olsen: Gravfundet ved Kantzaus-
minde 1927. — K. L. Kristensen: Et Par hindsholmske Opnævner. — Olaf Andersen: En fynsk hus-
mandshave. — Svend Frederiksen: De umæledes Maal. — Frode Bendigen: Rejse i gamle Dage. —
Rasmus Hansen: Sagn fra Gudbjerg. — Gamle Kaad for Syger. — Ræmser.

2. hæfte.

februar 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi. Med hvert Slægtled, der gaar i Graven, forsvinder meget, som, hvis det var blevet optegnet, kunde have haft stor Værdi, ikke alene for Videnskaben, men ogsaa for kommende Slægter i Befolkningens brede Lag. — Emnerne kan ogsaa hentes fra Naturens Verden.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Redaktør Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen (?), Forfatter K. L. Kristensen, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de udkomne Hæfter tilsendt. De Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren og ikke har betalt forud, bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766

Holger Havreheds Tegninger i dette Hæfte findes oprindelig i Laur. Nielsens Digtsamling »De fynske Alper«.

Fr. Syberg: Aftenleg.
Motiv fra Svanninge Bakker.

ET FYNSK HJEMSTAVNSBILLEDE

AF KUNSTMALER HERMAN MADSEN

MELLEM de store, fynske Malere er Syberg vel den, der i sin Kunst stærkest har holdt sig indenfor Hjemstavns Rammer. I sine Skildringer af det fynske Landskab er det netop det typiske, han vil karakterisere, han har bragt de fynske Pilehegn ind i dansk Kunst. Sommer og Vinter, Foraar og Høst, bestandig maler han disse enkle og dog saa storliniede Landskaber med Pløjemarken eller gyldne Agre, med tønde Driver eller under den høje Sommerluft, men altid med Hegnenes Pilerækker, der giver de vekslende Naturbilleder Inddeling og Liv.

Det er især Egnen omkring Kerteminde, der har givet ham Motiverne for hans mange og saa ægte fynske Billeder, men skal man i hans Produktion finde det Værk frem, som stærkest viser ham som en sand og oprindelig Hjemstavns Skildrer, bliver det vel det monumentale »Aftenleg«, der findes paa Faaborg Museum.

Dette mægtige Billede maa desuden betragtes som hans egentlige Hovedværk. Som i en Sum har han samlet alt det, som hører Hjemstavnen til, men han har ikke glemt, at over den snævert begrænsede Hjemstavn hæver den høje Himmel sig. Hele Billedets egentlige Idé klinger ud i denne forunderlige Modsætning mellem det nære og det fjerne, mellem Menneskenes flygtige Aftenleg, naar Dagens Arbejde er fuldendt, og den vældige Natur, der ser Slægt efter Slægt henvejres og forsvinde, mens den selv stadig straalere i sin unge Styrke.

Syberg har villet denne dramatiske Modsætning, som man forøvrigt altid vil finde, hvor Hjemstavnskunsten har hævet sig til de højeste Tinder. Svanninge Bakker med de alvorsfulde og helt højtidelige Linier ligger mørkladne og vældige under den glødende Aftenhimmel. Et Naturbillede, der er præget af en hel storladne Alvor, men som tillige ejer en betagende lyrisk Sødme i sin dybe Ro, hvor Solnedgangens Farvefantasier spiller over de mørke, bølgende Bakkers Tavshed. Og mens Aftenens Skygger falder over det vidtstrakte Landskab, har Landsbyens Ungdom samlet sig paa en Bakketop, og i en Runddans giver de Udtryk for dens Livsglæde — en Aftenleg.

Stærkt og jordbundet har Kunstneren formet denne landlige Livsglædens Dans midt i den store Natur. Det er alle Tiders Glæde over Tilværelsen, Mand og Kvinde, som i Dansen finder hinanden, den primitive Glæde over Ungdom og Sundhed. Par efter Par vil svinde i den blide Skumring, og lidt folkeligt, novellistisk har Maleren antydnet den ensomme, der lister hjem til sit tavse Kammer og i de lange Timer digter den nye og højst bedrøvelige Vise, der i Afskrifter bliver Egnens Bidrag til den poetiske Litteratur.

Som Hjemstavnsskildring er Sybergs mægtige Billede af en egen ægte og i sin Alvor helt primitiv Holdning. Men ogsaa rent malerisk betragtet hører det til hans mest fremtrædende Værker. Ingen, som besøger Faaborg Museum, vil undlade at gribes af dets store, alvorlige Rytme. Det er paa en Gang et moderne og et helt klassisk virkende Billede. Ikke saaledes, at det er moderne i sin kunstneriske Udtryksform, men at det er et Forsøg paa at karakterisere vor Tids Mennesker uden romantisk eller stiliseret Præg. Og klassisk, fordi det i sit egentlige Indhold søger at sammenstille det flygtige og kortvarige, Menneskenes Aftenleg, og den store, blivende Natur til

en monumental Modsætning. Det enkelte Individ dør, men Slægten fortsættes, Solnedgangens sidste Glød slukkes, men Dagens store Kredsløb bliver. Som al ægte Hjemstavnskunst søger dette Værk ikke alene at give et sandt Billede af selve Hjemstavnen og dens Mennesker. Men tillige hvælver det Himlen høj og ren over den trange Jord.

Den, som vil søge at fatte den ægte Hjemstavnskunsts sande Væsen, gaar ikke forgæves til et saadant Billede. En Hjemstavnskildring og Hjemstavnskunst er nemlig ikke helt det samme. Hjemstavnskildringen har Værdien i sin nøgterne, objektive Fremstilling af selve Tingene, enten det nu gælder Litteratur eller bildende Fremstillinger. Men Hjemstavnskunsten maa for at naa sin høje beaandede Rytme stille sit egentlige Motiv i Perspektiv til Tiden, til Evigheden.

GRAVFUNDET VED RANTZAUSMINDE 1927

AF MUSEUMSINSPEKTØR JOHANNES OLSEN, SVENDBORG

I afvigte Foraar meldtes et Skeletfund ved Rantzausminde, Egense Sogn, Sunds Herred, til Museet her.

Nu er Skeletfund hist og her i Marker just ingen Sjældenhed, ofte findes ved et saadant Skelet ingen Gravgoods, saa man er ude af Stand til at beregne Gravens Alder.

Da jeg en af de følgende Dage kom ud til Aastedet, viste det sig, at Ejeren, Fisker Hansen, havde søgt efter Grus i sin Mark, der ligger ud mod Stranden. Paa Stedet var ingen ydre Tegn paa Jorden at se, Marken skraaner lidt mod Nord og er ellers flad i Overfladen, ingen Spor af lave Højninger. Ved at grave ned i Jorden stødte han paa et Skelet, og da han vilde forsøge nogle faa Meter sydligere, traf han atter et Skelet, det samme gentog sig lidt Nord for det første, hvorfor han meget fornuftigt standsede Arbejdet og meldte Fundet.

Vi havde netop i de Dage haft rigeligt med Regn, og det første Skelet laa saa nær det gravede Hul, at en Regnbyge vilde skylle det ned, derfor undersøgte jeg dette og fandt da ved Ligets Bryst et trefliget, kløverbladformet Broncespænde, altsaa havde jeg en Kvindegrav fra c. Vikingetid 800—1000 ef. C. for mig. Endvidere fandtes om venstre Underarmsben, Albue- og Spolebenene, en tynd Broncearmring, som havde farvet begge Armens

Ben irgrønne i en Omkreds af c. 2 Tømmer, ved venstre Side i Højde med Knæleddet laa en stærkt forrustet Jernkniv, hvis Skaft forlængst var raadnet bort, under Kraniet fandtes tvende gennem-borede, slebne, flade, røde Agatperler, der var gennem-borede paa langs af Fladen.

Da det lakkede ad Aften, standsedes Arbejdet og Pladsen afspærredes, og jeg forhandlede med Nationalmuseet for at faa en Mand derfra til videre Gravning, idet man jo aldrig forud kan vide, hvad en saadan Gravplads kan indeholde.

Et Par Dage efter kom saa Inspektør Broholm fra Nationalmuseet, og vi begyndte at afdække først det sydligst beliggende Skelet, dette havde intet Gravgoods hos sig, saa fortsattes med de nordligst beliggende. Her viste det sig, at der laa mindst to Skeletter, muligt tre, blandede sammen i en uordentlig Hob. Antagelig maa her tidligere have været gravet, heller ikke ved dem fandtes noget Gravudstyr. Derimod laa der et Mandsskelet urørt under dem, her fandtes som Gravgoods kun en meget medtaget Jernkniv. Yderligere Eftersøgning gav atter to medtagne Skeletter Syd for de andre, men begge uden Spor af Oldsager.

Alle Skeletter var nedlagt i Retningen Nord til Syd, kun Mandsskelettet laa i Retning Øst til Vest, og alle laa temmelig højt i Jordsmonnet, lige under Mulden, c. $\frac{1}{2}$ a $\frac{3}{4}$ Alen dybt. Der var hverken Stensætning eller Rester af Trækister at spore, og det i og for sig tarvelige Gravudstyr betegner dem som begravede i Slutningen af Oldtiden, hvor kristen Paavirkning allerede ude fra har begyndt at gøre sig gældende. Maaske er netop derfor Gravudstyret tarveligt, maaske fordi det har været en fattigere Befolkning, som har haft sin Boplads her tæt ved. Alligevel er Fundet ikke uden Interesse, idet det fortæller os, at i Vikingetiden levede og byggede man ogsaa paa denne Egn.

De fundne Sager afgaves til Nationalmuseet, hvorfra Museet her senere har faaet en udmærket Kopi af det interessanteste Stykke, Broncespændet, som foruden at kunne bruges som Spænde med Naal bagpaa til Sammenhæftning af Klæder tillige var indrettet saaledes, at det kunde anvendes som Hængesmykke, idet der i dets ene Flig er anbragt en lille Broncering til Ophængning af Smykket.

Alle Fund af Oldsager bør straks meldes til Museerne og lades urørte, indtil en Mand herfra kan undersøge dem, fordi en saadan Undersøgelse bør foretages med kyndig Haand, der-

ved opnaas ganske anderledes gode Resultater i Henseende til vort Lands Oldtidsstudium. Enhver kan ganske vist optage Oldsagerne; men saa uhyre meget afhænger af, hvorledes en saadan Grav er anlagt, hvordan Sagerne ligger o. s. v., alle disse Smaating er nemlig af meget større Vigtighed end ofte selve Sagerne, derfor kan det ikke noksom indprentes Folk, naar de støder paa Oldfund, meld det straks til nærmeste Museum; thi da gør de en god og fornuftig Gerning, i Stedet for hensynsløst at rode op mellem Sagerne uden andet Maal end bare tage, hvad der er.

ET PAR HINDSHOLMSKE OPNÆVNERE

AF K. L. KRISTENSEN

HINDSHOLM er bakket Land. Hvem der ikke har set det, kan høre det alene paa Stednavnene derude fra; der er mange »Bjerge«: Bregnebjerg, Tavlundbjerg, Birkebjerg, Bøgebjerg, Eskebjerg.¹⁾ De stiger og tegner Landets stærke Træk nu som af Arild. Deres Navnes sidste Led holder et Ord i Hævd, som ellers er gaaet af levende Brug om hjemlige Forhold i det danske Sprog, der ikke mer vil kalde Bakke »Bjerg«. »Bjergene« staar; og deres Navne hævder et gammelt Ords danske Brug i svunden Tid; men de nævner ogsaa noget, som ikke mere er. Skovene faldt.

De ovennævnte Navne taler alle paa ét nær om Trævækst. Nu er de nøgne eller har anden Vækst end den, Navnet nævner, men en Gang har de altsaa været skovklædte. Som der groede Træer paa Bjergene, voksede der Skov omkring dem. Derom vidner andre Stednavne, saa vidstes det ikke ad anden Vej, kunde det kendes af dem.

Selve Holmens Navn fortæller om de svundne Skove. Hægnæzholm er jo: Skovholmen, Hegnskovsholmen, Navnets første Led det gamle hægnæth (= Indhegning), som kendes fra vore Middelalderlove, hvor hægnæthæ skogh er Indhegningsskov, i Modsætning til Almindingskoven, almænnings skogh (som i Skaanske Lov); senere brugtes saa bare »Hegned«, »Hegnet«, og hvorledes man nu sagde og skrev.

Alt det er der mange nu, som ved noget om, men det har ogsaa været glemt. Saa blev der Rum for Kong H i n s e; han huskes endnu.

¹⁾ Nu jo desværre næsten glemt for det tyske »Schelenborg« og ikke længer i Brug.

Paa Birkebjerg i Viby Sogn ligger »Knyttten«, en Dysse, og løfter sig højt og syner vidt. Det er »Kong Hinses Høj«; dér er han begravet. Lidt mod Sydvest er en Bakke, græsgroet og ellers bar; dér laa hans Borg¹⁾ — ikke hans Slot, som en yngre Tids mer tyskbeundrende Sprog vilde kalde Kongens Bolig, men hans Borg, som endnu i Folkevisen, hvor »Kongen raader for Borgen«.

Da Betydningen af Hindsholms Navn var glemt, som dets Lyd var ændret, kunde Folkesagnet skabe Kong Hinse. Thi han maa vel ses som Opnævner (Eponym) for Hindsholm, en Opnævner skabt i Tilknytning til Stednavnet, efter at dets egentlige Betydning var gaaet ad Glemme. Da var der i Folkebevidstheden blevet som et tomt Rum, hvor en gammel Hjemstavnsviden var smuldret. I Trang til at fylde det, af Lyst til at vide Rede paa, eller dog gøre Rede for, Hjemstavns Navn har vel dens Indbyggerses Fantasi skabt Sagnskikkelsen Kong Hinse, givet ham Bo i en Middelalderborg og Grav i en Oldtidsdysse. Er Konge og Borg Sagn, staar Dyssen fast paa Hjemstavns Jord i Aarhundreders Virkelighed, et fast Fæste for Hjemstavns Eponym, Hindsholms Opnævner.

Der er maaske en anden hindsholmsk Eponym, som er mindre folkekendt end Kong Hinse. Det er den kendte norske Forfatter Professor Sophus Bugge, som i sin Tid mente at have opdaget ham, og det er selve Saxe, som nævner ham. I 2. Bog af sin Danmarkshistorie fortæller han et Sted, at Kong Helge »gav Høvdingerne Hesca, Eyr og Ler Ret og Styre over det fra Saxerne udfriede Jylland.«

Eyr og Ler er de fra den norrøne Litteratur velkendte Havjætter Ægir og Hlér. Professor Bugge fremfører da den Gisning, at de her hos Saxe er Eponymer, den episke Digtningens Repræsentanter for Fjder og Læsø, i hvis Navne de genfindes: Ægidyr og Hlésey. Prof. B. mener, at naar det hedder, at Kong Helge gav Ler Jylland at værne, er det et digterisk Udtryk for, »at Helge havde en Flaade liggende ved Læsø for at værne Jylland mod Angreb fra Syd«. Noget tilsvarende skulde saa gælde Fortællingen om, at Helge giver Ægir (Eyr) Ret og Styre i Jylland: det skulde være et digterisk Udtryk for, »at Helge satte

¹⁾ Vistnok den »Kastelhøj«, som nævnes hos Trap under Viby Sogn, en Banke, der forhen skal have haft Volde, og hvor mange Munkesten er gravet op.

Tropper ved Eider, som skulde væрге Jylland mod Angreb sydfra til Lands«.

Paa lignende Maade som Eyr og Ler skulde nu efter Bugges Formodning ogsaa Hesca være en Repræsentant for et dansk Sted.

Da Saxe, som Bugge gør opmærksom paa (og hvad han jo har fælles med de fleste Middelalderlatinere), ofte skriver h i Forlyd forved Vokal, kan »Hesca« meget vel tænkes at staa for »Esca«, gengivende et dansk Navn Eske. Dette Navn bringer Bugge i Tilknytning til Eskebjerg, det nuværende Schelenborg i Stubberup Sogn paa Hindsholm, som i det 13. Aarh. var i Marsk Stigs Eje. Her, mener Bugge, var det naturligt for Danekongen at sætte en Høvding, som kunde hindre en vendisk eller saxisk Flaade i at naa Nørrejylland gennem Store Belt. Hesca skulde da være Repræsentant for det hindsholmske Eskebjerg, som Eyr for Ejder, Ler for Læsø.

I Eske (Hesca) hos Saxe har man, mener Bugge, et Vidnesbyrd om, at Eskebjerg allerede i Begyndelsen af 11. Aarhundred var en betydelig Gaard.

Denne Hypothese, som Bugge fremsætter i sin Bog om »Helgedigtene i den ældre Edda«, kan maaske møde Skepsis — B. var jo nok en betydelig Forsker, men lod sig stundom føre lidt for vidt af sin geniale Kombinationsevne —, men lidet kendt, som den er i videre Kredse, vil det vel kunne have sin Interesse, at der mindes om den her.

EN FYNSK HUSMANDSHAVE

AF FORFATTER OLAF ANDERSEN

UDE på Røjlehalvøen, Fyns skønne og mærkelige Nordvesthjørne, i et yndefuldt Dalstrøg, gemt hen mellem Skove og Banker, ligger Billeshave Skovmølle.

Navnet er i sig selv Historie: Vandmøllen er nedlagt for en Del År siden, og Ejendommen gået over til Husmandsbrug (11 Tdr. Land). Men er end Møllehjul og Mølleddam borte, så lever dog noget af den gamle Skovmølles Poesi i de stråtækte Bindingsværks Bygninger. Og i den dejlige Have har Ejeren og hans Hustru (Manden hedder Jens Mathiasen), med skøn som Udnyttelse af det naturlige Jordsmon, fremtryllet ny Poesi.

Fra Fyn. Olaf Andersen fot.
Ved Billeshave Skovmølle.

Blandt Enkelthederne nævner jeg et Bed med hvide Begonier, et Væld af Roser, en blå Blomsterlænke henover den skrånende Grønning forved Stuehuset. Længst nede en Dam med Flæg og et Springvand med dansende Kugler. I Dammen svømmer prægtige, velnærede Guldfisk, flere År gamle; det springende Vand hindrer Tilfrysning, så Fiskene har let ved at klare sig Vinteren over. Fra en Løvhytte nær Springvandet har man Udsyn over hele Herligheden.

Den sjældne Have er et ægte Stykke fynsk Havekunst, et Vidnesbyrd om Skønhedsans og Udholdenhed, åbent

Sind og årvågne Øjne. »Ja«, siger Konen, »det er jo noget vi har fået lavet lidt efter lidt; andre Steder så vi et og andet som vi fik Lyst til at ha' Magen til, og på den Måde er Haven bleven til det den er.«

DE UMÆLENDES MAAL

AF SVEND FREDERIKSEN

BLANDT de Historier, som Gang efter Gang skulde gentages i Mørkningstimen, var den, der fortalte om Dyrenes Snak efter Skibbruddet, blandt dem, der interesserede mig mest.

Med den i Minde var det let at høre, at Kokken paa Møddingen raabte: »Jeg kan se til Køg—e«, og at de ædende Gæsidelig gentog: »Sikke noget Snak, sikke noget Snak.« Og det var heller ikke svært at forestille sig den synkende Vædder bræge: »Aa, Gud bejer vos«.

Siden har jeg hørt andre Udtydninger af disse Lyde.

Efter det skal Hanen, der bryster sig paa Møddingen, sige:

»Jeg kan se i Hø—j«; men naar saa Høgen kommer, da løber den forfjamsket ind i Laden, idet den siger ilsomt, som Advarsel: »Hille Fanden lynme«.

Gaasesnakken, vil man vide, lyder saaledes: »Tar du det, saa tar jeg det. Tar du det, saa tar jeg det.«

Om Vædderen har jeg desværre ikke hørt andet.

Men den store Tyr i Stalden, den brøler, saa snart Døren aabnes: »Hr. Byfoged! Hr. Byfoged!« Naar det derefter aabnebæres, at det er ingen Byfoged, men en gammel Mand fra Broby, saa siger den: »Naa—an. Naa—an«.

I Raagelundgyden ved Aasum boede en Væver, som havde en lille brun Hund i Lænke uden for Huset. Naar nogen kom forbi, sprang den frem i Lænken, som derved strammede den om Halsen, saa den bare kunde stønne: »Hæ — hæ — hæ«. Men naar saa Folk var kommen forbi, glammede den i vilden Sky: ». . . bor Væveren, bor Væveren«.

I en Gaard i Raagelund havde man to Hunde, en stor og en lille. Naar der kom Folk i Gaarden, for den lille dem straks i Benene: »Her er hverken Brød eller Brændevin«. Men den store, der stod i Lænke og var hul i Mælet, glammede: »Hvor ved du det? Hvor ved du det?«

Men det er ikke blot Dyrene, der, naar man hører rigtigt efter, kan snakke. Vællingen, der koger, har ogsaa sit Maal: »Her er jeg, hvor er du? Her er jeg, hvor er du?« siger Grynene. I Grøden derimod hedder det: »I skubber! I skubber! Pyh ha.«

Naar Banemændene paa Nordfynske Jernbane kører ud om Morgenens, klager Troljen: »Surt Øllebrød, surt Øllebrød«; men naar de skal hjem om Middagen, jubler den: »Suppe og Steg, Suppe og Steg«.

Selve Toget siger lige uden for Odense, hvor der er lidt Stigning: »Staa af og skyd paa. Staa af og skyd paa«; men naar den er overstaaet: »Nu kan jeg nok. Nu kan jeg nok«.

Aftenklokken i Aasum siger, som en Mindelse om den Tid, Læreren ogsaa var Klokker: »Degn — Madam, Degn — Madam«.

Ved Begravelse toner den lille Klokke: »Til Himmerig! Til Himmerig!« Den store derimod: »Det er et Slump. Det er et Slump«.

Der er forskellige andre Lyde, som man har tydet. Dette er kun Eksempler paa, hvad man kan høre, naar man har Øret muntert opladt for Livets brogede Spil.

Holger Havrehed: Kyst ved Lillebælt.

REJSELIV I GAMLE DAGE

AF FRODE BENDIXEN

SAMFÆRDELSEN har gennemgaaet en stor Forandring. Det kan derfor være af Interesse at se lidt paa Rejseforholdene paa Fyn for 130 Aar siden, før Øen blev gennemkrydset af Baner, opfyldt af Biler, fik den store luksuriøse Dieselfærge over Storebælt og den projekterede Lillebæltsbro.

»Skrive- og Reyse-Calender paa det Aar efter Christi Fødsel 1797« giver mange for Nutidsmennesker pudsige Oplysninger.

»Fra Corsøer gaaer man over det store Belt til Nyeborg 4 Mile. Den Reisende kan vælge trende Maader, at gaa over det store Belt, nemlig:

a) Han kan indrette sin Reise saaledes, at han kan være i Corsøer om Søndag Morgen inden Kl. 9, og da kan han komme over paa den Kongl. Postjagt, som overbringer Posterne¹⁾, og som er overmaade beqvem indrettet med rummelig Kahytte og Telt paa Dækket m. v.; hvorfor betales paa Corsøer Post-Contoir 1 Rd. 16 Sk. pr. Person.

b) Kan man ikke indrette sin Reise saaledes, at man kan komme med Postjagten, saa kan man paa Færgelauget leie en Færgesmakke, for hvilken efter Rescript af 12. Julii 1793 betales om Sommeren 7 Rdlr., og om Vinteren, naar Vinteren er saaledes, at Smakker kan bruges, 8 Rdlr.

c) Endelig kan den Reisende, naar han mere vil see paa Besparelse end paa Beqvemmelighed, gaa over det store Belt med

¹⁾ Det ses heraf, at der kun har været en Gang ugentlig Postforbindelse, men det har til Gengæld været »Søndagspost«.

de saa kaldte Børtsmakker, hvilket bestaaer deri: Efter Reskript af 24. Apr. 1734, der ikke siden er ophævet, ere Færgeløbene pligtige, at lade fra Corsøer af hver Søndag, Mandag, Onsdag og Fredag Morgen, om Sommeren Kl. 8, og om Vinteren Kl. 9, afgaae en Smakke, som skal medtage alle de Personer og Gods, samt Heste og Qvæg, som da ere tilrede at følge med Børtsmakken.

Herfor betales efter Reskriptet af 12. Julii 1793 følgende:

For en Person af Borger- eller høiere Stand, om Sommeren 2 Mk. 8 Sk., og om Vinteren 3 Mk. For en Tiener, Haandværkskarl eller Sendebud, om Sommeren 1 Mk. 12 Sk., om Vinteren 2 Mk. Under-Officerer, Matroser og Soldater, naar de reise i deres eget Erende, om Sommeren 1 Mk. 12 Sk., om Vinteren 2 Mk. For 2de Børn, spæde undtagene, som altid frie, om Sommeren 1 Mk. 12 Sk., om Vinteren 2 Mk. En Karet eller Rustvogn af den Størrelse, at dertil bruges 6 Heste, om Sommeren 2 Rdlr. 3 Mk., om Vinteren 3 Rdlr. For en Dito med 4 Heste, om Sommeren 2 Rdlr., om Vinteren 2 Rdlr. 3 Mk. For en Dito med 2 Heste, om Sommeren 1 Rdlr. 2 Mk., om Vinteren 1 Rdlr. 4 Mk. For en Chaise, Calesche, Faeton og Holsteensk Vogn med 2 Heste, om Sommeren 5 Mk. 8 Sk., om Vinteren 1 Rdlr. 1. Mk. 8 Sk. For en Post- eller Bondevogn, om Sommeren 4 Mk. 8 Sk., om Vinteren 5 Mk. 8 Sk. For et Skrin eller Kuffert, som behøver en Mands Rum, om Sommeren 1 Mk. 8 Sk., om Vinteren 1 Mk. 12 Sk. For en halv Kiste om Sommeren 1 Mk. 12 Sk., om Vinteren 2 Mk. 4 Sk. For Heel-Kister, Pakker, Tønder o. s. v. forholdsmæssig dertil.«

Dette er blot en Del af Bestemmelserne om Bæltoverfarten, men det giver nok at tænke over.

At der maa betales mere om Vinteren end om Sommeren er forstaaeligt nok; men at »Personer af Borger- eller høiere Stand« skal betale mere end almindelige Mennesker, hvad betyder det?

Paa den efter alt at dømme ret primitive Børtsmakke har der næppe været baade I og II Kl. Er det en Form for Formuebeskatning?

En Vogn »hvortil bruges 6 Heste« lyder jo lidt drabeligt, men det fortæller lidt om Vejenes Tilstand i hine Tider.

Der nævnes nu tre Veje over Fyn med Tilknytning til Færge, nemlig til Middelfart med Overfart til Snoghøj, Assens med Overfart til Aarøsund og Bølgden med Overfart til Als.

Over Fyn maatte man saa leje Forspand eller Befordring, hvis man da ikke selv havde det hele med. Der staar herom:

»Paa det at den Reisende kan vide, hvad han haver at betale til Fragt, saa meddeles derom dette efter Kongelig Allernaadigst Befaling.

Ved Rescript af 29. Junii 1792 er fastsat, at Vognmændene i samtlige Fyens Kiøbstæder maa, naar de have nye indrettede og af Postmester Lavsen i Odense stemplede Vogne, nyde fra Paaske til Michaelis 3 Mk. pr. Miil, og fra Michelsdag til Paaske 3 Mk. 8 Sk., dog er ved bemeldte Reskript tillige fastsat, at der skal betales det samme for Forspands-Heste som for anden Befordring.«

Om Lillebæltsoverfarten staar blandt andet om Farten mellem Fredericia og Strib: »Efter den af Magistraten i Fridericia den 24. Junii 1745 satte Taxt, betales af en Færge om Sommeren 3 Mk. og om Vinteren 4 Mk. Af en Baad med 4 Roerskarle om Sommeren 2 Mk. 4 Sk., og med 2 Roerskarle 1 Mk. 8 Sk.; om Vinteren betales af en Baad med 4 Roerskarle 3 Mk. og med 2de Roerskarle 2 Mk.«

Til Sammenligning med de »bekvemme« Forhold i Danmark kan jeg nævne, at et andet Sted i denne lille interessante Bog staar: »Igiennem Sverrig er det beqvemest for de Reisende, at de bestille et Bud, at gaae forud, for at bestille Vogne eller Forspand, da de desto snarere kan fortsætte deres Reise.«

Jeg haaber, at disse Udpluk af den gamle »Reyseliste« maa have interesseret en Del.

Hvad der staar i Anførselstegn er afskrevet, og den gamle Stavemaade og Retskrivning er bibeholdt, skønt det indeholder mange mærkelige Uoverensstemmelser.

Holger Havrehed: Kyst ved Lillebælt.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER
AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

2.

GILLEHØIEN er ikke mere nu, for Stenene blev taget til »Nybro«, som for nogle Aar siden blev sat over Landeveien mellem Gudbjerg og Ellerup Bymarker; men førhen var han tilhøire for Landeveien, ikke langt fra Aaen, ved Gudbjergsiden. Jeg har mangen god Gang, men jeg var ung, gaaet paa Gudbjerg Gade om Aftenen og set Høien løftet op paa fire gloende røde Støtter, vi kunde høre Musik, og se de dandsede der lige til Kokken raabte. Men Juleaften var der just mange Fremmede nede paa Gaarden (Mullerup); saa kom de i Snak om Troldene i Gillehøien, og om de monne holde dem lyste de Høitidaftener. »Det skal vi sagtens faa at vide«, sagde Herremanden, og skikkede Udrideren hen at se ad. Han kom just som Lystigheden var i god Gang; og han havde vist holdt noget og betragtet dem, før de mærkede ham. Han vidste dog ikke andet at fortælle, end hvad alle Folk vidste, for Snese andre havde set det samme, han saa; men en Høitidaften havde rigtignok ingen været der, før ham, for da bliver jo de fleste inden Dørre. Som han holder, kommer der en hen til ham, rækker ham et Bæger, og beder ham at smage deres Øl. Det turde Karlen ikke, men kaster det over Hærden, saa det falder paa Krydset af Hesten. Han begyndte strax at snorke, dreiede og tog Farten ad Gudbjerg til; men Bægeret beholdt Karlen. Trolden løb efter ham og raabte, saa det var hæsligt at høre, lad mig faa »Gylling«! Det var Karlens Lykke, at Hesten løb tværs over Agrene, for hvergang Trolden skulde over en Reen, stod han paa Hovedet, derfor tog han til at raabe: Følg den slagne Vei, følg den slagne Vei! Men saa red Karlen just paa skraas og tværs og naaede indenfor Vaangeledet. Paa Gudbjerg Gade kom Trolden saa nær, at han nap i Hesterumpen, men saa kylede Karlen Bægeret indenfor Kirkemuren. Der kunde Trolden ikke faa det, for det laa paa kristen Jord. Men saa tog han til at tude, saa alle Byens Hunde stemmede i med: tilsidst løb han dog den Vei, han var kommen. Da nu Udrideren fortalte, hvad han havde seet, vilde de Fornemme ikke tro ham, før de saa, hvordan Haarene var brændt af Hesten der, hvor Drikken var falden.

Næste Morgen fandt de ogsaa Bægeret paa Kirkegaarden. Det var eneste Guld. Herremanden gav det til Kirken. Og, det er det selvsamme Alterbæger, som er der endnu. (Fortsættes.)

GAMLE RAAD FOR SYGER

FOR ENGELSK SYGE

1.

De skulde tre Torsdag Aftener i Træk stjæle en Pot Mælk. Hver Gang skulde de koge den med noget af den mellemste Hyldebark, indtil Mælken var kogt ind til Halvparten. Med dette Afkog skulde de hver Gang stiltiende vaske det syge Barn i alle Leddene og derpaa fra den højre Skulder ned ad Siden og over til det venstre Ben og ned ad det og dernæst fra den venstre Skulder ned ad Siden og over til det højre Ben og ned ad det. Saadan skulde de gøre baade bag paa og foran paa Barnet, men ikke over Maven. Den tredie Torsdag Aften skulde de til sidst tage Potten med Resten af Mælken og komme en lille Sølvs killing eller en Sølvske og saa det syge Barns Skjorte ned i den og grave den ned under en Hyld i Skellet mellem to Mænds Marker.

2.

De skulde tage den mellemste Bark af en Hyld og koge den i en Pot sød Mælk, til Mælken var kogt ind til Halvparten. Med dette Afkog skulde de tre Torsdag Aftener i Træk stiltiende vaske det syge Barn i alle Leddene og derpaa fra den højre Skulder ned ad Siden og over til det venstre Ben og ned ad det og dernæst fra den venstre Skulder ned ad Siden og over til det højre Ben og ned ad det. Saadan skulde de gøre baade bag paa og foran paa Barnet, men ikke over Maven. Den tredie Torsdag Aften skulde de gaa ud til en Korsvej med Mælken, der var til Rest, og hælde den i et Kors paa Korsvejen. Alt skulde ske stiltiende, og Barnet maatte ikke faa noget at vide om, hvad der var gjort med det.

3.

Der tages ni forskellige Slags Træ eller Kviste. Man tager en Spand med Vand i og stiller den foran sig. Man beder en Bøn for Barnet, at det maa blive befriet for dette Onde. Bar-

nets fulde Navn nævnes, naar man kaster Træet i Vandet i Navnet Gud Fader, Søn og Helligaand. Man bekender de tre Trosartikler og læser Fadervor. Man samler Kvistene op og binder dem sammen og hænger dem i Skorstenen for at tørres. Hyld, Pil, Ælm og Ask maa ikke bruges. Det hele skal foregaa stiltiende. Man maa ikke tale med nogen i den Tid, fra man skærer Kvistene, indtil man er færdig. Det skal foregaa stiltiende, til de er hængt i Skorstenen.

Naar man har Barnets fulde Navn, er det nok, man behøver ikke at se Barnet.

Fra Fangel.

1.—3. ved Niels Chr. Andersen, Bellinge.

FOR ROSEN

Der gik tre Jomfruer over det hellige Land,
de havde tre Roser i deres Haand,
den ene forvisne, den anden forgik,
den tredie fordrev den slemme Ting
i Navnet Gud Faders, Guds Søns og Gud den Hellig Aands.

Dette siges tre Gange hver Gang tre Dage i Træk, idet man omkredser Ansigtet med en Finger, naar man læser Formularen.
Kan ogsaa bruges for Skægpest.

Ved Niels Chr. Andersen, Bellinge.

RÆMSER

Ma(nd)id å Tiesd sa Kælli(ng)jen å spa(nd)j,
Uensd å Toesd da hæsp hunn å tva(nd)j,
Fred å Lōwrđ da harr hunn de boert,
å Sø(nd)jd o(nd)er Præken da drakk hunn de åpp.

Fra Krarup Sogn. Efter Frandsine Jensen, Krarup,
ved H. C. Frydendahl.

*

Maen å Kaen
di flåe i Katt,
Pær å Påwl
di håll så hatt,

Jæpp å Knu:
 barr Skæ(nd)jet u:
 på fier å tyw råjn Kæpp,
 Kesten mæ di la(ng) Aerm
 kræ(ng) all Kattis Taerm,
 Mætt mæ di stompe Bi:n
 kræ(ng) dæmm åm: i'gænn.

Fra Espe Sogn. Efter Signe Skovgaard, Snarup,
 ved H. C. Frydendahl.

*

Maen å Kaen
 di floe i Katt,
 Pær å Påwl
 di hoelddt så fast,
 Jæpp å Knu
 barr Ske(nd)jet u,
 Mætt hunn sto baw Dørren å lo,
 hunn sku ha Ske(nd)jet te ny Sko.

Fra Gudbjerg Sogn. Efter Kirsten Hansen, Snarup,
 ved H. C. Frydendahl.

Holger Havrehed: Sommernat.
 Motiv fra Taagerød.

C. C. U. JOHNSENS BOGHANDEL

David J. Bager

FAABORG

Grundlagt 1844 -:- Telefon 38 -:- Postkonto 11979

Christine Reimer Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

I »Danmarksposten« skriver Dr. phil., Lektor *Henrik Ussing*:

»Det er sjældne faa, der forener den sikre Viden om Fortidens Landsbyliv med Evne til at nedskrive det, samle og ordne det og sende det i Trykken, saa der kommer en Helhedsskildring ud deraf, der til de seneste Tider kan bringe indgaaende Bud om den gamle Folkekultur Det gamle Bondeliv stiger i denne Bog lyslevende frem for os. Vi ser for os Bondeskikkelserne selv og Boligernes Indretning og Udstyr Hvilken Kærlighed til Barn-domslivets Minder røber ikke saadan et Værk! Og hvilken Evne har det ikke til at kalde den samme Kærlighed frem hos Læseren! »Nordfynsk Bondeliv« er af de Bøger, det er værd at have staaende paa sin Hylde Fynboen vil indlemme denne Bog blandt sine kæreste Skatte, blandt dem, han jævnlig tager frem og glæder sit Øje, sin Sjæl og sin Sans ved.«

I Kommission hos
Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

K. L. KRISTENSEN:

AARSENS TID DIGTE 1926. — Kr. 3.00.

»Denne Begynderdigtsamling er et godt Stykke ud over det sædvanlige.«
(Oscar Geismar i »Fyns Venstreblad«).

»Aarsens Tid er en Debut, men af en Debut at være velovervejeth og gennearbejdet.
»Aarsens Tid« er en Digtsamling, som tyder paa lyrisk Kultur.« (»Politiken«).

»Aarsens Tid« er ikke ordnet efter Kalenderen. Broget mellem hverandre toner Egne, Tider og Tanker frem Og naar Digteren vender tilbage til Nutiden, bringer han gamle kærnefyldte Ord med, Ord, der pryder Verset med sin skønne Klang, og som slet ikke kunde tænkes ombyttet med andre Disse Vers vil styrke Kærligheden til den hjemlige Natur.« (»Fyns Tidende«).

STAVNSBUNDNE SANGE DIGTE 1928. — Kr. 4.00.

»Det er det gamle Land: Hjemstavn, Gaarden, Bonden og hans Jord og alt, hvad dertil hører, der kommer frem i hans Digting. Hans sikre rytmiske Evne, hans overordentlig følsomme Sprogbehandling vil med denne Digtsamling slaa hans Navn fast i dansk Lyrik.«

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

EJNAR SKOVRUP:

ANTON NIELSEN

Biografi. — Kr. 2.50. — Rigt illustr. af Kr. Kongstad.

Med Anton Nielsens Novelle »En Taarefader«.

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

Chr. Petersens Antikvarboghandel

Eftf. W. Røs-Petersen
Vindgade 36 - Odense

Brugte Bøger
Købes - Sælges - Byttes

Køb af Bogsamlinger

TIDSSKRIFT FOR DANSK FOLKEOPLYSNING

redigeret af Ejnar Skovrup,

har til Maal at bringe god, jævn, sund og sand Oplysning om folkeligt Liv, om Tidens Emner, dens Spørgsmaal og Mænd. Det udsendes i 10 Hefter aarlig, hvert med 64 Sider gennemsnitlig. Bestilling paa Tidsskriftet gælder for et Aar; ved Tegning af 10 Holdere faas et Frieksemplar. Aarsprisen, der er 8 Kr. (for Udlandet 10 Kr.), indsendes paa tilsendte Indbetalingskort enten kvartalsvis, halvaaerlig eller een Gang om Aaret. Tiltraedende Holdere faar, saa langt Oplagene rækker, de udkomne Hefter tilsendt. — Bestillinger sendes til

Tidsskrift for DANSK FOLKEOPLYSNING, Ollerup St.
Telf. V. Skerninge 162, Postkonto 13956.

AF DE FREMKOMNE BLADUDTAELSER GENGIVES:

»Det kan siges at være modigt at paabegynde Udgivelsen af et nyt Tidsskrift i disse Tider. Men vi betænker os ikke paa at sige, at det i dette Tilfaelde er et Mod, der bør paaskønnes. Hr. Ejnar Skovrup har virkelig her vist Evne til at skabe noget paa een Gang originalt og værdifuldt . . . Redaktøren har faaet den gode Idé foruden en Oversigt over den nye Litteratur at bringe en Dagbog over Maanedens Begivenheder fra Ind- og Udland. Denne sidste Oversigt vil give Tidsskriftet en særlig Værdi, der rækker ud over Øjeblikket.« Langelands Folkeblad.

Ser vi efter, hvad der er taget med i det første Nummer, viser det sig, at Indholdet svarer ganske godt til, hvad der er stillet i Udsigt . . . I det rent Ydre ser Tidsskriftet tiltalende ud, og det er meget anseeligt, 72 Sider i stort Format.« Fyns Tidende.

»Det er alt ialt et alsidigt, interessant og lædigt Stof. Holder de følgende Hefter, hvad Begyndelsen lover, vil dette Tidsskrift sikkert faa en ikke ringe Betydning.« Redaktør R. Stenbæk i Svendborg Avis.

»Der er i høj Grad Plads for et Tidsskrift af denne Art.« Redaktør, cand. mag. Povl Engelstoft i Den nye Litteratur, Decbr. 1927.

Læserne gøres opmærksom paa:

August F. Schmidt:

Hyrdedreng og Hyrdeliv. (Schultzs Forlag. 1926. 167 S.).

Danmarks Helligkilder. (Schönbergs Forlag. »Danmarks Folke-
minder« Nr. 33. 1926. Illustreret. 160 S.).

Indeholder Oplysninger om gammel fynsk Kildedyrkelse
og fynsk Bondeliv.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Olaf Andersen: „Høje Steen“ på Korshavn. — August f. Schmidt: En Byhvrde som legat-
sister. — Christine Reimer: fra de stille Bondebyer. — Rasmus Hansen: Sagn fra Gudsberg. — Jørgen
Banke: En hjemstavsudag for Vestfyn 1929. — H. C. Frydendahl: fynske Emner i Bøger og Blade.

3. hæfte.

Marts 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi. Med hvert Slægtled, der gaar i Graven, forsvinder meget, som, hvis det var blevet optegnet, kunde have haft stor Værdi, ikke alene for Videnskaben, men ogsaa for kommende Slægter i Befolkningens brede Lag. — Emnerne kan ogsaa hentes fra Naturens Verden.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Redaktør Poul Andersen, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen (?), Forfatter K. L. Kristensen, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavns« gratis et Fjerdingaar.

Snittene i dette Hæfte er udført af Herman Madsen.

Fra »Fyn«.

»Høje Stene«.

Olaf Andersen fot.

»HØJE STENE« PAA KORSHAVN

AF OLAF ANDERSEN

DA jeg i 1924 gæstede Avernakø, fik jeg Lyst til at se, hvor meget der var tilbage af de mærkelige »Høje Stene«, som Folk havde fortalt mig om. Jeg gik fra Avernakø over Draget til Korshavn, hvor Stenene skulde ha deres Plads lige først for, i Nærheden af Stranden. Der skal i sin Tid ha stået ikke mindre end 15 Stene; til min store Skuffelse fandt jeg kun een eneste oprejst; Resten var enten bortført eller lå fladt ned i Jordsmonnet; flere af dem syntes at ha tilhuggede Flader.

På Avernakø lever endnu et Skæmtesagn om Årsagen til Stenenes Rejsning. Det blev i ældre Tid gengivet paa Vers af Præsten Thomas Barfod.

»Engang i gamle forsvundne Dage
der raante Korshavn en bitter Plage.
Og hør, hvori den Plage bestod:
Hver Hest blev skabet fra Top til Fod,
at nu de Øg kunde klø sig rene,
så rejste man disse mærkværdige Stene.«

Der er dog ingen Tvivl om, at »Høje Stene« er et langt ældre og mere ærværdigt Fortidsminde. Sandsynligvis er det en Samling Bøvtastene, mulig rejst til Minde om et Søslag.

Sådanne Mindestene uden Indskrift er meget sjældne i Danmark undtagen paa Bornholm. Der er altsaa god Grund til at frede om dem, vi har. Vilde det ikke være en smuk Opgave for Folkene paa den skønne, tvedelte Ø at få genrejst dem af de tilbageværende Stene, der ikke har lidt anden Overlast end, at de er styrtet omkuld og sunket ned i Jorden? Gid det må ske snarest! En sådan Genrejsning vilde ikke alene være til Pryd for Øen og skænke den en Seværdighed ud over det sædvanlige. Den vilde tillige være et smukt Udtryk for Kærlighed til Hjemstavn og et værdigt Middel til at rodfæste Ærbødigheden for vore Oldtidsminder.

EN BYHYRDE SOM LEGATSTIFTER

AF HØJSKOLELÆRER AUGUST F. SCHMIDT

I Landsbyfællesskabets Tid havde næsten hver dansk Landsby en fælles Hyrde, der vogtede Byens samlede Kvægflod paa den Byvang, som var udlagt til Græsning. Byhyrden, der i social Henseende var ligestillet med Bysmeden, var afhængig af de Bestemmelser, der blev vedtaget af Byens Grander paa Bystævnet under Oldermændens Førerskab. For sit Arbejde erholdt Byhyrden en af Bymændene fastsat Løn, der dels bestod i Husly og Fødevarer, dels i Penge. Var Hyrden ugift, boede han vel som Regel paa Omgang hos Bønderne. Det bestemmes saaledes i Østrup Bys Vedtægt (Lunde Herred, Nordfyn) fra 1598, at man efter gammel Sædvane skal huse Hyrden »ret omkring i Byen . . . fra han driver med Fæet og saa til St. Mikkeldag«. Den Dag har han udtjent. »Hvo, det ikke gør, bøde Vide [d: Straf] efter fire Mænds Sigelse«. (P. Bjerge og Th. J. Søegaard: *Vider og Vedtægter I*, 310). I de fleste Landsbyer har Hyrden sikkert været gift og haft Bolig i Byens fælles Hyrdehus, der vistnok tiest laa paa Byens Gadejord eller ved Byleddet, der spærrede Vejen ved Indkørslen til den sammenbyggede Landsby. Nu har mange af Vogterhusene, som blev opførte, hvor der var et Led at passe, naturligvis ikke været beboet af Byhyrden og hans Familie; det har tit været en eller anden fattig Arbejder-

familie, der af Bymændene (eller Herskabet) har faaet tildelt Huset ved Leddet til Bolig, mod at aabne og lukke for de vejfarende, der undertiden lod en Drikkeskilling falde af til den, der aabnede Leddet. Mange af Ledhusene benævntes »Hyrehuse« — i hvert Fald paa Fyn — hvor Ordet hyre har været brugt i Betydningen »vogte« eller »passe«, især naar det var langvarigt eller kedeligt Arbejde, Talen var om. Vi forstaar heraf, at der ikke boede Kvæghyrder i de Hyrehuse, som omtales af afdøde Dyrslæge P. Jensen, Kværndrup, i hans lærerige Afhandling »Byled og Hyrehuse« i Svendborg Amts historiske Aar-bog 1910.

Byhyrder var naturligvis ikke alle lige oplyste, men vi har god Grund til at tro, at Søren Hansen, der o. 1800 var Hyrde i Aasum ved Odense, har staaet over Jævnmaalet af Hyrder. Denne Søren Hansen boede i en fattig, lerklinet og straatækt Hytte ved den vestlige Indgang til Aasum By ved Broen over Odense Aa. Han havde i en Aarrække været Byens fælles Hyrde og fik paa sine gamle Dage Forplejning hos Sognets Folk efter Omgang. Paa sine ældre Dage blev den enlige Mand noget af en Særling, og den mundtlige Overlevering vidste at fortælle, at han gjorde et besynderligt Indtryk navnlig paa Børnene i Aasum, naar han som en underlig Levning fra Jordfællesskabets og Trevangsdriftens Dage humpede om ved sine Krykker der nede ved Broen over Aaen for med sin lange »Svøbe« at holde fremmede Kreaturer fra Byen og dens Vange.

Det var Søndagen den 25. September 1803. Der havde været Førstetjeneste i Aasum Kirke, og Sognepræsten, Hr. Rhoed, kunde derfor ikke blive, men maatte rejse til Aftensangen i Seden. Forinden bad han Degnen, Henrik Hansen, i Forening med et Par paalidelige Mænd at gaa til Søren Hansen Hyrde i dennes Hjem, da Manden var syg og ønskede at gøre sit Testamente. Degnen begav sig straks sammen med Smeden Knud Ludvigsen og Gaardmanden Peder Nielsen, begge af Aasum, til Søren Hansen Hyrde, »hvem de forefandt at være hæftig syg, men ved fuldkommen sund Fornuft og Forstand, i hvilken Tilstand han og besvarede deres Spørgsmaal. Da Degnen nu spurgte ham, »hvorledes med hans Efterladenskaber, om han nu ved Døden afgik, forholdes skulde«, gav han dette Svar: »Han vilde hæderlig begraves med Ringen, Syngen, Prædiken og øvrigt, som Skik og Brug var i Sognet« . . . »Baade Mændene og Konerne skulde med til hans

Begravelsesgilde, da han af disse havde nydt sin Underholdning i 54 Aar.« Paa samme Tid »inviterede« han Degnen og dennes Hustru til ogsaa at følge med. Og naar alt dette var bekostet af hans Efterladenskaber, »da skulde det, som blev tilovers, ene og alene tilhøre og komme Sognets Fattige til Bedste«. Efter dette forlod de tre Mænd Søren Hyrdes Hytte; men inden de skiltes, affattede de en Vidneattest, hvis Slutning lød saaledes: »At dette var hans fuldkomne sidste Vilje kan og vil vi, naar forlanges, med vor korporlige Ed bekræfte og ellers herved ved vore Hænders Underskrift stadfæster«. (Datum og Navne).

Dagen efter døde Søren Hansen, og samme Dag »straks efter det var blevet tilkendegivet, at Søren Hyrde ved Døden var afgangen«; mødte Sognepræsten og Sognefogden Peder Walther samt to Vitterligheds- og Vurderingsmænd, Smeden og Gmd. Anders Nielsen, Aasum, for at registrere og vurdere den afdødes Efterladenskaber. Disse udgjorde ialt 31 Numre, der vurderedes til 9 Rigsdaler 4 Skilling. Tirsdagen den 9. Oktober afholdtes den offentlige Auktion. Jens Ludvigsen f. Eks. købte et Par gamle Vadmelsbukser, vurderede til 8 Skl., for 7 Skl.; Niels Stork købte 2 Par hvide Strømper, vurderede til 12 Skl., for 9 Skl.; Ander Nielsen købte et Par ubrugelige gamle Lærredsbukser, uden Værdi, for 2 Skl.; samt en gammel rød Hue, vurderet til 2 Skl., for 8 Skl.; Johan Steffens købte et blaatærnet Tørklæde, vurderet til 1 Mark, for 2 Mark; Rasmus Rus købte en gammel, hvid Vadmestroeje, vurderet til 8 Skl., for 14 Skl.; Knud Smed købte 2 gamle Hovedpuder, vurderede til 2 Mark, for 2 Mark 4 Skl., og Peder Walther købte en storstilet Salmebog, vurderet til 8 Skl., for 2 Mark 1 Skl. o. s. v. Alt i alt indbragte Auktionen 17 Rgd. 5 Mark 2 Skl., saa det viste sig, at de gamle »Effekter« købtes til en Pris, der laa en Del over Vurderingsprisen.

Tilbage stod endnu at faa Søren Hyrdes mundtlige Testamente sikret ved et lovligt Thingsvidne, men dette fik den energiske Sognepræst snart ordnet. Allerede samme Dag Registreringsforretningen var afholdt i Søren Hyrdes Bo, sendte han denne med den af hans tre paalidelige Vidner underskrevne Vidneattest til Stiftamtet, og den 9. Oktober sendte Stiftamtmand Gersdorff en Skrivelse til konstitueret Sagfører Frederich Ludvig Friis med Anmodning om at erhverve et lovligt Thingsvidne angaaende Søren Hyrdes sidste Vilje. I Henhold hertil udtog Sagfører Friis

den 22. Oktober Vidnestævningen, som den 25. Oktober af Stævningmændene blev forkyndt Søren Hansens Arvinger Morten og Søren Hansen i Raagelund By paa egne og øvrige Arvingers Vegne samt de tre Vidner. Torsdag den 10. November mødte saa Sagfører Friis med Søren Hansens Arvinger og de tre Vidner fra Dødslejet for Ravnebjerg Herredsthings Ret. Vidnerne afgav her samstemmende Svar og Forklaringer, hvorefter Thingsvidnet blev sluttet og skrevet. Under den 30. December 1803 modtog den testamentariske Disposition kongelig Konfirmation, hvilket toges til Efterretning i Seden-Aasum Fattigkommissions Møde den 26. September 1804.

Der gik nu en Tid med at faa Pengene ind for Søren Hyrdes Efterladenskaber; men ved næste Fattigkommissionsmøde i Seden Præstegaard den 18. Januar 1805 modtog Kommissionen af Sognefoged, Lægdsmand Peder Walther, der var Kurator i Boet, Legatkapitalen, der, da alt var gjort i Penge, beløb sig til 84 Rgdl. 74 Skl., hvilken Sum blev Distriktets Fattigkasse til Indtægt beregnet. Da Kassen derved fik et betydeligt Overskud: 125 Rgdl. 23 $\frac{1}{4}$ Skl., blev det bestemt, at af bemeldte Overskud skulde til den fraværende Kasserer, Hr. Schmidt til Østergaard, sendes 100 Rgdl., imod at han for Modtagelsen sendte en Kvittering at vedlægge i Protokollen. De øvrige 25 Rgdl. 23 $\frac{1}{4}$ Skl. forblev hos Præsten til indtræffende overordentlige Udgifters Bestridelse i Aarets Løb.

Proprietær Schmidt til Østergaard var som største Lodsejer Medlem af Seden-Aasum Kommunes Fattigkommission. Denne Kommunes Udgift til Fattigvæsenet var i 1804: 27 Rgdl. 20 Skl.; heri var endda en Bogbinderregning paa 3 Rgdl. 28 Skl. for Kommissionens Protokoller. I 1902 var den samme kontante Udgift til Fattigvæsenet: 1757 Kr. plus Alderdomsunderstøttelsen: 1180 Kr., ialt 2937 Kr. til nødlidende Mennesker. Hvad mon Hans Velædelhed Hr. Johannes Schmidt til Østergaard, som den 18. November 1804 i en Betænkning over en Fattigsag i Aanden saa »de trængendes Tal saaledes forøget, at arbejdsomme Medborgere maatte ruineres for at underholde dem«, vilde sige til en saadan »Fremgang« i Tiden?

I et Fattigkommissionsmøde den 9. Februar 1805 vedtog Kommissionen, at de 100 Rgdl. »burde indbetales til Amtsdirektionens Fattigkasse for i Følge Reglementets § 47 at gøres frugtbringende; hvorhos Kommissionen tillige vilde andrage hos Amtsdirektionen:

enten de ved Søren Hansen Hyrdes Testamente indkomne 84 Rgdl. 74 Skl. skulde aldeles anvendes til Aasum Sogns Fattige, eller om samme tillige maatte blive at tilregne Seden Sogns Fattige, eftersom Seden og Aasum Sogne i Henseende til Fattigudgifter var at betragte som et Sogn«. (Begrebene »Sogn« og »Kommune« var o. 1805 ikke fuldt udformede). Dette sidste Spørgsmaal kunde imidlertid ikke afgøres af Amtsdirektionen, men maatte for Kancelliet. Kancelliets Resolution af 16. April 1805 bestemte, at Renten af Søren Hyrdes Legat efter Testators Vilje skulde komme Aasum Sogns Fattige ene og alene til Bedste.

Da der i 1805 blev Tale om at indkøbe et Fattighus for husvilde i Seden og Aasum Sogne for Fattigdistriktets Regning, fik den altid virksomme Hr. Rhøed under 1. Juni 1805 Amtsfattigdirektionens Tilladelse til, at Søren Hyrdes Legat maatte tilbagebetales og anvendes til Betaling af et Fattighus i Seden, »under Vilkaar, at Seden-Aasum Sognedistrikts Fattigvæsen indestaar for Kapitalen, og at Renterne anvendes, som de derom tilværende Bestemmelser indeholder, samt at der for Kapitalen af Fattigvæsenkommissionen udstedes Obligation til Amtskassen, hvor Obligationen bliver at opbevare.«

Saaledes blev Søren Hyrdes Legat stiftet.

Dets oprindelige Kapital: 84 Rgdl. 74 Skl. omskrevet senere til 160 Kr.; men i Hundredaaret for den fattige Byhyrdes Død og Legatets Stiftelse afrundede Sogneraadet med Amtsrådets Samtykke Kapitalen til 200 Kr., som anbragtes i Kreditforeningsobligationer á 3½ pCt. Rente.

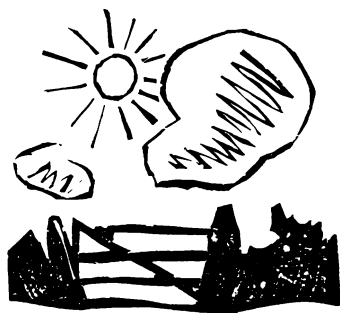
Af ovenstaaende Redegørelse faar vi et saare smukt Indtryk af den sidste Byhyrde i Aasum; han, der besad en yderst beskeden Stilling, faar alligevel Penge tilovers og tænker i sin sidste Stund paa andre Smaakaarsfolk, som han med sine smaa Midler vil hjælpe. Vi faar af Auktionsoplysningerne lidt at vide om, hvad det var for Ejendele, en Byhyrde sad inde med, og vi faar et godt Indtryk af Præsts og Sognemænds Bestræbelser for at opfylde Søren Hyrdes sidste Vilje i alle Enkeltheder paa bedste Maade.

En Byhyrde som Legatstifter er sikkert helt enestaaende i Danmark, og selv om Legatet ikke er stort, er det dog det skønneste Minde om dets ædle Giver. I anden Udgave af Traps Danmark fra 1870'erne er Søren Hyrdes Legat nævnt, vel nok paa Grund af, at det er uden Sidestykke.

Ovenstaaende Fremstilling er bygget paa en Artikel: Byhyrden af den højtbegavede og kundskabsrige Bonde, Folketingsmand Kr. Lohmann. Artiklen, der stammer fra »Fyns Tidende« for 25. Juli 1904, findes i Udclip i Dansk Folkemindesamling paa Det kgl. Bibliotek, København K, Arkivnummer 1906/47:882 og er indsendt til nævnte Institution den 5te Januar 1920.

I min Bog: Byhyrder (I. H. Schultz Forlag 1928) er Søren Hyrde kortelig omtalt Side 123; Pladshensyn forbød mig at behandle ham udførligt i dette Arbejde. Jeg anser derfor »Fynsk Hjemstavn« for at være det rette Sted at meddele de Oplysninger, jeg — efter Kr. Lohmann — kender om Søren Hyrde. Interesserede Læsere, der ønsker nøjere Oplysninger om Byhyrdeinstitutionen, henvises til min Bog.

7/2 1928.

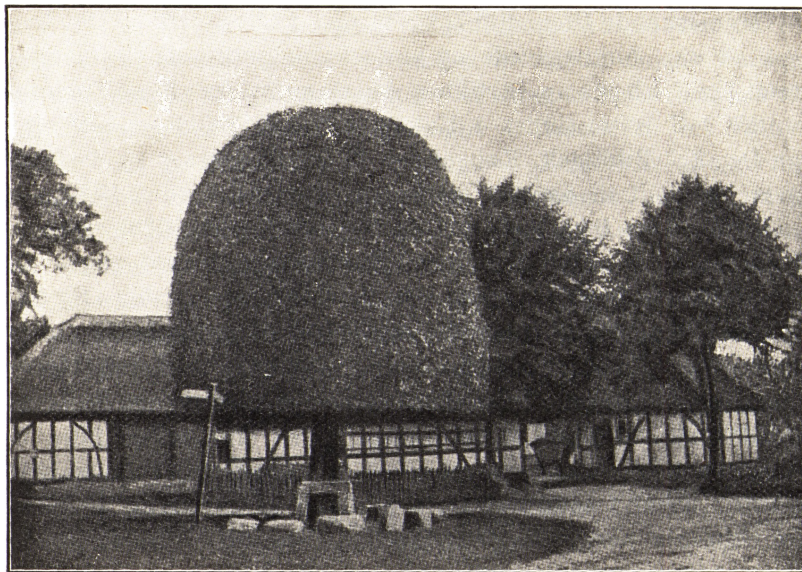

FRA DE STILLE BONDEBYER

DAVINDE (TRAP SKRIVER DAVINGE)

AF CHRISTINE REIMER

NAAR man færdes rundt om i vore Landsbyer, er det glædeligt at se, hvor smukt der nu fredes om Byens gamle Stævne — de allerfleste Steder. Mange Bystævner er helt svundet bort. Men i indeværende Aarhundrede er rundt om gjort meget for at vedligeholde og værne Byens Stævne. Ikke mange Steder freder en By om sit Stævne, som man gør det i Davinge (en af de gamle Byer paa Endelsen -inge). Denne Interesse er ikke »fra igaar« — altid har det været »holdt«, og Bymændene sætter fremdeles en Ære i at klippe, hæge og værne denne smukke Lind midt paa Byens Gade.

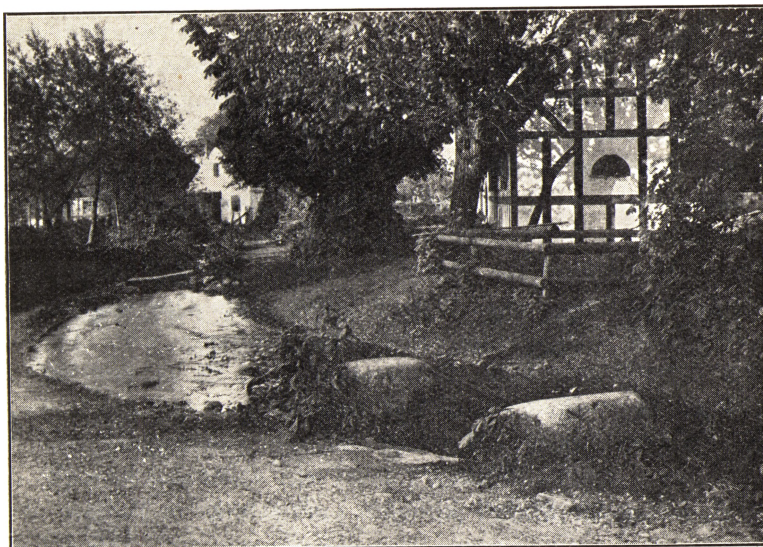
Fra »Beretn. om det 2. danske Hjemstavnskursus«.

Bystævnet i Davinge.

Det var ca. 1816, at Geheimekonferensraad Johan Bülow til Sanderumgaard lod Linden plante. Man nævner som Regel Aarstallet 1816; det vides dog ikke afgjort. Man gaar efter, at Gaardejer Erik Larsens Moder var født 1818, og hun plejede altid at sige, at Linden var plantet et Par Aar før, at den var lidt ældre end hun. Den vokser igennem en Møllesten, der hviler paa tre opretstaaende Sten, Pæle, der ligesom danner Bordben. Hullet i Møllestenen har været udhulet flere Gange, eftersom Træet voksede. Drengene har i sin Tid moret sig med at hugge paa Stenen med Flintesten, som i Tusmørket gav synlige Gnister. Dette husker fra sine Drengaar den Mand, jeg taler med.

Fra først af var der — som der er endnu — 13 Siddesten, en for hver Gaardmand. Linden er nu en Snæs Alen høj, den klippes hvert Aar som en Kuppel og er en Seværdighed. Hver Sommer holder man en lille Festdag, da man samles for at klippe Linden.

Paa ældre Afbildninger — ligesom paa hosstaaende — ser man Linden staa frit paa den lille, aabne Plads og med sine Stævnesten uden om. Grunden tilhører den Gaard, der ligger ved Siden af, og som ses paa Billedet. Den var ved omtalte Tid en Fæstegaard, og Jordstykket blev taget fra den. Og Ejeren med-

Fra Beretn. om det 2. danske Hjemstavnskursus.

Tvættestene ved Bækken i Davinge.

delers mig, at det for faa Aar siden viste sig, at det i Matrikelkontoret ikke endnu er skilt fra.

Af Iver for at frede dette Sted har man i den nyere Tid indhegnet det med et Gitter, plantet Blomster og udstyret Pladsen med en Flagstang og i 1920 tillige med en Genforeningssten. De Billeder, der findes trindt om i Skolebøger og andre Bøger at det ejendommelige og smukke Bystævne i ældre Tid, vil sikkert de fleste give Prisen. I al sin Enkelhed traadte fordum Bystævnet paa den aabne Bygade smukt frem. Den vistnok enestaaende Bystævne-Lind trænger ikke til en nymodens Blomsterhave.

Davinge, der er Anneks til Allerup og ligger et Par Mil Sydøst for Odense, har endnu en omtaleværdig Ting i sin Bysens Bæk. Klart, rindende Vand risler her afsted langs Bygaden, saa der er Gangbræt over til Huse og Gaarde. Dette tager sig friskt og egenartet ud. Denne By ejer i sin Bybæk en Ejendommelighed. Om Sommeren sætter man Mælkejungerne ned i Bækken, og de staar da der og afkøles, og om Vinteren skal man nok — saa siges der — gøre det samme, saa staar Mælken frostfrit, til den afhentes af Mælkevognen for at føres til Mejeriet. Der skylles ogsaa Vasketøj i Bækken — den giver saaledes paa flere Maader friskt Liv i den lille By.

Paa Kirkegaarden er stedt til Hvile Geheimekonferensraad Johan Bülow, en Mand, hvis Minde endnu lever, da han paa mange Maader var for Fyn en Velgører og god Mand. Udvendig i Kirkemuren er indmuret en Tavle med Indskrift. Først ses hans Vaaben, dernæst læser man:

»Johan Bülow, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog, Commandeur af Nordstiernen, Herre til Sanderum Gd: Som med Erkiendtlighed altid bør mindes af dette Godsets Skoler, Odense Bye, Academierne i K H V N og Sorøe, Som Oplysningens Befordrer, Som ædel Danne og kiærlig Menneske Ven. Født 29. Juli 1751, gift med E. M. Hoppe 1785, død 22. Januar 1828.«

— Altsaa et Hundredaarsminde!

Han hviler her i Fred.

SAGN FRA GUDBJERG

[FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

3.

NISSER var der i mange Gaarde, ved jeg var ung; og grumme meget har jeg hørt fortælle om dem fra gamle Dage. Men det, jeg her fortæller jer, er gaaet for sig i min Tid. — Der var en Nisse i en af Gaardene i Sønderballe, og saa var en anden herude i den østen Gyde. Disse to havde begyndt at stjæle fra hinanden; men en Nat mødtes de med Tyvekosterne der ved Smeden. Først begyndte de at trættes, men saa tog de fat med Næverne. Den Sønderballe Nisse stod sig; den anden fik en Hob Hug, og maatte af med det, han havde. Som nu ham, der vandt, var ifærd med at bylte begge Knipperne sammen, kom en Mand forbi, til ham lo Nissen fælt og sagde: Saa du, hvor busede jeg Bertel! saa du, hvor busede jeg Bertel!

4.

Nisserne fik altid en Potte Sødgrød til Nadver; men om Heligaftenerne fik de Smør i, og en Skaal fuld af det bedste Øl. Nu skete det en Juleaften, at en Pige skulde bære Mad til Nissen; men hun aad selv Grøden og drak Øllet. Men, for dog at give Nissen noget, fyldte hun Potten bag ved Køerne og lod sit eget Vand løbe i for Øllet. Saa sang hun: Pisse i Potte, Bumpe

i Fad, det skal lille Nisse hae! — Men, om Natten tog Nissen hende, og lagde hende paa en smal Fjel over Brønden i Gaardet. Han havde vel sagtens tænkt, hun skulde falde i, naar hun vaagnede; men det slap hun dog for. Men raabe om Hjælp maatte hun; og være glad til, Manden kom og frelste hende. Siden gjorde hun aldrig Nar ad Nisserne. (Fortsættes).

EN HJEMSTAVNSDAG FOR VESTFYN 1929

AF BIBLIOTEKSKONSULENT JØRGEN BANKE

DET er sikkert meget faa af Nutidens »Sager«, »Bevægelser« eller »Interesser«, der kan samle hele Befolkningen paa en Egn. Egnens aandelige Liv leves i spittede Grupper, hvert lille »Parti« har sit at samles om i Religion, Politik, Økonomi og Sel-skabelighed.

Og dog er der et, alle Egnens Folk kan og bør være fælles om, nemlig Egnens Folkeliv i Fortiden.

»Nutidens Folkeliv, Aandsliv og Kulturliv maa suge Næring gennem dybe Rødder i Historien og gammel national Kultur, hvis ikke Folket skal blive aandeligt forkrøblet og ende i Materialisme«, siger en skaansk Forfatter, der ønsker at trænge dybt ned i Tiderne for at finde Urkilderne til skaansk Folkeliv. Der ligger sikkert en dyb Sandhed i denne Udtalelse.

Vi søger alle nedad i Tiden mod det gamle, naar Lejlighed gives.

Naar de gamle fortæller, hvad der skete paa Egnen i gamle Dage, lytter de unge med Andagt.

Det skal være en meget blaseret ung Mand, der vender sig bort fra en god folkelig Fortæller, som løser op for Minderne. Fra vi var smaa, har vi lyttet til vor Hjemstavns Fortællere, først og fremmest til vore Bedsteforældre, om det har været os forundt at leve med dem, dernæst til Far og Mor, naar de berettede om deres Ungdom.

Der ligger en naturlig Interesse i os alle til at lytte, naar det gælder Slægtens og Egnens Fortidsliv, vi er alle grebne af Trang til at se og føle, hvorledes de gamle havde det, se hvad det i Grunden er, vort Liv bygges paa.

Enhver af os, selv den mest fattige i Aanden, bærer hele Livet igennem Billeder og Oplevelser fra vor Hjemstavn, og dette hører med til det bedste i vor Sjæl.

Hvad var vel i Verden det fattige Liv
 med al dets fortærende Tant,
 om ikke en Plet med en Dal og lidt Siv
 vort Hjerte i Skjælvinger bandt!
 Om ikke vi drog fra det yderste Hav
 for bøjet og rynket at staa.
 Og høre de Kluk,
 de Mindernes Suk
 fra Bækken, vi kyssed som smaa!

(J e p p e A a k j æ r.)

Hvis Digteren her taler sandt, og det gør han, vil man kunne samle en Egns Befolkning om alt det, der gav Hjemstavnens Karakter ved Slutningen af forrige Aarhundrede, og derved give den nulevende Ungdom Lejlighed til en stærk Forbindelse med det gamle nedad i Tiden.

Man har hidindtil søgt at faa noget saadant frem gennem Musæer, lokale historiske Foreninger og Hjemstavnskursus, men ad disse Veje har man kun samlet ganske faa halvt videnskabeligt interesserede; det store brede Lag af Befolkningen kender ikke noget til dette Arbejde.

Da det altsaa vil være af stor Værdi for et Folks Karakter og Levesæt, om det har en stærkt udviklet Følelse for Hjemstavnens, maa man søge at fæstne og oplive disse Følelser ved at lade Folket om end kun for en Dag eller to leve de gamles Liv om igen, og dette kan ske paa en Hjemstavnsdag.

Jeg tror, at Egnen omkring Assens er særlig skikket til at være den første Bærer af en Hjemstavnsdag paa dansk Grund, og jeg vil derfor fremsætte efterfølgende Forslag til Overvejelse for denne Egns Befolkning.

Sproggrænsen er altid en naturlig Grænse for Hjemstavnens. Alle de Kommuner, hvor man i Assenseggen indtil for faa Aar siden har brugt Ordene: haj:r, daj:r og alstaj:r, Öw:ni, Vöw:ni og Kakkell'öw:ni hører med til Hjemstavnens.

Det bliver altsaa Assens Købstad og ca. 20 Landkommuner med ialt ca. 30.000 Indbyggere (Assens, Baagø, Barløse, Dreslette, Flemløse, Gamtofte, Haarby, Helnæs, Husby, Kjerte, Kjærum, Kjæng, Rørup, Sandager-Holevad, Skydebjerg-Orte, Søby-Turup, Sønderby, Tanderup, Udby og Ørsted) — der danner den vestfynske Hjemstavn.

Det er Befolkningen fra disse Steder, der i saa store Skarer som muligt skal samles 1929 en Dag eller to paa en Hjem-

stavnspads og gennem Optog, Lege, Dans, Tale og Sang, genopleve Fædrener Liv og Virke.

Paa Hjemstavnspladsen, der naturligt maa ligge i Nærheden af Assens, maa der være et Stadion med Talerstol, Plads til Opførelse af Lege og Dans, der maa indrettes Rum til vore gamle Fortællere og Sangere (bedst var det, om man kunde fremstille en hel gammel Landsby i vestfynsk Stil), og der maa være en Bondegaard, hvor man kan nyde de gamle Retter i den gamle Anretning.

Der maa være en Udstillingshal, hvor man kan se alle de gamle forladte Arbejdsredskaber, Klædedragter og Nyttegenstande, der prægede Forholdene. Det mest tiltrækkende skal selvfølgelig være de forskellige Kommuners Indtog paa Hjemstavnspladsen. En Kommune kan f. Eks. møde med et Bryllupstog — en Række Køretøjer (gl. Fjedervogne) med Musik i Spidsen, Forridere og hvad dertil hører, en anden Kommune lader sig repræsentere ved et Ryttertog med Fastelavnsriddere, en tredje med en Trop Høstfolk vandrende efter sidste Læs o. s. v.

Det maa overlades til Kommunekomiteerne at finde gode og originale Indtogsformer, der er i Overensstemmelse med den gamle Tids Sæd og Skik. Assens møder med et Borgeroptog, hvor Fiskerne fra Thorøhuse og Brunshuse kan lade sig repræsentere. Indtoget bør i sin Helhed repræsentere hele Egnens Næringsliv, som det var for et Par Menneskealdrer siden. Hørens og Rapsens Folk maa skildres af Indtogets Personer.

Toget skal være stort i Antal, farverigt og imponerende, Hestekøretøjer, Ryttere og Fodgængere i rig Afveksling.

Paa Hjemstavnspladsen skal Hjemstavnsdagen aabnes med Tale og Sang; derefter skal man se et rigt Folkeliv, der dels udfolder sig paa Hjemstavnsudstilling, dels i Fortællerbygningen, i de gamle Restaurationer, paa Stadion til Majstangsleg og andre Idrætter, paa Danseestræden, hvor der kun danses gamle Danse efter gammel Musik.

Det er selvfølgelig Meningen, at alle Danske fra de øvrige Dele af Landet for Betaling skal have Lov til at overvære Indtoget og deltage i Livet paa Hjemstavnspladsen.

Hvis de forskellige Kommuner vil indleve sig i Ideen og fremskaffe det nødvendige Materiale og de nødvendige aktive Deltagere blandt deres unge, vil det ogsaa blive en enestaaende Oplevelse baade for Deltagere og Tilskuere.

Der findes endnu overalt i de nævnte Kommuner saa meget af det gamle baade i Dragter og Arbejdsredskaber, at man kan trylle Fortiden frem. Og der er vel næppe ret mange unge, der vil holde sig tilbage fra den Oplevelse, som Deltagelsen i et saadant Indtog giver.

Til Opvisninger af Lege, Danse og gammel Idræt, som skal fremføres paa Hjemstavnspladsens Stadion, vil der selvfølgelig blive sørget for kyndig Instruktion, og der er mindst 2 eller 3 af de unge i hvert Sogn, der vil melde sig, som aktive Deltagere ved Opvisningerne.

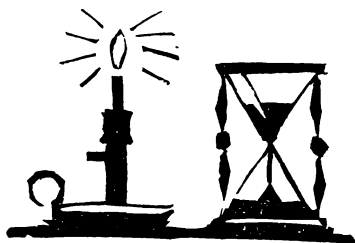
Det vil blive en rig Dag for de ældre, hele deres Mindeskat fra Ungdommens Dage vil pludselig staa lyslevende for dem — og de unge vil faa Del i disse Minder, som det ellers er umuligt at give dem, da alt det gamle jo omtrent er forsvundet fra Hverdagen.

Hvis Deltagelsen fra Kommunerne kan blive almindelig, vil Hjemstavnsdagen for Vestfyn 1929 blive en Danmarksbegivenhed, og man vil fra alle Landets Egne søge til Vestfyn for at overvære og deltage i det gamle Folkeliv, naar det trylles frem. Derved vil Hjemstavnsdagens Økonomi blive saa betrygget, at et Overskud til kulturelle Formaale i alle de deltagende Kommuner vil være sikret.

For at faa alt organiseret og lagt til Rette maa der i hver af de nævnte Kommuner nedsættes en Hjemstavnskomite, og Hovedkomiteen maa dannes af 1 a 2 Repræsentanter for hver af Kommunekomiteerne.

Det gælder om snarest at faa de lokale Hjemstavnskomiteer samlet for at Hovedkomiteen kan blive konstitueret.

Enhver, der har Interesse for det gamle Folkeliv i Kommunen, kan jo tage Initiativet til Sammenkaldelse af et Møde, hvor man kan danne Komiteen. Om det ønskes, er jeg villig til at komme til Stede ved et saadant Møde og forelægge Forslag.

FYNSKE EMNER I BØGER OG BLADE

AF H. C. FRYDENDAHL

Olaf Andersen og N. M. Elling: Fyn. Hjemstavnsbog for Skole og Hjem. Med 127 Billeder og 1 Kort over Fyn. Kommission: Andelsbogtrykkeriet i Odense 1927. 286 Sider.

Det er ikke nogen helt let Opgave paa Grundlag af den omfangsrige Litteratur, der foreligger om den fynske Øgruppe, at give en populær og afrundet Beskrivelse; men de to Forfattere har løst Opgaven paa en god Maade. Købstæderne er af Pladshensyn ikke medtaget, og en og anden Læser vil jo nok savne noget om det Emne, der særlig interesserer ham; men i det hele og store maa man sige, at Forfatterne har været heldige baade med Valget af Emner og Behandlingen af dem, selv om alle Bogens Afsnit naturligvis ikke er lige gode. Et Par Fejltagelser har indsneget sig. Saaledes staar der ganske vist tre Steder fortalt, at Ørkil Slot ved Svenborg blev ødelagt under Grevens Fejde; men et fjerde Sted hedder det, at Ødelæggelsen fandt Sted under Svenskekrigen. Det er ikke lykkedes at skelne mellem Lærer Jørgensen, Kistrup, og de to Lærere Jørgensen, Ludvigsminde, der ogsaa har forfattet historiske Arbejder. Men disse og enkelte andre Fejl er ret uvæsentlige i Sammenligning med den Kendsgerning, at der her foreligger en virkelig god og smuk Hjemstavnsbog, den første i sin Art i Landet. Den fremdrager intet væsentligt nyt Stof ud over Billedmaterialet, der ligesom Bogens hele Udstyr er nydeligt. Men den er en god Grundbog for hjemstavnsinteresserede, og dens mange Kildeangivelser viser de Læsere, der vil uddybe enkelte Emner, Vejen til øget Kundskab.

*

Laur. Nielsen: De fynske Alper. Digte. Med Akvareller og Tegninger af Holger M. Brandholt. Kommission: Andelsbogtrykkeriet i Odense. 1927. 64 Sider.

De fynske Alper (havde de bare haft det gode gamle Navn De fynske Bjerge!) har nu faaet deres Digter. Digtene hæver sig vel ikke over Jævnmaalet af danske Digte; men der gaar en Understrøm af Kærlighed til den fynske Hjemstavn igennem dem. En Del af dem vilde sikkert have vundet i Velklang og Inderlighed ved at være skrevet i det vestfynske Maal. Holger M. Brandholt (nu Havrehed) har udstyret Bogen med en Rigdom

af Akvareller og Tegninger. Navnlig er mange af Tegningerne smukke. Bogen er med sit Indhold og sit Udstyr to unge Kunstneres begejstrede Hyldest til deres Hjemstavn, og det vilde være en fortjent Paaskønnelse, om Fynboerne tog vel imod den.

*

August F. Schmidt: Byhyrder. Et Stykke dansk Bondehistorie. I. H. Schultz Forlag, København. 1928. 160 Sider.

Bogen er et Sidestykke til Forfatterens Hyrdedrenge og Hyrdeliv (1926). Stoffet er hentet fra Bjerge og Søegaard: Danske Vider og Vedtægter, Evald Tang Kristensens Værker samt en Mængde andre trykte og utrykte Kilder, de sidste navnlig i Dansk Folkemindesamling. Den giver et interessant Billede af den gamle Byhyrde i Landsbyfællesskabets Tid, hans Arbejde, Løn og Hjem, hans Plads i Folkets Vid, Sagn, Eventyr og Viser. For Fyns Vedkommende indeholder den særlig mange Oplysninger fra Østrup og Kværndrup; men ogsaa fra Dalum, Ubberud og Gelsted er der Stof, og fra Aasum omtales kortelig Byhyrden Søren Hansen, som Forfatteren udførligere behandler i Artiklen i nærværende Hæfte.

*

Harry Andersen: Dansk Dialektlyrik. I. Fynsk. Dansk Folkemaal. Januar 1928.

Heri omtales Claudius Clavus, Ambrosius Stub, K. H. With, Mads Hansen, Lars Clausen, Hans P. Lunde, Morten Korch, Marinus Børup, Martin Skovbo, Laur. Nielsen og Jørgen Banke.

*

Johannes Olsen: Gammel og ny Brolægning i Svendborg. Svendborg Avis 11. Januar 1928.

*

Fr. Joh. Ring: Johan v. Bülow til Sanderumgaard. Fyns Tidende 22. Januar 1928.

*

Jenny Frits Jørgensen: Et Besøg hos den gamle Billedskærer i Skaarup. Fyns Venstreblad 19. Februar 1928.

C. C. U. JOHNSENS BOGHANDEL

David J. Bager

FAABORG

Grundlagt 1844 -:- Telefon 38 -:- Postkonto 11979

OLAF ANDERSEN OG N. M. ELLING:

· F Y N ·

HJEMSTAVNSBOG FOR SKOLE OG HJEM

Pris 5 Kr., indbundet 6 Kr. 25 Øre.

Af Pressens Udtalelser:

Som Bogen foreligger, er den uhyre let tilgængelig, skrevet i et smukt og klart Sprog. Gid denne smukke Skildring maa komme ind i mange Hjem, ikke alene i »Danmarks Have«, men over hele vort Land. Den egner sig ypperlig som Gavebog. (Dansk Ungdom.)

Den første i sin Slags, et Mønster paa alle gode Hjemstavnsbøger, der vil dukke op i Fremtiden. — Jeg tør sige uden at blinke, at visse Stykker i Bogen er en Kunstner værdig. (Folkeskolen.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler i Retning af Fortællekunst.

(Fyns Tidende.)

Et smukt og fyldigt Billede af Fyn og Fynboerne, som man ikke kunde ønske sig bedre. (Kerteminde Avis.)

Vil man have et Eksempel paa god folkelig Fortællestil, da skal man læse Indledningsafsnittet til denne Hjemstavnsbog, »Fyns Tilbivelse«, skrevet af Olaf Andersen. Der kræves ingen kundskabsmæssige Forudsætninger for at forstaa Fremstillingen, kun Interesse og Tilegnelsesevne. I næste Afsnit føres vi ud i det fynske Landskab, ligeledes af Olaf Andersen. Hans Sind er fyldt med det fynske Landskabs Stemning, og hans Stil faar Flugt og Farve af hans Fortrolighed med, hans Kærlighed til Emnet, saa disse 25 Siders Skildring er blevet et poetisk Tværsnit af Fyn, et levende Billede af Landet, som det ligger blomstrende, rigt og frodigt en Sommerdag. — I Afsnittet om Kirkerne og det om Bystævner og Bylove har N. M. Elling med Held søgt at gøre fortidigt og fjærnt samtidigt og nærværende. (Fyns Venstreblad.)

KOMMISSION: ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

Faas i enhver Boghandel.

DE FYNske ALPER

DIGTE AF LAUR. NIELSEN

med over 50 Akvareller og Tegninger af Holger M. Brandholt (nu Holger Havrehed) vil give et Indblik i, hvor skønt der er i »Danmarks Have«.

Forfatteren Hans P. Lunde skriver i Fyns Venstreblads Kronik:

»De fynske Alper« er et Digt, der utvivlsomt vil finde Sangbund i mange Hjerner, og Brandholts (Holger Havreheds) Billede med Vejen, der slynger sig op i Alperne, kan kun forhøje Virkningen. Det samme gælder mange andre Digte i Samlingen.

En rigtig statelig Gavebog.

Pris 3 Kroner.

SVENDBORG BYS HISTORIE

af Museumsinspektør Johannes Olsen

kan fremdeles faas gennem alle Boglader

: : : saa længe Oplaget strækker til. : : :

Chr. Petersens Antikvarboghandel

Eftf. W. Røs-Petersen
Vindegade 36 - Odense

Brugte Bøger
Købes - Sælges - Byttes

Køb af Bogsamlinger

TIDSSKRIFT FOR DANSK FOLKEOPLYSNING

redigeret af Ejnar Skovrup,

har til Maal at bringe god, jævn, sund og sand Oplysning om folkeligt Liv, om Tidens Emner, dens Spørgsmaal og Mænd. Det udsendes i 10 Hefter aarlig, hvert med 64 Sider gennemsnitlig. Bestilling paa Tidsskriftet gælder for et Aar; ved Tegning af 10 Holdere faas et Frieksemplar. Aarsprisen, der er 8 Kr. (for Udlandet 10 Kr.), indsendes paa tilsendte Indbetalingskort enten kvartalsvis, halvaaarlig eller een Gang om Aaret. Tiltrædende Holdere faar, saa langt Oplagene rækker, de udkomne Hefter tilsendt. — Bestillinger sendes til

Tidsskrift for DANSK FOLKEOPLYSNING, Ollerup St.
Telf. V. Skerninge 162, Postkonto 13956.

AF DE FREMKOMNE BLADUDTALELSER GENGIVES:

»Det kan siges at være modigt at paabegynde Udgivelsen af et nyt Tidsskrift i disse Tider. Men vi betænker os ikke paa at sige, at det i dette Tilfælde er et Mod, der bør paaskønnes. Hr. Ejnar Skovrup har virkelig her vist Evne til at skabe noget paa een Gang originalt og værdifuldt . . . Redaktøren har faaet den gode Idé foruden en Oversigt over den nye Litteratur at bringe en Dagbog over Maanedens Begivenheder fra Ind- og Udland. Denne sidste Oversigt vil give Tidsskriftet en særlig Værdi, der rækker ud over Øjeblikket.« Langelands Folkeblad.

Ser vi efter, hvad der er taget med i det første Nummer, viser det sig, at Indholdet svarer ganske godt til, hvad der er stillet i Udsigt . . . I det rent Ydre ser Tidsskriftet tiltalende ud, og det er meget anseeligt, 72 Sider i stort Format.« Fyns Tidende.

»Det er alt ialt et alsidigt, interessant og lædigt Stof. Holder de følgende Hefter, hvad Begyndelsen lover, vil dette Tidsskrift sikkert faa en ikke ringe Betydning.« Redaktør R. Stenbæk i Svendborg Avis.

»Der er i høj Grad Plads for et Tidsskrift af denne Art.« Redaktør, cand. mag. Povl Engelstoft i Den nye Litteratur, Debr. 1927.

Læserne gøres opmærksom paa:

August F. Schmidt:

Danmarks Helligkilder. (Schønbergs Forlag. »Danmarks Folke-
minder« Nr. 33. 1926. Illustreret. 160 S.).

Hyrdedrenge og Hyrdeliv. (Schultzs Forlag. 1926. 167 S.).

Byhyrder. (Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Indeholder Oplysninger om gammel fynsk Kildedyrkelse
og fynsk Bondeliv.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Holger Hæbrede: Landskab ved Væblinge. — J. Winther: Et Grav anlæg fra den yngre Bronzealder paa Langeland. — A. Jensen: „Englænderne gaar i Land ved Thorshuse“ — H. C. Frydendahl: En Undersøgelse af fortidens Jernudvinding paa den sydlige Øgruppe. — Rasmus Hansen: Sagn fra Gndbjerg. — Gamle Minder. — Gamle Raad for Syger. — Rømsler.

4. hæfte.

April 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Redaktør Poul Andersen, Biblioteks-konsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen (?), Forfatter K. L. Kristensen, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. Hæfterne fra første Fjerdingaar kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavns« gratis et Fjerdingaar.

LANDSKAB VED VÆVLINGE

TEGNING OG TEKST AF HOLGER HAVREHED

VÆVLINGE Kirke er en af de største og smukkeste Landsbykirker paa Fyn, hvidkalket med takkede Gavle ligger den højt i Byens vestlige Udkant omgivet af store Kastanietræer; milevidt fra — helt oppe fra Morud — kan man paa klare Solskinsdage se dens Taarn med det skinnende røde Tegltag lyse i Horisonten.

Der er noget vist ejendommeligt skønt og dragende ved de gamle Kirkebygninger, den monumentale og jævne Enkelthed, der gør, at de falder saa virkningsfuldt ind mellem Landsbyens Huse og Gaarde og forhøjer den landskabelige Harmoni.

Naar man ser paa de gamle Landsbykirker, kunde man ønske, at vore nulevende Arkitekter vilde gaa i Lære, vilde bygge de nye Kirker i Stilart med disse, som Arkitekt P. V. Jensen Klint har gjort ved Grundtvigskirken og andre. Sandt at sige, mange af de sidste Tiaars nyopførte Kirker er en Skændsel for moderne Arkitektur og for Landskabet.

ET GRAVANLÆG FRA DEN YNGRE BRONCEALDER PAA LANGELAND

AF KØBMAND J. WINTHER

PAA det flade Terræn Øst og Nordøst for Nygaard, Hou Sogn, Langelands Nørre Herred, ligger, dels i Skoven Bremlevænge, og dels Syd for denne, paa Nygaards Mark adskillige Gravhøje.

Hvor mange der er, kan ikke bestemt siges; selv blandt de, der ligger inde i Skoven, og saaledes maa antages at være uforstyrrede, er en Høj, som kun er 0,75 Meter høj. Det vil derfor forstaas, at de, der ligger ude paa Marken, og har været overpløjet i Aarhundreder, kun træder meget utydeligt frem. Ja, saa udjævnet kan en saadan Høj være, at vi først ved at grave fra Randstenene omkring den her behandlede Høj, opdagede, at der laa en anden Randstens-Kreds tæt op ad den.

Det maatte forudsættes, at de i en saa lav Høj liggende Gravanlæg i en nær Fremtid vilde blive ødelagt af Ploven, og der blev da, ved velvillig Imødekommenhed af Forpagteren, Grev H. Ahlefeldt Laurvig, foretaget en Undersøgelse af Pladsen. Det var højeste Tid; allerede i første Spadestik mødte Spaden Sten.

Paa den oprindelige Overflade fandtes Levninger af et Ligbaal; blandt Trækul laa Smaastumper brændte Ben.

Omkring Baalpladsen var lagt en Stenkreds; Stenene gennemgaaende saa store som to Mand kan løfte. Indenfor Kredsen laa i en Bredde af indtil 2 Meter mindre Sten (se Billedet).

Rummet indenfor denne Stenlægning var udfyldt med fast hvidt Ler, som maa være tilført, da der ikke fandtes tilsvarende i Undergrunden nær Højen. Det hvide Ler naaede ikke ud over Stenene.

Senere er der i Højen foretaget flere Efterbegravelser.

Den første er vistnok en lille Stenkiste (sees til venstre indenfor Stenkredsen) den blev anbragt paa det hvide Ler. I Kisten blev lagt de brændte Ben fra et Ligbaal; ved Benene fandtes Brudstykker af en Broncering og en Benring, begge af Størrelse som Fingerringe. Samtidig med denne Gravlæggelse er vistnok den ydre Stenkreds og en ny Tilførsel af Ler, denne Gang almindeligt Ler fra den omliggende Undergrund. Dette Lerlag har ikke alene dækket Stenkisten og den indre Stenkreds, men har naaet ud til den nye Kreds.

Den næste Begravelse i Højen er en lille Stenkiste, dannet

Gravanlæg fra den yngre Bronzealder. — Nygaard, Hou Sogn, Langelands Nørre Herred. Set fra N.Ø.

af Bundsten, fire Sidesten og en Overligger (sees til højre indenfor den inderste Kreds). Om der i denne Kiste har ligget løse, brændte Ben, eller disse har ligget i en Urne, er uvist; ved Undersøgelsen saaes det, at den ene Sidesten og Overliggerne var borte og Kisten tom. Denne Ødelæggelse maa være skeet i Oldtiden.

Ved en senere Begravelse i Højen har man gravet ned igenem Højfylden, og endda lidt ned i Undergrunden, og her anlagt en lille Stenkiste (sees midt i Fladen indenfor den indre Kreds). I denne Kiste stod en Urne med brændte Ben fra et Ligbaal. Som Laag over Urnen var lagt en flad Skaal, og Mellemrummet mellem denne og Urnen var tættet med Harpixmapse. Ved denne Lejlighed er lagt en yderste (tredie) Kreds om Højen, og denne er blevet forstørret baade i Tværmaal og Højde.

Denne yderste Kreds, som ikke blev afdækket, var 21 Meter i Tværmaal; den mellemste Kreds 9,50 Meter, og den inderste 7,50 Meter.

Foruden de ovenfor omtalte Grave fandtes to Steder imellem Stenkredsen mod N.V. smaa Hobe af brændte Ben, liggende løst i Højfylden.

Ved Undersøgelsen var Højtoppen kun 0,65 Meter over den gamle Undergrund, men da Højen i Bronzealderen stod i sin fulde Glans, maa den have været en Del højere. Med Plov og Harve er Højfylden ført ud til Siden, saaledes at selv den yderste Stenkreds, der oprindeligt sikkert har staaet frit, nu var dækket af Muld.

Gravanlægget stammer fra den yngre Bronzealder, ca. 800 Aar før Kristi Fødsel.

»ENGLÆNDERNE GAAR I LAND VED THORØHUSE!«

EFTERLADT OPTEGNELSE AF LÆRER A. JENSEN, SNAVE

MODTAGET FRA HANS DATTER, LÆRERINDE SOPHIE JENSEN, SNAVE

UNDER Krigen 1807—14 blev der langs Kysten af Lille Bælt opstillet Vagtposter, som udtoges af det unge Mandskab fra de Sogne, der laa nærmest Stranden. De var bevæbnede med Bøsser, Spyd og Økser og skulde, saa vidt mulig, forhindre Landgang af Englænderne, hvis Skibe af og til krydsede i Bæltet.

En Aften i September 1807 havde Strandvagten lagt Mærke til, at et Fartøj, der laa for Anker ud for Thorøhuse, havde

Lanterne om Bord. Der blev raabt ud til Skipperen og forespurgt, hvem han var, hvad hans Hensigt var med Lanteren, og om han ikke vidste, at det var forbudt at have tændt Lys om Bord paa danske Fartøjer. Han svarede, at han var en Skipper fra Fredericia, og at Englænderne havde tvunget ham til at give dem Signal, naar han opdagede noget mistænkeligt ved Kysten eller kunde se, at der ingen Fare var for dem ved at gaa i Land.

Dette sidste maa have været Skipperens Spøg, men blev troet af Vagtmandskabet, og heraf opstod Rygtet om, at Englænderne vilde gaa i Land ved Thorøhuse. Rygtet fik Næring ved den Omstændighed, at man om Aftenen havde set et engelsk Skib nærme sig Land, og da Rygtet ud paa Aftenen naaede Saltofte, fremkaldte det stort Røre i den ellers saa rolige By, især da der tilføjedes, at man snart kunde vente Englændernes Komme i Saltofte og de omliggende Byer, hvor de havde til Hensigt at røve og plyndre og maaske øve værre Ting. Man havde nylig hørt Tale om Københavns Bombardement og Bortførelsen af Flaaden: blandt de gamle levede der endnu mange Fortællinger og Sagn om de Grusomheder, Svenskerne og Polakkerne havde udøvet der paa Egnen i Krigen 1657—60, og man mente, at Englænderne vilde fare frem paa samme Maade, naar de kom til Byen.

En mildere og mere human Aand var rigtignok trængt igennem i alle Forhold og havde ogsaa sat sit Præg paa Krigsførelsen, men herom vidste Datidens uoplyste Almue lidet eller intet. Og hvorfra skulde den vel ogsaa have faaet denne Kundskab? Der var saa godt som ingen paa Landet, der dengang holdt Blade, og deres Kendskab til Begivenhedernes Gang tilflød dem paa en tilfældig Maade og fra faa og ofte upaalidelige Kilder. Desuden havde der i mange Aar, naar undtages den kortvarige Krig i 1801, hersket Fred her i Danmark, og om Krigsførelse i Udlandet vidste man saa godt som ingen Besked. Da derfor Efterretningen om, at Englænderne agtede at hjem-søge Egnen, naaede Saltofte, opstod der stor Bestyrtelse blandt Befolkningen.

En Del nedgravede deres vigtigste og værdifuldeste Ejendele i Haver eller Tofter og søgte at bringe deres Person i Sikkerhed ved at skjule sig paa afsides Steder. Adskillige løb ud i Skovene, der ligger mellem Saltofte og Thorøhuse, for der at finde et Skjulested. De stod ganske vist i Fare for at løbe lige i Ar-

mene paa Fjenden, men naar Folk er under Paavirkningen af en panisk Skræk, plejer de sjældent at give sig Tid til rolig Overvejelse.

En Kone, der boede i Hans Pedersens Gaard, satte den bedste Spise og Drikke, hun formaaede at bringe til Veje, frem paa Bordet i Folkestuen, idet hun troede, at det kunde tjene til at formilde de vrede Fjender, naar de opdagede det velbesatte Bord, og skjulte sig derpaa i Skorstenen.

Træskomanden Bertel Pedersen¹⁾ havde ved Flid og Spar-sommelighed samlet sig ca. 100 Rdl., der paa den Tid ansaas for en stor Kapital, især naar den var i en Smaamands Eje. Han var hin Nat ikke hjemme, men hans Kone lagde Pengene, der bestod i Daler- og Femdalersedler, i en Tegnebog, som hun kastede op under Sengen, og løb saa hen til en Nabokone.

En Fæstebonde, der hørte under Frederiksgave, som dengang ejede omtrent det halve af Byen (de fleste af de øvrige Fæstere hørte under Brahesborg, et Par Gaarde til Frederikslund) satte sig paa Ryggen af sin rappeste Hest og red i fuldt Firspring til Frederiksgave for at underrette sit Herskab, Hr. Etatsraad Ryberg, om den Fare, der truede Byen. Han var rejst til Odense, men hans Frue gav Rideknægten Befaling til at sadle Etatsraadens Ridehoppe og, saa hurtigt han kunde, ride til Odense for at bringe hendes Mand Meddelelsen om Fjendens Landgang. Da Etatsraaden havde modtaget Budskabet, besteg han samme Hoppe, og i mindre end 5 Kvarter tilbagelagde han den 4 Mile lange Vej fra Odense til Frederiksgave, men det forcerede Ridt havde ødelagt Hoppen, som kort derefter maatte skydes.

Kystvagtens Fører tog Sagen mere besindig. Han samlede det vaabenføre Mandskab i Byen, holdt en patriotisk Tale til dem, i hvilken han lagde dem paa Sinde at vise Mod og Mandshjerte, naar de nu skulde gaa mod Fjenden, og uddelte derpaa de nødvendige Vaaben til dem. Det var dog kun en lille Skare, han var i Stand til at samle, men et lyst Hoved blandt de unge foreslog at lade Kvinderne gaa med i Striden, derved vilde For-

1) Bertel Pedersen var Fader til Hans Bertelsen, der 1807—14 tjente som Lansener i Hæren, denne var ligesom Faderen Træskomand. boede senere i Saltofte og var gift med Mette Ravn fra Hammelev Sogn i Sønderjylland, de havde ét Barn, en Søn ved Navn Bertel Hansen, der døde ugift: med ham uddøde Slægten paa Mandssiden.

svarernes Antal forøges betydeligt, hvad der maaske kunde tjene til at indgyde Fjenden Respekt, og naar Kvinderne iførte sig deres røde Skørter, som dengang udgjorde en Del af Bønderpigernes Højtidsdragt, vilde de faa Lighed med de danske Soldater i deres røde Kjoler. Selvfølgelig skulde de bevæbnes, da Fjenden ellers vilde mærke Uraad, og det kunde vel ogsaa nok lykkes dem at støde en og anden Englænder ned. Forslaget vandt Bifald, og en Del af de unge Koner og Piger fulgte villig Opfordringen og løb hjem og tog deres røde Skørter paa.

Man ventede nu i Spænding paa Fjendens Komme, men den ene Time forløb efter den anden, og der viste sig ingen Englændere.

Da Morgenen brød frem, og alt endnu var roligt, sendte man en Spejder ned til Thorøhuse. Han kom tilbage med den Underretning, at der ingen engelske Skibe var at se i Bæltet, og at det Fartøj, som Aftenen forud havde ligget til Ankers dernede, var af Vagtmandskabet sejlet til Assens, hvorhen Skipperen ogsaa var ført for at tages i Forhør tilligemed sit Mandskab og Passagererne; hvad der var oplyst ved dette Forhør, vidste man endnu ikke.

Senere fik man at vide, hvad der havde givet Anledning til al denne Staahej.

En Skipper fra Fredericia ved Navn Hans Pauli var af trende Kvinder: Madam Jacobsen, Præsteenke fra Brendekilde, og Søstre Inger og Hanne Jensen, anmodet om at sejle til Svendborg, hvor de alle 3 boede, og føre deres Ejendele til Fredericia, hvor de agtede at bosætte sig. Da han sejlede fra Fredericia, medbragte han nogle Tønder Kartoffler, som han paa Henturen solgte, dels i Assens og dels i Thorøhuse; naar Folk i Saltofte senere omtalte hin Nats Begivenheder, plejede de derfor altid at kalde ham en »Potetteskipper«. Efter at være kommen til Svendborg indtog han Ladningen, der bestod af de trende Kvinders Gods, og tog tillige Kvinderne med om Bord. Han afsejlede fra Svendborg om Morgenen; hen paa Eftermiddagen, da han var kommen ud for den yderste Pynt af Horne, saa han et større Skib, som han formodede var et engelsk Krigsskib, der, saa vidt han kunde skønne, laa for Anker et Par Mil derfra, mellem Ærø og Als.

Da han var naaet op mellem Als og Helnæs, saa han et

mindre Fartøj, der var omtrent en Mil fra ham; det løsnede tvende Skud, og han troede, at det var et Signal til, at han skulde lægge bi og lade sig visitere. Men da de ikke traf videre Anstalter til at praje ham, fortsatte han sin Sejlads. Imod Aften sejlede han forbi Helnæs og Sønderby Klint og kom til Thorøuse i Mørkningen, hvor han lagde sig for Anker. Ud paa Aftenen tændte han Lys i Kahytten efter Anmodning af de trede Passagerer, der ikke holdt af at sidde i Mørke og spise deres Aftensmad, og gik derefter til Sengs i Kabysen. Længere ud paa Aftenen kom en Baad ud til ham og havde om Bord 3 Mand, som befalede ham at slukke Lyset, hvilket han i Begyndelsen nægtede, da han foregav, at han ikke vidste, at der var udstedt Forbud mod at have Lys tændt om Bord paa danske Fartøjer, men da de gentog deres Anmodning og foreholdt ham, at han udsatte sig for Straf, dersom han var Paabudet overhørig, gik han hen til Kahytsdøren og bød Passagererne at slukke Lyset, hvilket de ogsaa gjorde. Et Par Timer derefter indfandt sig atter en Baad hos ham med Mandskab fra Assens, som befalede ham at forevise dem Passagerernes Pas, de aabnede derpaa Lugerne paa Skibet og eftersaa, hvad han havde i Lasten, hvorefter de forlangte, at han skulde følge med dem til Assens og tages i Forhør, da han var mistænkt for at være Spion for Englænderne og have givet Signal til engelske Skibe, der paa den Tid krydsede i Bæltet. Dagen efter blev der optaget Forhør over ham, og han afgav da den Forklaring om Rejsen, der ovenfor findes anført, hvilken Forklaring bekræftedes i et og alt af Passagererne og af Skibets Mandskab, der bestod af et Par halvvoxne Dreng. Fartøjet, der var sejlet til Assens og henlaa i Havnen, blev derpaa undersøgt af Toldinspektør Haste i Overværelse af Byfogeden og de tvende Borgerkaptajner, og da man der intet mistænkeligt forefandt, idet Ladningen blot bestod af Flyttedogs, som tilhørte de trede Kvinder, og Toldseddelen og Passagerernes Pas var i fuldstændig Orden, fik Skipperen Lov til at fortsætte sin Rejse.

Dette var Fjeren, der blev til 5 Høns.

Snart kom alt i den fredelige Landsby igen i de gamle Folder. Kystvagten lagde Vaabnene til Side, Kvinderne hængte de røde Skørter op i Skabene, hvorfra de herefter kun toges frem til fredelig Brug, Folk kom frem fra deres Skjulesteder, opgravede de Genstande, de havde hengemt i Jorden, og tog atter fat

paa deres vante Gerning. »Gamle Sidsel«¹⁾ krøb ud fra sit Skjul i Skorstenen og satte den gode Mad til Side. Da Kirsten Bertels kom tilbage til sin Stue, saa hun til sin store Overraskelse, at Tegnebogen laa opslaaet midt paa Gulvet, og alle Pengesedlerne var spredt omkring den. I sin Forfjamskelse havde hun ikke lagt Mærke til, at hun havde kastet Bogen mod Sengefjællen; ved at tørne mod denne havde den aabnet sig og spredt sit Indhold ud over Gulvet.

Det var med et tungt Hjerte, Etatsraad Ryberg gav Ordre til, at hans Yndlingshoppe skulde føres til Døden; han anede næppe, at den sørgelige Krig skulde bringe ham langt større Ulykker og Sorger. De mange Skibe, som hans Fader havde købt og anvendt til den i Slutningen af det 18de Aarhundrede saa indbringende Fragtfart, og som udgjorde en betydelig Del af Familiens Formue, blev tillige med deres rige Ladninger opbragt af engelske Kapere; andre Tab stødte til, af de rige Godser og den øvrige Formue, han havde arvet efter sin Fader, blev der intet tilbage, og han gik i sin Grav som en fattig Mand.

Bønderne i Saltofte lykkedes det bedre at ride Stormen af. Naar de trængte til Hjælp, plejede de at henvende sig til deres Herskab om en Haandsrækning, der sjældent blev nægtet dem, især naar de var Fæstebønder under de milde Ryberger; ogsaa over Grev Rantzau til Brahesborg havde mange Uheld af forskellig Art væltet sig ind og medført hans Ruin, og han maatte ligesom Etatsraad Ryberg overdrage Gaarden og Godset til Staten. Men deres vidtdrevne Sparsommelighed, Flid og Nøjsomhed hjalp dem over de for Landmanden daarlige Aar, der begyndte med Krigen og fortsattes til langt hen i Tyverne.

I mange Aar derefter omtaltes og drøftedes den urofyldte Nats Tildragelser af Beboerne i Saltofte. Vel var det med nogen Undseelse, man fremdrog Minderne herom, det hele havde jo vist sig at være blind Alarm. Men man kunde dog ogsaa med Stoltthed vise tilbage paa Forberedelserne til Byens Forsvar, thi de godtgjorde, at man ikke manglede Mod til at gaa imod Fjenden og var rede til at ofre Liv og Blod for Konge og Land.

1) »Gamle Sidsel« var gift med Jens Rasmussen, de havde kun ét Barn, en Datter ved Navn Maren Jensdatter, der ægtede Hans Pedersen, en Gaardmandssøn der fra Byen; disse havde flere Børn, af hvilke en Søn, Peder Hansen, fik Gaarden i Fæste og senere købte den til Ejendommen, da Frederiksgave Bøndergods blev solgt; hans Søn, Hans Pedersen, ejer nu Gaarden.

EN UNDERSØGELSE AF FORTIDENS JERNUDVINDING PAA DEN FYNISKE ØGRUPPE

AF H. C. FRYDENDAHL.

I.

DER er i de senere Aar foretaget et stort Arbejde for at klarlægge den danske Jernudvindings Historie i Oldtiden og Middelalderen. Den, der er den førende i dette Arbejde, er Lektor, Dr. phil. Niels Nielsen. Han har fremdraget og undersøgt en stor Mængde Jernudvindingspladser, først i Jylland¹⁾ og senere især paa Island²⁾.

Ud fra de Resultater, Dr. Nielsen ved sine Studier er naaet til, kan den Fremgangsmaade, der synes have været den almindeligste i Danmark, i korte Træk beskrives saaledes:

Raastoffet har været Myremalm, der findes mange Steder i ringe Dybde under Overfladen og er dannet, hvor stillestaaende, jernholdigt Vand har været udsat for Luftens Paavirkning.

Myremalmen har man brudt op og knust, og derefter har man sammen med Trækul fyldt den i en Fordybning i Jorden. Fordybningen, der kaldes Herdgrube, har været formet som en omvendt Keglestub. Dens Dybde har været ca. 1 m og dens Tværmaal i Bunden ca. $\frac{1}{2}$ m. Man har ofte udforet den med et Lerlag.

Efter at der har været tændt Ild i Trækullene, har man sørgt for rigelig Lufttilførsel ved Hjælp af en Blæseindretning. Der er enkelte Steder fundet stærkt forbrændte Lerstykker, som synes at stamme fra en beskyttende Lerhætte, der har været uden om Luftrøret fra Blæseren til Herdgruben.

Naar Brændingen var tilendebragt, har der i Gruben været en Del Slagger, der dog endnu indeholdt mere eller mindre Jern, og saa en Jernklump, Luppen. Slaggemassen indeholdt en Mængde glødende Trækulstumper, der, naar baade Luppe og Slagger ved Hjælp af krogformede Jernredskaber var taget op af Gruben, forbrændte og i den afkølede Slaggemasse efterlod Aftryk, og undvigende Vanddampe dannede Blærer, saaledes at der i Slaggerne blev en Mængde smaa og store Hulrum.

¹⁾ Niels Nielsen: Studier over Jærnproduktionen i Jylland, København 1924. (Heri en udførlig Litteraturfortegnelse).

²⁾ Niels Nielsen: Jærnudvindingen paa Island i fordoms Tider, Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1926.

Saa snart den varme Luppe var taget op, blev den hugget i Stykker, og Stykkerne udhamredes, hvorved ubrugelige, endnu flydende Stoffer sprøjtede ud. Udhamringen foregik paa en Sten. En saadan Amboltsten med tydelige Mærker efter dette Arbejde er det lykkedes at finde ved en jydsk Udvindingsplads. Fra Island kendes ogsaa Jernambolte. Hammer og Tang er fremdraget i flere Jernalderfund.

Denne Udhamring har maattet gentages, maaske flere Gange.

Slagge fra Skoven Nyvænge, V. Aaby Sogn. $\frac{1}{2}$ Størrelse.
Gruberne skyldes Luftblærer i den tyndtflydende Slaggemasse.
Fra det 14. Aarhundrede.

før man fik det færdige Produkt, en lille Klump metallisk Jern. Man har derfor maattet ophede Luppebrudstykket igen, og dertil har man benyttet Ildsteder af Sten, der dannede en kredsrund Brolægning, $\frac{1}{2}$ —1 m i Tværmaal. Saadanne Ildsteder er ogsaa fundet ved nogle Udvindingspladser.

Endelig har man for at faa en praktisk Form for det færdige Metal sammensmedet de smaa Stykker til aflange, mod begge Ender tilspidsede Smaablokke, der nu almindeligt kaldes Barrer. En 31 cm lang Barre fandtes for faa Aar siden ved Randbøl i Jylland.

I Middelalderen har man flere Steder brugt en lidt anden Fremgangsmaade, idet man i Stedet for Herdgruben har brugt

en i Jorden nedgravet Lergryde. Dens Tværmaal synes at have været ca. 50 cm, Dybden 50--60 cm.

Gennem arkæologiske og historiske Undersøgelser er det godtgjort, at Jernudvindingen i Danmark har fundet Sted fra Kristi Fødsels Tid til omkring ved Aar 1600.

II.

Medens der er paavist ca. 100 Udvindingspladser i Jylland, kendte man paa Fyn indtil 1925 kun et Par.

Siden er det imidlertid lykkedes at fremdrage ca. 60 Fund paa Fyn og omliggende Øer. Dette gør det sandsynligt, at Fyn har spillet en væsentlig Rolle som jernproducerende Omraade i Oldtiden og Middelalderen.

En indgaaende Undersøgelse af den fynske Jernudvinding vil være af stor Interesse, baade fordi den kan give Bidrag til de enkelte Egnes Historie, og tillige fordi den muligt kan tilvejebringe Stof, der kan faa Betydning for det videnskabelige Arbejde i den Retning, der i disse Aar foregaar i næsten hele det nordvestlige Europa¹⁾.

Jeg har med Dr. Nielsen drøftet Mulighederne for en grundig Undersøgelse af den fynske Jernudvindings Historie og Arbejdsmaader i Oldtiden og Middelalderen. Dr. Nielsen har erklæret sig villig til at foretage den videnskabelige Undersøgelse af Materialet; men før denne kan finde Sted, vil det have stor Betydning at faa saa mange Slaggeforekomster som muligt opsporet, og det skulde da være min Opgave at tilvejebringe Oplysninger om de flest mulige, helst samtlige, Jernudvindingspladser paa den fynske Øgruppe og foretage foreløbige Undersøgelser.

Men en saadan Undersøgelse kan kun give et tilfredsstillende Resultat, hvis det lykkes at faa interesserede Medhjælpere i de forskellige Egne, og for at opnaa dette har jeg foretaget en Udsendelse at Jernslagge (Affaldsproduktet, der endnu kan findes paa mange Udvindingspladser) til de fynske Skoler, bilagt med en forklarende Tekst. Udsendelsen vilde formentlig blive vel modtaget, da Slaggerne kunde indgaa i Skolernes Samlinger og være af Værdi ved Historieundervisningen.

En saadan Udsendelse er imidlertid forbundet med en ikke

¹⁾ Blandt de seneste Resultater kan henvises til John Nihlén: Äldre järnhantering på Gotland, Jernkontorets Annaler, Uppsala 1927.

ringe Udgift. Jeg henvendte mig til Faaborg Spare- og Laanekasse med en Anmodning om Tilskud og fik med stor Imødekommenhed bevilget et Tilskud, der satte mig i Stand til i April 1926 at foretage Udsendelsen i Sallinge Herred, og siden igen et Tilskud, saa jeg i Oktober s. A. kunde udsende til Resten af Svenborg Amts 200 kommunale Skoler og Friskoler.

Med samme Imødekommenhed bevilgede senere Fyens Stifts Sparekasse mig et Tilskud, saa jeg i Marts 1927 kunde udsende til Odense Amts 215 kommunale Skoler og Friskoler.

Gennem denne Artikel vilde jeg gerne henvende mig til alle interesserede Læsere med en lignende Anmodning som den, jeg ved den omtalte Udsendelse har rettet til de fynske Lærere, idet jeg beder Læserne venligst sende mig Meddelelse om, hvad de kommer til Kundskab om af Malmlejer, Slaggefund, (helst bilagt med en Prøve), Sagn, Stednavne, Antydninger i gamle Papirer og andet, der kan tænkes at have Interesse i denne Forbindelse. Jeg vil da drage Omsorg for, at det bliver nærmere undersøgt.

Hvis man foretrækker at henvende sig til Læreren paa Stedet, vil han antagelig være saa elskværdig at lade Meddelelsen gaa videre. Der kan da tillige blive Lejlighed til at sammenligne det fundne med den Skolen tilsendte Slagge.

Slaggerne kan dog have forskelligt Udseende, navnlig som Følge af Raastoffets og Fremgangsmaadernes Uensartethed. De i Svenborg Amt udsendte Slagger er hentet fra en Udvindingsplads i Skoven Torntved i Krarup Sogn, og de i Odense Amt udsendte er hentet fra en Udvindingsplads i Skoven Nyvænge i Vester Aaby Sogn, i begge Tilfælde med elskværdig Tilladelse fra Ejerne, henholdsvis Grev Ahlefeldt-Laurvig-Bille, Fjællebro, og Lensgreve Reventlow, Brahetrolleborg. Paa begge disse Steder er der foregaaet ret betydelige og dygtigt udførte Udvindingsvirksomheder. Hvor Udvingingen er sket i mindre Stil og med mindre heldigt Forløb, staaer det efterladte Materiale naturligvis i Forhold dertil.

Nogle Steder findes der kun en enkelt Slagge, og den kan tilmed ved flygtig Betragtning let forveksles med en Slagge af mere moderne Oprindelse eller med en »Natursten«. Men som Regel vil der da i Nærheden være en Jernudvindingsplads, der ved Jordarbejde senere kan fremdrages. I mange Tilfælde ligger Materialet nemlig gemt i Jorden, i gamle Stendiger, som Fyld i Veje eller i Huller i Mose og Mark. Foraarsarbejdet byder ofte en gunstig Lejlighed til at bringe det for Dagen igen.

I Artikler i »Fyns Tidende« for 3. og 10. Januar 1926 og i »Fyns Venstreblad« for 6. Januar 1926 har jeg beskrevet de først fremdragne Fund af Jernudvindingspladser. En Del af de senere Fund har jeg Tid efter anden kortelig omtalt i »Fyns Tidende«. En samlet Redegørelse agtes aflattet, naar Undersøgelsen i alt væsentligt maa regnes for afsluttet.

Hvad der gennem denne lille Undersøgelse kan opnaas, er vel kun at kaste lidt Lys over en enkelt og tilmed ret upaaagtet Side af vore Forfædres Liv og Arbejde; men kan det indgaa som et lille Led i det Arbejde, der paa andre Omraader og paa andre Maader gøres for at drage dunkle Fortidsminder frem, der samlede kan give et stedse klarere Helhedsbillede af vore Forfædres enkle og møjsommelige Livsvilkaar, da er Arbejdet ikke gjort helt forgæves.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

5.

I mine unge Dage var der ikke nær saamange lokkede Kvinde, som nu omstunder; men da maatte de og baade staa Skrivte og kom i Gabestokken. Jeg troer ligegodt, det er bedre, som vi har det nu, for er det forelagt Nogen, at hun skal lokkes, saa bliver hun jo lokket, og Folk griber til saa meget Ondt. Den Slemme har altid sine Strikker ude. Dengang var der næsten ikke en Vandgrav i en Have, vi kunde jo høre spæde Børn græde der om Natten. Ja, Gud bedre vos! Vi behøver jo ikke engang at nævne, hvad der var Skyld i det.

6.

Det grueligste jeg ved om saadant noget var dog i en Have, jeg vil ikke engang sige enten det var hist eller her. Men om en givt Kone var det; saalænge hun levede, sagde Folk, hun fødte i Dølgmaal. Den Stakkel — hun har sagtens ikke troet: Vorherre skaber aldrig Munde, han skaber jo Brød! Dengang hun nu døde og blev begravet, stod hun hver Nat i Haven ved Sibbenbomtræet, jamrede sig og sagde: O, Sibbenbomtræ¹⁾! o, Sibbenbomtræ, du forraadte mig med syv Sønner! (Fortsættes.)

¹⁾ Om Sibbenbomtræ se Feilbergs Ordbog, sevenbom.

GAMLE MINDER

DA SPANIOLERNE VAR HER

MIN Mormoder, der var født i Hesselbjerg By, Humble Sogn paa Langeland, har fortalt mig følgende:

Da jeg var 18 Aar gammel, kom jeg en Middag hjem fra Marken med Malkekanden paa Hovedet. Da jeg kom ind i Porten, ser jeg, at hele Gaardspladsen var fyldt med spanske Soldater. Jeg blev saa forskrækket herover, at jeg blev staaende nede i Porten og græd. Da kom en af Soldaterne hen til mig, og det var en Officer. Han bukkede for mig og viste ved Tegn, at jeg skulde følge ham. Han gik saa ved min Side mellem alle Soldaterne, og ingen af dem saa meget som saa efter mig. Da vi var kommet til Indgangsdøren, lukkede han denne op for mig, og den galante Spanier bukkede igen, og da jeg var kommet ind, lukkede han Døren efter mig. I. D.

GAMLE RAAD FOR SYGER

FOR ORM OG MØL I TÆNDERNE

DEN, der er forpint i sine Tænder, gaar til en klog Mand eller Kone, der hemmeligt skriver noget op paa en Seddel. Seddelen foldes sammen til en Strimmel, der igen bindes i en ejendommelig Knude, der ligner et Kors. Den sys derpaa ind i en Klud, som den syge skal bære paa det bare Bryst i 3 Uger, hvorefter Seddelen skal brændes uden at være læst. Saa er Tandpinen hørt op.

Paa en saadan Seddel, brugt 1928, stod der:

»Orm og Møld støden og værken est du i Tandēn da skal jeg dig her fra udvende med Guds trøst og Menneskenes røst Gud skal dig det forbyde du skal ikke bemærke bryde ej heller hod eller slide ikke Blod vende, i Navnet Faderens og Sønnens oden Jumfru Marie føder en anden Søn en Kristen i Navnet Gud-fader og Gus Sønd og Gud den Helligaand

H H H«

Fra Krarup Sogn ved H. C. F.
Sml. F. Ohrt: Danmarks Trylleformler Nr. 424.

FOR AABNE SAAR, BØRNESAAR OG FORKØLELSESSAAR

Smøres med den mellemste (grønne) Bark af Hyldekviste,
køgt i Fløde.

Fra Vindinge Sogn ved Frode Lund, Ore

RÆMSE

Ja så Mæ(nd)j
å Pejjerne mæ,
di u(ng) Kale skal vi lee ætter,
smu æ di,
fu æ di,
suert ser di,
sjælden ler di,
arri å dæwlbæ(nd)j æ di,
eld gor de dæmm, væll æ de.

Fra Gudbjerg Sogn. Efter Kirsten Hansen, Snarup,
ved H. C. F.

Maen, Kaen å Mætte
de sloes om ænn gammel Hætte.
Maen slo:,
Kaen dro:,
Mætte fekk Ro:
te nye Sko:.

Fra Vindinge Sogn ved N. P. J. Pedersen, Ryslinge.

⋆

»Go'dau, Pær«.
»Taek, Pær«.
»Ha du:t sæjt nou a fæmm Fåwr i Dau, Pær?«
»Jåw, Pær«.
»Vo:r, Pær?«
»Om ba i Skåwi, Pær.
Alle hae di Klå:kker påw, Pær.«

Fra Skamby Sogn. Efter Karen Sofie Pedersen
Stensby, ved H. C. F.

FUND AF FORTIDSDYR

Svendborg Amts Museum opfordrer herved alle i Svendborg Amt til at indsende til Museet alle Rester af Fortidsdyr, der findes ved Arbejde i Mose eller Mark, det være sig Knogler, Tænder, Geværer, Kranier eller andre Skeletdele af Eldsdyr, Rensdyr, Bjørne eller andre uddøde Dyrearter. Findestedet og Dybden i Jordlaget bedes opgivet. Fund eller Meddelelser om Fund sendes til

Museumsinspektør JOHANNES OLSEN,
Dronningholmsvej 70, Svendborg.

Følgende Bøger søges:

N. Rasmussen Søkilde: Trolleborgegnen og dens Beboere, Odense 1894.

Rasmus Hansen: Gamle Minder I, Odense 1882.

Rasmus Hansen: Gamle Minder II, Odense 1883.

Skattegraveren, udg. ved Evald Tang Kristensen. Enten alle Halvaargangene 1884—1889 eller kun Halvaargangene 1888—1889.

Tilbud med Prisangivelse bedes sendt til:

H. C. FRYDENDAHL,
Krarup pr. Espe.

Læserne gøres opmærksom paa:

August F. Schmidt:

Danmarks Helligkilder. (Schønbergs Forlag. »Danmarks Folke-
minder« Nr. 33. 1926. Illustreret. 160 S.).

Hyrdedreng og Hyrdeliv. (Schultzs Forlag. 1926. 167 S.).

Byhyrder. (Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Indeholder Oplysninger om gammel fynsk Kildedyrkelse
og fynsk Bondeliv.

EJNAR SKOVRUP:

A N T O N N I E L S E N

Biografi. — Kr. 2.50. — Rigt illustr. af Kr. Kongstad.

Med Anton Nielsens Novelle »En Taarefader«.

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

SVENDBORG BYS HISTORIE

af Museumsinspektør Johannes Olsen

kan fremdeles faas gennem alle Boglader

: : : saa længe Oplaget strækker til. : : :

C. C. U. JOHNSENS BOGHANDEL

David J. Bager

FAABORG

Grundlagt 1844 :-: Telefon 38 :-: Postkonto 11070

OLAF ANDERSEN OG N. M. ELLING:

• F Y N •

HJEMSTAVNSBOG FOR SKOLE OG HJEM

Pris 5 Kr., indbundet 6 Kr. 25 Øre.

Af Pressens Udtalelser:

Som Bogen foreligger, er den uhyre let tilgængelig, skrevet i et smukt og klart Sprog. Gid denne smukke Skildring maa komme ind i mange Hjem, ikke alene i »Danmarks Have«, men over hele vort Land. Den egner sig ypperlig som Gavebog. (Dansk Ungdom.)

Den første i sin Slags, et Mønster paa alle gode Hjemstavnsbøger, der vil dukke op i Fremtiden. — Jeg tør sige uden at blinke, at visse Stykker i Bogen er en Kunstner værdig. (Folkeskolen.)

Mange af dens Afsnit er rene Perler i Retning af Fortællekunst. (Fyns Tidende.)

Et smukt og fyldigt Billede af Fyn og Fynboerne, som man ikke kunde ønske sig bedre. (Kerteminde Avis.)

Vil man have et Eksempel paa god folkelig Fortællestil, da skal man læse Indledningsafsnittet til denne Hjemstavnsbog, »Fyns Tilblivelse«, skrevet af Olaf Andersen. Der kræves ingen kundskabsmæssige Forudsætninger for at forstaa Fremstillingen, kun Interesse og Tilegnelsesevne. I næste Afsnit føres vi ud i det fynske Landskab, ligeledes af Olaf Andersen. Hans Sind er fyldt med det fynske Landskabs Stemning, og hans Stil faar Flugt og Farve af hans Fortrolighed med, hans Kærlighed til Emnet, saa disse 25 Siders Skildring er blevet et poetisk Tværnsnit af Fyn, et levende Billede af Landet, som det ligger blomstrende, rigt og frodigt en Sommerdag. — I Afsnittet om Kirkerne og det om Bystævner og Bylove har N. M. Elling med Held søgt at gøre fortidigt og fjært samtidigt og nærværende. (Fyns Venstreblad.)

KOMMISSION: ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE

===== Faas i enhver Boghandel. =====

OLAF ANDERSEN:

RASMUS NYERUPS DRØM

HJEMSTAVNSBILLEDE I EEN HANDLING

»Rasmus Nyerup lægger sig ned i det grønne og drømmer en Drøm; Saga træder op, og minder i de skønneste Vers, ingen Digter behøver at skamme sig ved, om de gamle Sagn fra Egnen. Hun afbrydes af Mosekonen fra Kragehule og Bjærgmandskonen fra Kvindehøj, en udmærket Figur for en Dilettantkomedie, og Husnissen fra Voldtofte. Da Rasmus Nyerup vaagner, har denne Drøm givet ham Ideen til vort Nationalmusæum.« (Folkeskolen.)

»Stykket er fyldt af ægte og fin Poesi. Det egner sig udmærket til Oplæsning og kan med god Virkning spilles af Dilettanter.« (Dansk Ungdom.)

Faas ved at indsende 60 Øre i Frimærker til Forfatteren.

Adr.: Solvang, Tommerup.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Ørgruppe.
Udgivet : og : ledet : af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Jørgen Banke: Vestsyn. — Johs. M. Jensen: Hjemmebygning paa Sidsyn. — Marie Hansen: Lidt om gammel Tid i Allested. — Kasmus Hansen: Sagn fra Gudsberg. — Sandsagn.

5. hæfte.

Maj 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

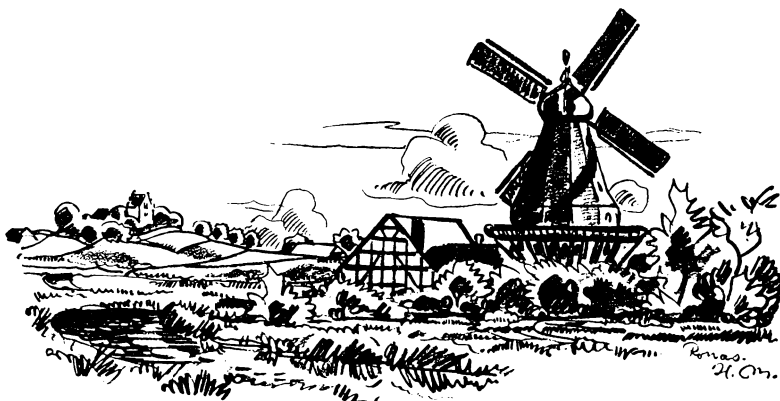
Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Redaktør Poul Andersen, Biblioteks-konsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. Hæfterne fra første Fjerdingaar kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa-tale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavns« gratis et Fjerdingaar.

Herman Madsen: Landskab ved Ronæs med
Udsigt mod Føns Kirke.

VESTFYN

AF JØRGEN BANKE

Nå somti je ståw:r på dæ[n] høeste Top
og sæj:er så la[ng]ele mo Ojsten.
Je synnes, vo Banker er tri[nd]le a Krop,
og Møllerne vinker mæ Vi[ng]lerne op,
mens Ko:net er gult imo Hojsten.

Je pløer min Læ:, og je såw:er mi[n] Rø:u,
og sæj:er baj Skø:ui mo Vå:[nd]et,
for sæj: på Naturen er alti så sjø:u,
og dajrte vi alle må tæ voss Forløw,
så kønt som der er haj:r i Lå:[nd]et.

For je holler a dæj, du vestfynske Lå:[nd],
mæ Byer og Huse og Gåwre,
mæ Skø:u og mæ Mose, mæ Klint ve din Strå:[nd],
frå Bankerne sæj:r je det blinkende Vå:[nd],
og tænker på »Folket dæ åvre«.

HJEMMEBRYGNING PAA SYDFYN

AF STUD. THEOL. JOHS. M. JENSEN

I.

HUMLEN OG MALTET

HUMLEAVLEN blev — som maaske bekendt — indført her til Landet fra Baiern for ca. 200 Aar siden af nordfynske Godsejere og har vel nok den Dag i Dag holdt sig bedst paa »Sletten«, selv om den heller ikke er gaaet helt af Brug paa Sydfyn. I det hele taget slog Humledyrkningen som alt andet Havebrug mest — om ikke udelukkende — Rod paa Fyn og blev (ogsaa sammen med Boghvedeavl) noget særligt fynsk, saa naar vor store Fynbo, Odenseaneren H. C. Andersen, i sin smukke Sang »I Danmark er jeg født« synger:

»Du danske, friske Strand,
 hvor Oldtids Kæmpegrave
 staar mellem Æblegaard og Humlehave,

saa er det først og fremmest hans og vor Fødeø, det hyggelige, frodige og frugtrige Fyn, »Danmarks Have«, dets mest gudbe-naadede Plet, naadigt skærmet og lunt i Læ i Rigets Midte, han tegner Billedet af.

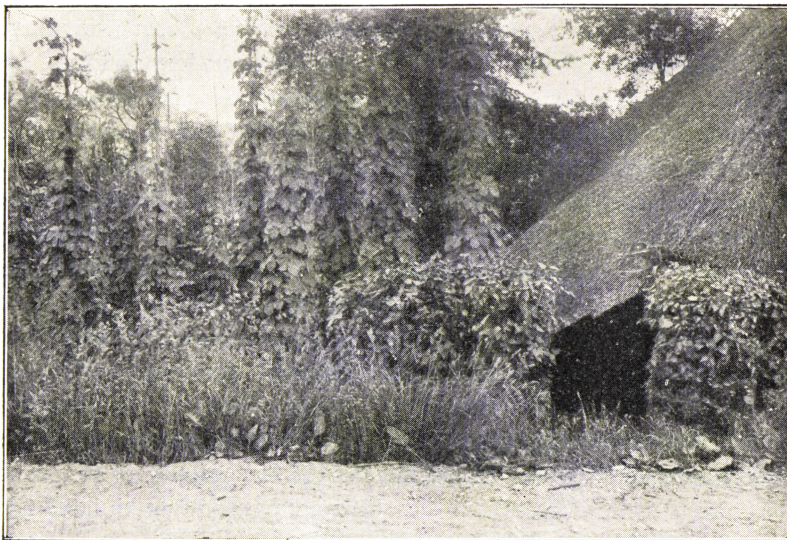
I de senere Aar er man for en Del gaaet over til at købe Humlepakker af omvandrende Handlende (indført Humle). Men endnu knejser dog Humlestængerne, »Humlerafterne« (homlørawt, hak.)¹⁾, mange Steder i Haverne, og Humlerankerne (homlerankø, huk.) snor sig op ad dem. I Efteraarstiden tages eller lægges Stængerne ned, og Rankerne rives af, eller man gør sig den Ulejlighed med det sammè omhyggeligt og nænsomt at pille de ejendommeligt duftende Blomster eller vel botanisk rigtigere: Blomsterstande, Humlekopperne (homløkåp, hak.), af, hvorefter Stængerne er rede til næste Aar igen at lade sig omslynge af nye Humleranker. At Humlen blomstrer, kaldes, at den »borrer« (bårør). Om Frugtræer siger man, at de »teer« (tiør)²⁾.

1) hak. = Hankøn, huk. = Hunkøn, ik. = Intetkøn.

2) Samme Ord som »té sig (vel)« = arte sig, opføre sig — med Grundbetydningen »lade sig til Syne« som i det tyske zeigen, vise, og som i Navneordet »Foretélse« = Fænomen, Fremtoning, Tilsyneladelse (tysk »Erscheinung«).

I lidt ældre Tid pillede man Humlen i en Balje, som man sad i Kreds om, og i hvis Midte man havde et Lys, et Tællelys, staaende paa Stage (i en »Lys ebuk« (løjsbåk, hak.)), og da lød der mange haarrejsende Hekse-, Mane- og »Cyprianus« historier og »sandfærdige Oplevelser«, som de ældre skiftedes til at fortælle.

Malt (ma-jlt, ik.) var »spiret Byg«, d. v. s. Byg, som man havde faaet til at spire ved at lægge den i Blød i Vandkar nogle Dage. Derefter tog man den fugtige Byg op af Vandet, bredte

Dansk Folkemuseum fot.

Humlehave ved Hus i Havrehed, Vigslev Sogn.

den ud paa Loftet, hvor den laa et Stykke Tid og spirede, hvorpaa man afstødte og knuste Spirerne og lagde selve Byggen til Tørre (til Tørring) i Røg oven paa Skorstenspladen (skåstionsplade, huk.), den Plade i Loftshøjde, der danner Bund i selve Skorstenen og Loft i Skorstensrummet lige derunder (der i daglig Tale blot kaldes »Skorstenen« (skåstion, hak.), hvor det gammeldags, primitive Ildsted eller Komfur (kåm-fyr, ik.) stod. Nutidens Kakkellovne og Komfurer er jo mer eller mindre fjærnede fra Skorstenen og staar ved Rør i Forbindelse med den. Nævnte Plade er nu mest eller altid af Jærn og ofte i flere Stykker. Tidligere var den af Træ og ofte med Huller i.

I Skorstensrummet (»Skorstenen«) kan Brændekassen have staaende og det Brændsel (paa Fynsk: »den Brænde« (bræ·(nd)ᵛ, huk.) eller »den Ildbrændsel« (ilᵛbræ·(nd)jsᵛl, huk.) opbevares, som man bruger Dagen igennem, og som man om Aftenen »henter ind« fra Brændehuset, »Koven« (kᵛ·w, huk.)¹⁾, for at have det ved Haanden Dagen igennem, saa man ikke skal have saa langt at gaa efter hver Pind og Stikke (stekᵛ, huk.)²⁾. Aabningen ind til Skorstensrummet (»Skorstenen«) dækkes i mit Hjem (i Fiskop ved Svendborg) til daglig af en stor, rødmalet Træluge eller Dør, Skorstenslugen (skᵛstionslᵛw eller skᵛstnslᵛw, huk.), der stilles ganske svagt paa skraa med Overenden op imod den Murgesims, der gaar i Mandshøjde omkring Skorstensrummet, og hvorpaa der sidder et Par »Vrigler« (Rigler) (vre·jlᵛ, hak.) til at holde den. Den sættes ellers løst for, kan forskydes til Siden frit efter Behag og fjærnes helt (sættes udenfor) sammen med Brændekassen, naar man fyrer under Bryggekedel (brᵛgækæ·jl, hak.), d. v. s. baade ved Brygning og Stovvask, da Bryggekedelen bruges til begge Dele. I mit Hjem fyrer man nemlig under Bryggekedel fra Skorstensrummet (»Skorstenen«), og Røgen derfra trækker ud igennem et Hul i Muren lige over Indfyringshullet og lidt mindre end dette. Derfor fjærnes Skorstenspladerne en saadan Dag, eller i al Fald den af dem, der er nærmest Bryggekedelen, ligesom de jo fjærnes, naar man syner Skorsten, og de da bankes rene for Kulstøv og Sod. — Andre Steder kan alt dette være anderledes indrettet.

Under Bryggekedel fyrer man med Brændeknuder, der er saa krøllede, knudrede og knastede, at man ikke har kunnet kløve dem i Stykker, der kan gaa i et almindeligt Komfur eller i en Kakkellovn (Rodstykker, »Stabber« (stabᵛ, hak.) og lignende). Den Slags Brænde kaldes derfor »Bryggekedelsbrænde« — eller Bagebrænde, da man ogsaa brugte dem i de store Ovne førhen, da man selv bagede Rugbrød (nu bager man jo for det meste kun Fintbrød selv, og det sker i Komfurovne). De andre Slags Brænde er Kakkellovnsbrænde eller Kløvenbrænde samt Risbrænde.

1) Ordet forekommer i Sætningsætningerne »Brændekove« og »Tørvekove«, svensk »koja« = Hytte, Rønne.

2) Eks: »Brække nogle Stikker og lægge dem paa Ilden« (brækᵛ nᵛnᵛ stekᵛr ᵛ lægᵛ ᵛ ili). Sml. Hosestikke (housstekᵛ, huk.) = Strikkepind; Lunstikken ved et Vognhjulsnav; Udtrykket »vende Stikkerne (= Benene) i Vejret«, enten selv eller paa en anden.

I den egentlige Skorsten, i Brysthøjde eller saa over Loftet, hvor der, i al Fald i mit Hjem, sidder en Jærnlem eller »luge«, hænger man ogsaa Flæsk i Røg (paa et Søm i Skorstenens Indervæg ved Hjælp af et Baand i Flæskestykkets ene Hjørne). Dels røger man selv, dels lader man »Træskomanden« (træ-sk-må(nd)j, hak.), (Træskomageren) gøre det, da Røgen af Ellespaaner, som hans Arbejde giver ham fuldt op af at fyre med, skal være bedst.

Under Spiringen omdannes efterhaanden Bygkornenes Stivelses- eller Melstof (Polysaccharid = »mangedobbelt Saccharid« og Dissaccharid = »Dobbelt-saccharid«) til det enklere byggede Sukkerstof eller Monosaccharid (»Enkelt-saccharid«), som Frøet har nemmere ved at omsætte til Vækstnæring, og — hvorved Øllet sødes. Denne biokemiske Omdannelses- og Forenklingsproces, der sker ved enhver Spiring (Biokemien eller den organiske Kemi er Læren om de levende, »organiske« Stoffers kemiske [stofflige] Ophygning og Sammensætning) har Mennesket — fra først af vel ubevidst, »paa Slumpetræf« — taget i sin Tjeneste ved vilkaarligt at fremkalde og atter standse Spiringen, det sidste voldeligt ved ligefrem Lemlæstelse og Mishandling af Frøet.

Nu flier (flei)¹⁾ man for det meste Byggen til Maltgører, ja, man har jo endog nu Maltfabrikker. Det er Udviklingen paa alle Omraader: Først fremstiller man selv alt hjemme. Dernæst overtager en (Landsby)haandværker visse Dele af Fremstillingen — en begyndende Arbejdsdeling eller Specialisering til Aflastning af Hjemmearbejdet, og til sidst aflastes det — og Haandværkeren med! — helt ved, at Fabrikker overtager hele Fremstillingen og Forarbejdningen.

*

*

*

¹⁾ Fly = levere, skaffe, række. »Fly (fli) det til ham!« »fly noget til Mesters«, til Haandværker, f. Eks. Sko til Skomager; fly (fli) sig noget = skaffe sig det, især i Forbindelsen »fli sig et lille« (= et Barn), »hun har fliet sig et lille«; gl. Udtryk: »fly en til Jorde«. — Sml. »fli sig til« = gøre sig i Stand, komme i (Stads)tøjet; »Nu vil du nok fli Skoene godt, Skomager!«

II.

SELVE BRYGNINGEN

Brygningen skal finde Sted (paa Fynsk: »Bryggende (brøgi(nd)æ, ik.)¹⁾ skal være«) i Næde, d. v. s. efter sidste Kvarter, med aftagende Maane. Da har Maanens Tiltrækning efter Sigende og Formening mindre Indflydelse paa Safterne i Væksterne (her i Byggen), end naar den er i Tiltagende, — altsaa en Parallel til den større Spændvidde mellem Flod (Højvande) og Ebbe (Lavvande) med tiltagende Maane (»Springflod«) og den mindre Spændvidde derimellem (»Nipflod«) ved aftagende Maane —, hvad der for Resten kan lyde troligt nok. Naar blot dette overholdes, kan Brygning for den Sags Skyld lige gærne finde Sted i Februar, Marts, April eller endog i Maj. (Derimod skal Bøjlekæppe (til Rusebøjler) skæres og Gavntræ til Møbler fældes i Februar efter sidste Kvarter, med andre Ord lige midt i Vinterens Hjærte, da det gamle Aars Grøde er ebbet ud og det nyes endnu ikke begyndt).

Overholdes denne Regel ikke for Ølbrygnings Vedkommende, kan Øllet ikke »staa sig« (holde sig), men vil allerede ret tidligt paa Sommeren være blevet »dovent«, d. v. s. med lange Slimjaske — paa Fynsk: »lange Jame« (ja-m, hak.) eller »Jaminger« (ja-mi(ng)ør) eller »lange, slimede »Jaske« (jask, hak.), »Jaskinger« (jaski(ng)ør). (Det fynske Sprog er her næsten uigen-giveligt malende). Men overholdes denne Regel, kan Øl staa sig Aar over.

Denne Formening om Betydningen af Maanens sidste Kvarter synes at grunde sig paa en virkelig Iagttagelse.

Dagen før Brygningen koger man Humlen i en Bryggekedel-fuld Vand og lader den derved fremkomne Humleurt (øurt,

¹⁾ Ligesom Svensk (et meddelande = en Meddelelse) har Fynsk Udsagnsordets Nutids Tillægsmaade »substantiveret« som Intetkøns-Navneord, hvor Rigsdansk har Fælleskønsformen paa -en; »en Løben-omkring«, fynsk: »et Løbende omkring«. Denne Form af »Verbalsubstantivet« (Udsagnsordet gjort til Navneord) har Rigsdansk fra Tysk, hvor Verbal-substantivet er = Udsagnsordets Navnemaade brugt som Intetkøns-Navneord: umherlaufen = løbe omkring; ein Umherlaufen = en Løben-omkring, fynsk: et Løbende omkring. Fynsk er altsaa i dette Stykke mere nordisk end Rigsmålet, der dog efterhaanden har faaet flere Intetkøns-Nutidstillægsmaader, f. Eks. Foregivende, Foretagende, Forehavende, Tiltagende, Aftagende, Sigende, Vidende, Paalydende, Bydende.

huk.) løbe igennem Rosten (råst, huk.) eller Rosthalmen (paa Sjællandsk »Rostviskerne«, d. v. s. de Halmbaand, som man har lagt i Bunden af Rostkarret eller »Bære-paa-Karret« (bæ-r-å-kar, ik.)¹⁾, som det ogsaa kaldes, til at filtrere Humleurtten igennem og si det tykke, Humleløvene (= Humleskællene), fra. De(t) bliver liggende oven paa og i Rosten, eller rettere: oven paa og i det Lag løs, ubunden Halm, Spredelaget (spre-ølaw, ik.), som man breder ud oven paa Rosten igen.

For at holde aabent ved Hanehullet (hå-nhåll, ik.) i »Bære-(p)aa-Karret« s Bund lægger man noget Træ eller lignende der omkring (eller over), som f. Eks. i mit Hjem de tre Grene af en gammel, og gammeldags, hjemmelavet Trægreb, forbundne ved tre Tværpinde. (Den Slags Grebe brugte man jo førhen, førend man fik Jærngrebe, og man lavede dem selv, d. v. s. Karlene lavede dem som Husflid).

»Bære-(p)aa-Karret« eller Rostkarret staar under Brygningen ved Bryggekedelen paa en trebenet Karstol (karstoul, hak.), og under den — og lige under Hanen — staar en Balje, der optager, hvad der tappes af.

Karstolen er af et Egekløft (e-ækløwt, ik.) — selvfølgelig kantskaaret og fladskaaret foroven og forneden — hvis to Grene er forbundne ved en Tværstang, der er regelmæssigt firkantskaaret (et firesidet Prisme af Form).

Det tykke af Humleurtten, Humleløvene (i Botanikken kaldet »Humleskællene«) bliver ved Gennemsiningen liggende oven paa Spredelaget, hvor man fordeler dem jævnt over det hele — saa udnyttes de bedst. Det tynde, selve Humleurtten, kommer man paa en Tønde og lader den blive der til, efter at man har brygget og skal til at tylle Øl paa Tønden (jfr. i Syltetiden: »tylle Saft paa Flasker«). Saa fordeler man Humleurtten paa alle Tønderne (den Tønde, der skal ligge længst, skal have mest Humleurt) og hælder (»tyller«) Øllet paa.

I Mellemtiden er Brygningen gaaet for sig paa følgende Maade:

Først koges en Bryggekedelfuld Vand. Den slaas paa Mæskekarret (mæskækar, ik.), hvori der i Forvejen foruden Maltet er en Strippefuld Rug. (Moders Husbond, der i sin Ungdom havde tjent for Bryggerkarl hos Købmand Barfod i Gjer-

¹⁾ »Aa« er en ældre og oprindeligere Form end »paa«, der kommer af »oppaa« = »op aa«.

ritsgade i Svendborg og selv holdt Indseende med »Bryggendet«, kom gerne et Par Krogskaalefulde¹⁾ Rugmel i i Stedet).

Saa mæsker²⁾ man, d. v. s., man rører med et Malteror (maltørour, ik.)³⁾ i Mæsken (der altsaa bestaar af Malt, Rug eller Rugmel og Vand og staar i Mæskekarret), der er saa tyk som en Grød. Mæsken maa yderligere spædes og kan godt tage en hel Bryggekedelfuld Vand til. Saa kommer den op i Bryggekedelen at koge, derfra over paa Humleløvene i »Bære-(p)aa-Karret« for

Dansk Folkemuseum fot.

Brygning i »Kleven« i en Gaard i Hælde, Rise Sogn, Ærø.

at rende igennem der og tappes ned i Baljen nedenunder. Dette første Øl, Urten, kommes atter op i Kedelen at koge og paa »Bære-(p)aa-Karret« en Gang til, inden det kommer hen i Ølkarret for at gære til Øl. (Ølkarret er = Mæskekarret, som man i Mellemtiden har faaet gjort rent).

I Mellemtiden har man ogsaa kocht en Bryggekedelfuld Vand og fyldt i en Tønde. Det kaldes Lov (låw, huk.). Nu, da Urten

¹⁾ En Krogskaal (krøwskuæl, huk.) er en meget stor Træslev med forholdsvis kort Skaft, en Træskaal med Stjært (Haandtag).

²⁾ At mæske er = at blande. jfr. mikse sammen, Mikstur, tysk mischen (blande) og mænge sig med.

³⁾ En Slags lille tobladet Aare. Bruges desuden ved Stovvask til at røre i Tøjbaljen og tage Tøjet op af den hede Lud med.

er hældt i Ølkarret, slaar man Loven paa. Lunkent Vand kan bedre trække »Kraften« af Maltet end helt kogende. Derfor slaar man denne Tønde Lov direkte, d. v. s. i afsvalet Tilstand, paa »Bære-(p)aa-Karret« uden Bryggekedelen som Mellemed, med andre Ord: uden at opvarme den igen. — Naar Loven er trukken igennem, kommer man endnu en Kedelfuld kogende Vand paa, og til sidst endnu én, kaldet Rosttvingen (råsttve-(ng), huk.), vel fordi den ligesom piner Kraften af Rosten, tvinger Rosten til at afgive sin Kraft. Den kommer min Moder Sukker i og lader koge i en 5 Minutter, og saa har man det dejligste Sukkerøl, der sættes hen for sig selv og kan gære ligesom andet Øl. Det drikkes først. — I gamle Dage gav man gerne Rosttvingen til et fattigt Menneske. Den brugtes til Øllebrød og smagte besk og bart (»jammerligt«).

Ellers lavede man i gamle Dage Sukkerøl, naar man var udgaaet for Øl. Man kogte da et Fjerdingspund Humle i et Par Spande Vand, siede det igennem en Sigte, kom det i Bryggekedelen igen og lod det koge, tilsat et Par Pund Sukker — med andre Ord en Brygning i mindre Stil, under mere primitive Former, i en snæver Vending, »i en Trangssag«¹⁾ (tra(ng)wⁱsa-w, huk.). Det var naturligvis ikke nær saa kraftigt som det »rigtige«, bryggede Øl, der havde uddraget Kraften af baade Humle, Rug og Malt.

Mask (mask, hak.) er udpint Mæske. Det vaade derfra, Spøl (spy-l, ik.), hentede førhen Bønderne hjem fra Byens (Svendborgs) Storkøbmænd til deres »Kre« (Kræ, Kreaturer, »Kretur«, specielt Køer) i Spøltønder.

Naar Øllet har gæret længe nok, skummer man Gærskummet oven af. Det sættes, f. Eks. paa en Bakke, til Tørre i fri Luft og i Solskin og bruges saaledes ved senere Brygning eller Bagning, i sidste Tilfælde bruger man dog nu saa godt som udelukkende Pressegær, som man køber. Det hænder tidt, at man laaner eller giver en Nabo- eller Genbokone Ølgær. Øllet tylls saa paa Tønder, hældes ved Hjælp af en Tragt ned igennem Spunshullet (spunshål, ik.), og Tønden staar saa paa sin Skunk (sko-ηk, hak.), sin Træfod, i Kælderen med kvægelig Drik til Husfolk og Gæster, for hvem den gavmildt opskænkes.

¹⁾ Naar Kællingen i Ordsproget »tørre Bordet med en Kattekillings«, bruger hun »i en Trangssag« Killingen som Karklud.

LIDT OM GAMMEL TID I ALLESTED

AF MARIE HANSEN

I gammel Tid var Allested en By, hvor Sæd og Skik
i Arv fra Far til Søn og fra Mor til Datter gik,
hvor Ordet Skik og Brug jo var et Ord, der havde Magt,
og alle, ung som gammel, var i samme Lænke lagt.
Om Vinteren, naar Sneen fæg omkring ved Gaardens Dør,
og Ovnens Tørvegløder røg, og Lænkehunden gøer,
da sad de alle samlede ved Tællepraasens Skin,
mens Karlen vandt, og Pigen spandt, fik Traaden lang og fin.
Og da fortaltes Eventyr i Alvor og i Skæmt
om kloge Mænd, der vidste Raad for alt, hvad der var slemt,
at dølge Blod og stille Brod var deres mindste Kunst,
at læse over buldne Fingre gjordes ej omsonst.
Der blev fortalt om Anelser, om hvad i Tiden sker,
om Varsler og om Spøgelse, som man ved Midnat ser,
hvem der i Livet her var ond, fik ej i Døden Fred;
men Præsten var en kyndig Mand, han manede ham ned.
Da Præstegaarden brændte, vandred Præsten rundt i Ring,
og Ildens Tunger rakte sig og strakte sig omkring;
men Præsten manede og spaaede, og Ordet havde Magt,
ved Præstens Ord blev Ilden slukket, og han skal ha' sagt:
»I Allested i hundred Aar bli'r ingen Ildebrand«,
og Skæbnen vilde, Præstens Ord tildels vist passe kan.

* * *

Hver Juleaften var det Skik og Brug i hver en Gaard
hver Husmand, Karl og Pige, Dreng til Julegave faar
et Fintbrød og en Prosekage med Rosiner i.
Der spilles Kort om Æbleskiver, hvoraf hver fik ni,
og Julestemning bredte sig i Stuen lun og blid
med kraftig Skæmt og Munterhed og Lystighed og Vid.
Det gamle Ur i Krogen med tolv Slag tager fat,
mens alle hyder glædelig Jul og god Nat.
Men Degnen glemte aldrig, hvad gammel Skik ham bød,
hver Juleaften satte han et Fad med Risengrød
højt op paa Kirkens Loft, hvor Nissen holder til,
til Kirkelammet bredes Halm, hvorpaa det sove vil.
De hellige tre Kongers Aften var en Højtid stor.

Et trearmet Lys stod der tændt paa Stuens Bord.
 De hellige tre Kongers Aften hver en Pige spaar,
 hun spørger frem et gammelt Vers, om hun en Kærest faar,
 og holder for sig frem et Spejl og tænker paa, hvordan
 det kan gaa til, i Nat hun ser, hvem hun skal ha' til Mand.

* * *

Men Fastelavn var næsten Aarets allerstørste Fest.
 Hver Karl fik Lov at laane Gaardens allerbedste Hest.
 De pyntedes med Glanspapir og Sløjfer, Blomster, Stads,
 og de red rundt i Gaardene med Sjøv og Spøg og Spas,
 og en var Konge, en var Dronning, en var Spillemand,
 og ingen bliver hjemme, naar en Hest han ride kan.
 Og Bordene stod dækket i hver Gaard, hvor de kom ind,
 med Kaffe, Kager, Æbleskiver, gammelt Øl med Pind.
 Og Spillemanden spiller op, og Dansen gaar saa let
 med Gaardens Piger og »vor Mor«, der bliver helt adræt.
 Saa rides der i Gaarden rundt og raabes et Hurra,
 og Turen gik til næste Gaard til Kaffe, Øl og Mad,
 og Aftnen sluttes med en Fest, et muntert Ungdomslag,
 hvor Dansen gik den lange Nat helt til den lyse Dag.

* * *

Imellem andet godt og ondt var Allested i Ry
 for Storkene, der boede og bygged i vor By.
 Paa næsten alle Gaardene en Storkerede var,
 men Præstegaarden toogtyve Storkereder bar.
 Naar Vintren svandt, og Sneen smelted bort fra Grøft og Hegn,
 da kom de Storke flyvende som første Foraarstegn.
 De baskede med Vingerne og gjorde i en Fart
 den gamle Rede fra ifjor i Orden nok saa rart,
 og Storkemor fik hurtig lagt sig en tre, fire Æg,
 mens Storkefar han spanked om blandt Mosens Siv og Flæg.
 Naar Ploven skar i Muldet dybt, saa Ormene kom frem,
 som Storkefatter sanked op, tog med til Mutter hjem,
 og Mutter passed Hus og Hjem, og saa en skønne Dag
 tre, fire Unger knebrede paa Bondeggaardens Tag,
 og Storkemutter viste dem, og det var tit lidt svært,
 at spile Vingen ud til Flugt, tilsidst de fik det lært.
 En Storkeskik de fulgte: som en Tak for Gæstfrihed,

hvert tredie Aar de kastede til os en Unge ned,
 hvert tredie Aar det blev et Æg, hvert tredie Aar en Fjer.
 At der var Orden og Justits hos Storkene, man ser.

* * *

Og Foraar gik, og Sommer kom med Travlhed inde, ude,
 før Solen kom paa Himlen frem, til den gik ned bag Rude.
 Paa Havens Plæner ses der nu en Række lange Stænger,
 hvor Vintrens Flid med Rokkens Hjul som Hørgarnstraade
 hænger.

Og der blev brygget gammelt Øl og fyldt i store Tønder,
 som stod i Fred i Kælderen mørk, til Varmen den begynder.
 Da var det lig en Gudedrik, som Bacchus selv levered;
 hvem der var sløj af Slæb og Slid, blev af et Krus kurered.
 En Oldermænd i Allested han blæste tit til Samling,
 paa Stævnet mødte alle frem, hver ung som hver en Gamling,
 og der blev talt om Dit og Dat, og nyt og gammelt drøftes,
 om Per og Povl, om ondt og godt, mens Stemningen den
 løftes,

om Smedens Gris, om Smørrets Pris og om de store Skatter,
 hvor de tilsidst skal komme fra, snart ingen mere fatter,
 og Flokken samledes tilsidst i Oldermændens Stue,
 hvor der blev spist og spillet Kort ved Tællepraasens Lue.

* * *

En Bryllupsfest i Allested, hvor Bruden hørte hjemme,
 var en Begivenhed af Rang, som ingen kunde glemme.
 Tre Dage førend Festen kom der en Flok Føringspiger,
 de bragte med sig Mælk og Æg og Smør og Flæskesider
 og Høns og Ænder, Faarelaar og tit en røget Skinke,
 og de fik Mad og Øl og Mjød, paa Brudens Vel de klinked.
 Da saa Humøret det var højt, og alle vare glade,
 kom Karlene, og Dansen gik i Gaardens Lo og Lade.
 Og Bryllupsdagen kom med Fest og Glæde ude, inde,
 og Bruden hun blev pyntet af sin kæreste Veninde.
 Fra Brudehuset blev en Flok af unge Mænd sendt ud
 for Brudgommen at møde, og de hilser fra hans Blud.
 De vender Hesten, og til Brudehuset Farten atter gaar,
 mens Støv og Sved og Skum om Hestens Hals og Mule staar,
 og i Galop mod Brudgomslaget Farten atter gik.

Saaledes var i Allested det altid gammel Skik.
 Og da omsider hele Lavet Brudehuset naar,
 af Klarinet og Horn de munter Velkomsthilsen faar.
 Snart er de alle bænkedede om Frokostbordene,
 imens med Mad og Øl og Vin der gøres god Besked.
 saa Turen gik til Kirken hen, saa højtidsfuld en Gang.
 De gamle Kirkeklokker lød med lys og festlig Klang,
 og Præsten sang og messede og viede de to,
 der loved at i Liv og Død hinanden være tro.
 Naar Vielsen saa er forbi, skal Præst og Degn jo ha',
 hvad de har tjent, og derfor følges Brudeskaren ad
 og ofrer et Par Dalere, som hver især nu vil,
 dog her der gives vistnok mest, som Folk har Hartkorn til.
 Og atter Bryllupsskaren gik den festlig glade Gang,
 imens Musikken spillede den gamle Bryllupssang.
 Men Bryllupsfesten varede da mindst i Dage tre.
 Den spurgtes vidt og bredt omkring den Fest i Allested.

* * *

Og kom der saa til Allested smaa Dreng eller Piger,
 da mødte Lavets Koner frem, fra Skikken ej de viger,
 den tredie Dag kom hver og en, de Skik og Brug jo kender,
 med et Fad Grød, hvori var sat et Kors af smaa Korender.
 Om Aftenen kom Lavets Mænd og satte sig tilrette
 om Bordet, hvor de spiste Grød, til de blev alle mætte.
 Men midt i Stuens Os af Mad og Røg og Snak staar Sengen,
 hvor Moderen saa ung og glad nu ligger der med Drengen.
 En Dag blev Skafren sendt afsted, det hele Lav skal bydes
 til Barselgilde, ingen maa forglemmes og forskydes.
 Han kommer ind og hilser smukt i rigtig Skaffertone
 fra Gammelfar og Gammelmor, fra Manden og hans Kone,
 kort sagt fra alle Gaardens Folk, om de maa ha' den Ære
 at byde alle, hver især, til deres Gæst at være.
 Og Kogekonen mødte frem at stege, bage, koge,
 og Gaardens Piger, Bryggerskonen fik ej Tid at sove.
 Og Dagen kom med Fest og Glans, og ind ad Kirkens Dør
 den lille Dreng blev baaret, som hans Far og Farfar før
 fra samme Gaard, af samme Slægt, det samme Navn han bærer,
 at leve under samme Kaar det vil han hurtig lære.
 Men Wienervognen køres frem, og Barnestadsen hentes

og køres saa til Gaarden hjem, hvor Gildeslaget ventes. Præcis en Time senere, end Bydelsen den lyder, kom Gæsterne; thi Skik og Brug og Tone god det byder. Nu først faar Skafren rigtig travlt, og til Snaps han trænger, hans Ære og Anseelse jo i en Traad nu hænger. Det gælder nu at finde frem til Bordet først den rette og ikke en uværdig paa den bedste Plads at sætte, og derfor fører først han ind i Bondegaardens Stue med stor Ærbødighed og Buk Hr. Pastoren med Frue, og saa kom Degnen med Madam og Købmanden, der sætter sig glad og veltilmode ned og Spisesedlen gætter, og saa til hele Gaardens Slægt maa Skafren se derinde i Stuen nu den bedste Plads til hver især at finde, og andre Gaardmænd faar han ind og andre Gaardmandskoner, med fine sorte Kjoler paa og Silkesjal de troner. Men har saa Skafren havt det Held at faa dem alle bænket, saa ingen af Misundelsens den grønne Gift er stænket, saa siger han saa ligefrem til dem, der staar ved Døren: »Værsgod, gaa I nu bare ind og spis og drik — for Søren«. Saa snød han Næsen, og saa tog han sig en Skraa af Lommen. Dernæst han bad en Herrens Bøn og ønskede Velkommen, og saa tilsidst han sused ind fulgt af en hel Flok Piger, der bærer hver paa sin Terrin; men Skafferen han siger: »Værsgod, begynd og øs kun op, lad Storgrynsvællingen smage, bagefter kommer Kløsesuppe, Peberrodskød og Kage«. Men ikke en vil øse op, ej Stine, Trine, Lone; thi Skafferen skal nøde dem, det byder Takt og Tone. Men gammelt Øl og Vin og Mjød gled ned og slukked' Tøsten, og Dansen gik den lange Nat, til Sol stod op i Østen.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

7.

GJENGANGERE var der saamange, der havde seet, men min Farmoder var dog en gammel Pige, før hun saa nogle. Men en Nat, fortalte hun, havde vi Juleleg; men jeg blev træt ad det, og længtes efter at komme hjem i min Seng. Da jeg

kom udenfor den Gaard, hvor Lystigheden var, stod jeg og saa mig om med Ryggen mod Porten. Det var saa lyst som om Dagen, for vi havde vist lige fuld Maane. Men da fik jeg at see to Gjengangere komme ned paa Kirkegaarden i hvide Klæder. Det var nu et godt Tegn, hvorfor jeg og blev staaende gandske rolig og saae efter dem. Men da jeg fik at see, de gik ind i den Gaard, jeg tjente i, betænkte jeg mig dog og blev med Lystigheden til Folk gik derfra. Det var ikke inden Kokken havde raabt, og da var de vendt tilbage til Gravene.

(Fortsættes.)

SANDSAGN

DEN SORTE KAT I BRAHETROLLEBORG KIRKETAARN

JEG hørte i mine Barneaar 1875—80 flere Gange fortalt et gammelt Sagn, som skulde stamme fra Kirken paa Brahetrolleborg. Det var en gammel Dame, saavidt jeg husker, var hendes Navn Frøken Schroll, som fortalte det, hun boede den Gang i Odense, og Fortællingen lød omtrent saaledes:

»Det skete en Gang for mange Aar siden, at naar Vægteren om Aftenen kom op i Kirketaarnet for at ringe Solnedgang (det gamle Ave Maria), sad der altid en stor sort Kat i et af Glamhullerne. Den stirrede paa ham, og det kunde han ikke lide. En Aften tog han sig for at jage den bort. Katten sprang i sin Nød rundt og satte sig tilsidst igen i et Glamhul. Herfra vilde Vægteren prøve at faa den til at springe ud; men da han slog efter den igen, forvandlede den sig til en høj, sort Dame, som truede ad ham. Han skal være fundet besvimet oppe i Taarnet.«

Er dette Sagn kendt af flere paa Egnen, eller er det maaske et Vandresagn, der har hjemme andre Steder?

Johannes Olsen, Svendborg.

VINDINGE KIRKE OG DENS KLOKKER

Min Moder, som er barnefødt i Rosilde, Vindinge Sogn, og som nu er 84 Aar, har fortalt følgende om Vindinge Kirke:

Kirken skulde ikke have ligget, hvor den nu ligger, men paa en Bakke i Bønkel, midtvejs mellem Kogsbølle og Rosilde, alt-saa midt i Sognet; men hvad der blev opført om Dagen, blev reven ned om Natten; saa fandtes der en Morgen to korslig-

gende Bjælker paa Kirkens nuværende Sted, og da de begyndte at arbejde der, var der ikke mere nogen, der hindrede Byggeriet. Min Moder har selv set de store Sten paa Bakken i Bønkel, de blev i hendes Barndom kløvet og hugget til Fortovsfliser og solgt til Nyborg, og hvordan, sagde hun, skulde de være samlet saadan sammen, hvis det ikke var for at bygge af dem.

Men nu skulde Kirken have en Klokke, og i Kapellet paa Holckenhavn eller Ellensborg var en, men da de fik den ud i Hovmarken ved Bølløvænge, kunde de ikke faa den længere, hvor mange Heste de saa end satte for; de vendte da om, og nu trak to let Klokken, som endnu den Dag i Dag findes i Kapellet; saa nu var der intet andet at gøre end at støbe en; men om Klokkestøberen, som hed Essing og var meget dygtig, gik der det Rygte, at han var vel meget om sig, saaledes hed det sig:

Sølv og Messing
stjal Hr. Essing,
Kobber og Bli (Bly)
kom han i.

Ellen Marsvin mødte da selv med et Forklæde fuldt af Sølv, som hun kom i Smelte-Diglen. (Jeg havde nu ikke det Indtryk, at vedkommende Dame var saa rundhaandet). Men i alle Fald: Klokkerne (der er to, senere er en tredie kommen til) blev kønnere end nogen, jeg har hørt. Hvor ofte har Bedstemoder ikke aabnet Kjøkkendøren i den gamle Gaard for at høre, naar der ringedes til Aften, og saa skulde der dog ikke ringes ved hendes Død, de var da tagne ned, for at Lejerne kunde blive gjort i Stand. Provst Bendix talte jo nok kønt om, at det var de himmelske Klokker, det kom an paa, saa gjorde det intet, at de jordiske tav. Da der i sin Tid under Christian IX blev ringet for Enkedronningen (jeg tror, det var 6 Uger), maatte jo Karlene ringe, vi Drengene ringede da ofte med den lille Klokke, det lød nærmest, som om man slog paa en sprukken Gryde. (Alle Klokker skulde jo gaa, selv i Svindinge, hvor de indgav Ansøgning om at lade den store staa stille, men de fik den Besked, at saa skulde de tage den ned, hvad de heller ikke turde, saa blev den trukken af en forvoven Mand, men Taarnet rystede). Der klementedes med den lille i Ildebrandstilfælde, det lød t fælt; var det i selve Sognet, ringedes der dog tillige.

N. P. J. Pedersen, Ryslinge.

FUND AF FORTIDSDYR

Svendborg Amts Museum opfordrer herved alle i Svendborg Amt til at indsende til Museet alle Rester af Fortidsdyr, der findes ved Arbejde i Mose eller Mark, det være sig Knogler, Tænder, Gevire, Kranier eller andre Skeletdele af Elsdyr, Rensdyr, Bjørne eller andre uddøde Dyrearter. Findestedet og Dybden i Jordlaget bedes opgivet. Fund eller Meddelelser om Fund sendes til

Museumsinspektør **JOHANNES OLSEN**,
Dronningholmsvej 70, Svendborg.

Følgende Bøger søges:

N. Rasmussen Søkilde: Trolleborgegnen og dens Beboere, Odense 1894.

Rasmus Hansen: Gamle Minder I, Odense 1882.

Rasmus Hansen: Gamle Minder II, Odense 1883.

Skattegraveren, udg. ved Evald Tang Kristensen. Enten alle Halvaargangene 1884—1889 eller kun Halvaargangene 1888—1889.

Tilbud med Prisangivelse bedes sendt til:

H. C. FRYDENDAHL,
Krarup pr. Espe.

Christine Reimer Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

•Jeg kan i det hele ret anbefale Læsningen af dette Værk, der indeholder saa mange gode Oplysninger, som man ikke andensteds kan faa. •
»Jyllands-Posten«, *Evald Tang Kristensen.*

•Naar Christine Reimer fører os ind i Bondens Stue, er man tryk ved Førerskabet. — Hendes Evne til at finde og udnytte Stoffet er betydelig, hendes Flid beundringsværdig. — Hendes Bog fortjener at blive en Folkebog. •
»Nationaltidende«, *C. A. C.*

•Maaske gaar Publikums Interesse i Øjeblikket ikke i Retning af Folkeminder; det maa da være en Trøst for Forfatterinden, at Eftertiden vil vide at skatte hendes store og uegennyttige Arbejde; ingen fremtidig Forsker af dansk Bondekultur vil kunne komme uden om hendes Bog. •
»København«, *S. P. Cortsen, Dr. phil.*

• . . . og jeg haaber i denne Artikel at have gjort mit til, at dette Værk, der i Ordets dybeste Forstand er et Livs Værk, kan finde den videste Udbredelse. Det maa ikke savnes i Sognebibliotekerne, det bør findes i Fyns og omliggende Øers mange Hjem. •
»Folkeskolen«, *P. N. Bondesen.*

•En Læser vil med denne Bog i Haanden kunne tilbringe mange fornøjelige og interessante Timer. •
»Tidsskrift for Nationalekonomi«.

I Kommission hos
Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

SVENDBORG BYS HISTORIE

af Museumsinspektør Johannes Olsen

kan fremdeles faas gennem alle Boglader
: : : saa længe Oplaget strækker til. : : :

C. C. U. JOHNSENS BOGHANDEL

David J. Bager

FAABORG

Grundlagt 1844 -:- Telefon 38 -:- Postkonto 11979

AUGUST F. SCHMIDT:

• BYHYRDER •

(Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Af de fremkomne Anmeldelser gengives:

»August F. Schmidt har med denne Bog føjet et nyt og smukt Led til sine tidligere historiske og folkloristiske Arbejder. Han har med rosværdig Flid og Grundighed samlet en Rigdom af interessant Stof om den gamle Byhyrdes Arbejde, hans Løn og hans Hjem, hans Plads i Folkets Vid, Sagn, Eventyr og Viser, og han har derved givet et fortrinligt Bidrag til Belysning af dansk Bondeliv i Fællesskabets Tid.«

H. C. Frydendahl i »Fyns Tidende«.

»Enhver Undersøgelse, der kan hjælpe til at kaste Lys over det gamle Landsbyliv, må derfor hilses med Glæde. Et Arbejde af denne Art er August F. Schmidts sidste Bog. . . . Den har Ærinde til enhver Læser, der gerne vil lytte til de gamle Tiders Stemme.«

Olaf Andersen i »Fyns Venstreblad«.

»Byhyrder« er et Stykke Bondehistorie, indgående og overskueligt behandlet, som Forfatteren plejer . . . Af sådanne fornøjelige Træk findes der flere rundt i Bogen, thi den lærde Forfatter er ikke alene en Mand, der behandler sit Emne uhyre grundigt og udtømmende, men også en Mand med Lune . . . August F. Schmidts smukke Bog: »Hyrdedrenge og Hyrdeliv«, der udkom i 1926, fik en god Modtagelse i den interesserede Læseverden, og det er Bogen om Byhyrderne også sikker på.«

Direktør Arthur Fang i »Roskilde Tidende«.

»Der findes næppe noget Forhold Emnet vedrørende, som ikke er taget op til Belysning. . . . Det må påskønnes, at Forfatteren har medgivet et Register over Sted- og Personnavne samt et Sagregister«

C. Klitgaard i »Jyllandsposten«.

DE FYNske ALPER

DIGTE AF LAUR. NIELSEN

med over 50 Akvareller og Tegninger af Holger M. Brandholt (nu Holger Havrehed) vil give et Indblik i, hvor skønt der er i »Danmarks Have«.

Forfatteren Hans P. Lunde skriver i Fyns Venstreblads Kronik:
»De fynske Alper« er et Digt, der utvivlsomt vil finde Sangbund i mange Hjerter, og Brandholts (Holger Havreheds) Billede med Vejen, der slynger sig op i Alperne, kan kun forhøje Virkningen. Det samme gælder mange andre Digte i Samlingen.«

En rigtig statelig Gavebog.

Pris 3 Kroner.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Ørgruppe.
Udgivet : og : ledet : af
H. C. Frydendahl.

Indhold: h. Zangenberg: Gamle fynske Bønderbygninger. — Kæmser. — h. C. Frydendahl:
fynske Emner i Bøger og Blade.

6. hæfte.

Juni 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Biblioteks-konsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. Hæfterne fra første Fjerdingaar kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766]

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa-tale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavns« gratis et Fjerdingaar.

Fig. 1. Gaard i Brænderup, Gudbjerg Sogn.

GAMLE FYNske BØNDERBYGNINGER

AF MUSEUMSINSPEKTØR, ARCHITEKT H. ZANGENBERG

I.

I Aaret 1043 gjorde Kong Magnus den Gode Landgang paa Fyn for at gøre sit Regnskab op med Svend Estridsens Mænd, og i Skjalden Tjodolf fra Hvine's Æreskvad over Kongen fortælles, at mange af de fynske Gaarde blev brændt, og at der fløj »optændt Ild aff Ege-Vægge«, og at »Tag og Næfuer led stor Nød«. Efter dette Udsagn maa en stor Part af Gaardene paa Fyn have været bygget helt af Eg og Tagene paa Bygningerne dækkede med Græstørv paa Birkebark (Næver), saaledes som man kender dette fra gamle Gaarde i Sverige og Norge.

Væggene har dog sikkert ikke bestaaet udelukkende af Tømmerstokke af Eg, lagt vandret over hinanden, dette vilde være

ganske usandsynligt og er hverken kendt i Danmark eller i det øvrige Norden. De har snarere bestaaet af lodret staaende eller vandret liggende Egeplanker mellem Egestolper, de saakaldte »Bulvægge«, som indtil vore Dage især har været kendte i gamle Bonde-Bygninger i de jyske Østkystegne fra Aabenraa indtil Mariager Fjord, dog kun med vandrette Planker mellem Stolperne.

Det er dog ikke usandsynligt, at ogsaa Bindingsværksbygninger med lerklinede Vægge har været anvendte paa den Tid, Side om Side med Bulhusene, men disse sidste har maaske været særligt talrige i Fyns tætteste Skovegne. Imidlertid er der nu intet tilbage paa Fyn af denne gamle Byggeskik, og Nutidens gamle fynske Gaarde er saa at sige alle af Bindingsværk, som ved sin Tømmerrigdom viser, at de er blevet til i en Landsdel, der har haft særdeles skovrige Egne, og at man har forstaaet at drage Nytte af disse Skove.

Den gamle fynske Gaard besidder visse Ejendommeligheder, der i nogen Grad adskiller den fra de øvrige Gaarde i vort Land. Som Gaardene i andre Egne af Landet er den fynske Gaard præget af det Landskab, der omgiver den, og dettes skønne, frodige og livfulde Karakter genspejles da ogsaa paa sin Vis i den fynske Gaards Ydre, især i det livlige Bindingsværk med det fyldige og rigeligt anvendte Ege-Tømmer, hvilken Tømmerrigdom som oftest er stærkt fremhævet ved, at man har malet Træet i Bindingsværkets Ydersider med sort eller rødbrun Farve, medens Tavlene er blevet holdt i Toner, der adskiller sig fra Tømmeret. Just i denne Vægbehandling, som findes paa Størsteparten af de fynske Gaarde, skiller disse sig fra de sjællandske Gaarde, hvis beskedne og mere tømmerfattige Bindingsværk overalt skjules af Hvidtekalken.

Paa Sjælland er man ligeledes ret ukendt med de runde »trundbyggede« Hjørner, de smaa rundbuede eller de større bindingsværksprydede Kviste, samt de svungne og blødt afrundede Hjørner i Straatagene, hvilke Enkeltheder netop er saare karakteristiske for den fynske Gaard, og selv om man maaske nok kan genfinde nogle af disse Enkeltheder og en lige saa stor Tømmerrigdom i flere af Østjyllands gamle Gaarde, er alt dette dog rigest udviklet og naar sit Højdepunkt i de yndefulde og velholdte gamle fynske Gaarde og giver maaske derfor disse et Forspring frem for Landets øvrige Bindingsværksbygninger.

Det indre af den fynske Gaard er ligeledes noget for sig selv. Den ældgamle Konstruktion med Suler, som endnu er ret hyppig i de vestfynske Udhyslænger, og som ogsaa, omend nu sjældent, findes i enkelte Stuehusbygninger, er ganske vist ikke kendt udelukkende fra den fynske Gaard, men Fyn er dog den Landsdel, der længst har fastholdt denne prægtige og fortrinlige Konstruktion, og hvor man til de seneste Tider har anvendt den endog i stor Udstrækning. Ogsaa i Indretningen af Stuehusets

Dansk Folkemuseum fot.

Fig. 2. Gaard i Skaarup, Dreslette Sogn.

Opholds-Stuer og -Rum er der Forskelligheder, der især er fremtrædende ved Sammenligning med de sjællandske Stuehuse. Det er, som om Storebælt har trukket et Skel, baade hvad Gaardenes Ydre og Indre ångaar, medens Lillebælt ikke har haft samme Magt, hvorfor der, trods det fynske Særpræg, bestaar en vis Sammenhæng mellem vestfynsk og østjydsk, og en Art Adskillelse mellem fynsk og sjællandsk Byggeskik.

Vi vil nu se noget nærmere paa de fynske Bygningers Ydre og Indre, og da Bindingsværket som før nævnt oftest er det mest fremtrædende ved Bygningernes Ydre, retter vi først vor Opmærksomhed mod dette. Det fynske Bindingsværk er som Regel godt underbygget. Paa en Grund af Kampesten, »Syldsten« eller »Grundsten«, hviler Bindingsværkets nederste Tømmer-

stykke, »Fodstykket« eller »Fodremmen«, der følger Bygningen rundt langs alle Vægge. Fra Fodstykket rejser sig Bindingsværksvæggens lodrette Stolper, der foroven er fastgjorte ved en Tap i det øverste Tømmerstykke, »Remmen«, som er gennemgaaende i hele Husets Længde.

Mellem Fodstykke og Rem er der anbragt én og undertiden to vandrette Rækker af Tømmerstykker, de saakaldte »Løsholter«, som naar fra Stolpe til Stolpe og er tappet i disse, og

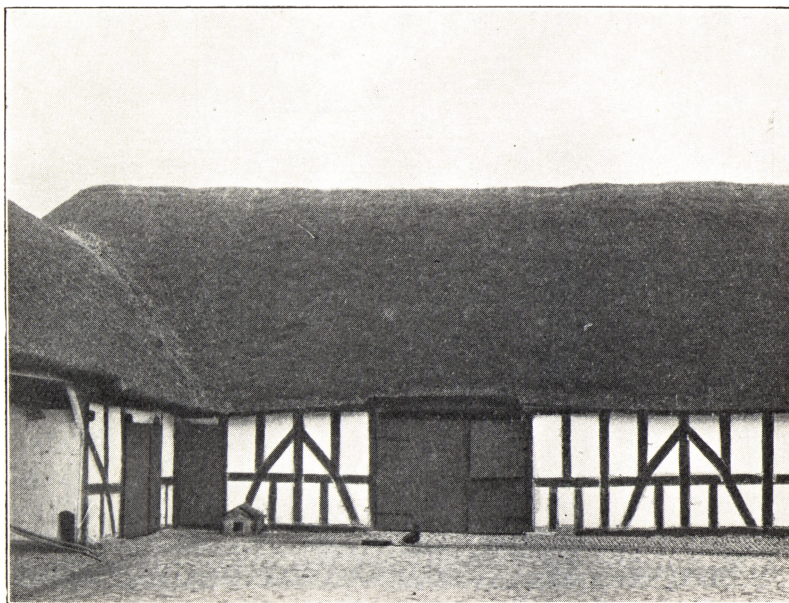

Fra »Aarb. f. Hist. Samf. f. Od. og As. A.«.

Fig. 3. Gaard i Brylle By og Sogn.

Løsholterne deler saaledes Bindingsværksvæggen i en Undervæg mellem Løsholt og Fodstykke og en Overvæg mellem Løsholt og Tagrem. Hvor der findes to Løsholtrækker, er den ene anbragt under Vinduerne som Støtte for disse og den anden over Vinduerne. Denne dobbelte Løsholtrække er vel ikke helt almindelig, men den findes dog paa adskillige fynske Bygninger, baade paa Nord- og Sydfyn (se Fig. 1 og 2). Af andre Tømmerstykker i den fynske Bindingsværksvæg maa nævnes de korte, lodrette Stykker, der er tappet ind mellem Fodstykke, Løsholt og Tagrem. De kaldes »Dokker« og undværes saare sjældent i fynsk Bindingsværk, ligesom de er rigt vekslende baade i Antal og i Maaden, hvorpaa de er anbragt i Væggene.

Der kan saaledes baade over og under Løsholtet være anbragt én (se Fig. 3), undertiden to Dokker (se Fig. 1) i hvert Fag, — saaledes kaldes Afstanden mellem Bindingsværkets Stolper — nogle Steder findes kun én Dok i Undervæggen og ingen i Overvæggen (se Fig. 2), og andre Steder kan der være to under Løsholtet og en over dette (se Fig. 4). Foruden Løsholter og Dokker, som tilsammen kaldes Fyldetømmer, kan man i Bin-

Dansk Folkemuseum fot.

Fig. 4. Udhuslænge fra en Gaard i Gummerup, Køng Sogn.

dingsværket undertiden se endnu nogle Tømmerstykker, som fra Fodtømmeret er stillet skraat imod en Stolpe, ofte et paa hver Side af denne. De kan være lige eller buede, og naar enkelte Steder kun op til Undersiden af Løsholtet og kaldes da »Halvranker«, og andre Steder naar de omtrent op til Remmen (se Fig. 4) og kaldes »Helranker« eller blot »Ranker«. De er gerne anbragt for særligt at støtte og afstive de Stolper, der i Bindingsværksvæggen er stillet enten ud for Skillerum eller ud for Sulerne i Bygningernes Indre, og de er derfor ikke sjældent et ydre Tegn i Bindingsværket paa, at Bygningen indeholder Suler. Man finder dog ogsaa Ranker i Gavle, men her er de nærmest anbragt som Pynt.

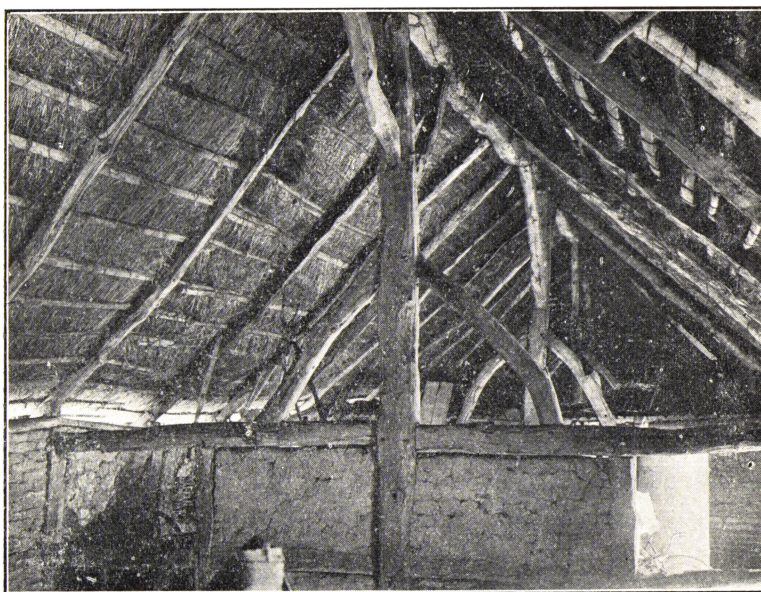
Felterne mellem Tømmeret, som kaldes »Tavl«, var paa de gamle Bygninger lerklinede paa en Risfletning, »Vendring«, om lodret stillede Stokke, »Staver« eller »Støjler«. Adskillige saadanne lerklinede Tavl findes endnu i gamle fynske Gaarde, og de, saavel som yngre Tavl, opmurede af brændte eller ubrændte Lersten, er paa udvendig Side behandlet paa meget forskellig Maade. Paa nogle Steder er de helt hvide, andre Steder er Overvæggen hvid og Undervæggen gul. Mange Steder har man enten rødkalket Tavlene og streget dem med hvidt, »fugt« dem, saa de ligner Murværk, eller ogsaa har man gulkalket Tavlene og paamalet dem blaa Fuger. De gamle Bønder, der jo ofte havde deres Gang til Herregaarden, havde jævnlige denne Tavlmalning for Øje i de fugemalede Herregaardsbygninger fra Renæssancetiden, og derfra har de utvivlsomt overført den til deres egne Hjem.

I Bygningernes Længdevægge er Bindingsværkets Stolper stillet ud for hinanden saaledes, at de foroven, enten under Remmen eller oven paa denne, bærer Bygningens Bjælker, og disse danner saaledes Husets Tværafstivning foroven, idet de hindrer Væggene i at glide indefter, mod hinanden, eller udefter, fra hinanden. Hvis Bjælkerne er anbragt under Remmen, hvad der især er brugt i Udhusene, er de tildannet saaledes, at de med en lang Tap i hver Ende er ført tværs gennem Vægstolperne, og i Tappen, som kaldes »Bjælkehoved«, og som ses paa Bygningens udvendige Side, er anbragt én eller to Nagler, der hindrer Stolpen i at glide udefter foroven, hvorved Væggen vilde komme til at hælde. I Stuehusene findes som Regel en Bjælke i hver Stolpe, men i Udhusene er dette sjældent Tilfældet, og i Ladebygningerne findes der oftest kun Bjælker i hvert »Sulefag«, hvor man ved at opsætte Bindingsværk med klinede Tavl mellem Bjælke og Fodstykke faar Skillerum i Længerne mellem de forskellige Udhusrum (se Fig. 5).

I de almindelige Bindingsværksbygninger bæres Spærene og dermed hele Taget med baade Lægter og Straa af Ydervæggene, idet Spærene enten hviler direkte paa Remmen, hvor de rider over Stolpernes Tappe, der rager et lille Stykke op oven for Remmen, eller ogsaa er Spærene tappet i Bjælkerne, som da hviler oven paa Remmen. I begge Tilfælde overføres imidlertid Tagets Vægt paa Remmen, og dermed ogsaa paa Ydervæggens Stolper og Fodstykke. Anderledes er det derimod med Sule-

bygningerne, her bæres Størsteparten af Taget af Sulerne og en mindre Del af Ydervæggene.

En Sulebygning kan næsten sammenlignes med et stort Telt, bygget af Tømmer, Straa og Ler. I Bygningens Midte er rejst en Række høje Støtter, »Suler«, der naar fra Jorden og op til Tagrygningen. Forneden hviler Sulerne enten paa Sten eller paa et Fodstykke, og foroven bærer de et svært Tømmerstykke,

Fra »Dansk Udsyn«.

Fig. 5. Indre af en Sulelade i Kærby, Skovby Sogn.

der strækker sig fra Gavl til Gavl, og som kaldes »Aasen«. Sulerne er oftest tappede i Aasen, men har dog undertiden en naturgroet Kløft foroven, hvori Aasen hviler. Aasen er altid samlet af flere Stykker Tømmer og er understøttet med Skraa-aand, anbragt under Aasen og skraat nedefter mod Sulen (se Fig. 5). Paa Aasen hænger Spærene, hvis øverste Ende er forsynet med en forsvarlig Trænagle, der griber om Aasen som en Art Krog. Forneden hviler Spæret paa Kanten af Bindingsværkets Rem og er nogle Steder gjort fast til denne kun ved en Trænagle paa skraa gennem Spæret og Remmen, andre Steder hviler Spæret ganske løst oven paa Remmen. Det aabne Mellemrum mellem Remmen og Tagets Underside nede ved Tag-

skægget kaldes »Hældefaget« og er i Stuehuset gerne lukket med Klining eller med raa, ubrændte Lersten, i Udhusene med »Ousler«, Halmknipper. Selve Taget er for det meste af Straa, undertiden dog ogsaa af Rør, og Halmen var gerne i Tiden omkring 1760 fastbundet til Lægterne med Humleranker, dog har man ogsaa anvendt Tækkekæppe, »Tækkevender«, og fastbundet dem til Lægterne med »Pilevøjer« (Pilevidjer), som var

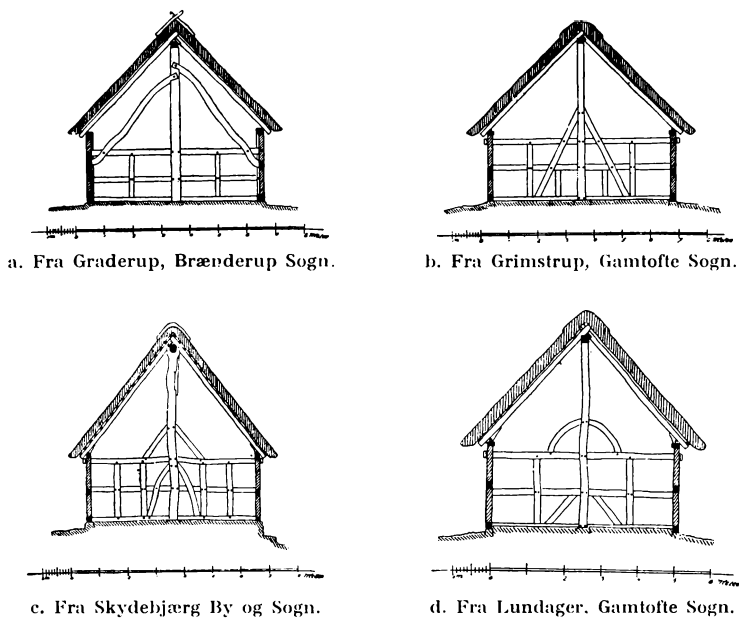

Fig. 6. Sulekonstruktioner.

baade »trofast og stærkt«, som en Landbrugsforfatter skrev for ca. 122 Aar siden. Lægterne kan hist og her endnu være fastbundne til Spærene med Humleranker, senere er de dog blevet fæstede med Trænagler, og endelig tilsidst med Søm. Grunden hertil er sikkert den, at Humlerankerne og Trænaglerne kunde man selv levere, Sømmene skulde købes, og de var dyre.

Vi vender nu tilbage til Sulerne. De støttes i Bygningens Tværvægge paa forskellig Maade, og netop ved denne Afstivning kan man nogenlunde slutte sig til Bygningens Alder. I de ældste kendte fynske Sulebygninger, der stammer fra Tiden omkring Svenskekrigen (1657—60), har Sulerne været støttet af flade Skraabaand, indskaaret og fastgjort baade i Sule, Bjælke og Bygnin-

gens Ydervægges Stolper (se Fig. 6 a). Det har været en meget stærk Konstruktion, men Skraabaandene har maaske nok generet i Ladebygningerne, selv om de kun har været anbragt i Sulefagene, idet de jo paa en vis Maade førte en Afspærring op i Tagværket for hvert Skillerum. Om det er dette, der har bevirket, at de flade Baand i næste kendte Udviklingstrin er blevet til Skraabaand af Tømmerstykker, der ikke generer synderligt i Rummet over Skillerumsbjælken, faar staa hen, men i dette Udviklingstrin, som har været anvendt i Tiden omkring 1720, rækker i hvert Fald Skraabaandene ikke særlig meget op i Tagrummet og er tappet i saavel Sule som Fodstykke og er skaaret halvt i Bjælke og Løsholt (se Fig. 6 b). De næste Udviklingstrin, der ses paa Fig. 6 c og 6 d, og som kendes fra Bygninger, opført i Tidsrummet fra ca. 1730 indtil 1760--70, viser Skraastivernes gradvise Tilbagegang. Paa Fig. 6 c er Skraastiverne delt i to Dele, en over og en under Bjælken, og paa Fig. 6 d naar den underste Skraastiver kun op til Løsholtet. Paa Fig. 5 findes kun Skraastivere over Bjælken, de saakaldte »Stødbaand« (»Støttebaand«), og i senere Tid har man helt fjernet disse, overbevist om, at Sulerne nok skulde blive staaende dem foruden.

Sulebygninger er ualmindeligt stærke Bygninger, og naar man helt indtil vor Tid har holdt dem i Ære og nødigt har ladet dem give Plads for nyere Bygninger, skyldes dette vistnok, at de har været særligt praktisk anvendelige; her har ingen Hanebaand eller andre Tømmerstykker i Tagværket lagt sig hindrende i Vejen for Bygningernes fulde Udnyttelse, endog helt op til Tagrygningen.

Sulebygningerne har man utvivlsomt tidligere kunnet finde overalt paa Fyn; men i Nutiden findes der ingen Øst for en Linie, draget fra Egnen omkring Faaborg over Odense til Kerteminde, og ikke heller findes der Suler paa Hinsholm. Det er, som om deres Forsvinden foregaar ved en Bevægelse, som gaar fra Øst til Vest, og som breder sig mere Aar efter Aar. Mange Aartier vil der vel saaledes ikke hengaa, førend den sidste Sulebygning, og dermed et ældgammelt Minde, som har sin Rod i Oldtiden, er forsvundet paa Fyn.

I det Ydre er der ingen væsentlig Forskel paa en Sulebygning og en almindelig Bindingsværksbygning; men Sulerne har dog sikkert været Aarsag til en af den fynske Gaards særlige og karakteristiske Ejendommeligheder. De runde Hjørner er

nemlig, ligesom Bindingsværkets Ranker, for det meste et ydre Kendetegn paa, at der findes Suler i Bygningernes Indre. Disse Hjørner, der forresten mange Steder ikke er runde, men blot skraat afskaarne med et eller flere Fag, de saakaldte »Smigfag«, findes saa at sige paa enhver sulebygget Gaard, men en nøjere Undersøgelse af disse Hjørner peger i de fleste Tilfælde hen imod, at disse Gaarde tidligere har bestaaet af fritliggende Længer, hver med lodrette, fritstaaende Gavle for Enderne af Bygningerne, og i disse Gavle var da altid anbragt en Sule (se Fig. 7). Enkelte af disse Gavlsuler, som nu findes i Bygningernes

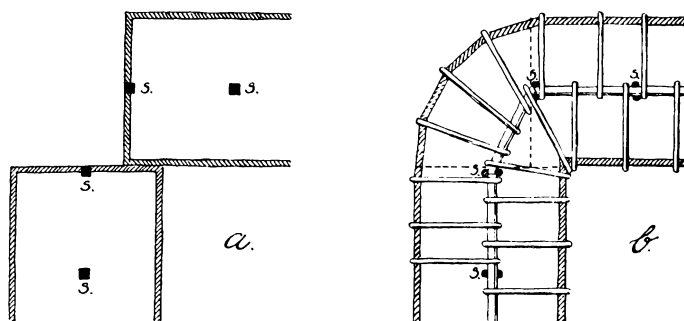

Fig. 7. Sammenbygning af to Sulelænger med et rundt Hjørne paa en Gaard i Katterød, Diernæs Sogn.

a. Forinden Sammenbygningen. b. Efter Sammenbygningen.
Tagværket set fra oven. S. = Suler.

Indre, bærer Spor af tidligere at have været forsynet med en Prydelse foroven, maaske en saakaldet »Gavlbrand«, en særligt udsmykket og udskaaret Stang, der var anbragt paa Gavlens udvendige Side og ragede et godt Stykke op over Tagrygningen. Slige Gavlbrande er kendt fra Bygninger baade i Sønderjylland og paa Bornholm, hvor denne ejendommelige og pyntelige Udsmykning af Gavlene, der allerede var kendt i Middelalderen, har holdt sig gennem Tiderne indtil vore Dage.

De gamle Gaardes fritliggende Længer kunde naturligvis i Tidens Løb ikke tilfredsstille Kravet om tilstrækkeligt Husrum, og da man derfor senere følte Trang til mere Plads, skaffede man sig dette lettest ved at sammenbygge de fritstaaende Længer. Man opnaede derved ogsaa at skabe Forbindelse fra den ene Længe til den anden og at gøre Gaardspladsen lun. Sammenbygningen foretoges lettest ved, at man forbandt Længerne med

et rundt Hjørne, idet man derved undgik de indviklede Tømmerkonstruktioner, som vilde opstaa, hvis man forlængede Bygningernes Ydervægge, indtil disse skar hinanden i et skarpt Hjørne. Ved det runde Hjørne kunde man forbinde de tidligere Gavlsuler med en Aas og herpaa hænge Spærene som i de gamle Sulelænger (se Fig. 7). For at undgaa en fladere Taghældning paa Hjørnerne, der kunde være til Skade for Straa-

Dansk Folkemuseum fot.

Fig. 8. Rundt Hjørne paa en Gaard i Grimstrup, Gamtofte Sogn.

taget, maatte Ydervæggene, om de skulde føres rundt i samme Højde som i de ældre Længer, følge Aasens Retning, og saaledes førte Konstruktionen af sig selv til, at det skraat afskaarne eller rundt byggede Hjørne blev indført. Ejendommeligt er dette, at man undertiden finder selve Gaardenes Indkørselsporte anbragt i de runde Hjørner. Ogsaa dette tyder i høj Grad paa, at Længerne ikke oprindeligt har været sammenbyggede, og at man, i de paagældende Tilfælde, har haft Gaardenes Indkørsel fra gammel Tid mellem de fritliggende Længer.

Det er vanskeligt at afgøre, hvornaar Skikken med de runde Hjørner fremstod, men da de ældste Sulebygninger, som nu kendes, næppe er synderligt ældre end fra Tiden omkring Midten

af det 17. Aarhundrede, er det næppe for dristigt at sætte Tiden for det trundbyggede Hjørnes Indførelse i fynsk Byggeskik til omkring Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, og paa Kort fra omkring 1780'erne ses de runde Hjørner ikke sjældent, saa de har i hvert Fald den Gang været ganske almindelige.

RÆMSER

De vå i(n) Ga:(ng), a mæj å mi(n) Faes Fasters Farmors
 Ållemor vi var ue i alle Ærter å plåkke Pærer. Så kåm
 Konen, som Hør:i hojrte te å sae: »Va ve I haj:r i mi(n) Hamp
 å trine?« Så tø:w je træj: Broer Hør å putte i min Låme. Så
 ræ(nd)e je lie ne:i te Assens Skiwsbro:, å daj:r låw: et Skiw:,
 som værken hae Anker, Tanker æer Topsejl. Så tø:w je de
 træj: Broer Hør op a min Låme, å så snoe je båe Anker, Tan-
 ker å Topsejl. Så sæjle je mæ fra Rusla(nd) te Tyskla(nd), å
 så kåm je te mi(n) Faes Fasters Ållemors Hu:s, å daj:r 'baenke
 je påw:, å så kåm hun u å lokke åp å sae: »Æ de dæj, lille
 Jæ:ns!« Å så lokke hun mæj i(nd): i sytten Kamre å satte atten
 Låwse får. Da je så hae sit daj:r i to: Dau, så vi jette sitte
 daj:r læ:(ng)er, å så broj je u:. Så hojrte je, a Knu i Kniwre
 ha(n) fejlte sæj i(n) Tæsker, å da je alle Tier ha vær så døjte
 te å tæske, som je da åsse æ i'nø:w, så gik je hen å blew Tæ-
 sker. Men så ku jette tæske uen to: Ne: om Daw:i, de treje
 lae je åp på Hanebu(nd):ene, å så jaute ha(n) mæj væk. Så
 hojrte je, a ue på Nørre-Dre'slajten da fejlte di dem i(n) Dæj:n,
 å da je alti ha vær så døjte te å sø(ng)e, som je da åsse æ
 i'nø:w, så gik je da u å blew Dæj:n. Men så ku jette sø(ng)
 uen to: Væss om Daw:i, de treje la je åp på Hylden, å så jaute di
 mæj væk. Så gik je u te Pøul Skvintlaj:r å vi lee mæj et føe
 bitte Værelse. Så spuerte je ham ætter, vo mø: ha(n) vi ha i
 Lee. Så sae ha(n): »Siw Tone vrie Vriwskawter«. Å så gik
 je u: på et Ste, vo dæ slet i(ng)en To:un vå å ska:r siw Tone
 vrie Vriwskawter. Å ve I ha et Kæ(nd)emærke å vie på Pøul
 Skvintlaj:rs Kone, så æ de en lille lawbutter Kve(nd), hi(nd)es
 ene Bej:n æ få'bo(nd)en mæ Hommelranker å de å(nd)et mæ Lyes-
 ga:n, å Kjoli æ fåsæjler mæ Æwlgroi. De stå skriwer i St. Pøuls
 Kjole, i den ni:åhalfæmsi(nd)styve(nd)je Rønke, tajt åp ve Kraui.

Fra Udby Sogn. Ved N. Thinesen, Værkbetjent, Nyborg.

Dæ boe e(n)j Må(nd)j i Ure¹).
 Ha(n) fee si(n)e For så sture
 så nær
 såm e(n)j gammel Væer,
 dæ tjente ham hul å tro få Pølse å Pæ(ng)e,
 te hans Øjne blew så røe såm Stræ(ng)e.
 Å dæau blew tåll kulle Dræ(ng)e.
 Di sæks treide²) fåan mæ et Rew,
 å di sæks skø baætter mæ en Grew.
 Så jik di te Brøusebæk
 å hænte Jær³) i e(n)j Sæk.
 Dæ sae di te dem: »Ha I kåmme i Gor,
 ku I ha foe et Foerlor,
 å ha I kåmme i fårie Øue,
 ku I ha foe båe å drikke å søue«.
 Så kåm di åpp på e(n)j Må(nd)js Lout
 å øu på hans Tout,
 å dæ jik Pæ Pæsens dæ gamle Følløjj
 å pille Homleknåpper au,
 å dæ fik unt i Se(nde)
 å re(nde) åpp i Nørreløkkeme(nde)
 å kaste Døföll.
 Men Raune å Krauer fløj højt i Skyj
 å spøre åmm Væjj te Vibårre Bøjj.

Fra Humle Sogn. Ved Valdemar Bendixen
 Gaardejer, Humle.

Der håppe en Skae på Krarop Gae.	»Den slor mæ Svansen,« sae Jens Hansen.
»Den er i Narr,« sae Peter Skomaer.	»Gi en een på Ka'bussen,« sae Hans Knudsen.
»Den er et For,« sae Jørgen Gammelgor.	»Nej, la vær mæ de,« sae Henni(ng) Sme.
»Gi en een på Pænni,« sae Rasmus Henni(ng).	»Den er kræsen,« sae Niels Pæsen.
»Den kåmmer mæ en Heelsen,« sae Jakob Nielsen.	»Se, hvor en skæwer,« sae Rasmus Væwer.
»Gi en een på Kassen,« sae Jens Madsen.	»Vo mon den ve hen?« sae Mads Rasmussen.

1) Ore, Fodslette Sogn. 2) trak. 3) Gær.

- »Den gør et fale Væsen,« sæe Morten Moesgor.
 sæe Rasmus Pæsen. »Den er gal,«
 »Put en i mi(n) Kårre,« sæe Niels Ge'mal.
 sæe Jørgen Kilbårre. »Driw en u på Skansen,«
 »Nej, gi en heller en Tor,« sæe Klavs Hansen.

Fra Krarup By og Sogn omkr. 1850.
 Ved Rasmus Dalgaard, Krarup.

FYNSKE EMNER I BØGER OG BLADE

AF H. C. FRYDENDAHL

J. Winther: Lindø. En Boplads fra Danmarks yngre Stenalder. I Kommission hos Andr. Brandts Boghandel, Rudkjøbing. 1. Del 1926; 60 Sider. 2. Del 1928; 56 Sider.

Købmand J. Winther, Rudkøbing, der gennem en Menneskealder har udført et overordentlig stort og dygtigt arkæologisk Arbejde paa Langeland, har udsendt Beretning om sine Undersøgelser paa en enkelt Arbejdsplads, den lille Ø Lindø. Der er her med store Ofre og mangeaarigt Arbejde afdækket og nøje undersøgt en Boplads fra Jættestuetiden, et Arbejde, der især er betydningsfuldt ved det enestaaende Fund af Rester af 3—4 Huse. Der er afdækket Arner, Lerbænke, en »Saltballe« med efterladt Indhold, Pælehuller, Rester af Husvægge samt et meget stort Antal Vaaben, Redskaber og Arbejdsaffald; alene paa Huspladsen, »Lindø Nr. 4«, er der funden 2220 Skiveskrabere, 1387 Flintflækker, 132 Benprene, 6416 Lerkarskaar og 7693 Dyreknogler foruden meget andet. Der er i alt afdækket 19 Pladser. Arbejdet blev paaabegyndt i 1901 og var endnu ikke afsluttet, da 1. Del af Beretningen udsendtes. Det fremdragne Materiale findes nu mønstergyldigt ordnet i det Museum i Rudkøbing, der ogsaa er J. Winthers Værk og tillige rummer Materialet fra hans mange andre langelandske Oldtidsundersøgelser. Beskrivelsen er gennemført med en Omhu, Grundighed og Bekostning, der svarer til det foretagne Arbejde i Marken. Det er blevet to smukke Bind, næsten overdaadigt udstyret med glimrende Billeder, en smuk Afslutning paa et mangeaarigt trofast og udbytte- rigt Arbejde.

K. L. Kristensen: Stavnsbundne Sange og andre Digte. Woels Forlag (Cai M. Woel), København 1928. 86 Sider.

Gennem Digtsamlingens sidste Halvdel, »Sørgmodige Sange«, klinger dystert og vemodigt »Mulmets Messe«. »Et Sus af Senhøst gennem Sindet gaar«, om det end og kan blive »stemt af lidt Solskin og Martsvind«. Det klinger vemodigt betagende; men de Toner, der i denne Forbindelse mest skal lægges Øre til, er dog dem fra Samlingens første Halvdel, »Hjemstavnen«. Her genkendes Tonerne fra »Fyns Hoved«, »Taarup Strand« og »De høstlige Haver« i Digterens første Bog, »Aarsens Tid«; men Klangens har vokset sig fyldigere og renere. Digteren vandrer igen ad »Hjemstavnstien, Slægten fulgte fra det dulgte til det dulgte«, langs »Barndommens Grøfterand« til »Oldtidens Dysser og Høje paa blæstaabne Marker ved Barndommens Fjord«. Landet mellem »Bæltet hist i Øster og Bugten vesterpaa«, det Stykke Fyn, der breder sig foran Munkebo Bakke, har faaet sin Digter.

*

Svendborg Amt. Aarsskrift for Svendborg Amts historiske Samfund 1926. 1927. 200 Sider.

Aarsskriftet indledes med Aug. F. Schmidt: Helligkilder i Svendborg Amt. I denne Afhandling indtager selvsagt Beskrivelsen af den berømte Regisse Kilde i Frørup Sogn en stor Plads. Der gives en indgaaende Gennemgang og Værdsættelse af det righoldige trykte og utrykte Stof om Sagn, Dyrkelse, Besøg og Marked, der knytter sig til denne Kilde. Albert Thomsen fortsætter med Fra Svenskekrigens Tid sine i tidligere Aarsskrifter paabegyndte historiske Skildringer fra Avnslev og Bovense Sogne, denne Gang især bygget paa Studiet af Herredets gamle Tingbøger. Med Svendborg Felberedere giver Johannes Olsen et godt Bidrag til gammelt Lavsvæsens Historie. Aarsskriftet slutter med et grundigt Arbejde, Haver og Havedyrkning i Svendborg Amt gennem vekslende Tider af Johannes Tholle. — Aarsskriftet fremtræder i det sædvanlige noble Udstyr; men det er noget forvirrende, at det skal gælde for 1926, indeholder en Afhandling, der er undertegnet 24. November 1927, og at der paa Titelbladet staar 1927, men paa Omslaget 1928 som Udgivelsesaar. Uheldigt er det ogsaa, at Indholdsfortegnelsen er anbragt paa Omslaget og dermed let forsvinder ved Indbinding. Et Register eller endnu bedre: Registre til kortere Rækker af Aarsskrifter, der saa kunde samles i Bind, savnes. Det vilde gøre det langt lettere at udnytte den

Rigdom af værdifuldt historisk Stof, Samfundet har udgivet. Det kan i høj Grad anbefales enhver, der har Interesse for Svenborg Amts Historie, at indmelde sig i Samfundet.

*

Aksel E. Christensen: Systematisk Indholdsfortegnelse og Register (Personer, Steder og Sager) over Aar-bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter (Aargangene 1913—25) I—III Bind. I Kommission i Hempelske Boghandel, Odense. 1928. 72 Sider.

Det er et meget fortjenstfuldt Arbejde, Historisk Samfund hermed udsender til Medlemmerne. Det maa haabes, at hvert enkelt Bind i Fremtiden afsluttes med Indholdsfortegnelse og Register.

*

Køng Højskole gennem 50 Aar. 1927. 88 Sider.

Det smukke Hæfte er ikke blot Højskolens Aarsskrift; men det har en særlig Værdi ved at bringe et righoldigt Stof om Højskolens Historie 1877—1927. Det indeholder desuden flere smukke Billeder og Skildringer fra Skolens Omgivelser, f. Eks. fra den forsvundne hyggelige Glamsbjerg Mølle.

*

Svend Frederiksen: De gamle Bønders Bøger. Fyns Tidende 4. Marts 1928.

*

Johannes Olsen: »Skorstensfejeren kommer i Morgen!« Svendborg Avis 1. Februar 1928.

Samme: Fra Baune til Radio. Glimt af Telegrafiens Udvikling med Sideblik til Svendborg. Svendborg Avis 22. Februar 1928.

Samme: Fra Musikens Tonerige og hvad man kan fortælle derom Svendborg vedrørende. Svendborg Avis 21. Marts 1928.

Samme: Anne Hvide og hendes gamle Gaard. Træk af Adelens Liv i Svendborg. Svendborg Avis 2. Maj 1928.

*

Christian Spodsbjerg: Seminarieliv i 90erne. Fyns Tidende 31. Maj 1928.

Nogle Erindringer om Lærere og Kammeratliv paa Skaarup Seminarium.

FUND AF FORTIDSDYR

Svendborg Amts Museum opfordrer herved alle i Svendborg Amt til at indsende til Museet alle Rester af Fortidsdyr, der findes ved Arbejde i Mose eller Mark, det være sig Knogler, Tænder, Gevire, Kranier eller andre Skeletdele af Eldsdyr, Rensdyr, Bjørne eller andre uddøde Dyrearter. Findestedet og Dybden i Jordlaget bedes opgivet. Fund eller Meddelelser om Fund sendes til

Museumsinspektør JOHANNES OLSEN,
Dronningholmsvej 70, Svendborg.

Følgende Bøger søges:

N. Rasmussen Søkilde: Trolleborgegnen og dens Beboere, Odense 1894.

Rasmus Hansen: Gamle Minder I, Odense 1882.

Skattegraveren, udg. ved Evald Tang Kristensen. Enten alle Halvaargangene 1884—1889 eller kun Halvaargangene 1888—1889.

Tilbud med Prisangivelse bedes sendt til:

H. C. FRYDENDAHL,
Krarup pr. Espe.

K. L. KRISTENSEN:

AARSENS TID DIGTE 1926. — Kr. 3.00.

»Denne Begynderdigtsamling er et godt Stykke ud over det sædvanlige.«
(Oscar Geismar i »Fyns Venstreblad«).

»Aarsens Tid« er en Debut, men at en Debut at være velovervejede og gennemarbejdede.
»Aarsens Tid« er en Digtsamling, som tyder paa lyrisk Kultur.« (»Politiken«).

»Aarsens Tid« er ikke ordnet efter Kalenderen. Broget mellem hverandre toner Egne, Tider og Tanker frem . . . Og naar Digteren vender tilbage til Nutiden, bringer han gamle kærnefyldte Ord med, Ord, der pryder Verset med sin skønne Klang, og som slet ikke kunde tænkes ombyttet med andre . . . Disse Vers vil styrke Kærligheden til den hjemlige Natur.« (»Fyns Tidende«).

STAVNSBUNDNE SANGE DIGTE 1928. — Kr. 4.00.

»Det er det gamle Land: Hjemstavn, Gaarden, Bonden og hans Jord og alt, hvad dertil hører, der kommer frem i hans Digting. Hans sikre rytmiske Evne, hans overordentlig følsomme Sprogbehandling vil med denne Digtsamling slaa hans Navn fast i dansk Lyrik.«

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

EJNAR SKOVRUP:

ANTON NIELSEN

Biografi. — Kr. 2.50. — Rigt illustr. af Kr. Kongstad.

Med Anton Nielsens Novelle »En Taarefader«.

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

HANS P. LUNDE:
FYNSKE DIGTE
HJEMSTAVNSTONER

1926 — Gyldendalske Boghandel, Odense Afdeling — Kr. 3,50.

AUGUST F. SCHMIDT:
• **BYHYRDER** •

(Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Af de fremkomne Anmeldelser gengives:

»August F. Schmidt har med denne Bog føjet et nyt og smukt Led til sine tidligere historiske og folkloristiske Arbejder. Han har med rosværdig Flid og Grundighed samlet en Righed af interessant Stof om den gamle Byhyrdes Arbejde, hans Løn og hans Hjem, hans Plads i Folkets Vid, Sagn, Eventyr og Viser, og han har derved givet et fortrinligt Bidrag til Belysning af dansk Bondeliv i Fællesskabets Tid.«

H. C. Frydendahl i »Fyns Tidende«.

»Enhver Undersøgelse, der kan hjælpe til at kaste Lys over det gamle Landsbyliv, må derfor hilses med Glæde. Et Arbejde af denne Art er August F. Schmidts sidste Bog. . . . Den har Ærinde til enhver Læser, der gerne vil lytte til de gamle Tiders Stemme.«

Olaf Andersen i »Fyns Venstreblad«.

»Byhyrder« er et Stykke Bondehistorie, indgående og overskueligt behandlet, som Forfatteren plejer . . . Af sådanne fornøjelige Træk findes der flere rundt i Bogen, thi den lærde Forfatter er ikke alene en Mand, der behandler sit Emne uhyre grundigt og udtømmende, men også en Mand med Lune . . . August F. Schmidts smukke Bog: »Hyrdedrenge og Hyrdeliv«, der udkom i 1926, fik en god Modtagelse i den interesserede Læseverden, og det er Bogen om Byhyrderne også sikker på.«

Direktør Arthur Fang i »Roskilde Tidende«.

»Der findes næppe noget Forhold Emnet vedrørende, som ikke er taget op til Belysning. . . . Det må påskønnes, at Forfatteren har medgivet et Register over Sted- og Personnavne samt et Sagregister«

C. Klitgaard i »Jyllandsposten«.

EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN

NY RÆKKE ————— BIND I—VII

I sin høje Alderdom (Tang Kristensen fyldte 85 Aar den 24. Januar 1928) udsender den landskendte Folkemindesamler Begyndelsen til sit store Værk om danske Sagn. Bind I vil omhandle »Bjærgfolk«, og Sagnene fremtræder næsten alle i den mundtlige Overlevering, hvori Tang Kristensen har modtaget dem. Dog er medtaget enkelte vanskeligt tilgængelige Sagnsamlingers Parallelsteder for at gøre Værket saa fuldkomment som muligt. Alle 7 Bind foreligger i Manuskript fra Forfatterens Haand. — Dette Værk har mange interesserede, og det skulde gerne finde Vej frem til alle de Læsere, der omfatter Landets gamle Sæder og Skikke med Kærlighed. Bind I vil udkomme i 7 Hefter à Kr. 1,00. Foreløbig binder man sig kun for første Bind. Hefterne 1—6 foreligger. — Første Bind komplet til August 1928.

Bed Deres Boghandler vise Dem Hefte I.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

ANDELSBOGTRYKKERIEET I ODENSE

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Ørgruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: h. Zangenberg: Gamle fynske Bønderbygninger. — Rasmus Hansen:
Sagn fra Gudbjerg. — Spørgsmaal.

7. hæfte.

Juli 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse bruge de Hovedregler for Dialekt-Retskrivning, der er udarbejdet af Mag. art., Sekretær i Udvalget for Folkemaal Poul Andersen og findes i 1. Hæfte. Drejer det sig om en nøjagtigere Betegnelse af f. Eks. et Stednavns Udtale, er det heldigst at bruge den af samme udarbejdede Lydskrift-Oversigt, der ligeledes findes i 1. Hæfte. Optegnelser, der ikke er affattede efter disse Regler, modtages dog ogsaa gerne.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Biblioteks-konsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Botanisk Gartner Axel Lange, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg, Kunstmaler Holger Havrehed, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

I dette Hæfte afsluttes Arkitekt H. Zangenbergs Artikel »Gamle fynske Bønderbygninger«. Den vil senere blive efterfulgt af en Artikel om Bygningerne paa de sydfynske Øer af samme Forfatter.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Dansk Folkemuseum fot.

Fig. 1. Gaard i Gyndstrup, Krogsbølle Sogn. Stuehusets Gaardside.

GAMLE FYSKE BØNDERBYGNINGER

AF MUSEUMSINSPEKTØR, ARCHITEKT H. ZANGENBERG

II.

I ældre Tider, da den fynske Gaards Længer endnu ikke var sammenbygget, og en Bondegaard bestod af fritliggende Bygninger, anbragt ved eller omkring en fælles Gaardsplads for Dyr og Mennesker, var der en rig Vekslen mellem Gaardtyperne. Side om Side med den firelængede Gaard laa baade to- og trelængede Gaarde, og den enlængede Gaard, som er den ældst kendte Gaardtype i vort Land, har maaske ikke heller været saa sjælden paa selve Fyn i ældre Tider. I Nutiden er denne Gaardtype fuldstændig forsvundet, men den har dog indtil vore Dage været bevaret paa de sydfynske Øer: Lyø, Ærø, Taasinge og Strynø, og paa selve Fyn skal der, i Følge ældre Folks Udsagn, have været en enkelt saadan Gaard i Horne og en i Brahe-Trollebørg Sogn.

Den tolængede Gaard, der ogsaa er en meget gammel Type

her i Landet, er vel ogsaa forsvundet i Nutiden, men den har f. Eks. eksisteret i Tiden omkring 1700 baade som Husmandshus og Halvgaard paa Brahe-Trolleborg Gods. Samtidig hermed fandtes paa samme Gods dog ogsaa trelængede Huse samt tre- og firelængede Halvgaarde, og den tolængede Gaard har efter dette at dømme, formodentlig allerede ved det 18. Aarhundredes Begyndelse, paa Fyn kun tilhørt det mindre Landbrug.

Af de to ældgamle Typer, den enlængede og den tolængede Gaard, — den sidstnævnte enten med Længerne lagt i Vinkel for eller parallelt med hinanden, — er den tre- og firelængede Gaard opstaaet ved, at man tilføjede nye Længer til de oprindelige. Men at Længerne i hvert Fald endnu i Tiden omkring 1700 laa adskilte og ikke var sammenbyggede, dertil hentyder gamle Synsforretninger fra den Tid, hvor hver Længe havde sin særlige Benævnelse: Stuehus, Ladehus, Porthus og Fæhus. Deraf er Betegnelsen Stuehus meget gammel paa Fyn, den nævnes saaledes allerede i 1548 ved et Syn over en Gaard i Skam Herred. De nævnte Betegnelser svarer hver til sin Længe i de firelængede Gaarde i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, og deraf er Stuehus, Lade- og Fæhus Benævnelser, som ogsaa kendes fra andre Egne i Landet, hvorimod Porthus, der naturligvis er den Længe, hvori Indkørselsporten fandtes, ikke er bekendt som Udtryk for en Bondegaardslænge i andre af Landets Egne.

De gamle Gaardtyper fastholdt man nogenlunde gennem Tiderne, og ved Udskiftningen, da der byggedes adskillige nye Gaarde, gentog man oftest de gamle Former. Saaledes blev der f. Eks. paa Baroniet Lehn bygget adskillige trelængede Gaarde, og paa Rødkilde Gods blev der bygget tolængede Vinkelgaarde, som dog vistnok ikke tidligere havde været helt almindelige paa denne Egn, og som bestod af et ret bredt Stuehus og en høj Udhuslænge, noget bredere end Stuehuset og sammenbygget med dette.

I Hovedsagen var Rummene i Udhuslængerne i de gamle fynske Gaarde vistnok ret ensartede, men Stuehusrummene har været meget forskellige, baade i Antal og Placering, og man savner for det meste ved de fynske Stuehuse den klare og ensartede Indretning, der ellers kendetegner en bestemt Egn Boligskik, og som i høj Grad gør sig gældende baade i sjællandske og de fleste jyske Stuehuse. Det er i det hele taget meget vanskeligt, gennem de i Nutiden bevarede gamle fynske Gaarde, at danne sig nogen Forestilling om ældre Tiders gamle Stuer og Rum, da

Stuehusene er stærkt ombyggede; men der gør sig dog visse Fællestræk gældende. Et af de vigtigste af disse Fællestræk er dette, at der til ethvert gammelt Stuehus hører 2 Skorstene, hvortil Boligens forskellige Ildsteder er fast knyttede. (Se Fig. 2, 3 og 5).

Disse Skorstene var i tidligere Tider ganske anderledes synlige end nu, idet de gerne havde en Aabning ud mod Rummet, hvorved eller hvori de var anbragt, og man kunde optænde Ild i dem paa en Arne eller saakaldt »Esse«, opmuret i selve Skorstenens Bund. Den største af Skorstenene var altid anbragt i Bryggerset, og til den var henlagt Ildsteder, som ikke var i daglig Brug, nemlig de, der kun brugtes, naar der blev bagt, brygget og vasket. Dog var der ikke sjældent anbragt en Esse i Bryggersskorstenen, hvorpaa man i Sommertiden tillavede Maden til Husets Beboere, saaledes at man paa denne Aarstid undgik at benytte Ildstedet i Dagligstuen. Denne Stues Ildsted var nemlig anbragt i Stuehusets anden Skorsten, og det brugtes ikke alene til Opvarmning af Stuen, men ogsaa til den daglige Madlavning undtagen i Aarets varmeste Tid, hvor man som oftest flyttede Ilden ud af Stuen og henlagde den til Bryggerset. Til Dagligstuens Skorsten var endvidere i ældre Tider knyttet endnu et Ildsted, der brugtes til Opvarmning af det Rum, der stødte umiddelbart op til Dagligstuen, og dette Ildsted var, saavidt det kan skønnes, oprindelig en aaben Kamin, saaledes som man har haft dem paa Herregaardene (se Fig. 2).

Det er ejendommeligt, at disse 2 Rum, Dagligstue og Bryggers, der i de gamle Stuehuse er anbragt Side om Side med hver sin Skorsten og dertil knyttede Ildsteder, stadigt har beholdt denne Skorstensanordning gennem Tiderne, og at Skorstenene ikke som paa Sjælland og enkelte Egne i Jylland er voksede sammen til blot én Skorsten, hvormod samtlige Ildsteder er blevet grupperet. Dette kan maaske forklares derved, at man ikke har villet slippe Kravet om, at den Stue, der laa ved Siden af Dagligstuen, skulde kunne opvarmes.

Det gamle aabne Ildsted i Dagligstuen havde den store Ulempe, at det slugte megen Brændsel, idet en stor Part af Varmen, sammen med Røgen, forsvandt op igennem Skorstenen, hvorved man vistnok kun i ringe Grad formaade at opvarme Stuen. Man har derfor, uvist paa hvilket Tidspunkt, men formentlig i Løbet af det 18. Aarhundrede, indfør den saakaldte fynske Lerovn. Denne Ovn har været brugt paat Sydfyn indtil 1850erne,

men gik da af Brug og var sjælden allerede i Tiden omkring 1880, og det er maaske derfor, at der i Nutiden ikke kan skaffes Underretning om dens Udseende og Indretning. Dette er saa meget mere beklageligt, som de Oplysninger, der foreligger om den, er meget mangelfulde; men den synes i sin ældste Form at have bestaaet af en Arne eller Esse, hvorover der var opmuret en Hvælving, som var aaben ud mod selve Stuen, men lukket til den modsatte Side af Skorstensvæggen, til hvilken Lerovnen var opført, og i denne Væg fandtes et rundt Hul eller »Tud«, gennem hvilken Røgen trak ud i Skorstenen.

Senere har denne Ovn udviklet sig til at blive en Vindovn eller det, vi i Nutiden kalder en Kakkellovn, enten af Ler eller opmuret af brændte Mursten, med et Rør eller en Lertud, som førte Røgen ind i Skorstenen, og i denne Form synes den at have været almindelig anvendt som Dagligstueovn i Slutningen af det 18. Aarhundrede. Disse Ovnes Indførelse betød en stærkere Opvarmning af Dagligstuen, men de var naturligvis ikke saa velegnede til Madlavning som det aabne Ildsted i Skorstenen, med den indmurede Svingstang, hvorpaa man ophængte Gryderne over Ilden. Endvidere var Lerovnens Varmeevne vel ikke heller helt tilstrækkelig for en tilfredsstillende Opvarmning af den oprindelige Dagligstue, som gik fra Ydervæg til Ydervæg gennem hele Husets Bredde, og det er maaske derfor, at man efterhaanden gjorde denne Stue mindre ved at anbringe en Længdevæg, der delte Rummet i en Dagligstue eller »Forstue« mod Gaarden og et Rum mod Haven, hvori man vistnok oftest indrettede et Sengekammer, hvorved Sengene beholdt deres oprindelige Plads.

Lerovnen blev gerne anbragt saaledes, at man lukkede den tidligere Aabning i Dagligstueskorstenen til den gamle Esse og stillede Ovnen foran dette Sted, men da man stadig bibeholdt Essen i Skorstenen, førte dette til, at man nogle Steder indrettede et Køkken i det fra Dagligstuen skilte Rum, og Aabningen i Skorstenen til Essen blev da vendt ud mod dette Køkken (se Fig. 5). Samtidigt blev da den Stue, som stødte op til den tvedelte Dagligstue, indrettet til Sengekammer. I det Tilfælde derimod, hvor Sengekammeret blev indrettet i Dagligstuens fraskilte Rum, beholdt man Madlavningen inde i Dagligstuen, og Aabningen til Essen i Dagligstueskorstenen blev da vendt ind mod »Mellemstuen« (»Lillestuen«) eller »Storstuen«, der gerne var

de Rum, der stødte op til Dagligstuen, og som saaledes nu kunde opvarmes fra den Esse, der tidligere havde været Dagligstuens Ildsted. Denne Ordning af Rummene synes at have været almindelig i Slutningen af det 18. Aarhundrede.

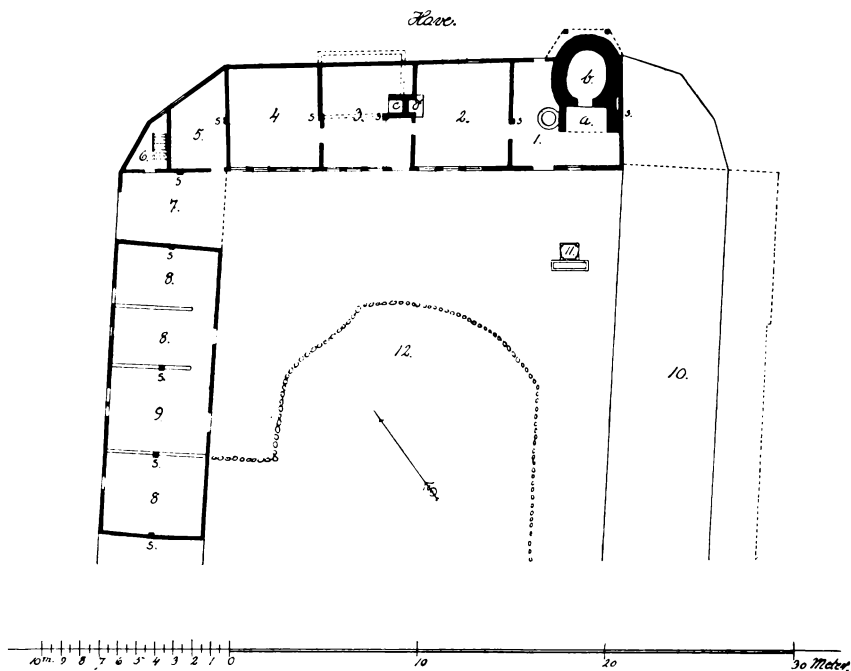

Fig. 2. Grundplan af en Gaard i Gyndstrup, Krogshøj Sogn.

1) Bryggers. 2) Tingstue. 3) Dagligstue. 4) Storstue. 5) Selekammer. 6) Rum med Opgang til Loftet. 7) Port. 8) Lader. 9) Tærskelo. 10) Staldlænge (den nyere Bygning er vist ved den punkterede Linie). 11) Brønd med Vandtrug. 12) Møddingplads. — a) Bryggersskorsten. b) Bagerovn. c) Aabent Ildsted. d) Kamin. s) Suler.

Som det ses, har Dagligstuens Opvarmning været af Betydning for Stuehusenes Indretning i det 18. Aarhundrede, og Lerovnen har især været Aarsagen til, at Stuehusenes oprindelige store og enkelte Stuer er blevet delt i flere mindre Rum. Lerovnen blev senere erstattet med Komfurer eller Jærnovne, der efterhaanden, efter som der var Lejlighed og Raad til at anskaffe disse, ogsaa fortrængte og afløste de gammeldags aabne Ildsteder og Kaminer.

Selve Skorstenene var ikke oprindelig ført ud gennem Taget

med en Skorstenspipe, men naaede oftest kun et Stykke op over Stuernes Loft og udmundede saaledes i Tagrummet over Bjælkerne, hvorfra Røgen enten har fundet Vej ud i det Frie gennem en Lem i Gavlen eller en Aabning i Taget, den saakaldte Lyre. Enkelte gamle fynske Stuehuse bærer endnu Mærker heraf, idet man hist og her kan finde sodede Spær i Tagværkerne, og den topografiske Forfatter N. Rasmussen Søkilde beretter i 1881, at der i den ældste Del af hans Fødegaard i Fleninge, Brahe-Trolleborg Sogn, fandtes Spær, sortsværtede af Røg. Et Tømmerstykke over en Dør i denne Gaard skal have baaret Aarstallet 1441, og hvis dette er rigtigt, skulde det fynske Dagligstueildsted i Alder kunne føres tilbage til Middelalderen.

Skorstenene var oftest anbragt i den ene Side af Huset, saa at de i Sulebygninger kunde føres ud gennem Taget med en Pipe paa Siden af Aasen, og man behøvede saaledes ikke at overskære denne for Skorstenspibens Skyld. Dette ses f. Eks. paa Grundplanen af Gaarden i Gyndstrup (Fig. 2), der er et af de ældste kendte Stuehuse med Suler, der har været bevaret indtil for faa Aar siden. Det var blevet stærkt ændret i Tidens Løb, men ved en nøjere Undersøgelse af de forskellige Rum kunde det konstateres, at det i sin gamle Skikkelse maatte have været indrettet, som det fremgaar af Grundplanen Fig. 2. Denne Plan og Billedet Fig. 1 af Stuehusets Gaardside giver i sig selv tilstrækkelige Oplysninger, men her skal dog paapeges nogle bemærkelsesværdige Enkeltheder. Alle de gamle Bygninger var Sulebygninger, der var sammenbyggede med runde Hjørner, men baade Syd- og Østlængen har senere maattet forsvinde for at give Plads for nyere Bygninger paa de gamles Plads.

I Stuehuset, hvis ældste Dele vistnok stammer fra Tiden før Svenskekrigen, altsaa før 1660, lægger man Mærke til de faa, men ret anselige og store Stuer, som fandtes i denne gamle Gaard, og dette har sikkert været ganske almindeligt i ældre Tider. Her er dog, imod Sædvane, mellem Bryggerset (1) og Dagligstuen (3) blevet indskudt en større Stue (2), og denne Stue skal i ældre Tider have været benyttet til Tingstue og er blevet opvarmet af Kaminen (d), opført ved Dagligstuens Skorsten. Selve Dagligstuen (3) havde utvivlsomt haft det i det foregaaende omtalte aabne Ildsted (c), og Skorstenens ene Side afsluttedes her af Sulen s. Stuen var senere i Tiden blevet delt, som de punkterede Linier viser, i en mindre Forstue ud for Indgangsdøren fra Gaarden

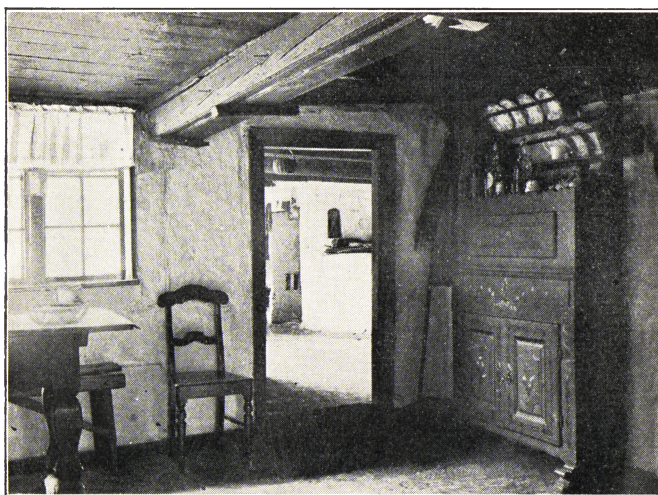
Vinkel med Gadelængen. Parallelt med Gadelængen ligger Stuehuset, som derved kommer til at ligge i Retning Syd—Nord, hvad der ikke er helt almindeligt, idet Stuehusene gerne vender i Retningen Øst—Vest. De tre nævnte Længer er Sulebygninger, den fjerde, som forbinder Gadelængen med Stuelængen, er af almindeligt Bindingsværk. Over den sorttjærede Port finder vi indskaaret i Tømmerstykket: SI DEVS PRO NOBIS QVIS CONTRA NOS 1830 AHD (Anne Hansdatter, gift med Lars Rasmussen, som var den sidste Fæster af Gaarden, der tilhørte Godset Brahesborg). I Oversættelse lyder den latinske Inskription: »Er Gud med os, hvo kan da være imod os«.

Slige Inskriptioner har ikke været usædvanlige paa Port- og Dørhammere, de vandrette Tømmerstykker over Porte og Døre i de gamle fynske Gaarde. Undertiden var der tilføjet Mandens og Hustruens Navne samt Aarstallet for Bygningens Opførelse. Inskriptioner fandtes ogsaa paa Bolsstederne som f. Eks. paa det trelængede Sted fra Aarup, som sidste Sommer blev skænket Frilandsmuseet i Lyngby af Kammerherre Cederfeld de Simonsen. Over Døren stod indskaaret: I IESU NAVN ER JEG OPSAT GVD BEWARE MIG DAG OG NAT FRA ILDEBRAND FRA TYWEHAND BØNHØR O GVD WOR FRELSERMAND 1760. — Paa en Dørhammer i en Gaard i Rønninge staar følgende: *Dene Gard er obyket (opbygget) af J. P. S. og C. H. D. Aar 1822. Gud fader Søn og Heliaan bevare Eilsmus Gaard i ver en Stund.* Der kunde anføres flere af denne Art fra fynske Gaarde, men det maa være tilstrækkeligt med disse to fra hver sit Aarhundrede, og vi vender tilbage til Lundagergaarden, som vi i det følgende skal se noget nærmere paa.

Gennem Gadeporten kommer vi ind paa den lukkede Gaardsplads, hvis Brolægning har Mønsterstriber ud for Bindingsværkstolperne, og straks inden for Porten er der i senere Tider blevet anbragt en Hestegang, markeret i Brolægningen med mindre Sten. I Gaardens rundbyggede sydøstre Hjørne kan man gennem Tofteporten køre ud til Markerne, og Syd for Staldlængen findes Møddingen, der altsaa ikke her er anbragt paa Gaardspladsen, saaledes som det ellers er Skik og Brug. Selve Grundplanen viser Gaarden i sin sidste Skikkelse, men i ældre Tider var Stuehuset noget anderledes indrettet, og det er dette, vi skal se paa i det følgende. Over Døren, der nu fører ind til Forstuen eller »Fremmerset«, som dette Rum kaldtes i gamle Dage paa Fyn,

var der tidligere anbragt en Dørhammer, hvorpaa stod: H CS SID AN 17[7]. Inskriptionen hentyder til, at Fæsteren Hans Christensen og hans Hustru Sidsel Jacobsdatter lod Stuehuset bygge i et af Aarene 1727, 37 eller 47.

Gennem denne Dør kom man i ældre Tider ind i et Ølkammer paa to Fag, opfyldt af Tønder, Fjerdinger, Øllægner (Øllejler) og Malkebøtter. Ølkammeret er senere blevet udvidet

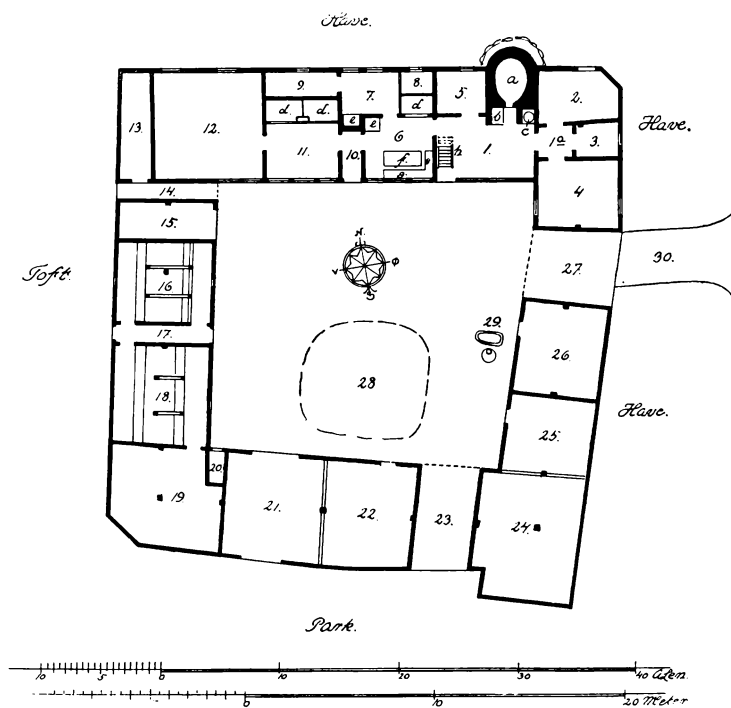

Fra »Sydfyn«.

Fig. 4. Folkestue, tidligere Dagligstue, fra en Gaard i Grimstrup, Gamtofte Sogn. Til højre ses Kandeskabet.

med et Fag paa Storstuens Bekostning og er blevet delt i en Lillestue og en Forstue, som forbandt Dagligstuen med Storstuen. I sidstnævnte, altsaa i Storstuen, var der anbragt en Seng med dertil hørende Omhæng og Sengetøj, og under Vinduerne stod et langt Fyrebord med fire Skabe under. Langs Væggene stod Fjæle- og skindbetrukne Stole og en Flødestol med Bøtte. I Bordets Skabe og paa Hylder under Loftet var anbragt en Mængde Køkkensager: Skalgrøder (Lergryder), Stenfæde, Skaale, Potter med Skeer samt Jærn-, Kobber- og Messingtøj. — Slet saa rigt udstyret var den tilstødende Overstue ikke; her stod blot et Par Kister samt nogle Armstole og Fjælestole langs Væggene. Overstuen var her bygget ud paa Siden af Stuehuset, hvilket vel ikke er enestaaende, men dog ikke helt almindeligt paa Fyn. En saadan udbygget Stue kaldtes en »Korsstue«.

I Dagligstuen, som man kom ind i ved en Dør fra Ølkammeret, fandtes paa Dørens ene Side det aabne Ildsted ved Væggen op til Ølkammeret, og mod Gaardsiden stod Bænken for Bordenden, der fortsattes i Bænken hen under Vinduerne. Foran Bænkene stod et Bord af Fyr med Skuffe, og langs Væg-

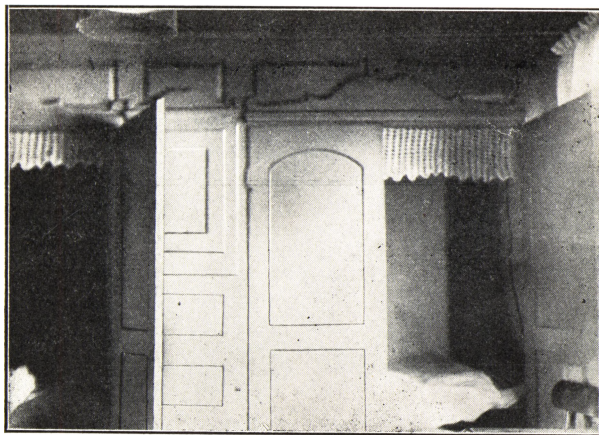

Fra »Dansk Udsyn«.

Fig. 5. Grundplan af en Gaard i Skaarup, Dreslette Sogn.

gen mod Bryggerstet var anbragt en Hotting Seng (Himmelseng ?) med Dyner og Puder samt et langt Kandeskab (se Fig. 4, der viser et Kandeskab i en Gaard i Grimstrup). I Kandeskabet var anbragt Skalgryder, Stentallerkener og Fade, Hovæsker (Madæsker) og Buddiker. Til Ildstedet hørte en Ildskuffe og en Klemme samt en Jærn-Brandstang (Svingstang ?), og ved Siden af Ildstedet var i Væggen anbragt et middelalderligt Vægskab. Et Stueuhr og en gammel Bøsse fuldendte Stuens Bohave. Gulvet var belagt med Egeklodser, og gennem en Gang med et bagved liggende Spisekammer kom man ud i Bryggerstet. Her var Bagerovnen anbragt saaledes, at den laa inden for

Husets Ydervægge, paa langs i Bygningens Længderetning, og denne Anbringelse har ikke været ualmindelig paa Fyn. Inventaret i Bryggerset var en Kobberbryggerkedel, Jærngryde, Spande, Kar og Tønder, Kærner, Mælkebøtter og Ballier samt Dejg- og Driftetrug (det sidste til Malt). Ved Siden af Bagerovnen laa Pige-kammeret og bagved Ovnens et Tørvehus. I Staldlængen fandtes Herberget til Karlen, og heri stod en Seng med Sengeklæder. Rummene i Nordlængen, som laa op mod

Fra »Aarb. f. Hist. Samf. f. Od. og As. A.«

Fig. 6. Alkovevæg fra en Gaard i Hjelmerup,
Verninge Sogn.

Storstuen, var senere indrettede; her syntes oprindeligt at have været en Lade. Iøvrigt var Udhusene saa temmeligt uforandrede, og Indretningen af dem ses paa Grundplanen.

I Haven fandtes gamle Frugttræer, og der havde tidligere, som ved saa mange andre fynske Gaarde, været Humlekuler i Haven. Paa Fyn indførtes Haverne ved Kongernes Paabud. Christian den Første paabød i 1473 at anlægge Humlehaver, og Christian den Tredies Paabud om Plantning af Æble- og Pæretræer i Bønderhaverne har ikke været uden Virkning paa Fyn, hvor man endnu ikke sjældent ser Rester af de gamle Abildgaarde og Haveanlæg, der er en Pryd saavel for de gamle Bygninger og Landshyer som for hele det fynske Landskab.

Endnu en gammel fynsk Gaard fra Skaarup i Dreslette Sogn, bygget omkring 1714, ses paa Fig. 5. Den har de sædvanlige to

Porte, Gadeporten (27) og Tofteporten (23). Mellem Stuelængen og Vestlængen er der en Slippe (14). De tre Udhuslænger er sulebyggede, og Gaarden har to Hjørner, skraat afskaarne med Smigfag. Paa Gaardspladsen ligger Møddingen (28), og fra Gaarden kommer man ind i Bryggerset (1) med den aabne Skorsten med Kølle (b) og Bryggerkedel (c) samt Bagerovnen (a). Ved Siden af denne ligger Pige-kammeret (5). Ved Stuehusets skraa

Fra »Sydfyn«.

Fig. 7. Trelængen Bolssted i Vindinge By og Sogn.

Hjørne ud mod Haven findes et Brænderum (2) og ved Siden deraf en Gang (1 a) og et Ølkammer (3) og endelig op til Porten et Vævekammer (4). Paa Bryggersets anden Side ligger Dagligstuen (6) med Bordet (f) samt Vindues- og Bordendebænk (g). I Stuen findes en Esse (e) og en Alkoveseng (d), der egentlig er anbragt i det tilstødende Rum, som er Køkkenet (7) med vedliggende Spisekammer (8) og »Kleve« (9) — et Forraadskammer. I Køkkenet findes et aabent Ildsted (e). Sengekammeret (11) er her altsaa ikke anbragt bag Dagligstuen, men i Rummet ved Siden af denne, hvorfra det er adskilt ved Fremmerset (10).

I Sengekammeret findes en Alkovevæg med de to Alkover (d) og et lille Vægskab her imellem. En lignende Alkovevæg ses paa Billedet, Fig. 6, fra en Gaard i Hjelmurup. Den er dog her anbragt saaledes, at Væggen gaar paa tværs af Stuehusets Længderetning, et Tilfælde, man vil træffe flere Steder, især hvor Senge-

kamrene er blevet indrettet bag Dagligstuen. Ved Siden af Sengekammeret, der mange Steder blev benyttet som Gæstestue, naar særlige og velkomne Fremmede kom paa Besøg, ligger Storstuen (12) og derop til et Tørvehus (13).

I Vestlængen findes en Vognport (15), Hestestald (16) og Kofhus (18), adskilte ved en Gang (17), og i Syd- og Østlængen findes »Gulvene«, som Laderne ofte kaldes, nemlig: Byggulv (19) med et Hønsarhus (20), Havregulv (22), Hvedegulv (24) og Ruggulv (26), adskilte af en Lo (21) og en Tærskelo (25). I Gaarden findes Posten med Vandingstruget (29), og Indkørselen (30) sker fra Bygaden.

Til Slut skal vi se lidt paa det trelængede Bolssted, der tidligere har haft saa stor Udbredelse paa Fyn, og som er en fortrinlig Bygningstype, da den samler Brugsrummene til et saadant lille Landbrug paa den mindst mulige Plads. Fig. 7 viser et saadant Hus fra Vindinge, saaledes som det almindeligt ses, med den aabne

Gaards- eller, i dette Tilfælde, Haveplads ud mod den forbigørende Vej. Nogle Steder er disse Huse sulebyggede, hvad der er et Tegn paa Typens Ælde, og ikke sjældent har de ogsaa runde Hjørner. For det meste er Beboelsen indrettet i Midterfløjen og Udhusrummene i Sidefløjerne, men vi skal dog se paa et Hus, som har Beboelsen i en af Sidefløjerne.

Huset har ligget i Sødunge i Ringe Sogn, og dets Grundplan ses paa Fig. 8. Fra Porten (9) kommer man ind paa Gaardspladsen (12) og herfra gennem Boliglængens eneste Ud- og Indgangsdør ind i Fremmerset (1), der her tillige er Køkken med aaben Skorsten (f) og bagved liggende Bagerovn (g). I Dagligstuen (2) er Kaminen indrettet som aabent Ildsted og er anbragt op til Skorstenen i Fremmerset. I Dagligstuen findes en Seng (a), Bordet (b) og Bænkene (c), anbragte om Bordet. Desuden findes et Madskab (d), hvorover var anbragt en »Tinrække« paa

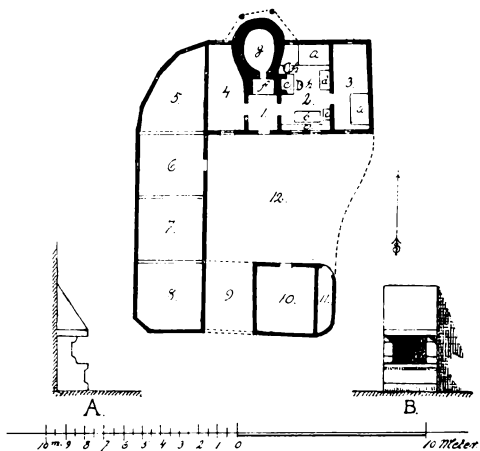

Fig. 8. Grundplan af et Bolssted i Sødunge, Ringe Sogn. A. Dagligstueildsted set fra Siden. B. Samme Ildsted set forfra.

Væggen, og et Par Stole (h). Ved Siden af Dagligstuen findes et Kammer (3) med endnu en Seng (a), og naar dertil føjes et Værksted (4), har vi gjort Bekendtskab med den lille og beskedne Bolig, vel nok en af de mindste, der har tilhørt et saadant mindre Landbrug.

Resten er Udhusrum, nemlig et Par Lader (5 og 8), en Lo (6) og et Høgulv (7) samt Stalden (10) med et dertil stødende lille Rum, en saakaldt »Kove« (11) til Svin. Slige Kover kunde ogsaa findes ved Gaardene, men disse Kover var oftest et mindre og fritliggende lille Bindingsværkshus paa nogle faa Fag.

Naturligvis kunde Bolsstederne ogsaa have flere Rum end de, der fandtes i Sødinge-Huset, især i Beboelsen, hvor man ogsaa kunde finde Øverstestue og Bryggers. Da det trelængede Sted har været en overordentlig praktisk, smuk og tiltalende Bygningsform for de smaa Landbrug med det mindre Jordtilliggende og har været stærkt yndet paa Fyn, er det intet Under, at man kun sjældent finder enlængede Husmandshuse eller Vinkelhuse, hvilket sidste man uden Vanskelighed i Tidens Løb har kunnet forvandle til et trelænget Sted. De gamle enlængede Steder (Fig. 9), som man i Nutiden finder paa Fyn, tilhører nærmest Smaahusene uden Jordbrug, og selv om de vel nok kan være interessante, er det dog især Gaardene og de trelængede Steder, der er af størst Interesse, naar man vil lære Byggeskikken i de gamle fynske Bøndergaarde at kende.

Fra »Fyn«.

J. D. Bauer fot.

Fig. 9. Enlænget Sted i Kølstrup Sogn.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

8.

KIRKELAMMET saa min Broder en Nat, han kom fra Mullerup. Han havde været nede og vaaget over en syg, for det Slags Hoveri maatte vi og gjøre; nu er det dog gaaet af. Han var naaet omtrent til Møllen, der hvor Veien gaar langs Maen; men i de Dage var der et Uføre. Der møder han et Lam, der gaaer rolig hen ad Veien. Han ynkes over det, for det var en kold Nat. Saa stryger han det hen ad Ryggen og siger: Aa, dit Stakkel! Men i det samme bliver han kastet langt ud i Uføret. Det var hans Lykke det var frosset, hvor skulde han ellers været kommet i Land. Dagen efter døde den Syge paa Gaarden, saa det var nemt at forstaa, Kirkelammet havde været nede at varsle for ham.

9.

Ellefolk har jeg seet Snese Gange. De gjør ikke ret tidt noget; og fordetmeste løbe de, naar de see nogen. Fortil see de godt ud, men naar de vender Ryggen til, ligner de et Deigtrug. — Nede i Møllen skal de før have gaaet lige ind i Bryggerset. Værst skal det dog være for hvem, Ellekongen faaer Lyst til. Rigtignok hitter de deres Køer først altid, men maa han saa siden ikke faa sin Villie med dem, kan de være glade, om han lader dem slippe med, at han tager Klokkerne af deres Køer, eller driver dem i Ufører og i den allervildsomste Skov.

(Fortsættes.)

SPØRGSMAAL

FODTØJET I GAMLE DAGE

I.

DET vilde være af Interesse at faa at vide, hvorledes Fodbeklædningen var i gamle Dage baade for Kvinder, Mænd og Børn i Svendborg Amts Sogne. Var det de saakaldte Jyde-træsko uden Overlæder, eller brugte man franske Træsko med Overlæder? Var Kramperne paa Træskoene af Messing, Kobber Blik eller blankskuret Jern? Var Kramperne prydet med Bogstaver, Dato eller Figurer? Hvorledes var saa Figurerne? Var

dette slaaet igennem Metallet eller kun indprikket? Findes noget af saadant bevaret endnu, altsaa gamle Træsko med pyntede Kramper, vil saadanne være velkomne i Museet her, men kun fra Sogne i Svendborg Amt. For Meddelelser om de ønskede Spørgsmaal vil Museet her være taknemmelig, og eventuelle Svar bedes sendt til Adresse: Museumsinspektør Johannes Olsen, Svendborg. Hertil kunde maaske føjes en Bemærkning om, hvorvidt man i gamle Dage i Sognet som Kærestegaver anvendte Træsko. Der er jo alle Vegne gamle Folk med klar Hukommelse, som sikkert i mange Tilfælde kunde give de ønskede Oplysninger om dette Forhold.

Johannes Olsen.

II.

Saaframt Besvarelser af ovenstaaende Spørgsmaal eller i det hele taget Oplysninger om Fodtøjet i gamle Dage, og hvad dermed staar i Forbindelse, kan udarbejdes som sammenhængende Beskrivelser, modtages saadanne ogsaa gerne til »Fynsk Hjemstavn«. Indsamlingsomraadet omfatter i saa Fald hele Fyn med omliggende Øer.

H. C. F.

FYSKE PLANTENAVNE

Botanisk Gartner Axel Lange (Adresse: Botanisk Have, København K) har elskværdigt lovet at skrive en Artikel om fynske Plantenavne til »Fynsk Hjemstavn«. Artiklen vil antagelig blive paabegyndt først i næste Aargang. Forfatteren vilde i den Anledning sætte megen Pris paa at modtage Oplysninger om fynske Navne paa saavel dyrkede som vildtvoksende Planter, ligesom Oplysninger om fynske Legender, Sagn, Overtro eller Ræmser om Planter, deres Anvendelse som Lægemedler o. s. v. vil være kærkomne. Læsere, som maatte sidde inde med den Slags Oplysninger, opfordres derfor til at sende dem til Hr. Gartner Lange efter ovenstaaende Adresse.

H. C. F.

DIALEKT-RETSKRIVNING

Idet der i øvrigt henvises til Magister Poul Andersens Artikel »Hovedregler for Dialekt-Retskrivning« i 1. Hæfte af »Fynsk Hjemstavn«, meddeles hermed følgende Oversigt:

1. En Vokal med een Konsonant efter er lang, undtagen hvis Konsonanten har Stød, og hvis Konsonanten er et j eller et w.
2. En Vokal med flere Konsonanter efter er kort, undtagen hvis den har Stød.
3. En Vokal i Udlyd (uden noget Bogstav efter) er kort, undtagen hvis den har Stød.
4. Længde af Vokal i Udlyd og af Vokal, efterfulgt af flere Konsonanter, betegnes ved at tilføje et e eller et h.
5. Af to i samme Stavelse umiddelbart efter hinanden staaende Vokaler er den første lang.
6. Stød betegnes ved at sætte et Kolon (:) efter det Bogstav, der har Stød.
7. Nasalering af en Vokal betegnes ved at sætte de efter Vokalen staaende stumme Bogstaver i Parentes. Nasaleret Vokal er lang, naar Nasalbetegnelsen staar sidst i en Stavelse, og naar Nasalbetegnelsen efterfølges af en Vokal, men kort, naar Nasalbetegnelsen efterfølges af een eller flere Konsonanter.
- 8) Hovedtryk betegnes (i de Tilfælde, hvor Udtalen afviger fra Rigsmaalets) ved at sætte en lille lodret Streg (') foran den Stavelse, der har Hovedtryk.

DET FYNske FOLKESTÆVNE VED LANGESØ

SØNDAG DEN 5. AUGUST 1928, EFTERMIDDAG KL. 2½

Kl. 2½—3: Musik paa Festpladsen.

Kl. 3: Velkomsttale af Forfatteren Hans P. Lunde. — Fællessang. — Derefter taler Forfatteren Laur. Nielsen (Emne: »Ordsprogene og Hjemstavnen«) og Maleren Holger Havrehed (Emne: »Fynsk Malerkunst«). — Koncertsangerinde, Fru Else Gether Paulsen: Sange af fynske Digtere og Komponister.

Kl. 5: Ældre Folkedansere fra Væylinge (25 Personer) kører ind paa Festpladsen i Høstvogne. Folkedansene slutter med »Degnedansen«.

Kl. 7: Skuespiller Otto Lagoni læser et morsomt Stykke i fynsk Dialekt: »Lass Pæjsens Giile« af Forfatteren, Bibliotekskonsulent Jørgen Banke. — Sang af Fru Else Gether Paulsen. — Holger Havrehed læser et fynsk Digt: »Bu'neliv« af Hans P. Lunde. — Fællessang: Fynsk Digt af Forfatteren Martin Skovbo og H. C. Andersen: I Danmark er jeg født.

Kl. 8: Dans i den store Sal i Krohaven.

Tombola hele Dagen.

Gevinster: Fynske Maleres Billeder og Fynsk Hjemstavnlitteratur.

Hans P. Lunde.

Holger Havrehed.

HANS P. LUNDE:
F Y N S K E D I G T E
HJEMSTAVNSTONER

1926 — Gyldendalske Boghandel, Odense Afdeling — Kr. 3,50.

AUGUST F. SCHMIDT:
• B Y H Y R D E R •

(Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Af de fremkomne Anmeldelser gengives:

»August F. Schmidt har med denne Bog føjet et nyt og smukt Led til sine tidligere historiske og folkloristiske Arbejder. Han har med rosværdig Flid og Grundighed samlet en Rigdom af interessant Stof om den gamle Byhyrdes Arbejde, hans Løn og hans Hjem, hans Plads i Folkets Vid, Sagn, Eventyr og Viser, og han har derved givet et fortrinligt Bidrag til Belysning af dansk Bondeliv i Fællesskabets Tid.«

H. C. Frydendahl i »Fyns Tidende«.

»Enhver Undersøgelse, der kan hjælpe til at kaste Lys over det gamle Landsbyliv, må derfor hilses med Glæde. Et Arbejde af denne Art er August F. Schmidts sidste Bog. . . . Den har Ærinde til enhver Læser, der gerne vil lytte til de gamle Tiders Stemme.«

Olaf Andersen i »Fyns Venstreblad«.

»Byhyrder« er et Stykke Bondehistorie, indgående og overskueligt behandlet, som Forfatteren plejer . . . Af sådanne fornøjelige Træk findes der flere rundt i Bogen, thi den lærde Forfatter er ikke alene en Mand, der behandler sit Emne uhyre grundigt og udtømmende, men også en Mand med Lune . . . August F. Schmidts smukke Bog: »Hyrdedrenge og Hyrdeliv«, der udkom i 1926, fik en god Modtagelse i den interesserede Læseverden, og det er Bogen om Byhyrderne også sikker på.«

Direktør Arthur Fang i »Roskilde Tidende«.

»Der findes næppe noget Forhold Emnet vedrørende, som ikke er taget op til Belysning. . . . Det må påskønnes, at Forfatteren har medgivet et Register over Sted- og Personnavne samt et Sagregister.«

C. Klitgaard i »Jyllandsposten«.

EVALD TANG KRISTENSEN: DANSKE SAGN

NY RÆKKE ——— BIND I—VII

I sin høje Alderdom (Tang Kristensen fyldte 85 Aar den 24. Januar 1928) udsender den landskendte Folkemindesamler Begyndelsen til sit store Værk om danske Sagn. Bind I vil omhandle »Bjærgfolk«, og Sagnene fremtræder næsten alle i den mundtlige Overlevering, hvori Tang Kristensen har modtaget dem. Dog er medtaget enkelte vanskeligt tilgængelige Sagnsamlingers Parallelsteder for at gøre Værket saa fuldkomment som muligt. Alle 7 Bind foreligger i Manuskript fra Forfatterens Haand. — Dette Værk har mange Interesserede, og det skulde gerne finde Vej frem til alle de Læsere, der omfatter Landets gamle Sæder og Skikke med Kærlighed. Bind I vil udkomme i 7 Hefter à Kr. 1,00. Foreløbig binder man sig kun for første Bind. Hefterne 1—6 foreligger. — Første Bind komplet til August 1928.

Bed Deres Boghandler vise Dem Hefte I.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Øygruppe.
Udgivet og ledet af
H.C. Frydendahl.

Indhold: Frode Lund: Minder fra hørdyrkningens Tid i Ore Sogn. — Ewald Tang Kristensen: Nogle smaa Bidrag til Hundstrup (Krogshølle) Sogns Degnehistorie. — Olaf Andersen: Da den store hornugle gæstede mig. — Rasmus Hansen: Sagn fra Gudbjerg. — Gamle vestfynske Børneræmser. — Spørgsmaal.

8. hæfte.

August 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse følge de Regler for Dialekt-Retskrivning eller Lydskrift, som Magister Poul Andersen fremsatte i Januar-Hæftet.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se April-Hæftet).

Fodtøjet paa Fyn i gamle Dage (se Juli-Hæftet).

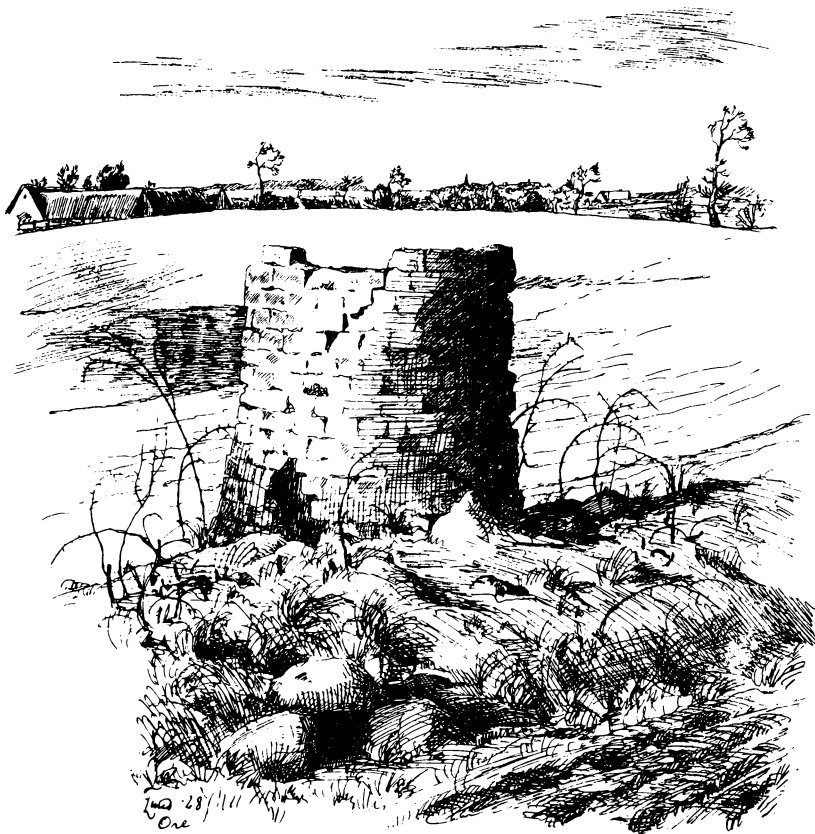
Fynske Plantenavne (se Juli-Hæftet).

Evald Tang Kristensens Artikel om Hundstrup (Krogshølle) Sogns Degne afsluttes i næste Hæfte. De nærmest følgende Hæfter vil desuden bringe Artikler af bl. a. Svend Frederiksen og August F. Schmidt.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavns« gratis et Fjerdingaar.

Frode Lund: Gammel Hørovn i Skaastrup.

MINDER FRA HØRDKNINGENS TID I ORE SOGN

AF LÆRER FRODE LUND

SOM saa mange andre Steder i Landet har der tidligere været dyrket meget Hør i Ore Sogn, idet næsten hver Gaard og hvert Hus havde sit Areal. — Og det ser ud, som Beboerne i den gamle Skaastrup By har haft vanskeligere ved at opgive Hør dyrkningen end andre af Egnens Folk, idet man endnu finder adskillige Minder i Form af Redskaber, som blev benyttet ved Hørrens Tilvirkning.

Nu er alle disse gamle Sager utvivlsomt overladt til Forfald, da der ikke dyrkes Hør mere.

Men een gammel Hørovn staar endnu. Man finder den paa et forholdsvis højtliggende Sted i et Sandtornhegn ca. 50 Meter fra Gaardejer Laurits Hansens Gaard. Hegnet skiller hans Mark fra Gaardejer Niels Larsens «Lykke», og disse to Mænd har været — og er — fælles om Ejendomsretten til Ovn. — Den er i Vinter kommen særlig til Syne, idet de høje Sandtorn, der groede sammen i et Filter, er blevet hugget ned til Bunden, saa den nu ligger aabent og frit; fra Vejen ligner den en underlig Ruin af en Fabriksskorsten. Ovn. er ca. 3 Meter dyb, da dens Bund ligger i Plan med Digets Bund. Forneden er den »sat« af mægtige Kampesten, og den ca. 3 Meter lange Fyrekanal, hvis Aabning ses i Hegnets Bund, er ligeledes bygget af Kampesten. I $\frac{1}{2}$ Meters Dybde fra Ovnens øverste Rand findes en Rist, lavet af tyndslidte Vognringe, som er rettet ud.

I de sidste Par Aar har Ovn. taget saa meget Skade af Vejret — særlig Frosten —, at den truer med at falde sammen. Og det vil snart ske, da ingen er interesseret i at restaurere den. Den skal jo aldrig bruges mere.¹⁾

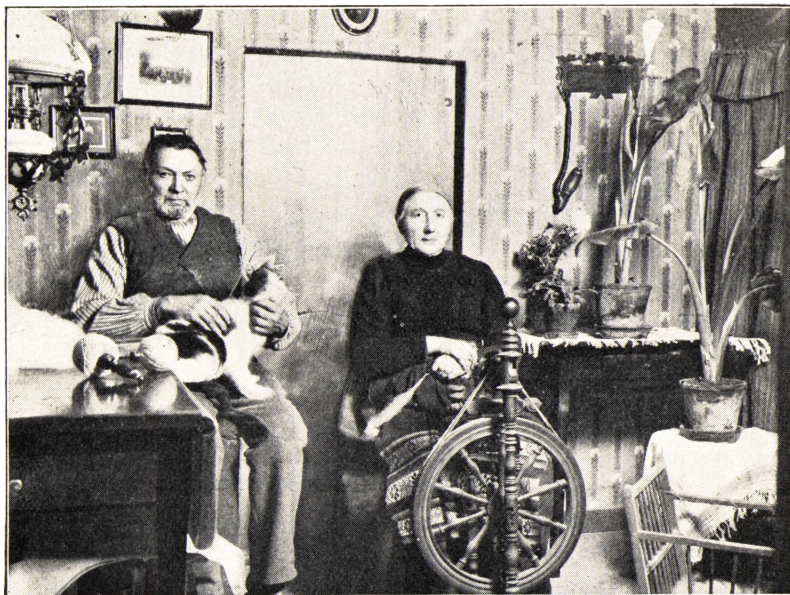
Fra Stedet har man den herligste Udsigt mod Bogense og ud over Kattegat med Æbelø og Jylland i Baggrunden. Ovn. blev sidste Gang benyttet saa sent som i 1922. Laurits Hansen fortæller, at Begivenheden fejredes ved Udfoldelsen af den traditionelle Deltagelse fra det meste af Byen.

Den, der skal passe Indfyringen, maa være meget forsigtig og kendt med Arbejdet, da der meget let kan gaa Ild i Hørr. som holdes ned i passende Totter over Risten.

Der var for faa Aar siden et Par gamle, stoute Skaastruppere, som boede i »Stævnehuset«; dette Hus ligger ved Byens pragtfulde Gadekær. (Skaastrup Bystævne har tidligere haft Plads her, deraf Husets Navn). Manden i Stævnehuset hed aldrig andet end »Stævnemaa:i«. Han var kendt for sin Dygtighed til at holde Hørtotterne ned over den varme Røg til det Øjeblik, de hurtigt skulde tages op og »tjures« — afskalles — paa Hørbrownen (∴ Hørbryderen). Hans Kone var lige saa sikker til at passe Fyringen, hun havde ogsaa mange Aars praktisk Erfaring deri.

¹⁾ Kort efter, at dette blev skrevet (Marts 1928), faldt Ovn. sammen; men det er Ejernes Hensigt at rejse den paany.

Som Brændsel brugte man Risbrænde og »Kakkelovnsbrænde«, men med stor Forsigtighed kunde det gaa an at fyre med Skallerne, der faldt fra Hørrer («Skæven»). Men Gaardmand Niels Jørgen Thomsen i Skaastrup erklærer: »Bræ(nd) ilne ju mæj:r«. Thomsen fortæller endvidere, at der forhen fandtes mindst 3 Ovne til i Byen; de er nu helt forsvundne. Thomsen havde f. Eks. en

»Stævnefolkene« i deres Dagligstue.

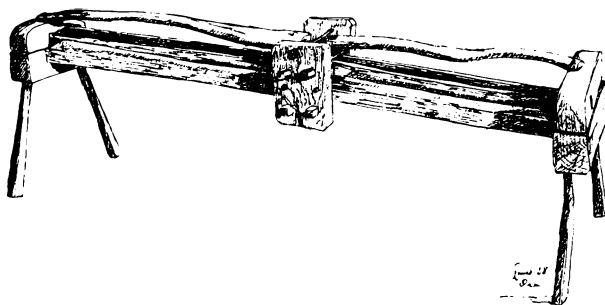
Ovn i Fælling med sin Nabo, ligeledes bygget i et Hegn i Gaardens Nærhed.

»Hørbryni(ng)j vå no i hæj:l Fæstdaw«, siger han, men vil nødig sige rent ud, hvori Festlighederne bestod, men man forstaar maaske lidt, da han med et lunt Blik bag Brillerglasset føjer til: »He(nd)i N. N., som no æ dø:, vå no alti i fale »Ka:l:« te å fyr, — nå der datt skei nøu, få Dræ(ng)ene hae et fale Spell mæ å jau i Pe(nd):j i Ildi, saa de tæ(nd) Hørril!«

N. J. Thomsen er vistnok Ejer af Egnens eneste »Hørbrowe«. Den er, som Tegningen viser, lavet i Dobbeltformat og havde altsaa den Fordel, at to Mænd kunde bryde samtidig ved samme Bænk. Den er nu saa medtagen af Larvegang og Ælde, at den ikke kan bruges eller bevares længere. — Det var med dulgt

Vemod, N. J. T. strøg Støvet af det gamle Redskab og sagde: »Ja, dæ(n)j sku ju ha vær hug: til Bræ(nd), men vi har jutt få de gjo:r!«

Han hører altsaa til den gode fynske Bondetype, som behandler det gamle pietetsfuldt. Han har f. Eks. bevaret sin Humlehave, den eneste i Skaastrup. Han har endnu den aabne Skorsten i »Brygset«, som baade er indrettet til at tørre Humle og Malt i og til Røgning. Og i Skorstensaabningen sidder en smukt indbygget Indfyngingslaage til den store Bagerovn, som vælter sin ærværdige »Mave« frem i Haven under et teglbelagt Halvtag.

Frode Lund: Hørbrowe i Skaastrup.

NOGLE SMAA BIDRAG TIL HUNDSTRUP (KROGSBØLLE) SOGNS DEGNEHISTORIE

AF EVALD TANG KRISTENSEN

I.

NOGEN sammenhængende Degnehistorie for Hundstrup Sogn har jeg ikke haft Lejlighed til at give, men blot nogle spredte Meddelelser, der dog vel kan være til nogen Nytte for den, som vil tage Emnet op til ordentlig Behandling. Jeg har tit undret mig over, at Lærerne rundt omkring i Landet ikke har gjort mere for at samle det Stof, der skulde til for at give en ordentlig Degnehistorie for Danmark i Lighed med Wibergs Præstehistorie, der har været et meget fortjenstligt Værk og endnu er til uvurderlig Nytte for mange.

Først meddeler jeg Kong Christian den Fjerdes Brev om Degnens Bolig:

»Vi Christian den Fjerde med Guds Naade Danmarks, Norges, Vendes og Gottes Konning o. s. v. gjør alle vitterligt, at eftersom Degnen til Hundstrup Sogn i Skam Herred ikke haver nogen Residents at bo paa udi, ej heller at have saa megen Indkomst, han til sin nødtørftig Underholdning til sig, sin Hustru og Børn kan have behov, da haver vi naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader forn^e Degn udi forskrevne Hundstrup Sogn, som nu er eller herefter kommendes vorder, at maa have, nyde og bruge fri uden Ægt og Arbejd det Kirkebolig, udi forskrevne Hundstrup Sogn liggendes, som skylder til Kirken 1 Pund Byg, naar den, der nu paaboer, ved Døden afgaar, dog skal han deraf give til Kirken aarlig forskrevne Afgift. Forbyndendes vore Fogeder, Embedsmænd og alle andre forskrevne Degne udi forskrevne Hundstrup Sogn, som nu er og herefter kommendes vorder, her imod, som forskrevet staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade.

Givet paa vort Slot Koldinghus d. 23de April 1632.

Under vort Signet

Christian (L. S.).«

Den første Degn, jeg véd af at sige, var Bendix Joensen. Han skulde altsaa efter Kongens Brev have Kirkens Bolig at bo i. Men Degnen kunde ikke udrede de paabudne Skatter og Afgifter og kunde heller ikke have Brugen af den Jord, der hørte til Boligen, eftersom den var fæstet bort. Der opkom da megen Tvistighed af dette, og Sagen kom for Retten. Herredsfogden afsagde den Kjendelse, at han ikke kunde tilkjende Degnen samme Hus. — Jeg skal meddele et Par af de Indlæg, der blev fremlagt i Retten, som holdtes d. 11te August 1670. Herredsfogden var Niels Ibsen i Glamstrup, og paa Herredstinget mødte saa Degn til Hundstrup Kirke Bendix Joensen, boendes i Gyndstrup. Han havde d. 30te Juni næst forbigangen fremført tvende Tingstevner, navnlig Rasmus Knudsen og Niels Hansen, begge i Gyndstrup. De hjemlede ved Ed med oprakte Fingre efter Recessen at have med fulde otte Dages Varsel lovligen hidkaldet Peder Hansen, Skrædder i Gyndstrup, imod Beskyldning og Dom.

Først fremlagde Degnen en Pergaments-Hævd, udstedt af Skam Herreds Ting den Torsdag Fastelavn A^o 1534, iblandt andet lydendes paa en Toft liggendes i Gyndstrup, som Peder

Simonsen da iboede, imellem Hans Hansen og Hans Bonde, vender paa Gaden.

Dernæst fremlagde Degnen en underskreven Seddel, lydendes som følger:

»Eftersom Bendix Degn i Gyndstrup sig beklager, at det Hus, som paa Boligens Plads er bygt, hannem sin Afgift i mange Aar haver været fraholdt under det Skin, han sit Landgilde til Kirken haver udgivet, saa haver jeg udi Kirkens Indkomst flittig erfaret og befinder, at Peder Hansen Skrædders Hus paa dets Bolig-Grund er bygt, som Bendix Degn iboer, hvorfor Peder Hansen pligtig er, Bendix Degn at svare med Landgilde-Hovning og komme hannem efter Billighed til Hjælp udi hans Kvartalsskatter.

Odense, d. 14de Juni A^o 1670.

R. Andersen.«

Endelig fremlagde Degnen ogsaa Kong Christian den Fjerdes Brev af 23de April 1632, som her foran er meddelt. Han satte da i Rette og formente, at Peder Hansen Skrædder pligtig var at høre og svare med Landgilde-Hovning og komme ham til Hjælp i Skatterne efter de fremlagte Breve og Rasmus Andersens udgivne Seddel, hvorpaa han var en retmæssig Dom begjærendes.

Her imod fremlagde Peder Hansen Skrædder en skriftlig underskreven Fæsteseddel, lydendes som følger:

»Nærværende Peder Hansen er forundt at bygge et Hus paa Gyndstrup Gade imellem begge Oluf Pedersens Haver, som den Slippe er, og der af at give om Aaret til Kirken 1 Mark, dog Naboerne ikke derpaa at klage at være bygt dennem til Skade.

Aktum Bolmer, d. 26de Juli 1638.

Jacob Hansen.«

Sagen blev saa optaget i 4 Uger til d. 28de Juli og blev dernæst opsat i 14 Dage, hvorpaa Degnen atter fremkom for Retten og var Dom begjærendes. Endnu ydermere formente han, at Peder Hansens Hus stod og var bygget paa hans Gaards Grund, og formente derfor, at Peder Hansen var pligtig at svare ham og være ham hørig. Dertil svarede Peder Hansen, at saa længe hans Fæstebrev stod ved Magt, saa formente han, at han ikke burde svare Bendix Joensen eller nogen anden andet, end han hidtil havde svaret. Tillige med fremlagde han et Tingsvidne

af 21de Juli næst afvigte, at begge Kirkeværgerne til Hundstrup Kirke hver for sig havde vidnet, at han havde hvert Aar udlagt til dem 1 Mark, som de saa havde gjort Rigtighed for til Kirken.

Dommen kom da til at lyde paa, at eftersom Peder Hansens Fæstebrev endnu var usvækket og stod ved Magt, og han aarlig havde klareret sit Landgilde til Kirken, og eftersom det endnu ikke var gjort bevisligt, at Peder Hansens Hus stod paa Bendix Joensens Gaards Grund, saa kunde Herredsfogden ikke tilkjende Bendix Joensen samme Hus eller at fradømme Kirken sit, saa Peder Hansen skulde have Rettighed til at give og svare af samme Hus som hidindtil.

Den næste Degn var Arendt Jensen Mollensted. Han var i Embedet fra 1672 til 1712. Almindeligvis er han dog bleven kaldt Anders Jensen. Efter al Sandsynlighed har han været en studeret Mand, og han skrev en meget god og læselig Haandskrift. Men han har næppe været indmeldt paa Universitetet, da han ikke er funden i Universitetsmatrikulens Fortegnelser. Hans Kaldsbrev lød saaledes:

»Jeg Mouridz, Friherre von Putbusch og Einsiedelsborg, gjør hermed vitterligt, at jeg efter den Rettighed, som Hans Kongl. Majest. allernaadigst haver mig med benaadet, haver kaldet og beskikket saa og hermed beskikker og kalder nærværende Person Arendt Jensen til at være Sædedegn her i mit Friherskab Einsiedelsborg til Agernæs og Hundstrup Sogne, saa længe at han som en skikkelig Person i Menigheden og Embedet, i Kirken og uden Kirken, i Liv og Levnet sig forholder, samt Ungdommen i begge forbenævnte Sogne udi deres Børnelærdom af Doct. Morten Luthers Katekismo og anden Saligheds Lærdom rettelig og flittelig underviser, Kirkerne og Ministerium med Sang og skikkelig og forsvarlig Opvartning, som en Degn vel egner og anstaar i alle Maader tilbørligen betjener og forestaar. Men som Degneboliget bestaar af en Kirkejord, da haver han Hans Kongl. Majest.s paabudne Skatter eller og de, herefter paabydendes vorder, saavidt hannem vedkommer, i rette Tid at betale samt og det sædvanlige Landgilde af Kirkejorden, om han den nyde vil, som er 5 Ørter og 2 Skjæpper Byg (siger: Byg fem Ørter og to Skjæpper) aarligen i rette Tid forsvarligen yder og leverer, og ellers i alle Maader efter Kongl. Majest.s Lov og Kirkeritual sig tilbørligen

skikker og forholder. Da skal og maa han derimod nyde og beholde den sædvanlige Degnerente af forbenævnte Agernæs og Hundstrup Sogne. Dette til Stadfæstelse haver jeg underskrevet og forseglet.

Einsiedelsborg o. s. v.«

Udskrift: »Kopi af Degnens Kaldsbrev Arend Jensen i Gyngstrup, og hans Forlangende at blive det Kirkebolig i Gyngstrup entlediget.«

(Denne Udskrift maa være forfattet nogle Aar efter, at Kaldsbrevet blev udfærdiget, hvilket sees af det følgende).

Man skulde nu mene, at samme Degn var bleven ret vel forsørget, men det maa dog ikke have været Tilfældet, eftersom han ikke kunde udrede de ham paahvilende Afgifter. Det gik endog saa vidt, at Sognepræsten Hr. Hans Gjødesen og Kirkeværgerne maatte have Rettens Middel til at tage sig af Sagerne. 1680 d. 18de Nov. blev Retten sat paa Skam Herreds Ting, og Kirkeværgerne Anders Knudsen Age og Jens Jørgensen i Krogsbøl havde da tilkaldt Anders Jensen, Degn i Gyndstrup, imod Beskylding og Dom og tiltalt paa Hundstrup Kirkes Vegne, som han resterer til Vin og Brød, og aarligen skulde levere til Sognepræsten 1 Pund Byg for 2 Aar, der i Penge beløber sig til 10 Sletd. 3 Mark 8 Sk. Derforuden rester han til samme Kirke for^{ne} tvende Aar hvert Aar 3 Ørter 7 Skpr. Byg og desuden 1 Skp. Byg aarligen i 4 Aar, altsaa 4 Skpr. Byg, som Kirkeværgerne haver at gjøre Regnskab for. Efter Stiftsskriverens Befaling maatte de da have Degnen dømt til at betale med samt den anvendte Omkostning inden 15 Dage eller lide Nam og Vurdering i hans Bo, Gods og Formue, hvor det fandtes. Degnen blev da paa-raabt 1ste, 2den og 3die Gang, men var ikke til Stede og mødte ikke med nogen Erklæring, saa han blev dømt til at betale.

Hvordan Stillingen nu udviklede sig for Degnen, kan jeg intet oplyse om. Men at han er kommen af med Degneboligen, er klart nok. At han ønsker den tilbage igjen, er ligeledes klart. Herefter følger et Par Skrivelser, der er ret betegnende. Forholdet til Patronen ser ud til at have været ret ejendommeligt, og ret betegnende er det, at han maa krybe til Korset. Her følger nu den første Skrivelse, der er affattet paa stemplet Papir.

»Hilsen med Gud!

Eftersom det er eder Arendt Jensen bevist, hvorledes I haver gjort Ansøgning hos [hans] Ærværdighed Bispen, anlangende, at I maatte blive ave med den Kirkegaard, som Degnen tilforn haver boet udi, og hans Ærværdighed Bispen haver skrevet mig til der ud om, at I besværede eder over Skatterne, da haver jeg efter Bispens Begjæring det og bevilget i Henseende Gaardens Ruin, og hverken vilde give Kirken sit Landgilde eller Kongen sin Skat, saa og strax tilbødet eder et Hus i Baaresø, hvorpaa I kunde føde to Køer og to Bæster, og den vilde jeg selv lagt Skatten ud for, hvilket I ikke vilde, hvor ud over jeg og gjærne lod eder blive i Kirkegaarden, indtil I selv uden nogen Tilsigelse flytte der ud af, tog Vindverne bort, brød Kakkellovnen ned, og eftersom jeg da blev exekveret for Skatten af samme Gaard nogle Gange og mig endnu kræves Skattekornt, da nødes jeg til at antage mig Gaarden og maatte tage en af mine bedste Bønder at sætte der udi, eftersom den var ganske ruineret og øde, hvor ud over jeg ingen ringe Skade og Bekostning haver haft. Hvorfor jeg endnu tilbyder eder det Hus i Baaresø, eller at bygge eder et Hus ved Hundstrup Kirke og der forskaffe eder saa meget Jord til, imod Skattens der ud af Erlæggelse, undtagen I af Kongl. Majest. derfor kan nyde Frihed, som I kunde holde et Par Køer paa og to Bæster. Beder derfor, I herpaa ville tegne eders Vilje eller og disse to Mænd deres Vilje herpaa kan tegne.

Datum: Einsiedelsborg d. . . Febr. 1687.

M. Fe. v. Puttbus.«

»P. S. Eftersom Hans Højærværdig Herr Biskop haver forhvert hos vor allernaadigste Herre og Konge den halve Skat at være afslaget af Præsternes og Degnenes Jord, da formoder vi, at vores naadige Herre vil yære os saa naadig og tilstede os at søge Degneboliget igjen, som mine Formænd har tilforn iboet.

Arendt Jensen.«

Den anden Skrivelse er fra samme Aar og er affattet i en helt ydmyg Tone, hvilket vist var nødvendigt.

»Salutem et qvævis felicia in Chro.¹⁾

Min gode Herr Hans! Jeg beder eder for Guds Skyld, at I vil være en god Mediator imellem vores naadige Herre og Patron, thi vi beder om Forladelse, at vi saa højligens haver fortørnet ham, og vi fortryder det af vore Hjærter, at min Kone haver løbet saa hastig i sit galde ²⁾ Sind, og det haver onde Tilskyndere været Aarsag udi, thi det har ved Gud været altid mig meget imod. Dersom Herren vilde nu være saa naadig imod os, at han vil lade opbygge det Hus ved Hundstrup Kirke efter hans egen Samtykke og lade os bekomme noget Jord dertil, da skal og vil vi aldrig have nogen Prætention eller Rettighed i vor Tid til Gaarden i Gyndstrup. Og den naadige Herre skal aldrig fornemme, at vi skal enten med Tanker eller Ord mindre med Gjæringer tænke, tale eller gjøre noget her efter denne Dag, som han kan fortørnes over. Derfor beder vi eder, min gode Herr Hans, at I som en Fader vil være en god Talsmand hos den naadige Herre, at hans Sind maatte formildes over os fattige Folk, at vi kunde faa vores Fattigdom igjen, som os er vurderet fra. Jeg tvivler ikke paa, at Herr Hans jo gjør sin Flid dertil, og forbliver hans tjenestærbødigst Tjenere

Arendt Jensen Mollensted.

Gyndstrup d. 25de Febr. A^o 1687.«

»Jeg skal hilse Herr Hans fra Provsten, at Kasten skal ikke ordineres førend paa Søndag, og derfor vil han ikke besvære Herr Hans paa Søndag, efterdi han bliver selv til Stede.

Vale.«

Til denne Skrivelse vil jeg blot bemærke, at den »Kasten«, som skulde ordineres, sandsynligvis var Degnens Efterfølger i Degneembedet, nemlig Hans Carsten Struck, som fik Embedet 1712. Præsten Hr. Hans Gjødesen var der fra o. 1674 til 1713 og blev efterfulgt af Sønnen Knud Hansen.

Degnene havde i længere Tid boet i Gjøgstrup, altsaa ikke i Kirkens Bol. Hvad dette angaar, som der havde været en Del Strid om, saa finder jeg det ret mærkeligt, at Kongen 1632 havde Raadighed over det, eftersom Friherre Mourits v. Putbus (Podebusk) 1583 ved Byttehandel med Kongen havde faaet »2 Gaarde og et Degnebol, der ingen Brug har, og hvis Skyld som hidtil skal følge Kirken«.

1) ∴: Hilsen og enhver Lykke i Kristo.

2) Dette Ord skulde efter almindelig Sprogbrug være: galne.

DA DEN STORE HORNUGLE GÆSTEDE MIG

AF OLAF ANDERSEN

DEN store Hornugle — Strix bubo — er en af de stolte og mærkelige Rovfugle, som tidligere har haft Hjemstavnsret i vort Land, men som nu er udryddet, takket være vor Griskhed og Uforstand (jævnfør Svend Fleurons Bog »Det tuder om Natten«).

Endnu hænder det dog, at den kommer her på Strejftog. I to på hinanden følgende År har jeg haft Fornøjelsen at være dens Vært.

Det hændte første Gang i 1919. En dejlig, lun og stille Sommeraften sad den på min Skorsten, mørk og mægtig mod den lyse Himmel; de to hængende Horn sås ganske tydeligt, det var Strix bubo, ingen Tvivl mulig! Længe hvilede den i uforstyrret, ophøjet Ro, mens vi sagte vandrede frem og tilbage omkring Huset. Den ene Aften skræmtes den af et Råb, der jog den på Flugt, først til Naboens Gavl, derefter til en af Telefonstængerne langs Vejen — og endelig til ukendte Egne. Den kom igen de to følgende Aftener.

Fem Fjerdingaar senere gæstede den os påny. Flere Aftener i Træk havde jeg lagt Mærke til et ejendommeligt og vedholdende Ugleskrig oppe fra Skoven, men jeg slog mig til Ro med, at det vel måtte hidrøre fra Skov-Hornuglen. Så kom den fine, månelyse Aften, den mindeværdige Aften, Mandag den 27. September 1920. Jeg stod på Perronen ved Tommerup Station, skrås overfor mit Hus. Da gjaldede det imod mig: i—uv, i—uv, trolddomsagtligt, sælsomt i den milde, måneklare Kvæld.

Der svævede en let og lys Aftendis gennem den lune Luft. Skoven tonede frem, høj, uudgrundelig, bjærglignende i sit bløde Elverspind. Toget kom og gik. Og med eet blev vi Uglen var — på Toppen af Flagstangen lige udenfor Nordvestgavlen af mit Hus.

Der sad den, mørk mod den lyse Nordhimmel, som Året forud, da den valgte Skorstenen til Standplads. Vi nærmede os med sagte Skridt. Uglen holdt sig stille, som i Henrykkelse fasttryllet til Pletten. Det var sikkert den samme som i 1919. Stolt og bydende tronede den deroppe, med glimtende Løv og duggvåde Tage under sig, længere ude den let overdisede Skov. Svagt gyngende hvilede den på Knappen, Flagstangen

rørte sig ganske lidt for små vuggende og drejende Bevægelser af det hornede Hoved, og Månelyset glimtede i den lyse Stribe på Brystet.

Længe blev vi stående stille ude på Vejen, angst for at skræmme den stolte Fugl. Varligt gik vi nærmere ad den grusede Gang — Uglen sad lige uforstyrret. Videre op ad Trappen til Indgangsdøren i Gavlen; der vendte vi os om og så op. Endnu gik der nogle Øjeblikke, så fløj Uglen lydløst, i herlig Glideflugt ind over Naboens Have.

Vi rejste nu ud en 8 Dages Tid. Da vi kom hjem igen, fandt vi udfør Trappen, under Flagstangens Fod, en dræbt Rotte med afbidt eller overhugget Hoved. Straks syntes det os gådefuldt; men senere forstod vi, at den store Hornugle temmelig sikkert havde været Mester for Rottedrabet. Den har siddet på Flagknappen, sagtens i Færd med at suge Blodet, og har så ladet sit Bytte falde.

Siden har vi ikke set den store Hornugle, men vi tænker ofte på den. Mon den endnu strejfer om i sit Luftrige, eller er den bleven ramt af en hensynsløs Jægers dødbringende Kugle?

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE SKRIFTER

10.

MARER er der mange af, baade Karle og Piger, for naar En bliver givt, gaaer det over. Deres Moder er nok ellers Skyld i saadant noget: selv kan de ikke gjøre ved det. — Marer ere eneste kjendelige paa, Øienbrynene ere groede sammen. — Jeg har tit selv været redet af Marer, og jeg forsømte dog aldrig, at sætte Træskoene bagvendt for Sengen. Det kom saadan nede fra Fødderne, men trykkede især over Bryst og Mave, saa vi var færdig at blive kvul (kvalt). Kunde vi bare blive vendt om paa Siden, eller komme til, at nævne Jesu Navn, saa var det forbi. Jeg troer ellers nu, det bedste Raad mod saadan noget, er at korse sig, før de gaa i Seng.

11.

Udenfor for Skovene paa Gudbjerg Udjord, har over i femten Snese Aar været en Hule, som Folk kalder Fandenshule, og

det vilde være alt for galt, at blive der Natten over; jeg har da heller ikke hørt, nogen har vovet det. Men jeg har tit været med — ja Pigerne saa da rigtignok kun til — at stoppet Hulen med Sten om Aftenen, men, naar vi kom om Morgen, var Hulen aaben, og der var ikke en af Stenene at finde. Om Dagen, naar Solen skinnede, saa Folk tit flere Snoge ligge udenfor, end der kunde kjøres paa en stakket Vogn. Der var dog aldrig nogen, som vovede at kaste Staal over dem, ilegn de godt vidste, Snogene saa var bleven til Penge. Nei, Folk skal dog see dem for!

Sommetider fortalte min Farmoder ogsaa noget om, at der kom en sort Hund og gik ud og ind ad Hulen ved Nattetider. Han bar en farlig Hob Penge ud og ind. Men hun vidste nok ikke rigtig Besked om det, eller og hun vilde ikke fortælle det.

(Fortsættes.)

GAMLE VESTFYNSKE BØRNERÆMSER

1.

Rijə, rijə rānkə
 frā Bā-ri(ng) a te Blankə¹⁾.
 Dā²⁾ vā i-(ng)ən hējmə
 u-(n)ən skjitə Ləjnə.
 Hun sat i Askəkrö'w,
 ri-tə³⁾ sej ən Pātə Groj';
 hā(n) vā vārken syw'r æ soj',
 hā(n) vā vārken hāw'r æ bloj'.
 Je tōw ən Stekə⁴⁾,
 vi-ə Groj'i lekə⁵⁾;
 hun tōw i tæ'(ndt) Brā'(nd),
 slow' mej øwər min hørə Hu'(nd)⁶⁾.
 Je ræ-(ndt)ə, ā de bræ-(ndt)ə
 ob ā ne'r a Kjewste Ga-ə.
 Da mojtə mej ən gaməl grāw' Gāw's.
 »Hoj'r, du gamlə grāw' Gāw's,
 må jetə⁷⁾ lu-nə di(n) dæjnə⁸⁾ Vi(ng)ə,
 ilmæn je flø'r te Kjewil'hā'wn?« —

1) Baaring og Blanke er to Nabobyer i Vends Herred. 2) dajr, der.
 3) redte, lavede. 4) Stikke, Pind. 5) slikke. 6) Haand. 7) jeg ikke.
 8) den ene.

»Va ve du i Kjewil'ha'wn?« —
 »Hæntə mej et Ga·əla'm¹⁾«. --
 »Va ve du mæ de Ga·əla'm?« —
 »Kjysə, klapə, tā i Fa'wn
 ələ smukə Pi-ər i Kjewil'ha'wn«.

2.

Rijə, rij te Bə·wnsəbrow'²⁾,
 kje·w (Ka·rən) nyj'e Skow'.
 (Å·nə) hun ve åsə ha tow';
 mæn hun ska te·w te Pāwskə,
 te Pi·(n)sə,
 te Rəw'i bliwr myw'n,
 te Skø'wi bliwr bryw'n,
 te Ræw'i gjö Æ'g i Trajksər³⁾.

3.

Dipə, dipə Dywə,
 min Mow'r ä ən Frywə,
 mi(n) Fa'r ä i Häremå(nd),
 min Søster ä ən Tjärkeka'(nd)⁴⁾,
 mi(n) Brow'r ä i Spelämä(nd);
 ha(n) spelər på Stræ·(ng)ə,
 Stræ·(ng)ə kåstər Pæ·(ng)ə,
 Pæ·(ng)ənə ligər i Pö'(ng)wi,
 Pö'(ng)wi ligər i Skrij'nət,
 Skrij'nət ligər i Kjistən,
 Kjistən ligər i Kjærkən,
 Kjærkən ligər i Kjewil'ha'wn:
 dəj'r ska ələ smukə Pi-ər də·(n)sə.

4.

Je rāj·stə mej i Mārəs siw Mijlə før Da'w
 å tylədə förən je häj·də⁵⁾.
 Så spæ·(ndt)ə je min Läjrgraw få mi(n) Vø'wn
 å kjojrə, li-ə te de swāj·də.
 Å je kām te Sow'lən, før Skø'wi stu ob,

1) Gadekæreste. 2) Bogense Bro. 3) Træsko. 4) en Spand med Tjære til Vogns mørelse. 5) tyllede Øl, før jeg kogte Vand til Brygningen.

å Galtænə flø' i Bø-etob,
 å Bræmsærnə kre'w så fäjə.
 Så bant je mit Swä'r ve et Gjā-rə
 å løj-tə mi(n) Hæst på min Hā-rə,
 så rāj` je te dæ(n) heliə Præst,
 hu Kjærkən stu å præ-kə.
 Je loj-stə minn Pæ·(ng)ə å ofrə mi(n) Pö'(ng)w.
 Mæn da je kām hæj'm,
 så ri-tə¹⁾ je min Askə å ra-tə²⁾ min Sæ'(ng)
 å kre'w i dæ'(n)
 å tåwəns³⁾, a alti'(ng) vá så baj|væ'(ndt)⁴⁾.

5.

Ding, dang,
 Klåkən klång:
 Gji Kow'ən Hoj',
 gji Smör i Groj',
 gji gaməl Fa'r si(n) Na-rə!

Fra Ørsted Sogn.

Ved pens. Lærer M. Kristiansen, Tommerup.

SPØRGSMÅAL

OLDERMAND OG BYSTÆVNE

VORE Bystævner anskueliggør paa en mærkelig haandgri-
 belig Maade for os det enkle primitive Grundlag, hvorpaa
 alt Samfund og alt folkeligt Selvstyre her til Lands er bygget
 op. Paa de jordfaste Sten uden om Landsbyens ærværdige, vel
 nok oprindelig hellige Træ, har Bymændene siddet Aar efter
 Aar, Aarhundrede efter Aarhundrede og drøftet og afgjort deres
 fælles Anliggender. I Vintertiden har Granderne af Hensyn til
 Klimaet holdt deres Bystævne i Oldermændens Gaard, og
 hos ham endte Stævnet ogsaa med et Bygilde, da Bymændene
 jo ikke alene udgjorde et Bylav, men ogsaa et Bygilde.
 Om alle disse Forhold fra Landsbyfællesskabets Tid faar man
 Oplysninger i Landsbylovene (»Vider og Vedtægter«), i kultur-
 historiske og folkløristiske Værker, i den topografiske Literatur

1) redte. 2) ragede. 3) tyktes. 4) bagvendt.

og i Optegnelser i Dansk Folkemindesamling. Men inden man kan skrive et grundigt Arbejde om f. Eks. »Oldermand og Bystævne«, maa man have samlet alle de mange Enkeltheder, der endnu erindres af gamle Mennesker om Emner som Bystævnets Plads og Udseende, om Oldermandsgilder og andre Bygilder (Igangsgilde, Tyregilde, Møggilde, Hegnsyngilde o. s. v.), Byhorn, Bysens Kæp o. s. fr. Det vilde derfor være meget ønskeligt, om interesserede Mennesker vilde sende Optegnelser om disse kulturhistoriske Minder enten til Dansk Folkemindesamling, Kgl. Bibliotek, København K., eller til Offentliggørelse i Fynsk Hjemstavn, hvor det optegnede Materiale vedrører Fyn og dens Øgruppe.

I Nordfyn findes jo vort Lands skønneste Bystævnegruppe (i Hjalløse, Volderslev, Aasum, Birkum, Allerup, Davinge, Nr. Lyndelse, Dømmestrup, Højby, Kertinge, Marslev, Ellinge o. s. v.), og i det hele taget har Fynboerne jo bevaret til vor Tid adskilligt værdifuldt fra de gamle Bondetider, som er forsvundet i andre Landsdele.

Disse Linjer er skrevet for at opfordre Læsere af Fynsk Hjemstavn til at sende Skildringer af gammel fynsk Landsbysæd til Fynsk Hjemstavn eller Dansk Folkemindesamling, hvor man saa i Fremtiden let kan gøre sig bekendt med det kulturhistoriske Stof, som ad denne Vej maatte fremkomme. Jeg vilde personlig sætte megen Pris paa Redegørelser angaaende Oldermænd og Bystævner paa Fyn, da jeg samler Stof til en større Bog om dette Emne. I denne Bog, naar den en Gang bliver en Virkelighed, vil Fyn komme til at indtage en stor Plads, da der som nævnt allerede findes et godt Materiale om Fyn i Landsbyfællesskabets Tid, men der maa sikkert let kunne fremskaffes mere Stof endnu om Spørgsmaalet, hvis mange historisk-interesserede Mennesker vil redde fra Forglemmelse, hvad de veed.

August F. Schmidt.

ANEMONEN

Mon nogen af »Fynsk Hjemstavn« Læsere kender Overtro om Anemonens Forhold til Koldfeberen? Er den almindelige Opfattelse den, at det hjælper mod »Kolden« at spise Blomsten, eller skulde den netop fremkalde Sygdommen? Har den blaa Anemone særlige Navne paa Fyn?

Axel Lange, Botanisk Have, Kbhvn. K.

LYDSKRIFT

Idet der i øvrigt henvises til Magister Poul Andersens Artikel »Oversigt over Lydskrift« i 1. Hæfte af »Fynsk Hjemstavn«, meddeles hermed den der givne Oversigt.

Selvlyd:

- a = Rigsmåalets a-Lyd i: falə (falde), hat (Hat), mā's (Mas).
a = sænket a-Lyd i Rm.: sparkə (sparke), a'rm (Arm), ra-sə (rase).
å = Rigsmåalets aa-Lyd i: gå·ðə (Gaade), lå's (Laas).
å̇ = sænket aa-Lyd i Rm.: låpə (Loppe), kåŋe (Konge)
o, u = Rm. Lyd i: lokə (lukke), so' (So); mu's (Mus), kusk (Kusk).
ø = Rm. ø-Lyd i: sø' (Sø), bøsə (Bøsse), lø-sə (løse).
ō = Rm. ø-Lyd i: hō-nə (Høne), bōrstə (Børste), grōn' (grøn).
y, i = Rm. Lyd i: by·ðə (byde), nyt (nyt); si' (Si), sist (sidst).
æ, e = Rm. Lyd i: gæst (Gæst), læ-sə (læse); se' (se), let (lidt).
ä = Rm. Lyd i: ärli (ærlig), gräsə (græsse).
ə = tryksvag Slutningslyd i: ga·ðə (Gade), fenə (finde), bøn'ər (Bønder).
w = den u-agtige Lyd i Tvelyd aw osv. i Rm.: naw'n (Navn).
vūw'n (Vogn). Som Medlyd (sml. b) i Nordjysk: wal (vel).
j = den i-agtige Lyd i Tvelyd aj osv. i Rm.: laj' (Leg), råj' (Røg). Som Medlyd i Forlyd: jæl'p (Hjælp).

Medlyd:

- f, h, k, l, m, n, p, r, s, t bruges som i Skriftsproget, dobbelt-skrives dog ikke; h bruges kun i Forb. hj-, hv-, hvis det virkelig udtales.
b, d, g = Rigsmåalets Lukkelyd i bast (Bast), labər (Labber); da'l (Dal); gā's (Gaas), lægə (lægge).
ð = Rigsmåalets aabne d-Lyd i: ga·ðə (Gade), skreð (Skred).
q = Rigsmåalets aabne g-Lyd i: da'q (Dag), ø-qə (øge).
ch = den ustemte q-Lyd i Sønderjysk: ka·ch (Kage), a·chə (Ager).
b = en v-Lyd udtalt med Underlæbe mod Overlæbe (sml. v).
Anderledes w, der udt. med rundede Læber (Trutmund).
v = Rigsmåalets v-Lyd i Vand, vride osv., udtalt med Underlæbe mod Overtænder. Sml. (det u-agtige) w og b
z = den stemte s-Lyd i Bornholmsk: gla·z (Glas), u-sal (ussel).
ŋ = Rigsmåalets ng-Lyd i Konge, bange og n-Lyd i Banke.
nj, lj = n- og l-Lyd med j-agtig Klang (»palatalt« n og l).
i = »hult l« ɔ: en jysk l-Lyd som i Engelsk »full, all«.

Særlige Tegn:

- ' betegner Hovedtryk paa følgende Stavelse. Eks. a'vi's (Avis).
' betegner, at foregaaende Lyd afbrydes eller deles af et Stød. Eks. la'qən (et Lagen), modsat la·qən ([Salt]lagen).
· efter et Tegn betegner, at vedkommende Lyd er lang. Eks. va·nə (en Vane), modsat vanə (Vande).
(nd), (ng) o. l. betegner, at foregaaende Selvlyd er en Næselyd. De i Parentesen staaende Tegn udtales ikke. Eks. Fynsk sæ·(ng)ə (Senge) = sæ·(nd)ə (sende), sø'(nd)j (Synd og syng).

I. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø.

Et historisk, topographisk Forsøg. 1834, optrykt 1919.
Hæftet 6,50 Kr., indbunden i V.-Bind 9,50 Kr.

N. Klein: Tre Fortællinger fra Ærø og Als, 1927.

Illustreret af Chr. Tom-Petersen.
Hæftet 3,75 Kr., indbunden i V.-Bind 6,75 Kr.

Faas i alle Boglader.

C. Th. Creutzs Boghandel, Ærøskøbing.

EVALD TANG KRISTENSEN:

• **DANSKE SAGN** •

SOM DE HAR LYDT I FOLKEMUNDE

NY RÆKKE — BIND I—VII

I sin høje Alderdom (Tang Kristensen fyldte 85 Aar den 24. Januar 1928) udsender den landskendte Folkemindesamler Begyndelsen til sit store Værk om danske Sagn. Bind I omhandler »Bjærgfolk«, og Sagnene fremtræder næsten alle i den mundtlige Overlevering, hvori Tang Kristensen har modtaget dem. Dog er medtaget enkelte vanskeligt tilgængelige Sagnsamlingers Parallelsteder for at gøre Værket saa fuldkomment som mulig. Alle 7 Bind foreligger i Manuskript fra Forfatterens Haand. — Dette Værk har mange Interesserede, og det skulde gerne finde Vej frem til alle de Læsere, der omfatter Landets gamle Sæder og Skikke med Kærlighed. Bind I er udkommet i 7 Hefter à Kr. 1,00. Foreløbig binder man sig kun for første Bind.

Bed Deres Boghandler vise Dem Hefte I.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

Læserne gøres opmærksom paa:

August F. Schmidt:

Danmarks Helligkilder. (Schønbergs Forlag. »Danmarks Folke-
minder« Nr. 33. 1926. Illustreret. 160 S.).

Hyrdedreng og Hyrdeliv. (Schultzs Forlag. 1926. 167 S.).

Byhyrder. (Schultzs Forlag. 1928. 160 S.).

Indeholder Oplysninger om gammel fynsk Kildedyrkelse
og fynsk Bondeliv.

NYE BØGER

F. Ohrt: Gamle danske Folkebønner. (Studier fra Sprog- og Old-
tidsforskning Nr. 149).

E. Kroman: Marstals Søfart indtil 1925.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift: for: den: fynske: Øygruppe.
Udgivet: og: ledet: af
H. C. Frydendahl.

Indhold: K. I. Kristensen: høst og Bonde. — Ewald Tang Kristensen: Nogle smaa Bidrag til hundstrup (Krogsbølle) Sogns Degnehistorie. — A. Jensen: En middelalderlig Teglovn ved Assens. — Johs. Clausen: Præsten, der kunde mere end sit fadervor. — H. C. Frydendahl: fynske Emner i Bøger og Blade.

9. hæfte.

September 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse følge de Regler for Dialekt-Retskrivning eller Lydskrift, som Magister Poul Andersen fremsatte i Januar-Hæftet.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se April-Hæftet).

Fødtøjet paa Fyn i gamle Dage (se Juli-Hæftet).

Fynske Plantenavne (se Juli og August-Hæftet).

Oldermand og Bystævne (se August-Hæftet).

I dette Hæfte afsluttes Evald Tang Kristensens Artikel om Hundstrup (Krogsbølle) Sogns Degne. — De nærmest følgende Hæfter vil bringe Artikler af bl. a. Svend Frederiksen, Herman Madsen og August F. Schmidt.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavn« gratis et Fjerdingaar.

Holger Havrehed: Ved Maderup Mølle.

HØST OG BONDE

AF K. I. KRISTENSEN

Nu modnes Markerne fra Strand til Strand,
fra mørke Skove korngult Agerland
i gyldne Bølger gaar mod fjordblaat Vand.

Fra Somrens Fester vi os atter fjerner,
dens grønne Grøde blev til gode Kerner
i Aks, der duver under Høstens Stjerner.

Det Saakorn, Sædemand forventningsfuld
en Vaardag overgav til Moder Muld,
giver flerfold hun i Høstens Guld.

Den dybe Lov, ved hvilken Bonde hefter
i Skyld til Mulden, læses atter efter;
i Kornet kender han dens skjulte Kræfter.

Den Lov, der lader Sjæl og Legem gro
med Kornets Rytme og med Muldens Ro
gav Sindet Tryghed, præged tyst hans Tro.

Den Lov, der ligger dybt i Sindets Leje
og lønligt binder ham til Arv og Eje,
vel mærkes mest, naar det er Tid at meje.

Saa tryk og tung af mange Tidens Vægt,
den hviler i hans Væsens Varetægt
og binder sælsomt ham til Stavn og Slægt.

Den Jord, hans Slægt før ham har pløjet, harvet..
hvis Dyrkning har hans egne Hænder garvet,
er mer end Muld, er Livskraft, der er arvet.

Den Jord, som Fædre Sønner gav i Arv,
blev lønlig Grundvold for al Slægtens Tarv,
den kræved Kraft, men gav selv Kraft og Marv.

Den gav sin Kraft til dem, der nu er døde,
og deres Gerning lever i dens Grøde,
af den han blomstrer, til han skal forbløde.

Dybt i hans Hu, frelst over Tidens Svælg,
bor Tanken: mer end Slid af karsken Bælg
er Høsten — Høst er Højtid, Høst er Helg.

Det vidner gammel Lov og gamle Sæder;
og glemtes end dens Alvor, Fest og Glæder,
dog mellem Traver helgstemt Bonden træder.

Mens støjende Maskiner rasler rundt,
han øjner i sit Indres Horisont
den Tid, da Høst var Helg og festlig Dont.

Naar modne Marker bølger ham i Møde,
da er han ét med levende og døde,
sin Æt, sin Stavn, sit Land i Markens Grøde.

NOGLE SMAA BIDRAG TIL HUNDSTRUP (KROGSBØLLE) SOGNS DEGNEHISTORIE

AF EVALD TANG KRISTENSEN

II.

DEGNEN Hans Casten Johansen Struch var Student fra Odense Latinskole, og ifølge Universitetsmatrikulen, hvor han kaldes Johannes Struchius e Gymnasio Othiniano, dimitteredes han derfra 1699, 22 Aar gammel. Han blev ikke nogen gammel Mand, men var dog i Embedet i 24 Aar. Arendt Jensen Mollensted døde nemlig den 8de Juli 1712, 61 Aar gammel, og Struch døde i Juni 1736 og blev begravet den 22de Juni. Han efterlod sig en Enke, som hed Karen Lauridtsdatter, og fire med hende sammenavlede Børn, nemlig Rasmus, 21 Aar gammel, hos Sr. Børge Ottesen, Kjøb- og Handelsmand i Holbæk, Christence, 20 Aar gammel, Appolone, 16 Aar gammel, og Johanna Maria, 11 Aar gammel.

Efter Struch kom saa Søren Pedersen Lund. Ogsaa han var Student. I Universitetsmatrikulen nævnes han som Severinus Lund, Slaglos, og er opført som dimitteret 1735, 22 Aar gammel, altsaa fra Slagelse Latinskole. Ret karakteristisk er en Skrivelse, han i 1745 sendte til Herren paa Einsiedelsborg, og som jeg har Fornøjelsen at meddele Afskrift af. Den er meget vidtløftig og holdt i den for Tiden rette Tone, der er meget forskjellig fra den, Arendt Jensen var slaaet ind paa. Den har da ogsaa nogen kulturhistorisk Interesse. Brevets Udskrift er ligeledes ret betegnende. Den ser saaledes ud:

A Son Excellence Monsieur Le Comte de Putbus Chevalier de l'ordre de St. Jean et President du haut Tribunal de Wismar Marechal Hereditaire de la Pomerance Svedoise à Einsiedelsborg.

Selve Brevet var saaledes:

»Deres Excellence

Højædle og Højbaarne Hr. Patron!

Den mig at Deres højgrevelige Excellence forhen beviste høje Naade skal ikke af mig forglemmes, men stedse af mig Deres Excellences ringeste Tjenere med største Taksigelse og Taknemmelighed ihukkommes. Min Begjæring paa nærværende Tid, om jeg ej er min højgunstige Hr. Patron til Besværlighed, er: Da jeg

kom her til Menighederne og skulde for Embedets Forretning oppebære Degnerenten, bestaaende i Brød af Agernæs og Tørrerød Byer, som Degnene af Arilds Tid bekommet haver, som er 3 Brød af hver Mand, beregnet til 36 Mark Brød og kaldes Plovbrød, taledede jeg med Deres Excellences Hr. Fader, som gunstig svarede og sagde: at Bøndernes Brød i fornævnte Byer var meget slette, og at jeg ikke kunde være tjent med dem, siden Rugen i samme Aaringer havde slaget sig, saa de nødtes til at blande adskillige Slags Korn sammen til deres Brød, hvorfore jeg kunde akkordere med dem, hvorledes jeg kunde indtil videre, om Gud vilde give Rugen bedre Fremgang, hvilket jeg og gjorde, og da i Mindelighed persvaderede¹⁾ dem til at give mig 12 Skilling danske for hver à 3 Brød, men som der blev Restants paa samme faa Skillinger hos en Del af dem Aar ud og Aar ind, maatte jeg forandre det og tage en Skjæppe Byg af ermældte Mænd for samme 3 Brød, hvilket har staaet saaledes nu hidindtil. Men som Deres Excellences Hr. Fader kort før sin Udrejse assisterede Bønderne med god Sæderug, og Gud haver nu givet dem god Rug, hvoraf kan præpareres godt Brød, saa vilde jeg og nu imodtage Brødene, hvilket Bønderne nu vægre sig ved at levere og holder det som en Rettighed at levere en Skjæppe Byg, men ingen Brød. Da det hverken staar i min eller Bøndernes Magt at forandre in perpetuæ²⁾ det, som af Kongen og Øvrigheden er approberet, bad derfor ydmygst, Deres Excellence vilde have den Naade for mig, at Bønderne maatte uden videre Vidtløftighed levere mig den Degnerente, som mine Formænd før mig nydt haver. Her foruden bekommer jeg af fornævnte Bønder til Offer paa de 3 store Højtider pro persona ikke mere end 1 Skilling danske, hvilket de selv, om paaæskes, maa tilstaa, og det som mere er, en stor Del bliver ganske borte. Jeg har forsøgt at levere hver Person en Seddel, hvor udi jeg bad, de vilde lægge deres Offer til mig, og ingen skal med Sandhed kunne sige, at jeg har præskriberet³⁾ nogen, hvad de skulde give mig, men de vilde ikke frembære Sedlerne, hvilket var Tegn til, de vilde ingen Ret gjøre og give Kirkens Tjenere det, som dem tilkommer. Dog holder jeg for, at efter Hans Majestæts allernaadigste Reskript angaaende en

1) persvadere: overtale. 2) in perpetuum: for stedse. 3) præscribere: foreskrive, befale.

hæderlig Offer paa Højtiden, som Degnen af Menigheden skulde nyde, kan det ikke være ringere end 2 Skilling danske pro persona, og saaledes ofrer Menigheden i Krogsbøl Sogn. Jeg vil derfor ydmygst have Deres Excellence anmodet, at Bønderne maatte blive tilholdet at imodtage i det mindste mine Sedler og levere deres Offer der udi, hvad de godvilligen give vilde, at jeg deraf kan se, hvem der giver noget, og hvem der bliver tilbage. Jeg forbliver næst en glædelig Julefestes samt angenemt Nytaars Erønskning fra den Allershøjeste med Velstand og Velsignelse over Deres højgrevelige Excellence samt højadelige Familie

Deres Excellences ringeste Tjenere og Forbedere

S. Pedersen Lund.

Gjøgstrup d. 28de Dec. A^o 1745.«

En anden Skrivelse fra samme Degn til Greven Putbus om et lignende Emne skal jeg ogsaa meddele.

»Deres Højgrevelige Naade, Højædle og Højbaarne Herre,
min højstgunstige Hr. Patron.

Som den højædle og højbaarne nu hos Gud salige Herre Hr. Grev Maltha, Deres højgrevelige Naades Hr. Farfader lod se besynderlig Naade og Godhed imod mig sin ringeste Tjener, da han vocerede mig til Degneembedet for disse 2de Menigheder, saa var han mig og særdeles assisterlig, at jeg for Embedets Forretning kunde nyde nødtørftig Underholdning, saadan høj Naade er mig og af Deres højgrevelige Naades Hr. Fader vederfaret, den jeg stedse i mine daglige Bønner skal ihukomme. Den samme Gunst og Naade, at den mig af Deres højgrevelige Naade maatte vederlares, ønskede jeg gjerne i dybeste Underdanighed. Disse ringe uanselige Linier bad jeg ydmygst Deres højgrevelige Naade vil kaste et naadigt Øje paa. Offeret, som jeg paa de 3 store Højtider bekommer, kan ingenlunde komme overens med Hans Majestæts allernaadigste Lov og Forordninger, hvilken her findes indlagt til behageligt Eftersyn. Af Kjörup Sogns Bønder bekom jeg sidstleden Jul intet mere til Offer end 3 Mark 13 Skilling, det jeg med en uskad Samvittighed kan bevidne, og min Præst maa tilstaa, hvilken jeg leverede de 3 Mark paa Alteret i Kjörup Kirke til de fattiges Soulagement¹⁾ efter mit eget Løfte. Siden har jeg som tilforn ventet Forbedring, men spes me fefellit²⁾, mit Haab har altid i slig Tilfælde

1) Soulagement: Understøttelse. 2) mit Haab svigtede.

slaget mig fejl. Tallet paa Bønderfolkene, som bruger Kirkens gode Ting i Kjørup Kirke, er 200 Personer, og altsaa kan jeg ikke bekomme en halv Skilling pro persona til Offer, saa det er ganske umuligt og ugjærligt, at mine Indtægter kan svare nogen Sinde til mine Udgifter, som falder vel stærkt af et lidet Brød. 3 Rigsdaler maa jeg aarlig pensere til Nyborg Skole, Folke- og Familieskat 2 Rigsdaler 2 Mark med andre Paabud, der kan komme, og jeg maa svare. Falder derfor min indstændige Bøn, Deres højgrevelige Naade her udi vil række mig sin naaderige Haand, at de borteblivende maatte indfinde sig og give, hvad ret og lovligt er, som i det mindste ikke kunde være ringere end 2 Skilling pro persona paa Højtidsdagen, thi der er ingen Degn enten her i Herredet eller udenfor, der nyder mindre til Offer end 2 Skilling og undertiden mere. End een Ting vil jeg ydmygst og underdanigst have min naadige Herre anmodet om. Som mit Legems Kræfter Tid efter anden mærkelig formedelst adskillige Skrøbeligheder aftager, saa jeg mærker, at min Afskedstid er snart forhaanden, og jeg skal gaa alt Kjøds Gang, saa ser jeg forud, at det vil falde helt vanskeligt og besværligt for min efterlevende Hustru og 5 umyndige Børn, med mindre min naadige Herre af sin medfødte Mildhed og Godhed vil brede sin Flig over dem, assistere dem og se dem ved Brødet konserveret, hvilken Naade, om mig Deres højgrevelige Naades ringeste Tjener maatte vederfares, skal det aldrig af mig forglemmes, men stedse i mine Bønner til Deres højgrevelige Naades og min Frelser ihukømmes, jeg som næst Guds trohjærtige Beskjærmelse stedse skal forblive

Deres højgrevelige Naades højædle og højbaarne Hr. Patrons ringeste Client og tro Forbeder

Gjøgstrup d. 13 Dec. A^o 1754.«

Søren Pedersen Lund.

Dette yderst beskedne Brev, hvis Underskrift viser den allerhøjeste Grad af Ydmyghed, idet de sidste Linier staar saa langt nede paa Siden som mulig, har følgende Udskrift:

»Deres Højgrevelige Naade, Højædle og Højbaarne Herre,
Hr. Anshelm Carl, Greve af Putbus, Friherre til Kjørup
og Einsidelsborg — ydmygst à Einsidelsborg.«

Degnen slaar i denne sidste Skrivelse noget paa, at hans Kræfter tager af formedelst adskillige Skrøbeligheder, og han

blev da heller ikke nogen gammel Mand. Han blev kun 49 Aar, idet han blev begravet den 25de April 1760. Han efterlod sig da ogsaa en ret stor Familie, og det ser ikke ud til at have været noget fedt Levebrød, han havde.

Hans første Hustru hed Maren Andersdatter og døde 1748 den 4de Maj. Hun efterlod sig følgende Børn: Friderica Sophia, 10 Aar, Anne Marie, 7 Aar, Anders, 4 Aar, og Juliana Wilhelmina, 2 Aar. Han blev derefter gift med Johanne Jacobsdatter, som overlevede ham, og med hvem han havde Datteren Dorthe Marie, 9 Aar gammel, i 1760. Enken blev saa gift med Eftermanden.

Hans Eftermand blev Christian Christophersen Høhne, men han var kun Degn i knap et Aar, idet han blev begravet den 13de April 1761 og var da kun 28 Aar gammel. Han blev som foran nævnt gift med Formandens Enke, Johanne Jacobsdatter. De havde ingen Børn sammen. Hans Fader var Skomager Christopher Høhne i Odense.

Efter ham blev kaldet Lars Hoff, der heller ikke blev nogen gammel Mand, men han var der da i 18 Aar. Han blev begravet 1779 den 29de December og var da 52 Aar. Han efterlod sig en Enke, Anne Dorthea Schüsman, og avlede med hende en Datter, Sophie Appelone, der var 18 Aar gammel i 1779. Enken døde i Bederslev 1797 den 8de Maj, og Datteren var da endnu Jomfru.

Saa kom Niels Seerup Zeuthen, der tog sin Afsked 1805 paa Grund af Alder og Svagelighed.

Heller ikke Efterfølgeren, Johan Ludvig Paulli, blev nogen gammel Mand. Han kaldedes 1805 den 24de April og døde den 9de November 1823, 49 Aar gammel.

Kaldsretten til dette Degnekald tilhørte Besidderne af Ein-sidelsborg, indtil Grundloven ophævede denne deres Kaldsret.

Greven tilbød nu Peder Nielsen Gunner det. Han havde efter Paullis Død virket som midlertidig Hjælper i Embedet. I Januar 1824 fik han Tilbudet og skrev straks til Greven:

»Deres Højvelbaarenheds bevaagne Tilbud straks at erholde det ved Paullis Død ledige Embede og siden en af Grevskabets funderte Skoler, hvortil der er reglementeret Løn, modtager jeg med megen Taknemmelighed. Jeg underkaster mig ej alene, hvad Forordningen i Henseende til Bolig, Skoledistrikt og Ind-

komster den endelig approberede Plan maatte medføre, men skal og findes villig til at fraflytte til et andet Embede, da jeg er forvisset, Hr. Greven stedse vil sørge for, at jeg intet betydeligt Tab derved lider i Indtægter.

Underdanigst

Gjøgstrup Skole, Januar 1824.«

Gunner.

Gyndstrup Skole¹⁾.

Som det kan skjønnes, var han en ret medgørlig Mand. At han gjerne vilde have Embedet, er tydeligt nok. Han var nu ogsaa 33 Aar. Efter saa at have været Degn der i mange Aar tog han sin Afsked i Maj 1860 og flyttede til Kolding, hvor han døde. Han var gift med en Datter af Pastor Hans Adolph Clod i Agernæs, altsaa i samme Sogn. Hun hed Vilhelmine Lovise og var 33 Aar, da hun blev gift med Gunner. De holdt Stuebryllup den 27de April 1827, og deres ældste Datter fik samme Navn som Præstens Hustru, nemlig Dorthea Sophie Villhelmine. Hun blev 1847, da hun var knap 18 Aar, gift med Skolelærer Rudolph Johan Adolf Welsch i Horsens. Han var Hjælpe lærer hos Gunner 1846 og 1847. Senere blev han skilt fra Konen,

¹⁾ Den nuværende Førstelærer, H. C. Jensen (kaldet til Gyndstrup $\frac{1}{8}$ 1917) oplyser, at den nuværende Skole er opført 1826, og at Træet til højre, et meget gammelt Kastanietræ, muligvis er et Bystævnetræ. Billedet er fra 1922. H. C. F.

og hun blev atter gift med Hotelforpagter Svendsen i Kolding. Med ham havde hun i alt Fald en Søn, der blev Landskabsmaler. Et Par af hendes Søstre blev bosatte i Odense. Efter Welsch fik Gunner en Hjælpelærer Berg.

Den næste Degn i Gjøgstrup var Mathias Hansen fra 1860 til 1895. Han var født i Visby ved Tønder og havde, før han kom til Gjøgstrup, Ansættelse i Bogense i 3 Aar, men først i 4 Aar hos Gunner. Dennes sidste Hjælpelærer hed Poulsen. Hansen var to Gange gift, først med Nielsine Holm, Datter af Lærer og Dbmd. Holm i Verringe, og dernæst med Camilla Fabricius, Datter af Snedker Fabricius i Verringe(?).

Saa kom Knud Anton Marius Jacobsen, og ham har jeg i sin Tid besøgt, nemlig da jeg paa en Indsamlingsrejse kom til Egnen. Fra ham har jeg faaet flere gode Oplysninger og Brevskaber, som er benyttede i denne Artikel.

Disse Smaaastumper af Bidrag til Gjøgstrup (Krogsbøl) Degnehistorie er jo kun smaa Tilløb og gjør ikke Fordring paa andet. Der kan vel let samles fyldigere Oplysninger om disse Degne, men forud for den her nævnte første Degn vil det vist have sin Vanskelighed at komme. Fra Landsarkivarerne H. Knudsen i Odense og G. Saxild i Viborg har jeg haft god Hjælp og takker meget derfor.

EN MIDDELALDERLIG TEGLOVN VED ASSENS

AF SMEDEMESTER A. JENSEN

I.

I Præstemarken, lige nord for Byen, som nu inddrages til Bebyggelse, fandtes i Marts Maaned i Aar ved Kloakanlæg en Del gamle Munkestensbrokker og staaende Mure; men det gik her som saa mange andre Steder, der blev intet Hensyn taget til det gamle, Arbejderne fortsatte deres Grøftegravning tværs igennem Murene.

Aviserne skrev om gammel Fæstningsmur m. m.; men den Forklaring maatte forkastes, da det vidstes, at Byporten havde staaet ca. 450 Meter derfra. Ved Velvilje fra Ejerens Side, Hr. Kulhandler Fentz, blev det hele nu systematisk udgravet og undersøgt af undertegnede, og det viste sig at være en Teglovn fra

Middelalderen. Dens Størrelse var 8 Alen 12 Tommer \times 8 Alen 16 Tommer. Der førte ind til den 3 Fyrkanaler, 22 Tommer brede. Kanalerne var 3 Alen 6 Tommer lange, og uden for disse var en 2 Alen bred Fyrplads, belagt med brændte Sten. Uden om Ovnens tre Sider var en bred Lervold, hvori var pakket større og mindre Granitsten.

Ovnens Alder kan ikke fastsættes ganske bestemt, men ved Midten af det 16. Aarhundrede var alle synlige Mærker af Tegl-

Den afdækkede Teglovn, set fra Fyrpladsen.

værksdrift udslettet, da pløjede og saaede man i Marken, som vi har set det nu, saa vi maa sikkert et Par Hundrede Aar længere tilbage, maaske mere, da Ovnens ikke var bygget efter den dagældende Regel (den Tids Munkeskifte), og da det maa have taget meget lang Tid, før den store Lergrav atter er blevet fyldt med Muld; tæt ved Ovnens er nu 3 Alen Muld.

Stenene, hvoraf Ovnens var bygget, var større end almindeligvis, men Stenene, fundne i Ovnens og paa Fyrpladsen, viser, at der er fremstillet flere Størrelser, ligesom der ogsaa er lavet Tagsten, baade de brede med trekantet Nakke, af Folkevittigheden kaldet Nonnerne, og de smalle, Munkene, der havde en pyntelig Knast midt paa. Hine brugtes til Underliggere, og disse blev lagt ovenpaa, saa de dækkede over Kanterne af to Nonner.

Af Brændsel er der brugt Hassel og Eg, hvilket Trækullene

viser, og at det ikke har været daarligt Varmemateriale, beviser de i Ovnens fundne Slagger, der har været udsat for mindst 12—1400 ° Varme.

Interessant er det at faa saadanne gamle Fortidsminder af-dækkede og undersøgt, saa der deraf kan faas lidt at vide om, hvorledes Forholdene har været før i Tiden. Her har været en efter Datidens Forhold stor Virksomhed, og lidt længere ude ved Stranden har ogsaa været et Teglværk for røde Sten, saa det er højst sandsynligt, at Stenene til Vor Frue Kirke og de i sin Tid her værende Klostre alle er lavede her. Arbejdet ved Teglværket er antagelig ophørt, da der ikke har været mere jærnholdigt Ler; men det er i alle Tilfælde ophørt under fredelige og rolige Forhold, saa Folkene har faaet Tid til at bortføre alle deres Redskaber, før de har nedbrudt Ovnens, da der af disse kun fandtes Skrabestene. Hosstaaende Billede viser Ovnens set fra Fyrpladsen (fra Vest).

II.

De vå i då·ən U·ə, a nunə A·rbər gra·wt li·ə igəm'əl nunə røj Mu·rstøj'n å æn Ma·rk li·ə u·ən få vu Byj', å stras vå da så manə klōwə Ho·er, som sku u·e å sæj', va de vå få nō·w. Ū da blew gæt å Rōwərbārə å Bymu'r å mō·ə å·(n)nt. Mæn da de så blew gra·wt ræjtə u·ə, så vå et i Te·lōw'n, å de wå i gaməl. Ha(n) vå al'ræ·j ge·mt o(nd)ər Jo·rən, da Krestjan dæ(n) Fjæ·r le·wə, så vi må hæj'lt te'ba·e te Hå'ns, i·ən vi kå(n) sæj' ham glo·iə.

De ha· ju vær mowsomt, åm di haj'r gaməl Støj'n ku ha sa·w nō·w; mæn de ku di jutə, så vi må nō·əs mæ å tæ·nk vås te, va da kå(n) væ la·w haj'r. Di ha bru·wt E·ə å Nye·busk te å bræ·(nd), å di ha la·w Mu·rstøj'n å Tajstøj'n, bā·ə di brejə, Nunərnə, å di smal, Moŋkənə. Nunərnə ha trekantə Nakə, å di låw o(nd)ərnə·n, å Moŋkənə låw öwən på to' Nunər, å di ha·ə i Knast mit åw'. Ū de, da blew fo·(nd)ən, ku vi sæj', da ha wær mō·ə va'rmt, tå·l—fjo·tən Hu·(nd)ər Gra·ər.

Nå kå(nd) I sæj' Öw'ni på Bel·dət haj'r, å ve I så hō·ws påw', nå I fi·(nd)ər så'n nō·w gaməlt nō·w, som It væj wa æ: bliw' fråw' et å sæ·(nd) Bå te i'(n) æ·ər å·ən, som kæ·(nd)ər te: et, a vitə ska få al de gaməl öj·la·w; de æ mō·ə maj'r væ'r, æn manə tråw'r.

PRÆSTEN, DER KUNDE MERE END SIT FADERVOR

AF STUD. THEOL. JOHS. CLAUSEN

CONSISTORIALRAAD Johan Henrik Colding var Præst for Gislev-Ellested Sogne i Aarene 1799—1844. Han tilhørte den rationalistiske Aandsretning og var en nidkær og myndig Mand; der ofte revsede sine Sognebørn for deres slette Vandel. I sin lange Embedstid gjorde han et uudsletteligt Indtryk paa Befolkningen, saa meget mere som man antog, at han var i Besiddelse af »Cyprianus«, og mange er de Historier, der fortælles om hans overnaturlige Evner.

En Aften, fortælles der, var Præsten paa Vej til Lykkesholm. Paa Dalsbakke mødte han en Kone med et Knippe Risbrænde paa Ryggen. »Det Brænde der har du stjaalet,« sagde Præsten. Hun benægtede det imidlertid ivrigt. »Ja, ja, da,« sagde han, idet han forlod hende, »hvis du har stjaalet det, naar du aldrig til Gislev med det.« Hun havde næppe fjærnet sig et Par Skridt, før der gik Ild i Brændeknippet, og hun maatte skrækslagen kaste det fra sig paa Banken, hvor det hurtigt gik op i Luer.

En Nytaarsaften kom Præsten ud i sin Folkestue, hvor Karlene sad og spiste deres Nadver, og sagde til Forkarlen Mads, at de skulde »spænde for« og køre ud i Præsteskovene ved Herbæk, for der var nogle slette Mennesker, der var ved at stjæle en af de store Ege. Karlene vilde straks skride til Værket, men Præsten bød dem spise færdig først, thi han havde paa overnaturlig Vis troldbundet Ransmændene, saaledes at de hverken kunde røre Haand eller Fod. Da Karlene langt om længe kom ud i Skoven, fandt de ganske rigtig en Vogn med en stor Eg paa, men Vognens Ejer og hans Hjælpere stod fuldkomment hjælpeløse og kunde ikke røre sig af Stedet. Saaledes havde de staaet i flere Timer. Først da Egen ved Præstegaardskarlenes Hjælp var læsset af Vognen, fik de andre deres Førlighed igen.

Engang da en af Gaardene i Gislev brændte, var Præstegaardens straatakte Længer stærkt truede, da Vinden bar paa. Præsten gik imidlertid tre Gange rundt om sin Gaard, hvorefter han gik ind og sagde til Karlene, at nu kunde de gerne lade Kreaturerne blive inde, for nu brændte Præstegaarden ikke. Mange mente, at Præsten ved Trolddomskunster havde drejet Vinden.

Alt dette bevirkede selvfølgelig en overordentlig Respekt for Præstens Person. Naar han gik hen ad »Gislev Gade«, løb alle Byens Børn skrækslagne ind og gemte sig.

Colding var ligeledes Fattigforstander, hvilket Hverv han ogsaa røgtede med stor Myndighed. Paa den Tid var der i Gislev et saare vanskeligt Fruentimmer ved Navn Karen, som Præsten i sin Egenskab af Fattigforstander havde haft megen Besvær med. En Dag kom en løsgaaende Skomager op og begærede Fattighjælp af Præsten. »Gaa hen til Karen,« svarede denne, »og spørg, om hun vil have dig, og kom saa her tilbage igen.« Skomageren parerede straks Ordre, gik hen og friede til Karen og fik hendes Ja, hvilket han gik hen til Præsten og meldte. »Det er godt,« sagde Præsten, aabnede sit Vindue og kaldte ad sine to Karle, der stod og kløvede Brænde i Gaarden. De kom ind og skrev under som Forlovere. Nogen Tid efter var Karen og Skomageren rette Ægtefolk, og efter hvad der fortælles, levede de længe og lykkeligt sammen.

Colding lod aldrig nogen Lejlighed gaa tabt til at revse sine Sognebørn, naar han mente, de havde forbrudt sig. Navnlig havde han et godt Øje til »Dobbel og Svir«, som han kaldte det. En Ligtale over Gaardmand Claus Steffensen af Gislev begyndte han saaledes: »Denne Mand var ikke regnet meget blandt I andre Bymænd, fordi han ikke kunde doble og svire med Eder, men sidste Aar, da jeg manglede Sæltepile, og I paastod, at I ingen havde at give mig, da kom denne gode Mand selv og tilbød mig, og jeg plantede, og de groede. I kunne selv se dem, naar I gaa hjem fra Kirke.«

Da Moderen til ovennævnte Claus Steffensen var død, raadede denne sin yngre Broder Rasmus til at give Præsten 5 Rigsdaler for Ligtalen, »thi saa faar du Tak til.« Da Rasmus mødte med de fem Rigsdaler hos Præsten, udbød denne: »Det er for lidt, du. I din Moders Tid fik jeg hvert Aar en fed Gaas, og den maa jeg nu undvære.«

Ofte satte Colding en Bemærkning ved de »afgangne« i Kirkebogen. Et Sted har han skrevet: »Denne var en ærlig Mand, uagtet han handlede med Heste.« Et andet Sted staar der: »Denne var en sand Abigail for sin Nabal.«

En Mand med Pastor Coldings Evner kunde selvfølgelig ogsaa forudse sin Død. Herom fortælles der: En Dag kom han ind i Præstegaarden efter at have kastet Jord paa et Lig. Han sagde da til sin Avlskarl: »Du skal lade alle Hestene firsko, for nu bliver her en Fandens Jagen til.« Dagen efter døde Præsten.

FYNSKE EMNER I BØGER OG BLADE

AF H. C. FRYDENDAHL

Evald Tang Kristensen: Danske Sagn, som de har lydt i Folkemunde. Ny Række. 1. Afdeling. Bjærgfolk. Woels Forlag, København. 1928. 304 Sider.

Den gamle Skattegraver Evald Tang Kristensen har samlet en Skat af Folkeminder, der synes fast udtømmelig. Efter at han har udgivet 62 Bøger, har han endnu Stof til 30 andre. Alene af Æventyr har han over 2700 utrykte Opskrifter. Det Arbejde, den Mand har udrettet, er af saa kæmpemæssigt et Omfang, at det næppe endnu værdsættes efter Fortjeneste. Nu har han paa den folkemindeinteresserede Cai M. Woels Forlag begyndt Udgivelsen af en ny Række Sagnoptegnelser. Den skal ligesom den første (1891—1902) omfatte 7 Bind. 1. Bind, der nu er afsluttet, indeholder 972 Sagn om Bjærgfolk. De er optegnede i alle Landets Egne, og en stor Del af dem er fra Fyn. Efter Planen skal Værket afsluttes med en Liste over Navne paa Steder og Meddelere. Det vil da være et enestaaende Kildeskrift for Folkemindeforskere, ogsaa hvad Fyn angaar.

*

E. Kroman: Marstals Søfart indtil 1925. Udgivet af Marstal Havnekommission. København. 1928. 351 Sider.

Bogen er et Festskrift, foranlediget af Marstals Havns 100 Aars Jubilæum 1925. Det statelige Format og det smukke Udstyr danner en værdig Ramme om et stort og grundigt historisk Arbejde, bygget paa indgaaende Studier af et omfattende utrykt Materiale, navnlig i Rigsarkivet, Landsarkiverne i Odense og København samt offentlige og private Arkiver i Marstal. Bogen giver ikke blot Havnens, men Søfartens, ja, Byens Historie gennem de 400 Aar, denne kan følges tilbage. Den bringer et righoldigt Billedstof, Skibslistor m. m. og slutter med en Mængde af J. Kroman Hansen udarbejdede biografiske Oplysninger om de Mænd, der har været knyttet til Havnens Ledelse.

*

Ejnar Skovrup: Anton Nielsen 1827—1927. Woels Forlag, København. 1928. 74 Sider.

En smuk lille Skildring af Anton Nielsen og hans Gerning som Højskoleforstander i Vester-Skerninge og Ollerup og som Forfatter. Skovrup vurderer ham som en skrivende Folkelærer,

der regnede sig til Bondestanden, men som øvede sin Hovedger-
ning ved Ordet og det hjemlige Samliv. Bogen indeholder For-
tegnelser over Litteratur af og om Anton Nielsen samt to Digte
og en Fortælling af ham.

Jørgen Banke: Lass Pajsens Gile. Et lille bitte
Stykke. Danske Folkemaals Forlag, København. 1928. 22 Sider.

Et muntert 1 Akts Stykke om et vestfynsk Høstgilde. Det er
fuldt af rappe Replikker, lune Pesalliker og godt Humør. Nogle
kønne og kvikke Sange er indlagt. Men her skal især fremhæves,
at det helt igennem er skrevet paa ægte Vestfynsk. Retskrivningen
er i Overensstemmelse med de Regler, der er udarbejdet af Ma-
gister Poul Andersen (se »Fynsk Hjemstavn«s Januar-Hæfte.)

*

Hakon Müller: Jens Julius (Jules) Hansen, Nord-
slesvigs Talsmand. H. Hagerups Forlag, København. 1928.
71 Sider.

J. H. er født paa Christiansdal (det gamle Dalum Kloster) 17.
Juli 1828; men han fik sin Virksomhed fjernt fra Fyn. Efter
nogle Aars Ansættelse under Justitsministeriet drog han med pri-
vat Understøttelse under Krigen 1864 til Paris for at modvirke
den stærke tyske Presseagitation og paavirke Stemningen til Gunst
for Danmark. Som fransk Journalist og senere Ambassaderaad
udrettede han et betydeligt Arbejde for Frankrig; men han for-
søgte aldrig nogen Lejlighed til at tale de danske Nordslesvigeres
Sag over for Europas ledende Statsmænd. I den foreliggende Bog
skildres dette interessant paa Grundlag af den trykte Litteratur,
Datidens Presse og Oplysninger fra Mennesker, der stod Hansen nær.

*

Olaf Andersen: Fører i Vestfyn fra Vissenbjerg
Banker til Helnæs Strand. Udgiver og Forlægger: H. Laur-
sens Boghandel, Glamsbjerg. 1928. 39 Sider.

En udmærket Fører for den, der vil lære Vestfyn grundigt at
kende. Den er skrevet ud af baade Kendskab og Kærlighed til
disse Egnes Natur og Fortidsminder. Den indeholder et Kort og
en Række smukke Billeder.

Chr. M. K. Petersen: Odense Bys offentlige Sam-
linger. Erhvervelserne April 1927—Marts 1928.

*

Hans H. Fussing: Erik Hardenbergs jordebog. Odense Katedralskole 1928.

Jordebogen omfatter bl. a. Skovsbo, Faarevejle, Hagenskov og Eskebjerg. *

Kierulf Petersen: Nye Bidrag til Fyns Mollusk-fauna. Flora og Fauna 1. Hæfte 1928.

*

Troels G. Jørgensen: Anders Sandøe Ørsted som juridisk Kandidat. Tilskueren Marts 1928.

*

Aage Grønnegaard og Sven Haderup: Et H. C. Andersen-Brev i London. Tilskueren Juni 1928.

*

Jørgen Nielsen: Lærer M. J. Lomholt (1838--1928). Højskolebladet 4. Maj 1928.

*

Peder M. Trap: Peter August Wedel. Dansk Seminarieblad Juni 1928.

*

Morten Korch: Om fynsk Folkesind. Dansk Udsyn 8. Aargang 4 Hefte 1928.

*

Johannes Olsen: Kirkegaarden i Svendborg. Vore Kirkegaarde Nr. 4 1928.

*

Søren Lolk: En Samling gamle Ting flyttet. Fra en Taasinge-Storstue til en anden. Svendborg Avis 26. Maj 1928.

Om afdøde Gaardmand Jens Jacobsen, Ny Gesinge, og hans Samling af gammelt Bohave og Husgeraad.

*

Johannes Olsen: Lidt om Lodser og Lodseriet i Svendborg. Hvad den gamle Protokol fra Slipshavn fortæller. Svendborg Avis 24. Maj 1928.

*

Johannes Olsen: Svendborg-Skomagere i gamle Dage. Svendborg Avis 16. Juni 1928.

*

Georg Galster: Møntfundet ved Assens. Fyns Tidende 3. Juni 1928.

Beskrivelse af et Fund af 1360 Mønter paa Stranden ved Assens efter en Storm 5. Novb. 1927. De ældste er fra Christopher af Bayerns, de yngste fra Frederik I's Tid.

KIRKEGAARDSFUND

Det hænder oftere, end man troer, at der ved Gravning af nye Grave paa vore gamle Kirkegaarde findes smaa Flasker eller Glas, indeholdende Vædsker, eller ogsaa kan de være tomme, idet Proppen er opløst, og Indholdet er løbet ud; disse Glas bør bevares, som de er, man maa ikke pille Propperne ud for at se, hvad der er i Glasset, men omgaaende indsende dem til nærmeste kulturhistoriske Museum, fordi de repræsenterer ældgammel Overtro. Vand i et Glas f. Eks. medgaves som Tvættevand til en Kvinde, der var død uden at være forløst ved Fødsel af et Barn. Et andet Eksempel: Urin skulde kunne kurere for ufrivillig Vandladning, naar den, der led af denne Svaghed, gav en død noget heraf med i Graven. — Men der kan forekomme Sakse, Knive, Mønter og endnu flere Ting, og underligt skulde det være, om ikke ogsaa der en skønne Dag fandtes Pilgrimstegn, f. Eks. en lille Kamusling med gennemboret et eller to Huller, en saakaldt St. Ibsskal fra St. Jago de Compostella i Nordspanien. En saadan betaler Museet her en god Ducør for, men man maa dokumentere, at den er fundet paa en gammel Kirkegaard. Pas derfor paa, naar nye Grave graves paa vore Landsbykirkegaarde, især de gamle, der vil altid, om sligt fremkommer, kunne falde en god Ducør af til Graveren, Finderen. Dog maa det tilføjes, at Museet her kun interesserer sig for slige Ting fra selve Amtet.

Svendborg Amts Museum, Svendborg.

JOHANNES OLSEN,
Inspektør.

K. L. KRISTENSEN:

AARSENS TID DIGTE 1926. — Kr. 3.00.

»Denne Begynderdigtsamling er et godt Stykke ud over det sædvanlige.«
(Oscar Geismar i »Fyns Venstreblad«).

»Aarsens Tid« er en Debut, men at en Debut at være velovervejnet og gennemarbejdet.
»Aarsens Tid« er en Digtsamling, som tyder paa lyrisk Kultur.« (»Politiken«).

»Aarsens Tid« er ikke ordnet efter Kalenderen. Broget mellem hverandre toner Egne, Tider og Tanker frem . . . Og naar Digteren vender tilbage til Nutiden, bringer han gamle kærnefyldte Ord med, Ord, der pryder Verset med sin skønne Klang, og som slet ikke kunde tænkes ombyttet med andre . . . Disse Vers vil styrke Kærligheden til den hjemlige Natur.« (»Fyns Tidende«).

STAVNSBUNDNE SANGE DIGTE 1928. — Kr. 4.00.

»Det er det gamle Land: Hjemstavn, Gaarden, Bonden og hans Jord og alt, hvad dertil hører, der kommer frem i hans Digting. Hans sikre rytmiske Evne, hans overordentlig følsomme Sprogbehandling vil med denne Digtsamling slaa hans Navn fast i dansk Lyrik.«

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

EJNAR SKOVRUP:

ANTON NIELSEN

Biografi. — Kr. 2.50. — Rigt illustr. af Kr. Kongstad.

Med Anton Niensens Novelle »En Taarefader«.

Faas i alle Boglader.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

I. R. Hübertz: Beskrivelse over Ærø.

Et historisk, topographisk Forsøg. 1834, optrykt 1919.
Hæftet 6,50 Kr., indbunden i V.-Bind 9,50 Kr.

N. Klein: Tre Fortællinger fra Ærø og Als, 1927.

Illustreret af Chr. Tom-Petersen.
Hæftet 3,75 Kr., indbunden i V.-Bind 6,75 Kr.

Faas i alle Boglader.

C. Th. Creutzs Boghandel, Ærøskøbing.

EVALD TANG KRISTENSEN:

• **DANSKE SAGN** •

SOM DE HAR LYDT I FOLKEMUNDE

NY RÆKKE — BIND I—VII

I sin høje Alderdom (Tang Kristensen fyldte 85 Aar den 24. Januar 1928) udsender den landskendte Folkemindesamler Begyndelsen til sit store Værk om danske Sagn. Bind I omhandler »Bjærgfolk«, og Sagnene fremtræder næsten alle i den mundtlige Overlevering, hvori Tang Kristensen har modtaget dem. Dog er medtaget enkelte vanskeligt tilgængelige Sagnsamlingers Parallelsteder for at gøre Værket saa fuldkomment som mulig. Alle 7 Bind foreligger i Manuskript fra Forfatterens Haand. — Dette Værk har mange Interesserede, og det skulde gerne finde Vej frem til alle de Læsere, der omfatter Landets gamle Sæder og Skikke med Kærlighed. Bind I er udkommet i 7 Hefter à Kr. 1,00. Foreløbig binder man sig kun for første Bind.

Bed Deres Boghandler vise Dem Hefte I.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

E. KROMAN:

MARSTALS SØFART INDTIL 1925

Udgivet af Marstal Havnekommission

1928

Kr. 6,00

HANS P. LUNDE:

• **VANDMØLLEN** •

Kr. 3,75. — Gyldendalske Boghandel. — Kr. 3,75.

NYE BØGER

H. P. Hansen: Ko med Kalv. Folkloristisk Studie. (Særtryk af Maanedsskrift for Dyrlægger).

August F. Schmidt: Skanderup Sogn (Anst Herred) II.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Ørgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Svend Frederiksen: fra det gamle Rasum. — Johs. M. Jensen: Lidt om fodtøjet paa Syd-
søen i gamle Dage. — H. C. Frydendahl: En gammel hegnsvedtægt fra Lydinggaard. — Rasmus han-
sen: Sagn fra Gudbjerg. — Gamle Sandsager. — Spørgsmaal.

10. hæfte.

Oktober 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse følge de Regler for Dialekt-Retskrivning eller Lydskrift, som Magister Poul Andersen fremsatte i Januar-Hæftet.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se April-Hæftet).

Fodtøjet paa Fyn i gamle Dage (se Juli-Hæftet).

Fynske Plantenavne (se Juli og August-Hæftet).

Oldermand og Bystævne (se August-Hæftet).

Svend Frederiksens Artikel Fra det gamle Aasum afsluttes i næste Hæfte. — De nærmest følgende Hæfter vil bringe Artikler af bl. a. Herman Madsen og August F. Schmidt.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

Da det ved Udsendelsen af FYNSK HJEMSTAVN ikke i alle Tilfælde kan vides, hvilke Eksemplarer der kommer de enkelte Holdere i Hænde, kan det ske, at der ogsaa til dem, der har bestilt hos og betalt til Postvæsenet, kommer et Eksemplar med indlagt Indbetalingskort. Dette bedes undskyldt.

Herman Madsen: Ved den gamle Bysmedie i Aasum.

FRA DET GAMLE AASUM

AF SVEND FREDERIKSEN

I.

AARHUNDREDER har Aasum ligget lunt mellem sine Banker. Utalte Slægter er baaret til det sidste Lejested paa Kirkebanken; men deres Livsvirken har udformet de uskrevne Love, der har staaet som stærke Traditioner for Slægternes Færd. Det var saa trygt at gaa de vante Veje, og det binder stærkt, naar Slægt efter Slægt har ordnet sig paa en og samme Maade. Derfor er det muligt, nu et Par Slægtled efter at Bystyret er ændret, i Erindringen, i Sagnets dunkle Omrids, at genkalde lidt af Lavets Historie.

DET GAMLE LAV

Til Bylavet hørte kun Gaardmændene, Husmænd og Haandværksfolk regnede man ikke med. De Aasum Mænd har som gamle Selvejere ikke været uden en vis Selvfølelse, en Bevidsthed om eget Værd, der gjorde, at det ikke var saa nemt for en fremmed at blive regnet som fuldgod Mand af Lavet, selv om

han fik Gaard og Grund i Byen, gav den traditionelle Igang og opfyldte, hvad andre Forpligtelser der var. Den gamle Banke-
mand sagde paa sit usnerpede Bondemaal: »Der skal en god R . . i Bovserne for at være Mand i Aasum«, og dermed udtalte han ikke blot sin, men Lavets Mening.

Til Igang gav den ny Ejer — hvis den gamle Skaffer ellers husker rigtigt — 6 Kander Brændevin og en Tønde Godtøl, og derefter var han med i Lav.

Allermann (alørmå(nd)j, hak.) var man paa Omgang et Aar ad Gangen, og der skiftedes Søndagen før Maj ved et lille Gilde, som gaves af den afgaaede. Den sidste Gang, man skiftede Allermann i Aasum, var 1882.

Allermannen var ikke — hvad uindviede maaske kunde tro — en ukronet Sognekonge, men snarere en Slags Sekretær, der overvaagede, at Lavets Vedtagelser udførtes, inddrev de idømte Bøder, gav Hus for Lavets indendørs Møder, og i det hele taget sørgede for Orden og Sømmelighed.

Gamle Folk ved at fortælle, at oprindelig var der et Skrin med Papirer, som sammen med Almishebismere (den var »ikke stiv i de første Marker«, 1. Lispund = 8 Mark), Ølbovlerne af Træ med tilhørende »Andenæb« (Svømmer) samt Byhornet fulgte med Allermannshvervet. Blandt disse Papirer har sikkert Lavets Vedtægter været; men da de nu er borte, maa vi nøjes med de Smaating, mundtlig Tradition kan give.

Ifølge den skulde Allermannen overvaage at holde Lavsbrændevinen adskilt fra sin egen, og der var et Par Mand udvalgt til at efterse hver Gang, inden man gik af Gaarde, hvor meget der var i Behold.

Af de forskellige Brændevinsbøder husker man kun: at det kostede en Kande at sige Løgn om anden Mand og en Pægl for hver Staver i Pligtgærdningen, der ikke sad, som den skulde, nemlig saaledes, at den lige kunde omfattes og skjules med en Haand, hverken mer eller mindre. Maaske kommer det ogsaa ind her under: en Pægl for at røre anden Mands Redskab; i saa Fald stammer det fra Fællesskabets Tid, da alle høstede i samme Vænge.

Bymændene samledes, naar Allermannen tudede i Byhornet. Saa sent som først i Halvfjerdserne kunde Hans Kristian Rasmussens Dreng faa Folk til at løbe til Stævne ved at tude i et Drænrør; men de blev selvfølgelig halvknodne, da de saa,

hvad de var rendt efter. I Nabobyen Biskorup tudede man meget tiere, men man sagde rigtignok ogsaa i Aasum, at de tudede, hver Gang de trak en Ko til Tyr.

Det var en almindelig Moro blandt Bymændene at smaadringe og gøre Nar af hinanden, naar de kom til Stævne. Niels Mortensen, der var lidt glad ved Penge, lovede man en Specie, der var lagt paa Bunden af en Pægl Brændevin, om han kunde stikke den store Snaps ud i et Synk. Det gjorde han, tog Specien og gik hjem. Han skulde ikke være deres Nar en Aften igennem.

En anden, hvorom de Ord var faldne, at han ikke vel kunde faa sine Penge til at slaa til, tog ved et Gilde, efter at Brændvinsmodet havde indfundet sig, den lange, blaa strikkede Pengepung fyldt med Specier og drev en af Rygtesmedene den oven i Hovedet, saa han gik under Bordet. »Nu kan du« — saa bandede han — »da mærke, at de kan slaa til«.

Men iøvrigt lod man det ikke altid blive ved knobne Ord. Det traf ogsaa, at man bogstaveligt røg i Totterne paa hinanden. Blandt andet fortælles der om to, der tog Tag til enhver Tid, Manden fra Mikkeltaarden og ham fra Ludvigsgaarden. Mikkelta kunde altid staa sig, for han fik gerne fat i Ludvigs lange Haar, og dermed var Kampens Udfald givet. Men af Skade bliver man klog. Ludvig lod Haaret klippe tæt af og Hovedbunden smøre ind med Sæbe. Da de nu næste Gang røg sammen, famlede Mikkelta efter sit vante Greb, men nu fik han bare Strikkeluen og ellers ingen Ting, saa nu blev det hans Tur at faa Prygl.

Og det var endda ikke al Tid endt med tørre Hug. I det store Slagsmaal — en Begivenhed, som det er svært at faa fuld Rede paa — gik det paa Kniven løs.

Det var længe forberedt — Fikskræderen var med at slibe Kniven Dagen før — og det gik haardt til, da det kom. Det var ikke som Slagsmaal ellers om Kvindfolk eller Brændvinsnak, men om Magten i Sognet. Det var Lars Knudsens Folk og Jespersønnerne, der sloges, d. v. s. det var Folk fra Sognets to største Gaarde. Det ene Sæt kom fra Mosen, Lungsgrave, det andet fra Bommen, en Smugkro ved Aasum Bro. Der vankede haarde Knubs til alle Sider, men værst medtaget blev en af Jespersønnerne. Han blev saa ilde tilredt, fortalte man, at han maatte rende med Tarmene i sin Lue hjem.

Dagen efter mødte hans Fader paa Stævnen og rystede de blodige, forskaarne Klæder ud af en Sæk for de forsamlede By-mænd, og paa den Stævne bestemtes det, at Byen skulde deles i to Gildeslag, Ovenkrogs og Nedenkrogs, for at undgaa fremtidige Stridigheder.

Der foresvæver de ældste Meddelere noget om, at Byen har været delt længere tilbage paa anden Maade, nemlig som »de fattige« og »de rige«. Disse Ord dog ikke taget bogstaveligt i økonomisk Henseende. Der var Folk blandt »de fattige«, der hørte til Sognets rigeste Folk. Man ved blandt andet at fortælle om, hvorledes begge Lag red Fastelavn samtidig og stødte sammen i Ludvigsgaarden, saa der blev en større Batalje, der ikke forløb uden drøje Knubs.

Denne Deling af Lavet havde den naturlige Grund, at det var vanskeligt for saadan en større Landsby at samles til Gilde i en og samme Storstue.

I Aasum har Delingen i Ovenkrogs og Nedenkrogs været kendelig helt ned i nyere Tid. Engang i Slutningen af Tredserne trak det ved en Legestue op til Slagsmaal mellem de unge Karle, og straks var den gamle Skellinje der. Min Hjemmelsmand spurgte bag efter en af Karlene, der var med, Per Væver kaldtes han og var født ovenkrogs, men tjente nedenkrogs, hvem han nu vilde holde med. »Jeg vilde selvfølgelig holde med vor egen Krog (∴ Nedenkrogs)«, svarede han.

Om Spændingen mellem Krogene fortæller ogsaa en lille Handelsaffære.

En Morgen, da den gamle Smed laa i sin »Holkasse«, et lille Hummer i Smedien, som han i sin Ungkarlestand beboede, hørte han to Ovenkrogsmænd drøfte, hvorledes de om Eftermiddagen skulde ud og købe en Stak Gødning, der laa lige udenfor Odense; men Smeden havde mest til overs for de Nedenkrogs Mænd, og han løb, saa snart de var gaaet, om til Per Kristian og Rasmus Hansen, og de var straks med paa at spille Ovenkrogsfolkene et Puds. »Pø, pø«, sagde Per Kristian, »de Kræmmere skal vi Pinedød nok tage ved Næsen«. Og det gjorde de.

Men det har dog sikkert kun været ved Gilder og Legestuer, man skiltes. Selve Lavet, de 16 Gaardmænd, der havde Sten paa Stævnen, har nok altid mødt samlet til Stævne. I hvert Fald fortælles der aldrig om, at der samtidig var to Allermænd.

NYE MÆND OG NYE TIDER

I Efteraaret 1852 kom der en ny Mand til Aasum, en Mand fra et andet Sogn. Det var en hel Begivenhed og noget, som ikke skete i hver Menneskealder. Det var at bryde ind i en sluttet Kreds, hvor man ikke uden videre optog enhver. »Den ny Mand« — saadan blev han altid kaldt — hed Johan Steffensen. Han gav sin Igang, som han skulde, og gik med til Allermændsgilde og Tinggilde, og hvad Stævner der var, men han svirede ikke med dem. Han var hele Lavet en Torn i Øjet,

Herman Madsen: Den gamle Stævneplads i Aasum.

som han sad der rolig, faamælt, men mild med de skælmske, glippende Øjne. Han, der ikke vilde slaa til Søren som dem, men sad der anklagende som deres bedre Jeg, han, der ikke vilde, som Lavet var vant til, han skulde nøfles, skulde han. Og saa sad de og stak til ham paa alle Maader. Men naar han saa syntes, at Maalet var fuldt, rejste han sig og gav dem igen en efter en. »Du sagde« — saa pegede han paa Synderen og gav ham, hvad han havde godt af. Derpaa den næste: »Og du sagde —«. Naar han saa kort og rammende havde givet dem Svar paa Tiltale, satte han sig roligt ned igen. Men hans støtte, redelige Færd gjorde ham til en anset Mand i Byen og Sognet, en Mand, hvem man med Tryghed lod varetage betroede Ombud som Sogneforstander og Sognefoged.

I Begyndelsen var det dog nok ikke af Tillid, man gjorde det; men man haabede saa smaat, at Opgaverne skulde over-

stige hans Kræfter, at han skulde rende fra det med Spot og Spe. Men Johan Steffensen var ikke for intet nævnt som Kolds juridiske Konsulent, det faldt ham ikke svært at bestride disse Poster.

Spændingen mellem det gamle Lav og de nye Mænd spillede ogsaa en ikke ringe Rolle, ja, var maaske den egentlige og dybeste Aarsag til Striden ved Indførelsen af den ny Salmebog 1857. Man havde indtil da haft »Evangelisk kristelig Salmebog«, den, hvorom Baggesen spydigt sagde, at den hverken var evangelisk eller kristelig, men den nidkære Pastor Wad vilde nu have indført »Roskilde Konvents«; men det kunde ikke ske, uden at et Flertal af Beboerne stemte for det. Lavet afviste Tanken, den gamle var god nok, hvorfor skulde Folk have Bekostning med at anskaffe andre? Johan Steffensen, der hørte til Kertemindeegnens vakte, »de hellige«, var svært med paa Skriftet. Og paa Lundsgaard var der en ny Mand, Frederik Hollænder, der havde læst »Roskilde Konvent« tre Dage og halve Nætter i Træk, og saa var han klar over, at den vilde han arbejde for. Disse to gik rundt med en Adresse til Husmænd og Haandværksfolk, alle dem, som Lavet ikke regnede med, og fik deres Underskrift paa, at de vilde have den ny Salmebog indført. Da Lavet mærkede det, maatte de ogsaa have en Adresse i Gang, men den fik ikke nær saa mange Underskrifter.

Provst Hansen, Mors, der er født i Aasum, fortæller, at den eneste Gang, han har hørt sin Moder ønske ondt over nogen, var den Novembermorgen, da Morten Hansen og Per Nielsen skulde til Seden med Adressen for »Evangelisk kristelig«, da ønskede hun, at Sedengyden maatte sætte sig saa fuld af Sne, at de ikke kunde komme der ned. Naa, det skete imidlertid ikke, men Resultatet blev ligefuldt, at »Roskilde Konvent« holdt sit Indtog i Aasum.

Men var nu de Konventsfolk kommen ærligt til Underskrifterne? Det vilde Lavet dog betvivle. Som nu Snedker Hans Niensens Navn. Det havde bestemt Listebærerne skrevet, for han var paa Arbejde henne i Urup. Men de skulde saa sandt ikke have Lov at dø i Synden. Snedkeren blev hentet hjem, og man forklarede ham Sagens Sammenhæng og vilde have, at han skulde klage over det skete. Men han sagde, at naar hans Kone havde givet Lov til at skrive hans Navn, saa skulde det

staa ved Magt. Og Frederik Høllænder, som man ved Bud sendte en skriftlig Klage, flyede den med Budet tilbage med en fyndig Hilsen til de Aasum Mænd, som dog ikke kan gengives paa Tryk. I denne Tiltale, de Aasum Mænd, ser vi den ny Mands Forhold til det gamle Lav. Han føler meget vel, at der er en Kreds, som han, trods Gaard og Grund i Sognet, staar udenfor, fordi han nu en Gang ikke er af de Aasum Mænd.

Da Pastor Wad i 1860 rejste fra Seden-Aasum, drøftede de Aasum Mænd i fuldt Alvor at ansøge Kongen om ikke tiere at faa en »troende« Præst, og maaske var Tankerne da ved Salmehogsstriden.

Ad Sidstningen tudede man kun til Stævne, naar det skulde forkyndes, hvornaar der var Tinggilde. Det var i Almindelighed den sidste Fredag i September. Det var Bylavets Høstgilde. Hver Mand gav en And til Gildet, og dette holdtes ved Allermanden. Som en Attribut til nye Tider og bedre Sæder fik Per Nielsen indført, at de skulde have en Flaske Rødvin til hver to Mand i Stedet for den megen Brændevin. Glad ved det var man vist egentlig ikke; men det skulde nu være. Indførelsen af Brændevinsglasset, som blev foretaget af Morten Hansen, blev heller ikke modtaget med Begejstring. »Frimurerglasset«, som man drak af forinden, rummede godt og vel en halv Pægl Brændevin, saa Smaaglassene var en slem Rationering. Hans Jespersen sagde til sin Kone, den Aften han kom hjem fra det Tinggilde, hvor man første Gang drak af Glassene, at de — saa bandede han — ikke var større, end at det vilde sprøjte af, om han stak en Finger i. — Begge Reformere tilstræbte at formindske Drikkeriet, men var vel tillige Tegn paa, at Lavets gamle Traditioner var i Opløsning, og 1882 lød Hornet for sidste Gang.

LIDT OM FODTØJET PAA SYDFYN I GAMLE DAGE

AF JOHS. M. JENSEN

DET ældste Fodtøj, som Folk husker her (i Fiskop ved Svendborg) er de helaabne Træsko eller Krametræskerne (Krampetræskoene). De var helt igennem af Træ, uden noget Læder — modsat de mere moderne halvaabne Træsko, der enten er »halvlæders« (eller hvad man skal kalde det) med Ovle til lidt op paa Vristen, de saakaldte Landmandstræsker

eller Dansk træsker, eller ogsaa »hellæders« (som jeg vil kalde det) uden Ovle, de saakaldte Fransktræsker; Jydetræsker ender fortil i en Snabel.

Landmandstræskoene, der betegner en Overgangsform fra de gamle helaabne til Fransktræskoene, er endnu i ret almindelig Brug paa Landet. Som Dreng havde jeg altid Træsko af den Type, nu bruger jeg Fransktræsko. Landmandstræskoene er bredere og mere klodsede i det, Fransktræskoene (Lædertræskoene) er smallere og slankere og i det hele taget »finere«. Den anden Slags Træ-træsko (foruden Landmandstræskoene), Jydetræskoene, forekommer sjældnere. Fransktræsko bruges mest — i Byerne er de vel det eneste brugelige Træskofodtøj. Ellers gaar alle der jo med Læderfodtøj. Fransktræsko kom sent op. Kvindetræsko er nu til Dags altid Lædertræsko (Fransktræsko), Mandstræsko ofte ogsaa.

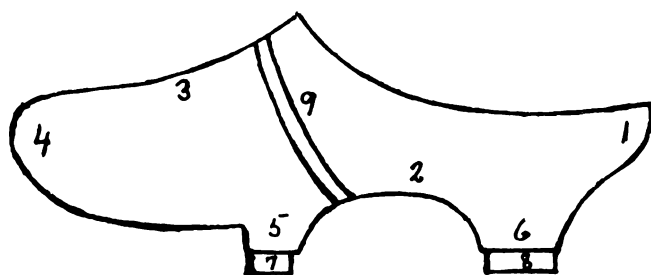
I vore Bedsteforældres Tid brugtes kun Krametræsker eller helaabne Træsko. Mændenes var helaabne, Kvindernes kaldtes (i alt Fald paa Taasing) kortaaabne, skønt man med en vis Ret netop kunde kalde dem langaaabne, da Ovli paa dem knap gik saa langt op paa Vristen som paa Mændenes — kun lidt oven for Tærne —, hvorfor de maa have været lidt ubehagelige at gaa med. Kvinderne gik fra Krammetræsko direkte over til Fransktræsko og havde i Overgangsaaarene Fransktræsko til Stads, Krammetræsko til daglig. I ganske enkelte Tilfælde gik Kvinder med Landmandstræsko (»Mandfolketræsko«).

Krami (Krammen, Krampen) var et smalt Metalbaand, der gik fra bag om forreste Hovested ved den ene Side op over Ovli og endte bag forreste Hovested paa modsat Side — vel for at holde sammen paa Træskoen og styrke den. Til daglig havde man smalle Jærnkramme af Bredde som et Snørebaand, ellers Blikkramme eller Messingkramme, derimod ikke Kobberkramme. Paa Træskostøvler er Kobberkramme vel egentlig ogsaa mere til Pynt end til Nytte. Træskostøvler — paa Egnens Maal Støvletræsker, Søstøvler eller Nortræsker (til at gaa i Nor — lavvandede Vige — med?) har været brugelige paa Søen fra gammel Tid. Skafterne kan nu om Dage have hele Benenes Længde. Nu har man ogsaa Gummistøvler til samme Brug og af omtrent samme Længde.

Træsko var saa at sige det eneste Fodtøj førhen. Man gik med dem til Gilder, til Stads og i Kirke. Til finere havde man

Træsko med Messingkramme eller blankskurede Blikkramme. Man skurede dem i smaa Murbrokker og lignende. Pudsecreme havde man ikke dengang. Blikkramme kostede 20—25 Øre eller 35 Øre. Men de til 35 Øre var næsten for svære.

For et halvt Hundrede Aar siden kostede Krammetræsko til Kvinder 85 Øre, til Mænd 1 Krone, Landmandstræsko til Mænd 1 Kr. og 60 eller 70 Øre, Fransktræsko til Kvinder 2 eller 2,25 Kr. Parret. Nu koster Træsko 6 Kr. Parret eller saa. Da Tiderne var smaa, og Pengene ligesaa, og Læderfodtøj i Forhold dertil dyrt, gik man saa godt som udelukkende med Træsko. Faders Konfirmationsstøvler 1876 (halv lange Skaftestøvler) kostede 14 Kr.,

Krammetræsko.

- 1) Hæli. 2) Svanget. 3) Ovli. 4) Næsen eller Snuden. 5) Forreste Hovest. 6) Bageste Hovest. 7) Forhov. 8) Baghov. 9) Krami.

senere fik han et Par »lange Reuser« (»Røjsere«) til 17 Kr. Det var mange Penge dengang. Efter Reuserne fulgte Fjederstøvler, til over Anklerne, med Fjedre bag Anklerne. De var stramme og maatte stampes paa. Derefter fulgte Snørestøvler (af samme Længde), som imidlertid ikke var særlig yndede, da de var sene at snøre. Naar man tog dem af, maatte man tage alle Hullerne op saa nær som de 2—3 sidste. Desuden var Søllerne (Snøringene) slemme til at gaa af, og saa revs Hullerne større. Den Slags var Damernes Fodtøj til for faa Aar siden, ja, er det vel til Dels endnu. — Saa fik man Støvler med Hægter paa de 3—4 øverste Huller — saadanne bruges endnu — og Fjedersko med Elastik over Vristen, desuden Sandaler, og for Damernes Vedkommende Knapsko, og saa er man naaet frem til de moderne Skotøjstypers forskelligartede Mangfoldighed.

Paa Krammetræskoenes Tid havde Damerne Lædersko lignende de moderne »Slæbere« eller Morgensko, Gymnastik- og Balletsko. Da de sad stramt, brugte man Skohorn.

Til indendørs brugtes og bruges endnu baade af Mænd og Kvinder Tøjsko (Sutsko), Tøfler og Sivsko. De sidste er svære og særlig varme.

Det hændte, at Mænd gav Kvinder Træsko med Blik- eller Messingkramme (altsaa Stadstræsko), derimod ikke Kvinder Mænd, saa Træsko som Kærestegave kan maaske nok siges at have forekommet.

Krami var ofte forsynet med en indprikket Roset eller Mærker af enhver Art. Det var saa forskelligt.

Træskoens Dele er: Hæli, Svanget, Ovli, Næsen eller Snuden og de to Hovesteder (Klampesteder) med henholdsvis Forhov og Baghov. En Træskoklamp kaldes paa Fynsk e(n)j Hov, og at sætte en saadan under kaldes at hove Træsker eller sætte Hov(e) under Træsker. Klampestedet eller Klampefoden kaldes Hovestedet, Sømmene Hovedykker. Man har haft og har endnu Hove med Jærnring om, til hvem der var særlig slemme til at slaa Hovene af eller flække dem. Træskoene skal helst hoves, lige naar dette er sket, da der ellers skal skæres saa meget af Hovestedet, for at Hoven kan ligge til. Dersom Hoven kun er gaaet delvis af, slaas det resterende af med en Hammer eller rives af med en Naptang (en Knibtang), ligesom de gamle Søm pilles ud med en saadan, og Sømhullerne fyldes (plomberes) med Træstifter (Tændstikstumper er fortrinlige), for at ikke de nye Søm skal træffe et saadant Hul, saa de intet holder. Naar Hoven er slaaet paa, skærer man noget af Kanten, for at den ikke skal flosse. Naar Hovestederne er slidte saa nær, at Sømspidserne stikker op i Foden, skal de (Sømspidserne) vøjnes (vegnes, bøjes om med en Hammer). Men forinden er i Reglen Næsen flækket eller slidt ud paa Træskoene, og saa har de »spundet til et Par nye«. Ganske vist kan man endnu hjælpe sig en lille Tid ved at slaa lidt Læder for Næsen af dem, saa man kan gaa med dem i tørt Vejr. Men ret længe holder de ikke, naar de er gaaede saa nær. Til Hovetræ bruges Bøg, skaaret paa tværs af Avnen (Aarerne), altsaa Endetræ. Det kan være mere eller mindre slemt til at flække. For at hindre, at Hovene flækker, kan man bore for Sømmene med en Syl og dyppe Sømmene i Olie eller spytte paa dem.

I gamle Dage lagde man Halm i Træskoene. »Inden man vel har faaet Halm i Træskoene«, er Udtryk for et meget tidligt Tidspunkt af Dagen.

EN GAMMEL HEGNSVEDTÆGT FRA LYDINGGAARDE

AF H. C. FRYDENDAHL

LYDINGGAARDE er en lille Landsby i den nordøstlige Del af Brahe-Trolleborg Sogn. Den var tidligere tæt sammenbygget og bestod for halvandet Hundrede Aar siden af 6 Gaarde og 4 Huse foruden den noget sydligere liggende Gaard Gamle Egneborg; men efter en større Ildsvaade i 1788 og derpaa følgende Udflytning og Udskiftning blev kun 3 Gaarde tilbage paa Byens oprindelige Plads, og af disse er den ene endda senere flyttet ud.

Omkring 1000 Alen sydfor Byens gamle Plads ligger Kejserslung (kæjsær'lo(ng)w), Matr. Nr. Lydingegaarde 21. Om dette Navns Betydning eller Oprindelse findes der ingen mundtlig Overlevering. Tæt ved ligger et Hus, der tidligere kaldtes Kejsersborg (kæjsær'bår). Kejserslung var paa den Tid, da Vedtægten, der her skal meddeles, blev skrevet, 12 Tdr. Land stort og bestod mest af Skov og Mose. Det var et fælles Maal for alle Gaardmænd i Lydinggaarde. De brugte det til Græsning for deres Kreaturer, til Gærdselshugst og til Tørveskær. Størrelsen af de enkelte Gaardes Tørvemaal i Kejserslung stod i omvendt Forhold til Størrelsen af Tørvemaalene hjemme ved Gaardene. Egentlig skulde Bysens Mænd efter gammel Vedtægt stadig bytte Tørvemaal i Kejserslung efter et nærmere bestemt Aaremaal; men denne Regel er i sin Tid bleven fraveget; de enkelte Gaardmænd har i Mands Minde haft Brugsret til det samme Sted i det fælles Maal.

Kejserslung afgrænsedes i hele sin Omkreds af et Hegn, nogle Steder Hegnsgærde og ellers kun Bundgærde. Mændene i de 9 Gaarde, som Byen efter 1788 bestod af, havde hver sit Stykke at gærde. Gærendet (gæ-ri(nd)æ, ik.) skulde være tilendebragt inden første Søndag i Maj. Den Dag skulde Mændene give Møde i Gaarden Kildevæld, der laa nærmest ved Kejserslung. Kl. 4 skulde de være sankede, og saa gik de langs Hegnet i hele dets Længde for at syne det. Om Gærdet var i forsvarlig Orden, afgjordes paa den Maade, at en af Mændene stillede sig ud for det svageste Sted og prøvede, om han fra et Par Alens Afstand kunde kyle en Træsko igennem det. Røg Træsken igennem, skulde den, der havde gærdet det Stykke, give Mulkt. Da der gerne altid var nogen, der lagde an paa lidt Lystighed, bussede det vist aldrig med at finde nogen svage Steder. Der skulde jo nogen til at betale

Gildet. Naar Synet var endt, fulgtes Mændene ad hen til Kildevæld, og her blev den Brændevin drukken, som de voveste Gærdekarle skulde bøde med.

Da Vedtægten i 1879 var 25 Aar gammel, samledes Mændene hos Rasmus Nielsen i Gamle Egneborg. 50 Aars Jubilæet holdtes hos Niels Andersens Søn og Efterfølger Anders Nielsen i Kildevæld den 8. Maj 1904. Der var dengang kun 8 Gaarde, idet Gamle Egneborg i 1888 var bleven brudt af og dens Jord lagt ind under Ny Egneborg. De forsamlede var dengang, nævnt i samme Rækkefølge som deres Forgængere paa Vedtægten i 1854: Jeppe Rasmussen, Anders Nielsen, Anders Sørensens Enke, Anders Rasmussen Gavnbo, Rasmus Rasmussen, Jens Simon Jensen, Erik Hansen og Niels Peter Rasmussen.

Anders Nielsen foreslog ved den Lejlighed at indsende den gamle Vedtægt til Fyens Stiftsmuseum, og dette Forslag, der vidner om en priselig Sans for at holde Førm over de gamle Sandheder, blev tiltraadt af de andre. Anders Nielsen tog først en Afskrift af Vedtægten, som hans Fader i sin Tid havde skrevet. Den blev fulgt, lige til Kejserslung i 1920 blev udskiftet.

Foranstaaende Oplysninger skylder jeg Anders Nielsen Tak for.

Vedtægten blev i 1908 afgivet fra Stiftsmuseet til Landsarkivet for Fyen.

Den har følgende Ordlyd:

»Følgende Bestemmelser blev vedtaget af vi 9 Gaardmænd d. 7de Mai 1854 i Lydinggaarde andgaaende Vedligeholdelse over Hegne paa det fælles Maal Kaldet Keiserlong.

1. Til 1ste Søndag efter Maidag hvert Aar skal det være nyet Gjørt og i forsvarlig Orden, som bliver aftaget med Syn [?] den bestemte Dag, hvis der skal findes Aarsag til at kaseeret Hegnet skal Stemmerne afgjøre det.

2. Multen er paalagt $\frac{1}{2}$ Kande Brændevin hvis det bliver kaseeret og lige fuldt pligtig at gjøre det forsvarlig istand strax efter som igjen bliver Synet 8 Dage efter hvis ikke fordobler Multen sig.

3. Efter indgaaet Contragt er hver Mand pligtig at møde den bestemte Dag, Klokken 4 om eftermiddagen hos Niels Andersen, naar Manden sender en af sine Karle i sit Sted paafalder ham en Muldt af 1 Pægel Brændevin og ligeledes hvids ikke til Klokke-

slet samme Muldt og naar der udebliver fra nogen Mand paa falder der samme Muldt, nemlig $\frac{1}{2}$ Kande Brændevin.

vedtaget med vores egenhändig Underskrift.

Niels Jørgensen Niels Andersen
Søren Vilh Andersen Rasmus Andersen Anders Andersen
Jens Rasmussen Hans Eriksen Han[s] Andersen
Rasmus Nielsen gamle Egneborg

Lydinggaard d. 7. Mai 1854.«

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

12.

MIN Fader, fortalte Farmoder, tjente i sine Ungkarledage Gudbjerg Præst; naar de saa kjørte ved Nattetider, fik de tit Fanden op at age. Dog kunde han aldrig lade være med det, ja, mange mente, han gjorde det med Villie. Saa en Nat — de kom rok fra Hesselager, og var naaet til Gudmebanken — da blev Vognen med et saa tung, at Hestene knap kunde slæbe ham af Stedet. Prrr! raaber saa Præsten, jeg skal vise ham et Puds! Derpaa staaer han af, tager Hovedlaget af den nærmer Hest og seer igjennem det. Derpaa gik han hen, tog det ene Baghjul af og lagde det i Vognen. Da han var kommen op, lo han af det, og sagde til Karlen: Lad nu Mester Erik have den Fornøjelse at gaa under Axelen til Gudbjerg, saa lader han vel Folk kjøre i Fred en anden Gang! Ved de kom hjem og havde faaet Hestene fra, skjød Præsten Vognen bagvendt ud i Vanddammet. Det havde den Slemme godt af.

13.

Før Udskiftningen skete det tit, at den ene pløiede fra den andens Ager til sin egen. Saadan nogle fik ikke Ro i deres Grav. En Mand, jeg godt kunde nævne, havde saaledes gjort Uret ude paa Toftene. Da han saa døde, gik han hver Nat derude og jamrede sig, lige fra Sol gik ned, til hun stod op igjen; ja, der var somme der paastod, de havde seet ham om

Dagen. Tilsidst kom han udenfor Vinduerne, af den Gaard han før havde boet i, raabte og sagde: Gjør Ret! gjør Ret! Den unge Mand gik tilsidst til Præsten og fortalte ham Sagen. Præsten var en klog Mand, der havde været i den sorte Skole; han sagde: Naar den døde forlanger af dig, du skal gjøre Ret, er det bedst, du siger til ham: Læg Kjende! for det maa saa være en Sag, du kan gjøre god igjen; og, saa faaer vi at skaffe ham Ro i sin Grav. Næste Nat svarede Manden, som Præsten havde lært ham. Og Dagen efter kun Folk tydeligt see, der var trukken Halm af Taget, og lagt enkelte Straa fra Gaarden til det omtalte Toftestykke; men ved begge Sider af dette var Mærkerne saa kjendelige, der kun ikke tages feil ad dem. To store Furre havde han knibet sig til fra hver af sine Naboer; og derfor led han Ufred efter Døden. Saadan gaaer det Folk i Sneseviis; men somme af dem maa gaa — ja, Gud veed hvorlænge. Denne Stakkel slap naadig fra det: for Dagen efter spændte Manden for sin Plov og pløiede de ulykkelige Furre Jord tilbage til Eiermændene. Saa fik den Døde Ro. Gud lad vos alle leve saaledes, vi kan faa Fred efter Døden! Det er en ond Verden, vi leve i, — men Vorherre er dog den stærkeste!

14.

Ligesaaдан var der i en anden Gaard, der oppe i Gudbjerg, en Kone, hun var saa begjerlig, at hun aldrig nænte, at give et fattigt Menneske saameget som en Draabe Mælk, at lædske sig paa, eller en Tave Hør, at skjule deres Skam med. Uld og Hør sad i Kisterne, til det krøb; Mælk og andre Fødevarer gav hun Svinene, de eneste hun var god ved. Da hun saa døde, fik hun heller ingen Hvile i Graven, — nei hun havde elsket dette for høit, til at hun kunde blive fra det. Hun puslede immervæk i Storstuen ved sine Kister; og tidt naar Kvindfolkene havde givet Sviin, stod hun bag dem, naar de vendte dem og vilde gaa. Men en Dag i Høsten, da Folk kom fra Marken, saa de alle, hun stod ved Svinehuset og pirrede i Truget.

15.

Etsteds i Mullerup Dyrehave stod i mine unge Dage en stor huggen Egepæl dreven ned i Jorden. Saatit der blev rokket ved ham, svarede det igjen nede i Jorden og sagde: Rok stærkere! rok stærkere! Blev vi nu ved, sang det dernede, og vi

kunde tydelig høre Ordene: I Naade, i Naade! Det gjorde underligt at høre. Jeg kunde komme til at græde over Stakkelen, eller hvormange de nu var. Men, nu længe har jeg ikke hørt noget om det. Jeg venter og, det har faaet Ro. Fordømt var det jo ikke, for saa havde det jo ikke vovet at bede om Naade. — Vi var allesammen visse paa, det var en Manepæl.

(Fortsættes.)

GAMLE SANDSAGER

EN BIDSELSTANG FRA JERNALDEREN

FRA Hr. Lærer Frydendahl i Krarup har Museet i Svendborg i Maj d. A. faaet indsendt en Krondyrtak, hvis Længde er 11 cm, Bredden indtil 2 cm. Den er tildels glatskrabet og har, som Billedet viser, et Indsnit paa den ene Side samt et Par

Bidselstang af Krondyrtak.

ganske ubetydelige lignende paa begge Takkens Sider. Den er fundet i Gaardejer Hans Kragegaards Have i Krarup 1928.

Stykket maa anses for at have været skaaret til som Bidselstang i Jernalderen, ca. i det 4.—5. Aarh. e. Chr. Det ligner en Fløjte, men er dog ikke en Fløjte. Dr. phil. Sophus Müller skriver 1900 i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed, at lignende Stykker kendes flere andre Steder fra, blandt andet fra Vejleby paa Lolland, dog har det fra Krarup det trekantede Indsnit paa modsat Side af det lollandske. Endvidere meddeler Dr. Müller, at Bidselstænger af lignende Art kendes gennem Tyskland videre sydpaa, og at Formen oprindelig stammer fra Assyrien. Stykket fra Krarup er nu i Forhold til andre af tarvelig Udførelse, de kan forekomme smukt ornamenterede, op til en Længde af 23 cm.

Jeg tillader mig at henlede Læsernes Opmærksomhed paa,

at lignende Stykker meget vel kan forekomme andre Steder og da bør indsendes til nærmeste Museum, som samler paa Oldsager, fordi saadanne Sager ikke hidtil er forekommet i større Tal, og tillige fordi man derved bidrager netop til Studiet af vor egen Oldtids Forhold i Henseende til Køre- og Ridetøjsbeslag; og paa dette Omraade kan muligt fremtidige Fund bringe mere Klarhed, end man hidtil har haft om dette Spørgsmaal, og øge vor Viden om Forholdene i Hedenold.

Johannes Olsen, Museumsinspektør, Svendborg.

SPANIOLERNE OG SENNEPEN

Naar vi i min Barndom hjemme paa Middelfartegnen skulde have kogt Torsk med Sennepssøvs til Middag, tog min Bedstemoder et Fad med lidt hel Sennep i, lagde en Kanonkugle i Fadet og lod nu Kuglen trille rundt i Fadet og male Sennepen. Vi Børn stillede os op uden om Bedste som interesserede Tilskuere, men inden ret lang Tid var gaaet, græd vi, d. v. s. Sennepen rev i Øjnene. Bedstemoder fortalte da altid, at da hendes Moder (eller Bedstemoder, det ved jeg ikke rigtig) sad og malede Sennep, saa kom Spaniolerne og vilde se, og en vilde ogsaa smage, han spyttede da, skar Ansigt og udbrød: »Garavde, Garavde!« — »Garavde, Garavde!« skal være en Forvanskning af »Garaco«, en simpel Ed, der bruges af den laverestaaende spanske Befolkning. — Men Ordene er altsaa huskede og gaaet i Arv fra Slægt til Slægt siden Aaret 1808, da Spaniolerne var her.

N. Thinesen, Værkbetjent, Nyborg.

SPØRGSMÅL

FYNSKE PLANTENAVNE

ER der nogen, som ved Besked med Navnene Abele og Abe-lin for Sølvpoppelen og Graapoppelen? Gælder Navnene særlig for den ene eller for den anden Art? — Kaldes Rødarve oftest Grine ad Middag, Grine ved Middag, Grine til Middag eller Grine ved Dag? — Hvilken Plante betegnes med Navnet Snøgeblomst? — Alle Meddelelser om fynske Plantenavne, stedlige Remser om Planter, Overtro om Planter eller deres Anvendelse som Husraad er meget velkomne.

Axel Lange, Botanisk Have, København K.

TIL HOLDERNE

NAAR De sender Betalingen for Oktober Kvartal ved Benyttelse af det i nærværende Hæfte indlagte Indbetalingskort, bedes De samtidig efterse, om De ikke har ubenyttede Indbetalingskort liggende fra tidligere Kvartaler, og i saa Fald samtidig indbetale paa disse. Det hænder nemlig jævnlige, at Holdere indbetaler for et Kvartal uden at have betalt for et eller flere foregaaende. Hen imod Slutningen af Aaret vil der blive udsendt Postopkrævning til de Holdere, der skylder for flere Kvartaler. — Alt dette gælder selvagt ikke Postabonnenter (se Omslagets 2. Side).

Enhver, der føler sig tiltalt af det Arbejde, der gennem Fynsk Hjemstavn gøres for Indsamling og Offentliggørelse af Stof om Fyns Land og Folk, bedes støtte dette Arbejde ved at virke for Maanedsskriftets Udbredelse. Hver ny Holder betyder en Støtte for Maanedsskriftet og er med til at forlænge dets Levetid. Og hver ny Holder kan blive en Medarbejder i Indsamlingsarbejdet.

Brug de lange Aftener, der nu kommer, til at optegne, hvad De selv husker af Folkeminder, eller hvad De kan faa de ældre til at fortælle, og send det til Fynsk Hjemstavn. Besvarelser af de stillede Spørgsmaal, Tilføjelser eller Rettelser til de meddelte Bidrag samt Optegnelser om alle Emner, der hører hjemme i Fynsk Hjemstavn, modtages med megen Taknemmelighed.

Tænk paa, at hvad der i Aar kan optegnes, maaske næste Aar er glemt eller gaaet i Graven med gamle Mennesker! Lad det da ikke blive for sent!

H. C. FRYDENDAHL.

DIALEKT-RETSKRIVNING

Idet der i øvrigt henvises til Magister Poul Andersens Artikel »Hovedregler for Dialekt-Retskrivning« i 1. Hæfte af »Fynsk Hjemstavn«, meddeles hermed følgende Oversigt:

1. En Vokal med een Konsonant efter er lang, undtagen hvis Konsonanten har Stød, og hvis Konsonanten er et j eller et w.
2. En Vokal med flere Konsonanter efter er kort, undtagen hvis den har Stød.
3. En Vokal i Udlyd (uden noget Bogstav efter) er kort, undtagen hvis den har Stød.
4. Længde af Vokal i Udlyd og af Vokal, efterfulgt af flere Konsonanter, betegnes ved at tilføje et e eller et h.
5. Af to i samme Stavelse umiddelbart efter hinanden staaende Vokaler er den første lang.
6. Stød betegnes ved at sætte et Kolon (:) efter det Bogstav, der har Stød.
7. Nasalering af en Vokal betegnes ved at sætte de efter Vokalen staaende stumme Bogstaver i Parentes. Nasaleret Vokal er lang, naar Nasalbetegnelsen staar sidst i en Stavelse, og naar Nasalbetegnelsen efterfølges af en Vokal, men kort, naar Nasalbetegnelsen efterfølges af een eller flere Konsonanter.
- 8) Hovedtryk betegnes (i de Tilfælde, hvor Udtalen afviger fra Rigsmaalets) ved at sætte en lille lodret Streg (´) foran den Stavelse, der har Hovedtryk.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

Udkommet er: Morten Korch:

I STJERNESKÆR

Kr. 4,50 hft. — Kr. 7,00 indb.

STEEN HASSELBALCHS FORLAG

EVALD TANG KRISTENSEN:

• DANSKE SAGN •

SOM DE HAR LYDT I FOLKEMUNDE

NY RÆKKE — BIND I—VII

I sin høje Alderdom (Tang Kristensen fyldte 85 Aar den 24. Januar 1928) udsender den landskendte Folkemindesamler Begyndelsen til sit store Værk om danske Sagn. Bind I omhandler »Bjærgfolk«, og Sagnene fremtræder næsten alle i den mundtlige Overlevering, hvori Tang Kristensen har modtaget dem. Dog er medtaget enkelte vanskeligt tilgængelige Sagnsamlingers Parallelsteder for at gøre Værket saa fuldkomment som mulig. Alle 7 Bind foreligger i Manuskript fra Forfatterens Haand. — Dette Værk har mange Interesserede, og det skulde gerne finde Vej frem til alle de Læsere, der omfatter Landets gamle Sæder og Skikke med Kærlighed. Bind I er udkommet i 7 Hefter à Kr. 1,00. Foreløbig binder man sig kun for første Bind.

Bed Deres Boghandler vise Dem Hefte I.

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL) — KØBENHAVN K.

HANS P. LUNDE:

• VANDMØLLEN •

Kr. 3.75. — Gyldendalske Boghandel. — Kr. 3,75.

DE FYNske ALPER

DIGTE AF LAUR. NIELSEN

med over 50 Akvareller og Tegninger af Holger M. Brandholt (nu Holger Havrehed) vil give et Indblik i, hvor skønt der er i »Danmarks Have«.

Forfatteren Hans P. Lunde skriver i Fyns Venstreblads Kronik: »De fynske Alper« er et Digt, der utvivlsomt vil finde Sangbund i mange Hjerter, og Brandholts (Holger Havreheds) Billede med Vejen, der slynger sig op i Alperne, kan kun forhøje Virkningen. Det samme gælder mange andre Digte i Samlingen.«

En rigtig statelig Gavebog.

Pris 3 Kroner.

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift for den fynske Øgruppe.
Udgivet og ledet af
H. C. Frydendahl.

Indhold: Svend Frederiksen: fra det gamle Rafum. — M. Kristiansen: fodtøjet paa Vestsyn i gamle Dage. — C. Jørgensen: En gammel begnsvedtægt fra Haagerup. — Kasmus Hansen: Sagn fra Gøddbjerg. Gamle Sandsager. — Spørgsmaal.

11. hæfte.

November 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppes Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaålet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse følge de Regler for Dialekt-Retskrivning eller Lydskrift, som Magister Poul Andersen fremsatte i Januar-Hæftet.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se April-Hæftet).

Fodtøjet paa Fyn i gamle Dage (se Juli-Hæftet).

Fynske Plantenavne (se Juli-, August- og Oktober-Hæftet).

Oldermand og Bystævne (se August-Hæftet).

Svend Frederiksens Artikel Fra det gamle Aasum afsluttes i dette Hæfte. Rasmus Hansens Sagn fra Gudbjerg afsluttes ligeledes i dette Hæfte, men vil i 1929 blive efterfulgt af en tilsvarende Række Sagn fra Gudme. Slutningsvignetten i dette Hæfte er tegnet af Jacobine Pilgaard. — De nærmest følgende Hæfter vil bringe Artikler af bl. a. Morten Korch, Axel Lange, Herman Madsen og August F. Schmidt.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paatale det hos Postvæsenet.

Enhver, der til Udgiveren anmelder nye Holdere, modtager for hver tre saadanne »Fynsk Hjemstavn« gratis et Fjerdingaar.

Herman Madsen: Landevejen gennem Aasum.

FRA DET GAMLE AASUM

AF SVEND FREDERIKSEN

II.

OMBUD OG FÆLLING

I Huggehusene i de gamle Gaarde i Aasum ligger eller laa et ca. tre Kvarter langt Spyd med Parerstang og et kort Skaft. Det er en Mindelse om den Tid, man var med i Kystmalissen og skulde vogte Kysterne mod Englænderne. Hvor længe eller hvor mange man var med, melder Sagnet ikke om; men Hans Jørgen Stork stod ihvertfald en Dag selvanden paa Vagt, da der kom en Engelskmand sejlene, men da han saa de to gode Aasummænd med de lange Stokke, saa drejede han Skuden rundt og stod ud af Odense Fjord igen. Ja, saadan fortalte Hans Jørgen Stork ihvertfald.

I Treaarskrigen kørte Bønderne fra Aasum i Ægt helt til Vejlbj og Strib, ja, der var endog dem, der var helt ovre paa Jyllandssiden og gennem den danske Kæde, hvor de skulde afgive Pasordet »Karoline«.

Den værste Ægtkørsel havde man dog ved Anlæggelsen af den store Landevej Odense—Nyborg, hvortil en Del af Materialet blev hentet i Bankerne ved Aasum. De gamle, der havde været med at køre, fortalte om, hvordan de snød den tilsynsførende ved at sige, at Gruset var drysset af undervejs, naar de kom med en Klat i Bunden af Vognen, og om, hvordan de kørte omkap med Bønderne fra de omliggende Sogne. De Aasum Bønder var godt kørende, saa de vilde ikke gerne lade sig »pytte« af de andre Kræmmere. Forhen hentedes der en Mængde Gødning i Odense, og der fortælles, at Manden i en af de største Gaarde havde givet sine Karle Ordre paa, at der var ingen, der maatte køre uden om dem, ligemeget hvem Fanden det var. En Tid efter kom han selv i tom Vogn bagefter et af sine egne Møglæs og vilde køre uden om; men Karlen huskede den strenge Ordre og piskede paa Hestene, det bedste han havde lært, og saa kørte Mand og Karl omkap, til Møget røg af Vognen. Men da de kom hjem, fik Karlen først Huden skældt fuld og siden en Daler, fordi han havde kørt saa bravt.

Kertemindevejen havde man ogsaa en Del Arbejde med. I Forberedelsen tog man interesseret Del. Et Par af Bymændene, Morten Hansen og Frederik Hollænder, rejste rundt paa Hindsholm og samlede Underskrifter paa, at den kom til at gaa gennem Aasum, og Skumlere sagde, at det var kun ved Intriger, at det naaede sig. Om selve Vejens Udstikkelse sagde man, at det var, som om at Ræven havde slæbt sin Rumppe gennem Byen. Ved Udførelsen maatte der gøres en Del Ægtkørsel, hvoraf man, foranlediget af disse to Veje, fik rigeligt om Midten af forrige Aarhundrede.

Paa de hjemlige Veje gjorde man til Gengæld ikke overflødigt Arbejde. Nogle store Sten i Ny og Næ i de værste Huller, og for Resten lod man dem være, som de var, med Søl og Ælte; men man havde heller ikke megen Kørsel ved Vintertid. Iøvrigt kunde selv en Hovedvej som den fra Odense til Kerteminde i Halvtreds—Tresserne i forrige Aarhundrede ofte være saa ufremkommelig midt ad, at Vandrerens, der agtede sig til Odense, maatte søge efter de bedste Steder at gaa, paa Grøftevolden eller bag denne. En Bonde, der kørte til Byen med 6 Tønder Korn, tog absolut ingen op at køre med. Det var Sprænglæs, han havde, mente han. Ja, saadan var Vejvæsenet, da man vedligeholdte det ved Sogneægt.

Brandvæsenet var i det væsentligste som nu om Dage. Naar Klokken klemte, mødte Mand af Hus. Der var i Gaardene syede Læderspande med paamalet Matrikel-Nr., som man mødte med. Under Hellefaget paa Smedien laa en Brandhage for hver Gaard, og Sprøjten stod i Foden af Kirketaarnet. Det var Slæb at hale den op ad Kirkebakken, men desto lettere gik det ned.

I denne Forbindelse kan der være Grund til at nævne Skorstenssynet: Mikmosdag ($\frac{29}{9}$), Kørmsdag ($\frac{2}{2}$) og Tredjepinsedag synedes Skorstenene. Fra hver Gaard gik der en Karl. Ovenkrogs Karle gik nedenkrogs og nedenkrogs Karle gik ovenkrogs. Hvor meget de saa paa Skorstenene, melder Historien ikke om; men dybt i Glasset saa de ihvertfald, saa det kunde nok indtræffe, at en eller anden inden Aften maatte »bide i Bordet« og sige: »Øl og Brændevin er min Herre.« — En Gang i Tresserne kom det Ord ud, at de gik for Taaren. Hans Andersens Knud — en gammel Jernkarl, sagde man om ham — vilde ikke have de Ord paa sig, og næste Gang Syneskorstensfolkene (sy-nskå'ste'nsfålkønø) gik, kasserede de Skorstenen hos en af Byens villeste Mænd for dog at vise, at de gik for noget; men saa blev det ogsaa forbi med Gangen.

Foruden Sognets sædvanlige Snekastning havde man en særlig Pligt til at holde den store Landevej klar for Postvognen. Af den Grund sad man undertiden paa Vagt i Mykroen baade Nat og Dag. Karlene tog et Par gamle Humlestager med til at holde Ilden vedlige, og saa sad de lunt inden Døre med My (Mjød) og Mønskøl og spillede Trekort og Napoleon med Karlene fra Ejby.

Fattigforsørgelsen var ordnet in Natura. Der blev leveret baade Rug, Flæsk, Malt, Gryn og Tørv i Almisse, visse Pund af hver Slags pr. Tønde Hartkorn. Det blev leveret en Gang hvert Kvartal til Allermanden, der foretog Uddelingen til de trængende. Enlige Mandfolk gik paa Omgang. En Dag hvert Sted for hver Tønde Hartkorn, Ejendommen havde. Den sidste i Aasum, der gik saaledes, var »Revslaari«, Niels Frederik Drue. Han kunde undertiden være noget drilagtig. En Gang havde han i Raagelund truet med at hænge sig og som Følge deraf havt den Fornøjelse at se, hvordan de vaagede Nat og Dag over ham, for at det ikke skulde ske. Per Larsen i Aasum, der fik ham straks efter, tog Sagen paa en anden Maade, han gav ham Reb og Anvisning paa, hvor han bedst kunde

være med det. Men Drue skulde ikke hænges. Undertiden simulerede han syg for at blive kørt fra Sted til Sted, og han sagde da med et Glimt af Spot og Humør: »Nu, Kusk, nu maa du køre,« naar Karlen skrumplede afsted med ham paa Fjællvognen.

Hvert Efteraar i Ævretiden leveredes der Præste- og Jordemodermælk. Paa den bestemte Dag, hvor man tog imod, leverede hver Gaard en Bøtte Mælk. Præstemælken skulde leveres i Seden, og det var helt Højtid den Dag, det skete. Pigerne havde skuret Mælkebøtterne ekstra fint, og de var selv i deres Hævdstøj. Gaardene skiftedes til at lade en Vogn køre for dem til Seden. Vi kan vide, at det har været et muntert Tog. I Præstegaarden fik de My og Kommenskringle.

Til Skolen leveredes der Skolefourage, og hver Gaard havde sit Stykke at holde med Gærde omkring Degnelodden. Om Skolehaven gærdede man efter den Regel, at der skulde sættes en Staver for hver Tønde Hartkorn. Med denne Pligtgærdning gjorde man sig særlig Umage. Her var de forskellige Arbejdsudførelser saa tæt paa hverandre, at en Sammenligning laa snublende nær, derfor udvalgte man Overgærderisene med særlig Omhu og sørgede i det hele taget for, at det blev udført, saa at det ikke var nødvendigt »at staa ved Enden«, d. v. s. at forklare, hvorfor det var daarligt udført. Der fortælles, at Poul David, der gærdede jævnsides med Rasmus Frederiksen, kom hen til denne og sagde: »Naa, du gærder saadan, ja, jeg gærder engelsk.« Det var hans Maade at undskylde Fuseriet paa.

Byhyrden mindes kun ved det af ham stiftede Legat¹⁾; men Vægterne derimod er i frisk Minde. Den ældste, man ved at fortælle om, er Jens Rasmussen. Han havde ligget ved de fynske Dragoner og i 1813 været med ved Sehested. Han holdt ikke af Vægternavnet. Han var ikke Vægter, men gik paa Gaden om Natten, sagde han. Naar han udraabte Timeslaget, sagde han: »Hov, Folk! Klokken er slagen —«, i Stedet for »Hov, Vægter —«. Hans Eftermand, Rasmus Vægter, var tillige Væver. Han havde ligget som Soldat i København og var der bleven kendt med sin tyskfødte Hustru. Han stod om Natten og lænede sig op til Smedens Stuehus, saa han kunde høre,

¹⁾ Se August F. Schmidt: En Byhyrde som Legatstifter. Fynsk Hjemstavn S. 34 ff.

naar Klokken slog, og det blev Tid at udraabe Tiden og synge Vægterversene. Der var for Resten delte Meninger om Nyttens af Sangen, for den eneste Gang der udrettedes noget, var en Gang, hans Kone gik. Hun kunde ikke synge, og derfor overraskede hun nogle, der var i Færd med at stjæle Degnens Gravenstener. Naar en Ko skulde have Kalv, snakkede man til Vægteren om at se til den, og der blev stillet »en Bid Brød og en Taar« til ham. Var der Gilde, kom han altid et Vend i Gaarde, og han

Herman Madsen: Det gamle Kirkestræde.

vækkede Folk, om der kom natlig Torden. I Uvejrsnætter sad han paa Raspblokken under Udhænget af Smedien med Morgenstjernen i Arm for at »vutte« den slumrende By. Byens sidste Vægter var Hans Hansen, og han nedlagde Morgenstjernen ca. 1880, og siden har Byen ikke haft nogen til at passe paa sig.

Efter Udskiftningen forblev Lerloddet, Fællesgrusgravene og en Del Gadejord i Fælleseje. Gennem mange Aar laa det udyrket og uplaneret hen. I Lerloddet paa Toppet af Rævesbanken fik gamle Anders Kærby, der var Graver og Klokker, et Faar født, og i Grusgravene gik Vægterens Faar; men forpuskent og øde saa det ud begge Steder. 1877 blev det dog ændret efter forskellige Skærmydsler, som endnu er i for friskt Minde til at nedskrives blandt Folkeminder. Grusgravene blev planeret og beplantet og lavet til de smukke Lystanlæg, der er en saa sjælden Pryd for Byen.

SAGN

AASUM KIRKE

Optegnet 1920 efter Maren Hansen, Seden Mark, f. 1843.

Da Aasum Kirke skulde bygges, kunde Bymændene ikke blive enige om, hvor den skulde ligge. De kom i stort Skænderi paa Stævnen. Da med et ser de paa den Banke, hvor nu Kirken ligger, en hvid Hest. Saa forstod de, at her var et Tegn for, hvor Kirken skulde ligge, og her blev den bygget. Men den hvide Hest holder stadig til ved Kirken, og naar nogen skal dø, viser den sig. Meddelersken nævner flere Dødsfald længere tilbage i Tiden, hvor den har været set.

HELHESTEN

Optegnet 1920 efter Snedker P. K. Pedersen, Aasum, f. 1844.

En Kone fra Aasum, som hed Ingeborg, havde været i Fravde og skulde ved Nattetid hjem til Aasum; men Vejen var som en blank Aa, og hun saa ingen Udvej til at komme frem. Da kom der en hvid trebenet Hest humpende. Hun satte sig op paa dens Ryg og red hjem til Aasum. Men da hun Dagen efter fortalte dette her til Folk i Byen, saa sagde de: »Der har du redet paa Helhesten, nu spørger vi Lig«.

Og det gjorde man ogsaa.

DEN GAMLE VEJ

Optegnet 1920 efter Ane Kathrine Poulsdatter, f. 1828.

Ved Jens Møllers Gaard i Holev har der i gammel Tid gaaet en Vej af efter Aasum. Følgende denne Vej kørte der forhen en Spøgelseskaret med fire Heste for hver Nat. En sildig Sommeraften, da Bymændene var samlet til Stævne paa Holev Gade, kom Karet som ofte før. Der var en, som vilde løbe efter den for at se, hvad den indholdt; men de andre raabte: »Lad dog være! Det er jo den lede Satan selv«. I det samme det blev sagt, gik Karet i Jorden. Gamle Folk mente, at det var nogen, der før i Tiden var kommen ulykkeligt af Dage ved at køre over Aaen, som blev ved at gaa igen.

HERREMANDENS DRAB

Optegnet 1920 efter Entreprenør L. Madsen, f. 1879.

Trykt i Æresbogen til E. T. Kristensen 1923.

For mange, mange Aar siden red Herremanden fra Hindemæ med Følge til Odense gennem Aasum. Ved Broen over Odense

Aa red han en Bonde over Ende, fordi han ikke rask nok kom væk. Aasumbønderne gik til Hovning paa Hindemae, og der var ikke det bedste Forhold mellem dem og Herremanden i Forvejen; men dette blev Draaben, der fik Bægeret til at løbe over. Byens 16 Gaardmænd sammensvor sig om at slaa ham ihjel. Da han kom fra Odense, passede de ham op og ihjelslog ham med deres Leer. Alle 16 hug til ham for at være lige gode om det. Han blev saa forhugget, at Bygvællingen rendte ham ud af Maven, saa frisk som han havde faaet den i Odense.

Det kom de Aasum Bønder dyrt at staa. Alle 16 blev hals-hugget paa Kokkebanken paa den anden Side af den store Aa.

ELLEFRUERNE I KOKKEHØJ

Optegnet 1921 efter Snedker P. Kr. Pedersen, Aasum, f. 1844.

Trykt i Æresbog til E. T. Kristensen 1923.

Anders Nielsen i Aasum, Bedstefader til Anders Hansen, Solbakken, var engang kommen i Lag med Ellefruerne i Kokkehøj. Han var ridende paa en vældig Vrinsker, havde været i Odense og kom ved Aftenstid forbi Kokkehøj paa Hjemvejen. Højen stod paa fire gloende Pæle, og Ellefruerne dansede ud og ind. Der kom to og vilde have ham med i Dansen. De tog Hesten ved Tøjlen; men den var balstyrig og vilde hjem. De rendte ved Siden til Aaen, saa vendte de om, men Hesten for ind i Gaarden, saa det gnistrede fra Skoene. Anders Nielsen raabte, at de skulde slukke Lys og Ild, og vilde tilbage og med i Dansen. De fik ham dog snakket fra det; men han var sær mange Dage efter.

KOKKEHØJ

Optegnet 1917 efter Gaardejer Niels Hansen, Møllersminde, f. 1834.

I Kokkehøj holdt Ellefolkene til i gamle Dage. En maaneklar Aften kom en Mand fra Raagelund, der havde været i Odense, ridende forbi, og da stod Højen paa gloende Pæle, og Ellefolkene dansede ud og ind. En af dem kom hen og rakte noget imod ham; men saa kastede han sin Kniv for sig. Staalet i den kunde Skidteriet ikke staa for, der lød et Skrig, saa var det hele væk, og han holdt ene paa bar Mark. Men havde han ikke havt det Staal, var han kommen med i Dansen og havde mistet Forstanden.

SKELFLYTTEREN

Optegnet 1919 efter Gdr. Hans Peter Frederiksen, Aasum, f. 1851.

Anders Krag havde mer end en Nat set, at de pløjede med seks Heste for Hjulpløv paa Rævesbanken, ja, han havde endog hørt, at det knagede i Skankløverne, naar de vendte ved Enden. Det var en, der havde pløjet Skellet ned, dengang de havde Jord i Fælling, og efter sin Død vilde have de stjaalne Furer kastet tilbage for at faa Fred i Graven.

DE HELLIGE TRÆER

Optegnet 1917 efter Sykone Ane Olsen, f. 1832.

I Lunden nord for Aasum har der før været nogle hellige Træer. Gamle Folk kan vise, hvor de har staaet, men derudover vides intet.

KATTEKISMUS OG KATTEROLIUS

Optegnet 1919 efter Gdr. Hans Peter Frederiksen, Aasum, født 1851.

Trykt i Æresbog til E. T. Kristensen 1923.

I Lerloddan var der i gamle Dage et slemt Vildnis, og der boede en Kattefamilie, og Katterolius var deres Konge. Katteskismus, der var mindre og yngre, var fordrevet og boede ene i Lundsskoven. En Vinteraften kom der en Hindsholmer kørende fra Odense op ad Rævesbanken. Da med ét kommer der en lille Kat rendende ud fra Lerloddan og sagde til ham: «Hør, du Mand med de sortehvide Vanter, hils Katteskismus, at Katterolius er død». Da Manden kom op i Lunden, raabte han, hvad den lille Kat havde sagt, og langt inde fra Skoven hørte han Katteskismus svare: »Hurra! Er Katterolius død, saa er jeg Kattens Konge.»

FODTØJET PAA VESTFYN I GAMLE DAGE

AF M. KRISTIANSEN

(MAALET FRA ØRSTED SOGN)

I gamel Tij' gjik alə Fålk på Lå'(nd)ət mə Traj·skər — alti mə Traj·sker å alə Stajəns — bā·ə gamlə å ö·(ng)əw, bā·ə yw·ə å i·(nd)ə, bā·ə Helə å Sə·ən. Dəm stak vi Fø·ərnə ij', nā vi stu yw' a Sæ'(ng)ən åm Må·ni, å di fu·lə vās Da'wi la'(ng), te di hawnə ve Sæ'(ng)ən åm A·wtəni i'gjæn. Daj'r sku vi həwsə å sətə dəm mə Snywen yw'a'nə, æ's vi Nat'ma'rən

kåmæ å rij vās, nā vi vā falən i Se'wn. — Så sna'rt di smāw' Bō'n ku be'gjō'(nd) å gāw', fek di et Pa Traj-skær; di fōstə wā dōw flā'bu'(nd) å blew hol fast åm Fø'ørnə mæ ən Grijmə a Våləmstrim'lær. Nā di sā blew stō-rə å be'gjōntə å gā yw', fek di nōwrə mæ Hō-əw u'(nd)ər å Kra-mə på Oprygət. Kra-mənə sku holə sam'əl åm Oprygət, dā æ'sən laj't vi ræwnə, mæn vā dōw åsə te Sta's. Hu smāw' Pi-ər dōw ku vā stāltə, nā di fek et Pa nyj' Traj-skær mæ blaŋkə Kra-mə. Pi-ørnəs Kra-mə vā brājə å klepə yw a ən Blekpla'ə å mæ i Spis opa mu Vrestən lisəm på Oprygət; Dræ-(ng)ənəs vā sma-lə Jænkra'mə mæ ən lil'ə Ma-lə øw'ər fār å holə dæm fast. På Pi-ørnəs Traj-skær wā Oprygət sā kært, a de h-ə ku nā øwər Taj'ørnə, å de vā et hāj'lt Kunststykə å holə dæm fast på Fø'ørnə; på Dræ-(ng)ənəs gik Oprygət læ'(ng)ər op, mæn etə naj'r sā la'nt sām på Jyjtraj'skær, hu de gā hāj'lt op øwər Fow'i. Sa-mə Fåskjil vā dār åsə på di vøwsnəs.

De vā et Ha(nd)jvār'k fā sej å vā Traj-skəmā'(nd) lisəm å vā Skræ-ər æ-ə Skumar. Ha(n) gjik åm'kri'n te Fålk mæ si(n) Snitəskam'əl på Hā-rən å sin- Na-vərə å gju Traj-skær fā dæm, å di sku sjæ'l lægə Traj' te. De vā sā gāt sām alti Ælətraj', dā blew bry'wt. Hæjmə ha-ə vi nā(n) stowrə Vijpij'le (alm. Skov-pil) i Skø'wi, sām u'(nd)ər'tij'ən blew bry'wt te Traj-skær; di Traj-skær vā vi sā gla-ə ve, fā di vā sā laj-tə. Dā vā åsə Traj-skə-mæ'(nd) daj'r på E'nən, sām gju Traj-skær te å sælə yw-ə på Slaj-tən; di Traj-skær vā gjow'r a Bø-ətraj'. Traj-skørnə blew alti svär-tə, i-(nd)ən di blew tā i Bry'w; te Sta's blew di pusə mæ Blanksvär'tə. Di nyj Traj-skær vā slæmə te å slij Hål på Howsørnə; de jalp, nā di blew bryjnə gāt, māj'st i Hāj'li.

Traj-skørnə vi sna'rt bliv slit flā'bu'(nd), vis ditə blew hō-əw æ-ə skow'. Kvi(nd)jfal'kənəs blew gjä-nə hō-əw, de sāv vilərə yw'; Kalfal'kənəs Da-wlətraj'skær blew alti skow', de vā stä-rkərə å slij åw'; sā ha-ə di åsə gjä-nə et Par mæ Hō-ew u'(nd)ər te Hæ'w. De vā äj't a di al'mi'(nd)əlöstə Hugøhywsa'rbør å hōəw Traj-skær. Et Stykə Bø-ətraj' (Favnebrænde) blew sa-əw på Tvärs i Stykær på i ha'l te i hāj'l Tāmə tykə. Di blew sā klew yw' å dā-nə 'te ætər Hō'wi, slā u'(nd)er mæ 2—3 Hōəwsō'm å hāj ætər pusə pæ'nt a'w. Te å skow' mæ la-əw Sme'i 'Traj-skəbe-'slaw. De be'stow a Jænpla'ər, dā pasə te Hō-əwnə, mæ 3 aw-la'(ng)ə Hålə ij', å Sō'm, dā māj'st lijnə smāw' Hæstəskowsō'm; mæn vi slu sjæ'l Be'slaw'ət u'(nd)ər. Te mi-(nd)rə Bō'n blew et

Stykø Laj'r slå u(nd)er Hö-əwnə mæ brehow'ə Sö'm. Sæjnərə blew de al'mi'(nd)ələ å bry-əw Jænri'(ng)ə te 'Traj-skəbe'slaw fä stö-rə Bön å vöwsnə. Di vā a'wpasə ætər Hö-əwnə, blew fyllt yw mæ Traj' å slå u(nd)er mæ gamlə Hæstəskowsö'm.

Sæjnərə kām nā(n) Traj-skər i Bry'w, sām vi kalə Lajr-traj'skər (Landmandstræsko) mæ ət Stykø Laj'r frå Oprygət op əwər Fow'i; di sat bæ'r på Fø'ərnə. — Fransktraj'skər hojrər əsə ən sæjnərə Tij te; dæm sāv' vi alər i min Dræ(ng)ə-tij'. Di ha æjnəstə Laj'r əwər å på Sijən a Fow'i, mæn i-(ng)ən Färhø-əw; Bu'(nd)i lijnə māj'r ən Stewləsål. Di blew kun bry'wt te Hæ'w. — Et å(nd)ənt Fowtøj, sām Kvi(nd)j'fålkənə bry-wte dejt te Hæ'w i min Dræ(ng)ətij, vā Klåser. Di ha-ə i flā Træ-bu'(nd) mæ Bajhō'w, mæn ywən Färhō'w, å Laj'r əwər Taj'ərnə, mæn i-(ng)ən Ti'(ng) la(ng)s Sijən a Fow'i å əm Haj'li. Daj'r i'mow' vā Bu'(nd)i i(nd)jvəndi fowrə mæ sijnt Skji'(nd), å Øwer-laj'rət sāmə Tijəns la'kjæj'rə. De vā ət mō' be'svæl'ə Fowtøj å gāw mæ.

Nā dār vā Snāj' əm Vintəri, bry-wtə Skowləbönənə, bā-ə Dræ(ng)ə å Pi-ər, Stewlətraj'skər; di ku fā'restən əsə nāk vā gowə bā-ə Fārāw'r å Ətərāw'r, fä de vā nā(n) rajlə Vā-ə, vi ha-ə dæ(n)j Ga'(ng). Di vā lə-əw sām al'mi'(nd)ələ Traj-skər, ilit tykərə i Kantən, hu Skə-wtərnə blew slå əw' mæ Ståltrāw å Mə-lər. Skə-wtərnə vā syj a Fetlaj'r; mæn Bönənə sku tijt nō-əs mæ ət Pa gamlə Stewləskə'wtər, sām Fow'i vā sku a'w. De vā ə's Kalfålkənə i de hāj'lə, dā bry-wtə Stewlətraj'skər ve dār Arbə.

Te Sta's ha-ə di flājstə Kalfålk ət Pa Stewlər, mæn alər māj'r sām əjt' Par, ja fatə Fålk ha-ə tijt slət i-(ng)ən. De vā alti hal-la'(ng)ə Skə-wtəstew'lər, dā nā-də te mit på Bæj'nət, mæn mæ sā snəwrə Skə-wtər, a Bəwsərnə lajt ku gā ne'r əwər dæm. Stewlərnə vā a Hæstəlaj'r mæ tykə Sålə a mæ Si'rkər u(nd)ər Hajlənə, sā di ku holə i manə Åw'r. Sām Dræ(ng) fek je vest alər ət Pa nyj Stewlər, mæn alti dæm, dā vā bliw fā smāw' te mi(n) əlrə Brow'r, å di gjik i'da i Ar'ə te å(nd)rə ætər mej. Nā di blew gamlə, å i'saj'r nā di ha vā vowə, ble'w di sā stiw sām i Pi'(nd). Sā sku di bløjəs op, stopəs yw' mæ Hoj' å smō-rəs gāt mæ Tran; de jalp ən Tij'. Di vā tijt be'svæl'ə å trækə əw' å a'w, å i Stewləknejt vā et mō' nōlvəndi Reskəw, nā vi sku a'w mæ Stewlərnə ə-ə Stewlətraj'skərnə. — Kvi(nd)j'fålkənə bry-wte alər Stewlər te Sta's, mæn smāw' Skow' ywən Hajlə.

Te Dâ(n)sægji'lær bry-wtə Ka-lənə åsə småw' Skow' æ-e Gåmi-skow' (Galocher). — Så vå där æ(nd)ələ di la·(ng)ə Stewlær. Di vå syj a Fetlaj'r å mæ Skə-wtər så vij å så la·(ng)ə, a di ku gå ywən på Bøwsərnə å nåw' häj'lt op te Knaj'ət, å så wå di i(nd)jraj'tə te å spæ(nd)ə Spowrər åw'. På dæ(n)j Tij vå de næmli Skjek, a Gåwrmæ(nd)ssön'ər holt fijnt Rijtøj, å så hørə dā et Pa la·(ng)ə Stewlær te Sæjnərə hæ'n blew di mæj'r al-'mi'(nd)ələ.

Di öwnə Traj-skər vå döv de al'mi'(nd)ələ Fowtøj ələ Stajəns. Nā Fålk te də-wlə gjik mæ Traj-skər i Stə-wərnə, må vi høwsə åw', a vi hå Stingul'ə (Murstensgulv) i Fåstə'əw (Folkestue) å Kjykən, hu Fålk kām 'māj'st, å så vå där ju stry't Sā'(nd) på Gulənə bā-ə daj'r å i di Stə-wər, hu dā vå Fjæləgul'ə. Gåw'ris ejnə Fålk hæ-ə dā åsə gjä'nə et Pa ræjnə Traj-skər å tå åw', nā di sku i'(nd) i di pænə Stə-wər.

EN GAMMEL HEGNSVEDTÆGT FRA HAAGERUP

AF LÆRER C. JØRGENSEN

OMKRING 1788 blev Jorderne i Brahe-Trolleborg Sogn udskiftet. Man forlod det gamle Trevangsskifte. Hver Gaard i Sognet kom til at ligge i sin Jord, som dannede et sammenhængende Hele. Kun Skov, Eng og Tørveskær kunde ifølge Sagens Natur ikke altid ligge i Nærheden af Gaarden.

10 af Gaardmændene i Haagerup har hver en Parcel Skov paa tre Tønder Land liggende samlet. Skoven kaldes Skovlinien. Den ligger ret mærkeligt. Paa den vestre Side begrænses den af Aæn fra Arreskov Sø, og paa de andre Sider er den omgivet af Gaarden Rodals Marker. Den bestaar hovedsagelig af Hassel med enkelte Bøge- og Egetræer. Den er ikke Fredskov. Naar den ikke forlængst er ryddet, kommer det vel af, at den ligger ret langt fra Haagerup By.

I ældre Tid skulde der være Gærde uden om den Del af Skoven, der vendte ud mod Rodals Marker, at ikke de løsgaaende Kreaturer skulde ødelægge Opvæksten. Hver Skovejær havde sit Stykke Gærde at holde vedlige. Lørdag før Maj, Kl. 5, samlede samtlige 10 Gaardmænd paa Aastedet for at syne Gærderne. Den, der kom for sent, maatte betale en Bøde, i vore Dages Penge paa 50 Øre, og den, der helt udeblev, 1 Krone.

Gærderne skulde være saa godt vedligeholdt, at man ikke i tre Skridts Afstand kunde kaste en Træsko igennem. Det hedder derom i den lille skrevne Lov, der opbevares hos Formanden for Skovlavet:

»Paa hver Mands Hegn maa slaas en Træsko igennem indtil 3 Steder, og for hvert Sted Træsken gaar igennem betales en Pæl Brændevin«.

Det hedder endvidere:

»Gærderne skal holdes i forsvarlig Stand. Bliver de kasse-rede, skal de gærdes om og Lodsejeren maa betale 2 Kr. i Bøde«.

Rodals Ejer var forpligtet til at beværte samtlige 10 Gaardmænd med Smørrebrød, Øl, Snaps og Kaffe. Betaling herfor var Bøderne og 1 Kr. fra hver af Deltagerne.

Der blev lavet en Træsko forensene, helt bestaaende af Træ, altsaa af den Slags, som Fynboerne kalder Krametræske. Den blev nok oven i Købet pænt malet og indtog i flere Aar Hæderspladsen i Rodals Storstue. Den brændte med Rodal for nogle Aar siden.

Formanden for Skovejerlavet skifter for hvert Aar. Han kaldes Skovfogden, og Værdigheden gaar paa Omgang. Den, der afgaar, betaler 1 Kr., og den, der tiltræder, ligeledes 1 Kr.

For 15—20 Aar siden holdt man op med at vedligeholde Gærderne, vel sagtens fordi man nu sjælden har løsgaaende Kreaturer. Men hver »Lørdag før Maj, Kl. 5« samles de 10 Gaardmænd paa Rodal til selskabeligt Samvær. Det er de sidste Rester af det gamle Lav.

SAGN FRA GUDBJERG

FORTALT AF MIN FARMODER

AF FRISKOLELÆRER RASMUS HANSENS EFTERLADTE OPTEGNELSER

16.

MIN Fader fortalte tit disse to Sagn: Der hvor Landeveien gaaer fra de Gudbjerge ind paa Lakkendrup Bymarker er en Bro, der hedder Spangebro, der har mange Mennesker seet Spøgeri. Saa var det om Vinteren 1814, da havde Kosakkerne besat baade tydsk og dansk Holsteen heelt op mod Kongeaaen, og vor Konge havde ladet en Deel Stude føre fra Jylland herover, og sat dem paa Foder omkring i Byerne. Han var nok

bange Kosakkerne skulde nappet dem. Men samme Vinter blev Freden sluttet. Saa blev Studene sendt væk igjen; og vi Gudmer skulde aflevere vore i Svendborg en Morgen tidlig. Min Sødster og mig, vi fulgtes ad, for vi var nødt til at lede om Natten. Da vi kom til Spangebro, var det vos umuligt, at faa Studene til at gaa over, ihvad vi saa gjøre ved dem. Det var en Lykke, jeg havde Staal og Steen ved Haanden og vidste, hvad der saa var iveien, skulde det fly, naar jeg slog Ild. Nok er det — jeg brugte mit Fyrtøi, og ved de første Gnister faldt, begyndte det at jamre sig inde under Broen, men et Øieblik efter foer det klagende og jamrende langs Mosen efter Grydagerhuset, og gav bestandig Ild af sig. Saa gik Studene villig over.

17.

Ikke langt fra Spangebro, men ved Veien efter Gudme, er der en langagtig Høi eller Steendysse, hvad vi nu helst skal kalde det, Gangstien fra Gudbjerg til Gudme gaaer tæt derforbi; her har veifarende Folk tit, om Natten eller i Skumringen, kommet i Følge med en grumme stor Mand. Naar han saa havde snakket lidt om Et og Andet, og de nærmede dem Høien, klagede han sig over Træthed, og satte sig ned at hvile saasart, de naaede dertil. Hans Træthed vilde dog slet ikke gaa over, og derfor foreslog han, at gaa indenfor i Høien: De har det vist godt derinde, sagde han, og alle Dage faaer vi ikke mindre, end vi har. — Om Manden fik Nogle lokket med sig ind i Høien ved sin List, vidste min Fader ikke, men det var rimeligt, mente han. Sikkert var det, at Flere, der havde faaet ham til Følgeskab, har maattet slaa Ild, for at skaffe dem af med ham, men saa forsvandt han ogsaa strax.

GAMLE SANDSAGER

ET JERNALDERFUND I GRINDLØSE SOGN

DER knytter sig ikke særlig interessante Omstændigheder til Optagelsen af den allerede i Dagspressen omtalte Broncehalsring, som er fundet i Boelsmand Knud Knudsens Have, Kævlebro, Grindløse Sogn, af Husmand Niels Hansen, der er Nabo til Knud Knudsen. Alligevel skal jeg gjerne efter Ønske

fortælle lidt om Fundet, der jo da ihvert Tilfælde er en ny Be-kræftelse paa, hvor uudtømmelig den danske Jord er paa Old-tidsminder, og en ny Paamindelse om at være opmærksom, naar man tumler med den.

Knud Knudsens Ejendom ligger umiddelbart op til Vester-by Møse, der, som det let ses paa et Generalstabskort, utvivl-somt i gamle, længst forsvundne Dage har været gammel Strand — en Vig af den desværre nu udtørrede Klinte Strand, i hvis flade, rolige Vand de to kønne Kirker i Klinte og Nr. Næraa indtil for faa Aar siden spejlede sig. Ejendommens Have og Toft skraaner lige ned til Mosen og gaar jævnt over i denne. Niels Hansen var ved at grave Huller til Hegnspæle, da han ca. 1½ Spadestik nede under Muldlaget og, som det ved en senere Undersøgelse viste sig, paa selve den gamle Mose-overflade fandt Ringen, der vel i sin Tid er tabt eller henlagt som Offergave.

Ringen er en svær Tamp, den vejer næsten 1½ Pd. (740 g). Den er af en Type, der henføres til den ældre Jernalder — alt-saa til Tiden omkring eller noget før Christi Fødsel, og der er ikke fundet ret mange af den Slags herhjemme. Den er dannet af en overalt lige tyk, i Gennemsnit cirkelrund Broncestang, 1½ cm i Diameter. Ringen er selv cirkelrund med en udvendig Diameter af 15 cm, en indvendig af 12 cm. Den bestaar af to Dele — en større Del, ca. ⅔ af hele Ringens Omkreds, og en mindre, ca. ⅓, forbundne med hinanden ved en ret svær og klodset Hængselsindretning, — to knap 1-Krone store, runde Affladninger, der drejer sig om en ret svær Tap, saaledes at det mindre Ring-stykke kan svinges ud fra det større, hvorved fremkommer en Aabning, der er stor nok til, at Ringen har kunnet lægges om en slank Kvindehals. Ringen holdes lukket ved en lille Tap i Enden af det mindre Ringstykke, og som passer ind i et Hul i Enden af det større Stykke.

Ringen har en Retside og en Vrangside, der altsaa har hvilet ind mod Bærerens Krop. Retsiden er prydet med et tværløbende Stregornament. Hele Ringen gør i og for sig et tungt, plumpt Indtryk, men den forskønnes nu meget af den dejlige gamle, grønne Patina, som er bevaret næsten urørt. I gammel Tid har den jo været pudset og straalet med Bronzens gyldne Glans.

Ringe af lignende Type og Konstruktion omtales i Sophus Müllers Værk *Ordning af Danmarks Oldsager II*,

Jernalderen Nr. 56—61, og i hans Vor Oldtid. — Ringen er af Knud Knudsen og Niels Hansen skænket til Nordfyns Museums Samling, der endnu ikke har naaet at faa noget museumsagtigt Præg, men som dog allerede i de faa Aar, den har været under Dannelse, er vokset sig ret stor og rummer en hel Del Minder fra Byen og Egnen her i Nordfyn. — Minder, som vistnok for Størstedelen ellers vilde have været spredt for alle Vinde eller gaaet alt Kødets Gang.

Peter Trautner, Kredslæge, Bogense.

REDDEMANDSSTENEN

Paa Nordenbro Vesteregn, Magleby Sogn paa Sydlangeland, staar midt paa en større Mark en stor Sten. Arkæologerne siger, at det er en Endesten fra Stensætningen om en stor Langdysse, der for lange Tider siden er fjernet. Blandt Almuen har i flere Slægtled gaaet følgende Sagn, der jo godt kan forenes med Arkæologernes Udsagn:

Naar denne Sten stadig faar Lov at staa, saa er det, fordi en Mand paa den har reddet sit Liv. Det gik saaledes til: Han kom en Aften gaaende over Marken, da kom en gal Tyr efter ham. Manden smed Træskoene og løb med Hosesokkerne, og han naaede lige at komme op paa den nævnte Sten. Tyren løb rundt om Stenen og brølede af Raseri, og tilsidst rejste den sig op paa Baghenene og kunde saa naa at slikke Mandens Fødder, og da han ingen Træsko havde paa, slikkede Tyren med sin ru Tunge alt Kødets af Mandens store Tæer. Omsider vendte Tyren sig en Omgang bort, Manden naaede at smutte bort og blev frelst. Men Stenen staar som sagt endnu.

F. Bendixen fot.
Reddemandsstenen.

Frode Bendixen, Humle.

MENNESKEBARN ELLER TROLDEBARN

Min Moder fortalte, at der var en Kone ude paa en Høj at rive Hø, og hun havde sit lille Barn med, som hun satte ved

den første Høstak. Men bange for Troldene var de jo, da Troldene gerne vilde have kristne Børn, og meget rigtig: da hun kom hen til sit Barn, sad der to akkurat eens, saa hun kunde ikke skelne Forskel paa dem. Men saa havde hun et Fingerbøl i sin Lomme, som hun satte paa en Pind og legede for Børnene med, og det, som lo ad hende, det tog hun, og det var ogsaa det rigtige. Hanne Christoffersen, Smedekone, Humle.

RÆMSE FRA BOGENSE

Der sto: i Bjørn uenfar Anders Mads Jørn.
 »Løjt en op på min Hære«, sae Peter Hjære.
 »Gi en sine Skrup«, sae Dømmestrup.
 »Ska et vær stras«, sae la(ng) Mads.
 »Netop«, sae lille Jakob.

Fra miu Faders Barndom, ca. 1860. Alle de nævnte Personer var Naboer og boede ved Bogense Torv.

J. Rymker Mortensen, Amtstuefuldmægtig, Maribo.

SPØRGSMÅL

FYNSKE NAVNE TIL GRÆSSER, STUE- OG HAVEPLANTER

ER der mange Ager-, Eng- og Ukrudtsgræsser, som man har særlige Betegnelser for paa Fyn? Har f. Eks. Rottehale, Rævehale, Fioringræs og Kvik andre Navne end disse danskbotaniske? — Stueplanter og Haveplanter er ofte blevet tillagt danske Navne, medens de latinske er svundet bort. Oplysninger om slige Navne, eventuelt med Vedføjelse af de tilhørende latinske eller i modsat Fald Beskrivelse af Planten, er meget velkomne og bedes sendt til

Botanisk Gartner Axel Lange, Botanisk Have, København K.

TIL HOLDERNE

NAAR De sender Betalingen for Oktober Kvartal ved Benyttelse af det i Oktober-Hæftet indlagte Indbetalingskort, bedes De samtidig efterse, om De ikke har ubenyttede Indbetalingskort liggende fra tidligere Kvartaler, og i saa Fald samtidig indbetale paa disse. Det hænder nemlig jævnligt, at Holdere indbetaler for et Kvartal uden at have betalt for et eller flere foregaaende. Hen imod Slutningen af Aaret vil der blive udsendt Postopkrævning til de Holdere, der skylder for flere Kvartaler. — Alt dette gælder selvsagt ikke Postabonnenter.

Enhver, der føler sig tiltalt af det Arbejde, der gennem Fynsk Hjemstavn gøres for Indsamling og Offentliggørelse af Stof om Fyns Land og Folk, bedes støtte dette Arbejde ved at virke for Maanedsskriftets Udbredelse. Hver ny Holder betyder en Støtte for Maanedsskriftet og er med til at forlænge dets Levetid. Og hver ny Holder kan blive en Medarbejder i Indsamlingsarbejdet.

Brug de lange Aftener, der nu kommer, til at optegne, hvad De selv husker af Folkeminder, eller hvad De kan faa de ældre til at fortælle, og send det til Fynsk Hjemstavn. Besvarelser af de stillede Spørgsmaal, Tilføjelser eller Rettelser til de meddelte Bidrag samt Optegnelser om alle Emner, der hører hjemme i Fynsk Hjemstavn, modtages med megen Taknemmelighed.

Tænk paa, at hvad der i Aar kan optegnes, maaske næste Aar er glemt eller gaaet i Graven med gamle Mennesker! Lad det da ikke blive for sent!

H. C. FRYDENDAHL.

Christine Reimer

Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde

I—V 20 Kr., smukt indb. med Skindryg 32 Kr.

»Jeg kan i det hele ret anbefale Læsningen af dette Værk, der indeholder saa mange gode Oplysninger, som man ikke andensteds kan faa.« *Jyllands-Posten*, *Evald Tang Kristensen*.

»Naar Christine Reimer fører os ind i Bondens Stue, er man tryk ved Førerskabet. — Hendes Evne til at finde og udnytte Stoffet er betydelig, hendes Flid beundringsværdig. — Hendes Bog fortjener at blive en Folkebog.« *Nationaltidende*, *C. A. C.*

»Maaske gaar Publikums Interesse i Øjeblikket ikke i Retning af Folkeminder; det maa da være en Trøst for Forfatterinden, at Eftertiden vil vide at skatte hendes store og uegennyttige Arbejde; ingen fremtidig Forsker af dansk Bondekultur vil kunne komme uden om hendes Bog.« *København*, *S. P. Cortsen*, *D. phil.*

»... og jeg haaber i denne Artikel at have gjort mit til, at dette Værk, der i Ordets dybeste Forstand er et Livs Værk, kan finde den videste Udbredelse. Det maa ikke savnes i Sognebibliotekerne, det bør findes i Fyns og omliggende Øers mange Hjem.« *Folkeskolen*, *P. N. Bondesen*.

»En Læser vil med denne Bog i Haanden kunne tilbringe mange fornøjelige og interessante Timer.« *Tidsskrift for Nationalekonomi*.

I Kommission hos

Gyldendalske Boghandel - Nordisk Forlag - København.

ALT BOGBINDERARBEJDE

udføres smukt, solidt og billigt.

THOMAS NIELSENS BOGBINDERI - RYSLINGE

Telefon 16.

Udkommet er: Morten Korch:

I STJERNESKÆR

Kr. 4,50 hft. — Kr. 7,00 indb.

STEEN HASSELBALCHS FORLAG

OLAF ANDERSEN:

RASMUS NYERUPS DRØM

HJEMSTAVNSBILLEDE i EEN HANDLING

»Rasmus Nyerup lægger sig ned i det grønne og drømmer en Drøm; Saga træder op og minder i de skønneste Vers, ingen Digter behøver at skamme sig ved, om de gamle Sagn fra Egnen. Hun afbrydes af Mosekonen fra Kragehule og Bjærgmandskonen fra Kvindehøj, en udmærket Figur for en Dilettantkomedie, og Husnissen fra Voldtofte. Da Rasmus Nyerup vaagner, har denne Drøm givet ham Ideen til vort Nationalmuseum.« (Folkeskolen).

»Stykket er fyldt af ægte og fin Poesi. Det egner sig udmærket til Oplæsning og kan med god Virkning spilles af Dilettanter.« (Dansk Ungdom).

Faas ved at indsende 60 Øre i Frimærker til Forfatteren.

Adr.: Solvang, Tommerup.

HANS P. LUNDE:

MØLLEGAARDS-MANDEN OG HANS FOLK

KOMEDIE I FEM AKTER

1925 — Gyldendalske Boghandel, Odense Afdeling — Kr. 2,50.

NYE BØGER

Hans P. Lunde: Fraa vo fynske Føjeæjn. En Antologi.

J. Kj. Carlsen: Chr. Richardt. Hans Liv og Digtning.

Aug. F. Schmidt: Brandtræer og Ulykkestræer. (Særtryk af Danske Studier 1928).

Fynsk Hjemstavn

Maanedsskrift : for : den : fynske : Øygruppe.
Udgivet : og : ledet : af
H. C. Frydendahl.

Indhold: K. Th. Jensen: Høind. — Martin Pedersen: Livet paa langelandske Bøndergaarde for 30—40 Aar siden. — Svend Frederiksen: Fodtøjet paa Nordøstsyn forhen. — M. Kristiansen: Huggehusarbejde for 60—70 Aar siden. — Gamle Sandsager. — H. C. Frydendahl: fynske Emner i Bøger og Blade.

12. hæfte.

December 1928.

1. Aargang.

Det er Hensigten i »FYNSK HJEMSTAVN« at bringe Bidrag om den fynske Øgruppens Natur, Folkeliv, Historie og dermed nærliggende Emner. En særlig Opgave ønsker Maanedsskriftet at løse ved at fremdrage Folkeminder. Fra flere Sider er der stillet allerede indsamlet Stof til Raadighed; men Formaalet er i særlig Grad at faa interesserede Mennesker til hver paa sin Egn at optegne Sagn og Sange, Sæder og Skikke, Overtro, gamle Udtryk og meget andet af kulturhistorisk Værdi.

Optegnelser af Viser, Remser, Ordsprog o. lign. vil som Regel vinde meget i Værdi ved at blive affattet i Egnens Maal, saaledes som det mest ægte tales af gamle Mennesker. Meddelere bedes ved denne Affattelse følge de Regler for Dialekt-Retskrivning eller Lydskrift, som Magister Poul Andersen fremsatte i Januar-Hæftet.

I mange Tilfælde vil Optegnelserne vinde betydeligt ved at blive ledsaget af Billeder, gamle eller nye.

Der ønskes kun Bidrag, der ikke, eller i hvert Fald ikke i samme Form, tidligere har været offentliggjort.

Hvis Bidragene indeholder væsentligt Stof fra trykte Arbejder, bedes Henvisninger til disse tilføjet.

Nogen Betaling for Bidragene kan der desværre ikke gives.

For Tiden ønskes især Oplysninger om følgende:

Fynsk Jernudvinding (se April-Hæftet).

Fynske Plantenavne (se Juli-, August-, Oktbr.- og Novbr.-Hæftet).

Oldermand og Bystævne (se August-Hæftet).

Blandt dem, der har lovet at sende Bidrag, nævnes: Arkivar Svend Aakjær, Forfatter Olaf Andersen, Magister Poul Andersen, Biblioteks-konsulent Jørgen Banke, Professor Johs. Brøndum-Nielsen, Arkivar H. Ellekilde, Landmand Svend Frederiksen, Stud. theol. Johs. M. Jensen, Forfatter Morten Korch, Folkemindesamler Evald Tang Kristensen, Forfatter K. L. Kristensen, Botanisk Gartner Axel Lange, Forfatter Hans P. Lunde, Lektor Niels Nielsen, Folkemindeforsker F. Ohrt, Museumsinspektør Johannes Olsen, Museumsinspektør Chr. M. K. Petersen, Forfatterinde Christine Reimer, Forfatter Aug. F. Schmidt, Højskolelærer Ejnar Skovrup, Arkitekt H. Zangenberg; Kunstmaler Holger Havrehed, Billedhugger Lars Kragegaard, Gdr. Søren Lolk, Lærer Frode Lund, Kunstmaler Herman Madsen og Lærer Valdemar Vaaben. Desuden er der lovet Støtte fra Dansk Folkemindesamling, Udvalg for Folkemaal, Stednavneudvalget og Danmarks Naturfredningsforening.

FYNSK HJEMSTAVN kan faas gennem Postvæsenet for 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarlig og i Boghandelen eller frit tilsendt fra Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre fjerdingaarlig. Tiltrædende Holdere faar de i paagældende Fjerdingaar udkomne Hæfter tilsendt. De tidligere udkomne Hæfter kan faas hos Udgiveren for 1 Kr. 25 Øre for hvert Fjerdingaar. Til de Holdere, der har bestilt det hos Udgiveren, bliver det sendt fremdeles, indtil Afsigelse finder Sted. De bedes sende Beløbet paa det tilsendte Indbetalingskort. — Postadresse: Krarup pr. Espe. — Telefon: Kværndrup 109. — Postkonto 6766.

Udebliver et anmeldt eller abonneret Eksemplar, bedes man paa tale det hos Postvæsenet.

Frøde Lund: Bag Møllegaarden i Hygind

HYGIND

AF K. T. H. JENSEN

Lærer i Husby i 46 Aar.

Lunt som en lille Rede, saa venlig og saa bly
du ligger der i Dalen, du kære gamle By,
og alle barske Vinde dem skærmes du imod,
mens Møllebækken risler saa kælent ved din Fod.

Fra Østergaard til Vestergaard du strækker dig i Bugt,
og dine Haver lokker med Blomster og med Frugt.
Paa Marken leger Føl, og i Toftens grønne Græs
der holdes Sommergilde af Kalve, Lam og Gæs.

Saa flinkt og let gaar Gerningen den lange Sommerdag,
mens Møllehjulet bruser til Smedens Hammerslag;
men synker Aftensolen bag Skamlingen i Vest,
saa samles alle glade til Gildeslag og Fest.

Og her er godt at være, ej Tiden falder lang;
thi Talen gaar saa let og frit til Leg, Musik og Sang.
Saa vennesæl er Manden, og Kvinden klog og kvik,
og varm som Sommersolen er hendes milde Blik.

Lunt som en lille Rede, saa venlig og saa bly
du ligger der i Dalen, du kære gamle By.
Naar Glæden til mig smiler, du deler den med mig,
og har jeg Sorg i Sinde, jeg finder Trøst hos dig.

Som ung og uerfaren jeg Vejen til dig fandt,
og mange Aar er svundne, siden du mit Hjerte vandt;
end Bækken sagte risler, og Møllehjulet gaar,
og lige kær du er mig under graanende Haar.

LIVET PAA LANGELANDSKE BØNDERGAARDE FOR 30—40 AAR SIDEN

UDARBEJDET PAA GRUNDLAG AF SAMTALER MED ÆLDRE LANGELÆNDERE
AF REDAKTØR MARTIN PEDERSEN

ARBEJDSDAG OG MAALTIDER

REGLLEN var næsten overalt, at man stod op med Solen. Hele Sommerhalvaaret var Komme-op-Tiden Kl. 4, ikke senere. Uden Morgenmad drog Pigerne i Marken med Malkevognen, som de selv trak, for at faa Malkningen til Side saa betids, at de kunde komme hjem til Davretid. Karlene skulde først og fremmest sørge for Hestene og »lave til«, saa Dagens Arbejde kunde begynde straks efter Davretid. I Høstens Tid maatte Karlene mange Steder i Marken med Leen før Davretid og tage et Par »Overgange«, før Daglejerne kom.

Dagens første Maaltid, Davren, bestod af Øllebrød og stegt Flæsk, det sidste med Tilsætning af et Par Snapse til Flæsket for Manden, Karlen og Daglejerne. Flæsket kom ind i Panden, der anbragtes paa Pandebrikken midt paa Bordet. Ved Enden af Bordet sad Manden, og paa Langbænken langs Vinduerne sad den mandlige Besætning efter Rang; foran Bordet ud imod Stuen stod Pigerne, ogsaa efter Rang. Ved Spisningen gjaldt det om at hjemføre de paa begge Sider dypede Stykker Brød, saa at de ikke dryppede paa Bordet, hvad der kun kunde ske ved Hjælp af en stadig Omdrejning af »Bidderne«. Øllebrødet

søbedes ogsaa af det fælles Fad. Det samme skete baade Middag og Aften. Enkelte havde begyndt at indføre en Tallerken til Mands ved visse Maaltider; men det var langt fra velset hverken af Tyendet — »Folkene« paa Stedet — eller af Naboerne, og mange og drøje Vittigheder blev i den Anledning affyret ved Maaltiderne omkring i Byen om vedkommendes Finhed og Nærrighed. Det var ikke saa længe siden, at man havde brugt Fingrene, saa mangledede det bare, at man nu ikke kunde spise af samme Fad, naar man havde Ske og Gaffel.

Fra Fingrenes sidste Tid fortælles, at der et Sted paa Langeland var en Degn, som ikke vilde tillade, at nogen langede til Fadet med Fingrene, naar han spiste med, og en Gang, da »Naturen gik over Optugtelsen« for en af hans Medspisende, tog han sin Gaffel og slog ham med den over »Grabben«, idet han harmfuldt raabte: »Fingrene af Fadet, F. . . . tamme'!«

»Forpigen« bar Maden ind. Konen i Huset saas sjældent; hun var nemlig beskæftiget i Køkkenet. Hvornaar hun spiste, er vanskeligt at afgøre. Naar Maaltidet var endt, slikkede man sin Ske og Gaffel og tørrede dem af med Haanden eller paa Trøjeærmet og stak Redskaberne hen i Vinduet eller op under Loftet. Pigerne ragede deres ned i Skuffen, færdig til senere Brug.

Efter Davren begyndte Arbejdet. I Høstens Tid, ved Tærskning og mange andre Arbejder maatte Pigerne med, og Konen var ene om Mad, Børn, Hus, Mælkens Skumning, Flødens Behandling osv. Der er ingen Tvivl om, at mange Koner sled sig i de Dage tidligt i deres Grav. Det hed sig da ogsaa, at de, der havde det værst i de Dage, var Gaardmandskonen og Husmanden, medens ingen kunde have det bedre end deres Ægtehalvdele.

I Sommerhalvaaret fik man Kl. 9 »Mellemmad« med Snaps til, hvis der var Daglejere. Mellemmadstiden begyndte, naar Hyldetræets Blade var saa store som Museører.

Middagen faldt Kl. 12 og bestod i een Ret Mad: Grød, Kaal, Vælling, Ærter, »tykke eller tynde«, Pandekager og anden solid Kost. Fisk og Suppe var ofte paa Bordet. Stegt Flæsk og nykogte Kartoffler saas ofte, og i Slagtetiden voksede der Sul i store Mængder. Kosten var enkel, men kraftig og god.

Efter Middagssøvnen fik man en Spølkum Kaffe med en »Knalling« brunt Sukker (Kandis) til. Naar Kaffen var drukket, var Sukkerets Mission endt. Det blev af nogle spyttet ud og

undertiden lagt tilbage i Kopperne med den Bemærkning, at det godt kunde bruges en Gang til, velset var det dog ikke, derimod tog ingen Anstød af, at man tog et større Stykke og bed det over med Tænderne og lagde den ene Halvdel tilbage.

Kl. 4 fik man atter Mellemmad med Snaps til. Mellemmaden bestod begge Gange i Smørrebrød med Saltekød og Ost. Kl. 8 eller tidligere, hvis det blev mørkt før, spiste man »Nare« (Aftensmad), Kødbrød, nykøgt Grød, Mælkegrød eller Kartoffler og »Flødedyppelse«.

Saa kom den sidste Malkning, og Karlene maatte til Hak-kelsemaskinen for med Haandkraft at faa Hakkelsen skaaret til næste Dag. Derefter gik hver til sit: i Byen, i Seng, paa Gaden, paa Sjøv, som hans Hu stod til.

BAGNING, BRYGNING, SLAGTNING OG HUSFLID

Brødet bage man selv. Af Bagning af 1 Td. Rug havde man Rugbrød nok ca. 2 Maaneder. Det sidste kunde være lidt tørt og muggent, men af muggent Brød blev man stærk.

Selvfølgelig bryggede man ogsaa sit Øl selv og havde flere Slags: Øllebrødsøl, Dagligøl, Gildesøl, Juleøl og Gammeltøl. Det sidste var det stærkeste og kunde gøre en Kone berømt. Det bryggedes i Marts og lagredes til Høsten. Det havde »Kræfter«, og kom der en Pind i, d. v. s. Rom og Sukker, skulde der en »god Samvittighed« til at tømme mere end tre Glas, særlig hvis man til »Nare« havde faaet Ølost, Gammeltøl med Skørost i, med et Par Snapse til. Kom der Fremmede, tappede man af »den Tønde, Katten sad paa«, det var Gammeltøltønden.

Slagtedagen var nærmest en Højtidsdag og blev betragtet som lovlig Grund til at holde Børnene hjemme fra Skolen. Der var jo ogsaa meget at gøre, naar man ved Hjælp af Slagteren skulde slagte: en stor Tyr, to à tre »Overtøjlinger« (aargamle Grise) paa ca. 24 Lispund hver og tre fire Lam og et Par Beder.

Det gav Sul, og naar hertil kommer, at de fleste af Kalvene, der fødtes, og Aarets Høst af Ællinger og Høns ogsaa gik i Gryden, forstaas det, at Kødmad fik man, selv om man ikke købte meget hos Slagteren.

Den almindelige Landbohusflid, som Digteren Mads Hansen omtaler i Visen: »Naar Verden engang bliver københavnsk, og ingen kan brygge og bage«, var endnu paa denne Tid ikke helt forgaaet. Manden og Karlene stod paa Regnvejrsdage, om Søn-

dagen og Aftenerne ofte paa Huggehus og »lavede« selv mange af de Redskaber, der blev brugt i det daglige Arbejde, og Konen og Pigerne kartede og spandt, syede og reparerede Tøj til Familiens Brug.

OVERTRO

Saa snart et lille Barn var født, meldte Faren sig fra »Vetterne«, og det fik derfor et Vættelys og en Salmebog i Vuggen, og det maatte frem for alt ikke komme udenfor, før det havde været i Kirke. Smaahekseri gik i Svang. Man kunde sætte Vorter af, stille Tandpine, vise Fugle af, og meget af det, der skete, blev der taget Varsel af for den kommende Tid.

Kniven maatte ikke ligge med Æggen opad, thi saa red Fanden paa Rygningen af Huset. Spyttede man i Ild, fik man en daarlig Tunge. Slog man med en Kost, blev man troldredet. Den, der legede med Ild, kunde ikke ligge tør om Natten.

Skar man Hul paa et Brød, gjorde man Korsets Tegn over Brødet med Kniven, og var Smørret æltet færdigt, satte man tre Kors deri med Smørskeen. Køerne kunde forhekse, saa de ikke kunde give Smør. Naar en gammel Kælling med onde Øjne roste en Mands Gris, skulde vedkommende sige: »Den bliver bedre i Morgen«, ellers vilde den vantrives.

Fik man en Foræring af en Heks eller Troldkarl, skulde man spytte efter vedkommende, ellers gik det galt; thi før de gjorde ondt, skulde de først gøre godt. Foræringen var altsaa et Tegn paa, at man havde noget ubehageligt i Vente.

SELSKABELIGHED OG SAMTALER

Selskabeligheden til dagligdags var ikke stor, men Naboer og Venner kom dog af og til uden Indbydelse.

Var det »finere« Folk: Præst, Degn og Købstadfolk, blev de budt ind i den fine Stue. Ligemænd maatte ofte nøjes med Sovekammeret eller det daglige Opholdsrum, der som oftest var Køkkenet, og saa gik Snakken. Manden i Huset førte an, hvis de Fremmede var Mandfolk, og den samlede Husstand hørte til, og ve det Barn, der gav sit »Besyv« med i Laget.

Hvad snakkede man om? Aarstidens Arbejde, Priserne, det sidste Nyt paa Egnen og meget andet og saa om Politik, særlig hvis det var to Modstandere, der var sammen, hvad der forøvrigt var ret sjældent, thi næsten alle jævne Bønder var Venstremænd. En enkelt Gang kunde det komme til Haandgribeligheder.

I almindelige Samtaler maatte Præst og Degn ofte holde for, men det skal siges, at de som oftest blev omtalt med en vis Ærbødighed, man havde Respekt for »Lærdommen« og for »de fine«, men selv at blive anset for at være fin frabad man sig.

Soldaterhistorier var meget yndede, ligeledes Historier fra »gamle Dage«. Ældre Tider omtaltes altid med en vis Alvor, og Slægtens Ældste mindedes med Ærbødighed. Endvidere fortalte man Spøgelsehistorier, Heksehistorier og den Slags, saa Haarene kunde rejse sig paa ens Hoved, og Pigerne blev saa bange, at de ikke turde gaa i Seng.

Gilder blev der holdt ved passende Lejligheder: ved Barne-daab, Konfirmation, Bryllup og Høstgilde. Her fik man Suppe, Kød, Steg og Kage, Øl, Brændevin, senere Vin og saa ud paa Natten Punch i lange Baner til de ældre Mænd, medens Ungdommen dansede, og Konerne snakkede og kedede sig med at sidde og se paa Dansen.

Mændene morede sig, drak og sang Viser til den lyse Morgen. Natten var lang, og Viserne blev mange, og af og til gjaldede et Skaalvers for Vært, Værtinde eller andre, og da maatte alle drikke ud til Glassets Bund. Mærkeligt nok endte slige Braval-lader for det meste uden større Mandefald; men det hændte jo, at en svag Bror segnede; men det var der ingen Skam i, hvis derimod en vilde snyde eller spille »Drikkelsen«, blev det ikke tilgivet. De største »Kæfarter« blev hentet i Byen eller paa Kroerne.

De største Sammenkomster paa de Tider var Begravelserne. Da mødte alle Slægtninge, Venner, Bekendte, Naboer og Gildes-laget, og helst skulde alle beværtet og blev det efter Evne. Den Afdøde skulde vises den sidste Ære, og det var de Efterladte en Æressag at gøre det paa en saa storslaaet Maade, som Penge-pungen tillod. Det var da heller ikke nogen Sjældenhed, at Følget løb op til langt over Hundrede.

HJÆLPSOMHED

Mange Gaardmænd ydede »Smaafolk« Hjælp paa bedst mulig Maade uden at forlange Gentjeneste, f. Eks. var det almindeligt, at velvillige Gaardmænd i stor Udstrækning »kørte i Skov« for Husmænd og Indsiddere. Efter Slagtning blev der uddelt Kød- og Flæskestykker til Trængende. Det skete ogsaa, at gode Husmødre gav deres Børn saa mange Madstykker med til Skolen, at de kunde overlade et Par Stykker til fattige Børn. I Sygdoms-tilfælde strakte Hjælpsomheden sig meget vidt.

FODTØJET PAA NORDØSTFYN FORHEN

AF SVEND FREDERIKSEN

DE to foregaaende Artikler kan i alt væsentligt ogsaa gælde for Nordøstfyn. Efterfølgende nogle faa yderligere Oplysninger.

Kristian Træskomand i Bullerup, f. 1861, fortæller om, hvilken Begivenhed det var, da man i Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede begyndte at faa Træsko med Læder paa, de saakaldte Jydetræske. Han havde lært at gøre Træsko i Gdense og derfra faaet de ny Moder. Det første Par Træsko med Læder lavede han til Anders Poulsens Kone i Bullerup. Hun blev saa glad for dem, at hun omgaaende bestilte to Par til at forære hen, som en hel Raritet. Niels Poulsen i Agedrup syntes derimod ikke om det nymodens Skidteri. Hans Sønner blev gamle Karle, førend de fik Lov at faa Træsko med krølhaarsstoppet Læderopryk (Jydetræske) c. 1890.

Det var en hel Kunst at hove Træsko, før man fik Hovesøm. Naar det hed sig om en Karl, at han kunde da hove sine egne Træsko, saa vidste man, at det var ikke nogen hel Sinke. I hver Hov blev der boret to Huller med et Spejebor (∩: Kopbor, Svingbor) og derefter lagdes Hovene paa den aflattede Træsko, og ned gennem Hullerne dryssedes lidt Savsmuld for at afmærke, hvor der skulde bores Hul i Klampestederne. I disse sidste Huller sloges nu to Træpløkke, der var tildannet saaledes, at det, der ragede uden for Træskoen, var svagt kegledannet, og ned over disse Pløkke sloges derpaa Hoven. Derved opnaaede man at træde Hoven fastere og fastere, des mere man gik.

Krammene blev slaet fast med Braadde, Spidser, nappet af Hesteskosømmene ved Skoningen. Man tog det nøje ud i gamle Dage. Naar man fik lagt ny Hestesko under, skulde man have baade de gamle Sko (til Sømtene¹) og Søm (til at slaa Jærnplader paa Mandstræske) samt Braaddene af de ny (til Krammene) med hjem.

Den gamle Aasumsmed gik altid med Klodser om Sommeren; men ellers var det mest Kvindfolke- og Børnefodtøj.

I Fraugde-Kærby var der om Midten af forrige Aarhundrede en ualmindelig dygtig Træskomand. Man sagde, at han

¹) Sømtene blev slaet af gamle Hestesko. De blev »smaakken« til en rund Stang, hvoraf der saa lavedes Søm.

kunde lave en Krammetræsko saa nøjagtig, at der ikke kunde løbe Vand i den, naar den Fod, den var lavet til, sad der.

Træskovisken var uundværlig. Naar den var, som den skulde være, blev den flettet af Langhalm og kunde være længe. Dagligtræsskoene blev gnedet sorte med lidt Vognpiver (Tjære, der flyder ud fra Vognavet). Hævstræsskoene blev »blanket« med Sod. En Klud blev gnedet rundt i Soden i Skorstenen, og saa blev de pudset med den. Krammene blev skuret i Aske.

Træskostøvler var ikke saa almindelige forhen. Per Enrum, der i mange Aar task for Tønden paa Lundsgaard, kom gaaende med de bare Ben i Sneen og tog Hoserne paa, naar han kom paa Loen. Men ellers var der mange, der brugte at vikle et Høbaand om Benene i Stedet for Træskostøvler. Naar det var gjort rigtigt, var det slet ikke saa ringe. Gødning og Sne holdt det godt ude. Mine Meddelere nævner adskillige, som aldrig har brugt andre Støvletræske end de, der var lavet af Høbaand.

HUGGEHUSARBEJDE FOR 60—70 AAR SIDEN

AF M. KRISTIANSEN
(MAALET FRA ØRSTED SOGN)

ET Hugøhyws ä där val nåk i värəjë Gåw'r i'nø'w å måskjë bæ'r ywstyj'rə mæ Värktøj; mæn A-rbət døj'r ha vest etə stö-rə å be'tyj'. Å-(nd)əns vā de læ'(ng)ər te'ba-ə i Tij'ən. Dā læmpə Fålk mānə Ti'(ng) sjæ'l, sām di nå(n) mā kjeəw.

De vā val få de māj-stə Må'(nd)i sjæ'l, dā stu på Hugøhywsət di søjnə Dā-əw; mæn nā Ka-lənə ha Stywnə 'te ət få de dā-wlə A-rbə, æ-ə nā de blew Ræ-nvāj'r ām Sāməri, sā ditə ku a-rbə i Mā'rkən, sā vā där alti nø-əw å gjö'r i Hugøhywsət. Fålk læmpə sjæ'l di flāj-stə a di Reskåw'ər, dā bry-wtəs ve de dā-wlə A-rbə: Riwər ā Krat, Skøwlə ā Greəv, Skofər ā Trøw. Plājlə ā Kowstə; di satə Skā-wtər på Spåwər, Øjsər ā Få-rkə, ripərāj'rə Vøwnə, Slājər ā Jiwlbār'ə, læmpə Öw¹⁾, Klaptrāj'ər ā Tø-rəstā'ər te Kretyw'rət, Tø-rəkjøl'ər, Ny-ər²⁾ å mō' ā-(nd)ənt.

Åm Sö'ndəni vā de Ka-lənə ā Dræ'(ng)i, dā råwə få Hugø-

1) Aag, se Side 186. 2) Nødder, store Trækøller til Brug ved Brændekløvning.

F Y N S K H J E M S T A V N

MAANEDSSKRIFT FOR DEN FYNske ØGRUPPE
UDGIVET OG LEDET AF
H. C. FRYDENDAHL

1. AARGANG
1928

ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE.

INDHOLDSFORTEGNELSE

DIGTE

Andersen, Olaf:	Hjemstavn.....	1
Banke, Jørgen:	Vestfyn.....	65
Jensen, K. Th.:	Hygind.....	177
Kristensen, K. L.:	Høst og Bonde.....	129

FOLKEMAAL

Andersen, Poul:	Hovedregler for Dialekt-Retskrivning.....	7
»	Oversigt over Lydskrift.....	12
	Tekster paa Folkemaal findes S. 31, 64, 92, 125, 139, 168, 176, 184	

SÆD OG SKIK I HJEM OG BYLAV

Andersen, Niels Chr.:	Raad for engelsk Syge.....	30
»	Raad for Rosen.....	31
Andersen, Olaf:	En fynsk Husmandshave.....	23
Frederiksen, Svend:	Fodtøjet paa Nordøstfyn forhen.....	183
»	Fra det gamle Aasum.....	145, 161
Frydendahl, H. C.:	En gammel Hegnsvedtægt fra Lydinggaarde.....	155
»	Raad for Orm og Møl i Tænderne.....	63
Hansen, Marie:	Lidt om gammel Tid i Allested.....	74
Havrehed, Holger:	Gamle Husmøller.....	13
Jensen, Johs. M.:	Hjemmebrygning paa Sydfyn.....	66, 187
»	Lidt om Fodtøjet paa Sydfyn i gamle Dage.....	151
Jørgensen, C.:	En gammel Hegnsvedtægt fra Haagerup.....	171
Larsen, Per:	Fodtøjet i gamle Dage.....	188
»	Hjemmebrygning.....	187
Lund, Frode:	Minder fra Hørstyrkingens Tid i Ore Sogn.....	113
»	Raad for aabne Saar, Børnesaar og Forkølel- sessaar.....	64
Kristiansen, M.:	Fodtøjet paa Vestfyn i gamle Dage.....	168
»	Huggehusarbejde for 60—70 Aar siden.....	184
Pedersen, Martin:	Livet paa langelandske Bøndergaarde for 30—40 Aar siden.....	178
Reimer, Christine:	Fra de stille Bondebyer.....	39
Zangenberg, H.:	Gamle fynske Bønderbygninger.....	81, 97

RÆMSER OG MUNDHOVER

Bendixen, Valdemar:	Ræmse.....	93
Dalgaard, Rasmus:	Ræmse.....	93
Frederiksen, Svend:	De umælendes Maal.....	24
Frydendahl, H. C.:	Ræmser.....	31, 64
Kristiansen, M.:	Gamle vestfynske Børneræmser.....	125
Mortensen, J. Rymker:	Ræmse fra Bogense.....	176
Pedersen, N. P. J.:	Ræmse.....	64
Thinesen, N.:	Ræmse.....	92

IV

SANDSAGN

Andersen, Olaf:	Sagnet om Kirketaarnet i Kerte.....	188
Bendixen, Frode:	Reddemandsstenen.....	175
Christoffersen, Hanne:	Menneskebarn eller Troldebarn.....	175
Hansen, Rasmus:	Sagn fra Gudbjerg 16, 29, 42, 62, 78, 111, 124, 157,	172
Olsen, Johannes:	Den sorte Kat i Brahetrolleborg Kirketaarn	79
Pedersen, N. P. J.:	Vindinge Kirke og dens Klokker.....	79
	Desuden især S. 140, 166.	

HISTORIE, FUND OG MINDER FRA GAMLE DAGE

Andersen, Olaf:	»Høje Stene« på Korshavn.....	33
Bendixen, Frode:	Rejseliv i gamle Dage.....	26
Clausen, Johs.:	Præsten, der kunde mere end sit Fadervor	140
D., J.:	Da Spaniolerne var her.....	63
Frydendahl, H. C.:	En Undersøgelse af Fortidens Jernudvinding paa den fynske Øgruppe.....	58
Jensen, A.:	»Englænderne gaar i Land ved Thorøhuse!«	52
Jensen, A.:	En middelalderlig Teglovn ved Assens.....	137
Kristensen, Evald Tang:	Nogle smaa Bidrag til Hundstrup (Krogs- bølle) Sogns Degnehistorie.....	116, 131
Kristensen, K. L.:	Et Par hindsholmske Opnævnerne.....	21
Olsen, Johannes:	En Bidselstang fra Jernalderen.....	159
»	Gravfundet ved Rantzausminde 1927.....	19
Reimer, Christine:	Mindets Blomst.....	2
Schmidt, August F.:	En Byhyrde som Legatstifter.....	34
Thinesen, N.:	Spaniolerne og Sennepen.....	160
Trautner, Peter:	Et Jernalderfund i Grindløse Sogn.....	173
Winther, J.:	Et Gravanlæg fra den yngre Bronzealder paa Langeland.....	50

BLANDEDE EMNER

Andersen, Olaf:	Da den store Hornugle gæstede mig.....	123
Frydendahl, H. C.:	Fynske Emner i Bøger og Blade 47, 94, 142,	190
Havrehed, Holger:	Landskab ved Vævlinge.....	49
Madsen, Herman:	Et fynsk Hjemstavnsbillede.....	17

SPØRGSMAAL OG OPFORDRINGER

Banke, Jørgen:	En Hjemstavnsdag for Vestfyn 1929.....	43
Frydendahl, H. C.:	Fynske Plantenavne.....	112
Lange, Axel:	Anemonen.....	128
»	Fynske Plantenavne.....	160
»	Fynske Navne til Græsser, Stue- og Have- planter.....	176
Olsen, Johannes:	Fodtøjet i gamle Dage.....	111
Schmidt, August F.:	Oldermand og Bystævne.....	127

BILLEDFORTEGNELSE

Aalykke, P. fot.:	Kirketaarnet i Kerte	189
Andersen, Olaf fot.:	Ved Billeshave Skovmølle	24
»	»Høje Stene«	33
»	Stenen i Brændea	190
»	Brændea ved Mølleknappe	189
Bauer, I. D.:	Enlænget Sted i Kølstrup Sogn	110
Bendixen, F.:	Reddemandsstenen	175
Dansk Folkemuseum fot.:	Humlehave ved Hus i Havrehed	67
»	Brygning i »Kleven« i en Gaard i Hælde ..	72
»	Gaard i Skaarup	83
»	Udhuslænge fra en Gaard i Gummerup ..	85
»	Rundt Hjørne paa en Gaard i Grimstrup ..	91
»	Gaard i Gyndstrup	97
Finsen, H. og Millech, K.:	Grundplan af en Gaard fra Lundager	103
Havrehed, Holger:	Gammel Vandmølle paa Rue Hed	14
»	Kyst ved Lillebælt	26
»	Kyst ved Lillebælt	28
»	Sommernat, Motiv fra Taagerød	32
»	Landskab ved Vævlinge	49
»	Ved Maderup Mølle	129
Jensen, Johs. M.:	En Krammetræsko	153
Larsen, Per:	En Krogskaal	187
Lund, Frode:	Gammel Hørovn i Skaastrup	114
»	Hørbrowe i Skaastrup	116
»	Bag Møllegaarden i Hygind	177
Madsen, Herman:	Titelbillede	I
»	Vignet	6, 16, 39, 46
»	Landskab ved Ronæs	65
»	Ved den gamle Bysmedie i Aasum	145
»	Den gamle Stævneplads i Aasum	149
»	Landevejen gennem Aasum	161
»	Det gamle Kirkestræde [i Aasum]	165
»	Fyns Hoved	192
Olsen, Johannes:	Bidselstang af Krondyrtak	159
Pilgaard, Jacobine:	Vignet	176
Syberg, Fr.:	Aftenleg	17
Vaaben, Valdemar:	Gammelt Motiv fra Ellinge	1
Zangenberg, H.:	Sulekonstruktioner	88
»	Sammenbygning af to Sulelænger med et rundt Hjørne paa en Gaard i Katterød ..	90
»	Grundplan af en Gaard i Gyndstrup	101
»	Grundplan af en Gaard i Skaarup	106
»	Grundplan af et Bolssted i Sødinge	109
	Bystævnet i Davinge	40
	Tvættestene ved Bækken i Davinge	41
	Gravanlæg fra den yngre Bronzealder, Nygaard	51
	Slagge fra Skoven Nyvænge	59
	Gaard i Brænderup	81
	Gaard i Brylle	84
	Indre af en Sulelade i Kærby	87
	Folkestue, tidligere Dagligstue, fra en Gaard Grimstrup	105
	Alkovevæg fra en Gaard i Hjelmerup	107
	Trelænget Bolssted i Vindinge	108
	»Stævnefolkene« i deres Dagligsstue	115
	Gyndstrup Skole	136
	Den afdækkede Teglovn [ved Assens]	138

NAVNELISTE

I. STEDNAVNE I UDTOG

- Aarup 104, 192.
 Aasum 25, 35 ff., 48, 128,
 145 ff., 161 ff., 183.
 Agedrup 183.
 Agernæs 119 f., 132, 136.
 Allerup 128.
 Allested 74 ff.
 Assens 27, 44 ff., 92, 137
 ff., 144.
 Avernakø 33 f.
 Avnslev 95, 190 f.
 Baardesø 121.
 Baaring 125.
 Barløse 189.
 Bederslev 135.
 Bellinge 31.
 Billshave Skovmølle
 23 f.
 Birkum 128.
 Biskorup 147.
 Blanke 125.
 Bogense 126, 137, 176.
 Boltinge 192.
 Bommen 147.
 Bovense 95, 190 f.
 Brahesborg 54 ff., 104.
 Brahe-Trolleborg 61, 79,
 97, 98.
 Bremlevænge 50.
 Bro 187.
 Broholm 5.
 Brylle 84 f.
 Brændeaa 189.
 Brændekilde 55.
 Brænderup 81, 85.
 Bullerup 183.
 Bynkel 79.
 Bøjden 27.
 Bøjdenlandevejen 8.
 Bøllevænge 80.
 Christiansdal 143.
 Dalsbakke 140.
 Dalum 48, 143.
 Daving 39 ff., 128.
 Dømmestrup 128.
 Einsidelsborg 119 ff., 131 ff.
 Ellensborg 80.
 Ellerup 29.
 Ellested 140 f.
 Ellinge 1, 128.
 Elvedgaard 3.
 Emtækær 4.
 Eskebjærg 21 ff., 144.
 Espe 32.
 Faaborg 17 f.
 Faarevejle 144.
 Fandenshule 124 f.
 Fangel 31.
 Favrskov 189.
 Ferreslev 192.
 Fiskop 68 ff., 151 ff.
 Fjællebro 61.
 Fleninge 102.
 Fravde-Kærby 183.
 Frederiksgave 54 ff.
 Frederikslund 54.
 Frørup 8.
 Fyns Hoved 95, 192.
 Fynske Alper 47 f.
 Føns 65.
 Gl. Egneborg 155 ff.
 Gelsted 48.
 Gillehøj 29.
 Gislev 140 f.
 Glamsbjærg 96.
 Glamstrup 117.
 Graderup 88.
 Grimstrup 88, 91, 105 f.
 Gudbjærg 16, 29 f., 32,
 42 f., 62, 64, 78 f., 111,
 124 f., 157 ff., 172 f.
 Gummerup 85.
 Gyndstrup 97 ff., 101 f.,
 117 ff., 133 ff.
 Haagerup 171 f.
 Hagenskov 144.
 Havrehed 4.
 Helnæs 143.
 Herbæk 140.
 Hesselbjærg 63.
 Hindemade 166 f.
 Hinses Høj 22.
 Hinsholm 21 ff., 89,
 162, 188.
 Hjalløse 128.
 Hjelmerup 107 f.
 Holckenhavn 80.
 Hotev 166.
 Holstenshus 191.
 Horne 97.
 Hostrup 3.
 Humle 93, 176.
 Hundstrup, Krogsbølle S.
 116 ff., 131 ff.
 Husby 177.
 Hygind 177 f.
 Højby 128, 192.
 Høje Stene 33 f.
 Kastelhøj 22.
 Katterød 90 f.
 Kejslerlung 155 ff.
 Kerte 188 ff.
 Kerteminde 17.
 Kertinge 128.
 Kildevæld 155 f.
 Kistrup 4, 47.
 Klinte Strand 174.
 Klokkestenen 189.
 Knytten 22.
 Kokkebanken 167.
 Kokkehøj 167.
 Korshavn 33 f.
 Krarup 31, 63, 93, 159.
 Krogsbølle 116 ff., 131 ff.
 Kværndrup 4, 35, 48.
 Kærby 87.
 Kævløb 173 f.
 Køng 96.
 Kølstrup 110.
 Kørup 133 f.
 Lakkendrup 16, 172.
 Langeland 178 ff., 192.
 Langesø 4, 191.
 Lehn 98.
 Lerlodden 165, 168.
 Lille-Bælt 28.
 Lindø 94.
 Ludvigsminde 47.
 Lumby 3, 10.
 Lundager 88, 103 ff.
 Lundsgaard 150, 184.
 Lundsskoven 168.
 Lungsgrave 147.
 Lydinggaard 155 ff.
 Lyø 97.
 Maderup 129.
 Marslev 128.
 Marstal 5, 142.
 Mesinge 13.
 Middelfart 27, 160.
 Mullerup 29.
 Mullerup Dyrehave 158 f.
 Munkebo Bakke 95.
 Mykroen 163.
 Mølleknappe 189.
 NordenbroVesteregns 175.

- Nordfynske Jernbane 25.
 Nyborg 13, 26, 134.
 Nygaard 50 ff.
 Ny Gesinge 144.
 Nyvænge 61.
 N. Lyndelse 128.
 Odense 28, 131, 143, 183, 188.
 Odense Aa 167 f.
 Odense Fjord 161.
 Odense-Kerteminde Landevej 162.
 Odense-Nyborg Landevej 162.
 Ollerup 142.
 Ore 113 ff.
 Ore, Fodsløtte S. 93.
 Palleshave 192.
 Raagelund 25, 37, 163, 167.
 Rantzausminde 19 ff.
 Ravnebjærg 37.
 Reddemandsstenen 175.
 Regisse Kilde 95.
 Rodal 171 f.
 Romæs 65.
 Rudehede 14 f.
 Rudehedegaard 15 f.
 Rudkøbing 94.
 Rudme 192.
 Ryslinge 192.
 Rævesbanken 165, 168.
 Rodkilde 98.
 Rønninge 104.
 Saltofte 53 ff.
 Sanderumgaard 40 ff., 48.
 Schelenborg 21.
 Seden 35, 37 f., 150, 164.
 Skaarup 48, 96.
 Skaarup, Dreslette S. 83, 85, 106 ff.
 Skaastrup 113 ff.
 Skamby 64.
 Skovsbo 144.
 Skovlinien 171 f.
 Skydebjærg 88.
 Sletten 3, 66.
 Slipshavn 144.
 Spangebro 172 f.
 Stavisaan 15.
 Store-Bælt 26 f.
 Strib 28.
 Strynø 97.
 Svanninge 17.
 Svcnborg 48, 55, 95, 96, 144, 173, 192.
 Svindinge 80.
 Sødinge 109 f.
 Taarup Strand 95.
 Taasing 5, 97, 152, 192.
 Tommerup 123.
 Torntved 61.
 Torøhuse 52 ff.
 Tværskov 15.
 Tørresø 132.
 Ubberud 48.
 Udby 92.
 Vervinge 137.
 Vesterby Mose 174.
 V. Skerninge 192.
 Vindinge 64, 79, 108 f.
 Vissenbjærg 143.
 Volderslev 128.
 Vævlinge 49.
 Ærø 4, 97, 192.
 Ørbæk 8.
 Ørkil Slot 47.
 Ørsbjærg 189.
 Ørsted 127, 168 ff., 184 ff. 191.
 Østergaard 37.
 Østrup 34, 48.
 Østrupgaard 3.

II. PERSONNAVNE I UDTOG

- Ahlefeldt-Laurvig, H., Greve 50.
 Ahlefeldt-Laurvig-Bille, P., Greve 61.
 Andersen, Anton, Lærer, Forf. 4.
 Andersen, H. C., Forf. 5, 66, 144.
 Andersen, O., Forf. 47, 143.
 Banke, Jørgen, Forf. 7, 48, 143, 191.
 Barfod, Th., Præst 32.
 Bendix, Provst 80.
 Berg, Lærer 137.
 Berner-Schilden-Holsten, H., Baron 4.
 Berntsen, Klaus, Politiker, Forf. 4.
 Bjerger, P., Forf. 34, 48.
 Brahe, Karen, Adelsdame, 3 f.
 Bülow, Johan v., Gehejmeraad 40, 42, 48.
 Børup, Marinus, Digter 48.
 Carlsen, J. Kj., Præst 191.
 Cederfeldt de Simonsen, H. C. F. W., Kammerherre 104.
 Christiansen, Rs., Forpagter 192.
 Claudius Clavus, Geograf 48.
 Clausen, Lars, Væver, Digter 4, 11, 48, 191.
 Clod, Hans Adolph, Præst 136.
 Colding, Johan Henrik, Præst 140 f.
 Dalgas, C., Forf. 3.
 Elling, N. M., Førstelærer 47.
 Engelstoft, C. Th., Biskop 3.
 Frederiksen, Svend, Landmand 96.
 Friis, Frederich Ludvig, Sagfører 37 f.
 Frydendahl, H. C., Førstelærer 159.
 Fussing, Hans H., Adjunkt 144.
 Gjødesen, Hans, Præst 120, 122.
 Gunner, Peder Nielsen, Degn 135 f.
 Hansen, Henr., Degn 35 f.
 Hansen, Jens Julius, Politiker 143.
 Hansen, Mads, Forfatter 4, 48, 191.
 Hansen, Math., Degn 137.
 Hansen, Morten, Gdmd., 150, 151, 162.
 Hansen, Peder, Skrædder 117 ff.
 Hansen, Rasm., Forf. 4.
 Hansen, S., Hyrde 35 ff.
 Hardenberg, Erik, Rigsraad 144.
 Hauge, Kaj, Førstel. 192.
 Havrehed, Holger, Kunstmaler 47, 191.
 Hinse, Sagnkonge 21 f.
 Hofman (Bang), J. Aa., Forfatter 3.
 Hoff, Lars, Degn, 135.
 Hollænder, Fr., Gdmd. 150, 162.
 Holm, Lærer, 137.
 Hübertz, J. R., Forf. 4.
 Høhne, Christian Christophersen, Degn 135.
 Ibsen, Niels, Herredsfoged 117.

- Jacobsen, Knud Anton Marius, Degn 137.
 Jacobsen, J., Gdmd. 144.
 Jacobsen, Præsteeenke 55.
 Jensen, Dorthé Harritsø, Forf. 191.
 Jensen, H. C., Førstelærer 136.
 Jensen, Johs. M., Stud. theol. 187, 188.
 Jensen, P., Dyrkæge 4, 35.
 Joensen, Bendix, Degn, 117 ff.
 Jørgensen, C., Førstelærer 47.
 Jørgensen, C. Fritz, Lærer 47.
 Jørgensen (Kistrup), Søren, Lærer, Forf. 4, 47.
 Knudsen, H., Landsarkivar 137.
 Kold, Kristen, Skolemand 150.
 Korch, M., Forf. 48, 144.
 Kristensen, Evald Tang, Folkemindesamler 4, 48, 142, 166, 167, 168.
 Kristensen, K. L., Forf. 94, 191.
 Kristian I, Konge 107.
 Kristian IV, Konge 116 ff.
 Kroman, E., Forf. 142.
 Lange, Axel, Botanisk Gartner 112.
 Lavsén, Postmester 28.
 Lohmann, Kr., Gdr., Folketingsmand 39.
 Lolk, Søren S., Gdmd. 144, 192.
 Lomholt, M. J., Lærer 144.
 Lund, Søren Pedersen, Degn 131 ff.
 Lunde, Hans P., Forf. 4, 48, 191.
 Lütken, Amtsprovst 3.
 Magnus den Gode, Konge 81.
 Marsvin, Ellen, Adelsdame 80.
 Mathiasen, Jens, Husmd. 23 f.
 Mollensted, Arendt Jensen, Degn 119 ff., 131.
 Müller, Hakon, Forf. 143.
 Møller, P. R., Forf. 4.
 Nielsen, And., Gdmd. 156.
 Nielsen, Anton, Højskoleforstander 142.
 Nielsen, Laur., Forf. 47, 48, 191.
 Nielsen, Rs., Professor 3.
 Nyerup, Rs., Professor 3.
 Olsen, Johs., Museumsinspektør, Forf. 48, 95, 96, 144, 192.
 Pauli, Hans, Skipper 55 f.
 Paulli, Johan Ludvig, Degn 135.
 Petersen, Chr. M. K., Museumsinspektør 143.
 Petersen, N. M., Historiker 3.
 Podebusk, Anshelm Carl, Friherre 133 f.
 Podebusk, Maltha, Friherre 131 ff., 133 f.
 Podebusk, Mourids, Friherre 119 ff.
 Poulsen, Lærer 137.
 Prip, Rasm., Præst 192.
 Rantzau, Greve 57.
 Rask, Hans Kr., Præst 3.
 Rask, Rs., Sprogforsker 3.
 Rasmussen, C. A., Lærer, Forf. 191.
 Reventlow, C. E., Lensgreve 61.
 Reimer, Christine, Forf. 192.
 Rhoed, Præst 35, 38.
 Richardt, Chr., Præst, Digter 191.
 Ring, Fr. Joh., Lærer 48.
 Ryberg, Etatsraad 54, 57.
 Saxe, Historiker 22 f.
 Schmidt, Aug. F., Forf. 48, 95, 164, 189.
 Schmidt, Johs., Propr. 37.
 Sehested, N. F. B., Arkæolog 5.
 Skovbo, Martin, Forf. 4, 48, 191.
 Skovrup, Ejnar, Forf. 142.
 Steffensen, Johan, Gdmd. 149 f.
 Stig, Marsk 23.
 Struch, H. C. Johansen, Degn 122, 131.
 Stub, Ambr., Digter 4, 48.
 Syberg, Fr., Kunstmaler 17 ff.
 Sægaard, Th. J., Forf. 34, 48.
 Søkilde, N. Rasmussen, Forf. 4, 102.
 Tholle, Johannes, Havearkitekt 95.
 Thomsen, Albert, Lærer, 95, 190.
 Thomsen, Niels Jørgen, Gdmd. 115 f.
 Trap, Peder M., Seminarielærer 144.
 Wad, G. L., Landsarkivar 3.
 Wad, M., Præst 151.
 Walther, Peder, Sognefoged 36 f.
 Wedel, P. A., Seminarieforstander 144.
 Vedel Simonsen, L. S., Historiker 3, 6.
 Welsch, Johan Adolf, Lærer 136.
 Winther, J., Arkæolog 94.
 With, K. H., Skoledirektør 3, 11, 48, 191.
 Zeuthen, Niels Scerup, Degn 135.
 Ørsted, Anders, Politiker 144.

RETTELSER

- S. 8, L. 15 f. o.: Størrelse, læs Stavelse.
 S. 8, L. 2 f. n.: Sandet, læs Vandet.
 S. 81, Billedunderskrift: Gudbjærg, læs Brænderup.
 S. 168, L. 16 f. o.: Trykt, læs Optegnet (findes ikke i den trykte Udgave af Æresbogen).

hywsæt. Så sku där hö-æws Traj-skør å læmpæs äjt æ-ə å(nd)änt te däm sjæ'l æ-ə te Pi-ärnæ: ən pæ'n Skjäj' a Bænvetraj', æt Pa Vi(nd)jlsør æ-ə i Vi-(nd)äpi'(nd).

Reskaw'örnæ i Hugøhywsæt vå simplæ nåk: i stow'r tribæjnæ Hugåblåk mæ ən Skrywstekæ å i Snitaskam'æl, mæn i(ng)ən Hewlæbæ'nkæ; ha(n) kâ'm sæjnæræ. Så vå där di al'mi'(nd)älæ Jænreskaw'ær: Saw, Øjsær, Spu-nkniw, Tælækniw, Hewlæ, Na-wæræ, Bår mæ Spe-rbæskä'wtær a Traj', Hugjä'n, Raspæ, Fijlæ å Syjlæ; di sijstæ 4 Däjlä læmpæ vi sjæ'l Skä-wtær te. (l Øjsærnä vå dær æj'n, vi kalæ ən Tæ(ng)jsæl, ən dö'wlt Øjsæ mæ Tväræ'g, dæ(n)jnæ li-ə å dä-(nd)ən krâ'm; hun blew bry'wt dejt.

Hæ'n i Vintæri, nä Fålk fek optåskøn, så blev dä Tij te å skø-æw, å så blew dä hugæ Kjæpæ å Rawtæ te Kowstæskä'wtær, Riwstæ'ær å Få-rkæstæ'ær. Di blew ba't i Ø'wni får å få Ba'rki a'w å få däm raj-tæ å fowrmæ, lisäm di sku vär. Å dä blew hugæ å-(nd)änt Gä-wntraj', å va där æ's wä Bry'w får.

Så kâ'm äsæ dæ(n) bæstæ Tij' få Hugøhywsä'rbæt. Di gamlä Riwær sku ætærsäj's mæ Tæ'(nd)ær, å nyj sku læmpæs få däm, dä vå gå Bræk äw'. Bul'i vå a Æskætraj', Tæ'(nd)örnæ a Vij-tu'n, å Stä-i å Bø-li a Hæsælkjæpæ. De ha mø' å seä i Ma'rkøn a ha ən lajt Riw å bry-æw, dä ful gåt i Hå'(nd)örnæ; vär ha-æ gjä-næ sin eän Riw. A tvigræj'næ Hæsælawtæ blew læmpæ Tiw, dæ bry-wtæs på Rapslow'i, å nä vi a-rbæ mæ Gjäsæl. Trøw å Skofær blew howlæ yw' a tykæ Row-stykær a Tyskæpijlæ æ-ə Bewæræskæ.

Vu Tij's Kä-læ ha vest alær haw ve ən Trægre'w æ-ə ən Træ-skø'wl, å de vå dö'w di æjnæstæ Greæw å Skøwlæ, dä blew bry'wt i min Dræ-(ng)ätij'. Føst da vi sku te å græ-æw Ræ-(nd)ær a dræjnæ, kâ'm Jænskøwlnæ i Bry'w. Skøwlæ å Greæw vå læmpæ a Bø-ætraj'. Skä-wtærnä blew sä-æw yw' ætær ən Mu'dæl. Skøwlæ-blæ'tet vå kle'w æ-ə sä-æw yw' a æt tyt Stykæ Bø-ætraj'. De vå häjl flat å lajt å bry-æw bæ-ə i Stä'li å i säjr, nä vi sku ojsæ Snäj'; te de sijstæ A-rbæ blew de gnit gåt i'(nd) mæ Tal'æ, så ku Snäj'i etä hi-(ng)æ ve. — Trægre'wæn ha-æ träj' la-(ng)æ, krâ-mæ Græjnæ, sâ'm blew hol sam'æl a träj' Trænaw'læ på tväs i dæ(n) ø-æwstæ Æ-(nd)æ; dæ(n) mitæstæ Græj'n gjik yw i äjt mæ Skä-wtæt. Gre'wæn blew bry'wt te al A-rbæ mæ Møj'æt: nä vi sku my-æw i Stä'li, å nä vi kjøræ Møj, te å slå äw' mæ å stroj' mæ.

(l Kow-stæ bry-wtæ vi dæ(n)j Gä'(ng) tow' Slaws: Væ(n)jnæ-

kow'stə a Rijskow'stə, ā di bry-əws hæ'r alər nō'w. Ja, vi bry-wtə da āsə Gje-lkow'stə¹⁾ i Low'i; dæm kje-wtə vi a Jyj-pātəmæ'(nd)ənə. Væ(n)juəkow'stənə²⁾ blew kun bry'wt te ā fä-ə mæ i Stø-wærnə. Rijskow'stənə blew bry'wt i Low' ā Stå'l ā te ā fä-ə Gåwrə mæ. Kow-stərijsənə blew skowər a di småw' Rijsbø'ə i Skø'wi ām Vintəri. Di blew då-nə 'te mæ i Tæləkniw' ā bu-(nd)ən sam'əl ā fi-ə³⁾ mæ sma-lə Træskjin'ər, dä vå flækə a i glat Hæsælkjæp; u(nd)ər'tij'ən blew di dö'w bu-(nd)ən mæ Vø-rər (Vidier). Sā blew di law i Præsə far ā holə dæ(n) flə-ə Fa-'syw'n, dä pasə bæst te ā bry-əw i Low'i. Nā di fij'nə Æ-(nd)ər vå slit a Rijsənə, blew Kow-stənə bry'wt i Stå'l ā Gåwrə. Di fij'nəstə Rijskow'stə blew bu-(nd)ən a Birkərijs.

Vi kå jutə fā al Ti'(ng) mæ hāj'r; mæn je ska dö'w li-ə ām-ta'lə Öw'ənə. Kreyw'rət gjik fā de māj-stə loj's i Mar-kənə, ā så sku dār Öw te. Kjoj'r ā Faw'r, ja Svij'n ā Gjæs mæ sek Öw āw', fār a ditə sku gā a'w. De al'mi'(nd)ələ Öw be'stow' a fijrə Stykər Traj': U-(nd)əröw'ət, Øwəröw'ət ā tow' Öwstæ'(ng)ər, dä gjik op ām Halsi. U-(nd)əröw'ət vå 4—5 Ku'tæj'r la'nt te Kjoj'r ā Kveər ā tæmələ tyt; Øwəröw'ət kun ən ha'l (l-ən, ā Öwstæ'(ng)-ørnə 5—6 Ku'tæj'r. Di sat fast i U-(nd)əröw'ət, mæn gjik loj'st i'gjæməl Øwəröw'ət, hu ən Splijtə æ-ə i Pi'(nd) mojtə. De häjlə vå a Pijlətraj', så de våtə så töwnt, sām de ku säj yw te. Fåw'-ørnəs Öw vå mi-(nd)rə i de häjlə ā lajtərə, mæn ha-ə æ's sa-mə Fa'syw'n; Öwstæ'(ng)ørnə vå döw ru-(nd)ə Hæsælkjæpə. Bægə Slaws vå la-(ng)ə, så di nā-də mit ne'r på U-(nd)ərbæj'nət. Svij'nənəs Öw ha kårtə Stæ'(ng)ər, så di slutə tøj't ām Halsi te ala Sijər. — De vå mowsåmt ā säj' Gjæs mæ Öw āw'; de såw yw', lisəm i Pi'(nd) vå stākən i'gjæməl Halsi på dæm. Öw'ət be'stow' a i Hæsælkjæp, sām Æ-(nd)ørnə a i Klewpi'(nd) vå gju fast ij', så Howət a Gåw'sən li-ə ku klæməs i'gjæməl de trikəntə Hål. Nā de vå sat āw', fja-lə Fje'ørnə Klew'ət, så vi såw' kun dæ(n) ø-əwstə Æ-(nd)ə a Pi'(nd)i.

Hæjmə vå de alti Fa-ər, dä læmpə Trøw, Skofer ā Ywrtə-skjāj'ə⁴⁾; de ku i(ng)ən ā-(nd)rə gjö'r så pæ'nt ā gāt. De ku tyj āw', a de vå ve ā gā te'ba-e mæ Fårdihāj'ən. Sā be'gjöntə dä ju āsə ā bliw Fålk, sām gju de te i Leəwvāj ā læmpə Trætøj, sām di gjik om'kri'n mæ ā sa-lə.

1) Af Rævlingeris. 2) Af Blaatop, Enodium. 3) feddet, Risene delt i Bundter. 4) Haandøser til Brug ved Brygning o. lign.

Fålk kå ju i de häjlä vä lisə døjtə i'nø'w såm dæ(n)j Ga'(ng),
å Lårdäm ha di mō' māj'r a'w; mæn læmpə äjt æ-ə å(nd)ənt
sjə'l, såm di stāw'r ä skə bry-əw, de ä där etə manə å kå'(n).

GAMLE SANDSAGER

HJEMMEBRYGNING PAA SYDFYN

JEG er blevet opmærksom paa en Fejl i Slutningen af min Artikel om Hjemmebrygning. Skunken (S. 73) er ikke den Træfod, Tønden staar paa — den kaldes Tøndefod (tø(nd)əfo. hak.) — men en Murafsats temmelig højt oppe under Kælderloftet, hvor man kan sætte Flasker og Krukker. En lavvandet Grund, vel oftest med temmelig ringe Udstrækning, kaldes ogsaa en Skunk.

Johs. M. Jensen, Stud. theol., København.

HJEMMEBRYGNING

Ved Læsningen af Johs. M. Jensens Artikel i F. H.s Majhæfte om Hjemmebrygning paa Sydfyn blev mange forlængst skrinlagte Barndoms minder kaldt til Live hos mig, nedenstaaende er en Følge deraf.

1) Uagtet der vel omkring Midten af forrige Aarhundrede var en Humlehave ved hver Gaard eller hvert Boelssted, saa har Hjemmeavlen af Humle næppe været stor nok til at dække Forbruget; thi efter hvad mine Forældre og deres jævnaldrende, hvis Ungdom faldt i 50 og 60erne, har fortalt, saa kørte der dengang

En Krogskaal.

Kræmmere rundt og solgte Humle, som de falbød og anbefalede paa det kraftigste og bedste, jeg mindes to Vendinger, som jeg har hørt genfortælle mange Gange: »Kop som Gousel . . .« og »Humlen er saa god, te min Kone har brygget paa den to Gange.« Disse Humlekræmmere var »Slæboer« og »Mielfartjer«. (Bro Humlemagasin pr. Middelfart var meget kendt i min Barndom).

2) Naar Øllet var tyllt, blev der i Spunshullet sat en Træprop, en Tol, og skulde den Bryg, som Tønden indeholdt, blive til »gammel Øl« — som brugtes i Høstens Tid, og naar der kom Fremmede — da lukkedes Spunshullet hermetisk ved, at der uden paa Tollen blev lagt en Grød af rent Ler.

3) Ligeledes husker jeg, at nogle Hinsholmere fortalte mig, at Smaakaarsfolk i deres Ungdom brugte tørrede Blade af Bukkeblad som Surrogat for Humle.

4) Endelig maa jeg »hage« mig fast i J. M. J.s Beskrivelse af en Krogskaal. Den beskrives saaledes: »en meget stor Træslev med forholdsvis kort Skaft, en Træskaal med Stjært (Haandtag).«

Javel, det vigtigste nævnes, men det, som gav Skaalen Navn, glemmes, idet Haandtaget endte i en nedadbøjet Hage, hvorved der dannedes en Krog, saaledes at Skaalen kunde hænge paa Kanten af Bryggerkarret. Per Larsen, Gartner, København.

FODTØJET I GAMLE DAGE

Til Stud. theol. Johs. M. Jensens Artikel om Fodtøjet i gamle Dage vil jeg gerne fremkomme med et Par supplerende Bemærkninger:

1) Hælene paa saavel halvlange Støvler som »lange Reusere« blev beslaaet med hesteskoformede Sinkere; det hjalp godt, hvis man havde samme Tilbøjelighed som Joh. Herm. Wessel til at gaa sine Støvler skæve.

2) I mine Barndomsaar i Odense i 80erne kaldtes Trætøfler ogsaa for Klodser, og Manden, som tilvirkede dem, skiltede med at være »Klods- og Træskomager«.

3) Angaaende Hovningen af Træsko mindes jeg, at man foruden Bøgetræshove og Hove med Jernringe om brugte en tredie Maade, nemlig Jernbeslag, Jernplader af ca. 3 mm. Tykkelse med ombøjede Yderrande, der sloges under Hovene med dertil passende haandsmedede Søm.

I øvrigt var mange af disse gamle fynske Træskomænd halve Kunstnere, der, naar de havde taget Maal af Foden, saa paa den med en Billedhuggers skarpe Blik, saadan at naar »Træskerne vå gjort«, da sad de om Foden, som de var støbt, og var de saa tilmed af Elletræ, ja, saa »vå di lis læt som e(n)j Feerve(ng)«.

Per Larsen, Gartner, København.

SAGNET OM KIRKETAARNET I KERTE

Der er den Mærkelighed ved Kerte Kirkes Taarn, at det ligger frit for sig selv ude paa Kirkegaarden. Om Aarsagen her-til fortæller et stedligt Sagn:

Da Taarnet skulde opføres, stod der en Trolde ovre ved Barløse Kirke og kastede Sten efter det nye Taarn. Alt hvad der blev bygget op om Dagen, slog han ned om Natten. Da fik Sognefolkene det Raad, at de skulde slippe en Stud løs paa Kirkegaarden; hvor den lagde sig, skulde de bygge Taarnet.

Det gjorde de, og fra nu af kunde Trolde ikke ramme mere. En af de Sten, han kastede, røg forbi Taarnet og faldt ned ved Brændeaa mellem Kerte Bro og Mølleknappe. Den ligger i Vandet lige ved Aaens Syd-kant, og der er Mærker i den af Trolde's Fingre. (Meddelt mig af P. Aalykke).

Fra «Fyn». P. Aalykke fot.
Kirketaarnet i Kerte.

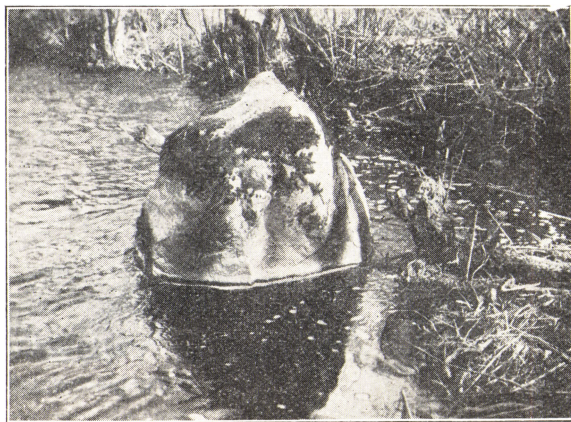
Stenen ligger paa et vanskeligt tilgængeligt Sted i den skønne og mærkelige Aadal, der slynger sig ind under Ørsbjerg Skov og Favrskov Banker. Den omtales kortelig af Aug. F. Schmidt i Aarvog for Odense og Assens Amter 1926, S. 175. Her kaldes den Klokkestenen, et Navn, jeg dog ikke kender fra Folkemunde. For en Snes Aar siden, fortæller min Hjemmelsmand — som er født i Sognet — kunde man tydeligt se Fingermærker i Stenen. Da hosstaaende Billede blev taget den 8. April i Aar, var der ingen-ting at opdage paa den Del af Stenen, der rager op over Vandet.

Fra «Fører i Vestfyn». Olaf Andersen fot.
Brændeaa ved Mølleknappe.

Stenen maa altsaa have

»vendt sig«, ikke fordi den har lugtet nybagt Brød, men fordi tankeløse Mennesker ikke har kunnet lade den være i Fred. Aalykke mener, den maa være væltet et Stykke længere ud i

Olaf Andersen fot.

Stenen i Brændeaa.

Aaen. Et Par Lægter, der fandtes i Nærheden, syntes at stadfæste hans Opfattelse.

Højden over Vandspejlet er omtrent 1 Meter, og det er muligt, at der er lige saa meget under som over Vandet. Forhaabentlig vil det lykkes at faa den smukke Sagnsten fredlyst.

Olaf Andersen, Forfatter, Tommerup.

FYNSKE EMNER I BØGER OG BLADE

AF H. C. FRYDENDAHL

Albert Thomsen: Historiske Efterretninger om Avnslev og Bovense Sogne i ældre Tid I. Nyborg. [1928]. 152 Sider.

Et dygtigt og omhyggeligt historisk Samlerarbejde ligger til Grund for denne Bog. Forfatteren oplyser i et Forord, at dette hans Ungdomsarbejde egentlig var planlagt som et større samlet Værk om Nyborgegnens Historie, men af flere Grunde maatte omarbejdes til en Række særskilte Afhandlinger, der saa efterhaanden er fremkommet i »Svendborg Amt«. Den foreliggende Bog er et Særtryk af de første otte Afhandlinger og bærer i enkelte Henseender uheldige Mærker af den stykkevise Tilblivelse. Men dette sidste gælder kun Formen. Indholdet er lodigt og

Sproget velformet. Et enkelt Afsnit, »Avnslev-Stenens Indskrift«, skyldes Dr. Marius Kristensen. En Række gode Fotografier og Tegninger, delvis fra Forfatterens egen Haand, ledsager Skildringen. Sognenes Historie er i denne I. Del ført frem til Tiden ved Svenskekrigens Slutning.

*

Hans P. Lunde: Fraa vo fynske Føjeæjn. En Antologi. Danske Folkemaals Forlag, København. 1928. 56 Sider.

Denne Antologi er en ny og betydningsfuld Indsats i Arbejdet med at drage fynske Hjemstavnsværdier frem. Faa evner som Hans P. Lunde at binde en Urtekost af de Blomster, der er skudt frem i den fynske Dialektlyriks Haver. Han har gennem en lang Aarrække selv skrevet Dialektdigte, der af Kendere sættes højt, og han har sammen med Maleren Holger Havrehed i det sidste Par Aar samlet Fynboer til Folkestævner ved Langesø, hvor Formaalet netop har været at øge Sansen for Hjemstavnsens Natur og Minder. Antologien indeholder Digte af Karl Henrik With, Mads Hansen, Lars Clausen, Martin Skovbo, Dorte Harritsø Jensen, Jørgen Banke, K. L. Kristensen, Laur. Nielsen og Hans P. Lunde. Enkelte andre kunde nok ogsaa have fortjent at blive taget med, og ved at gennemføre den ensartede Retskrivning, i hvert Fald i alle de nulevende Digteres Bidrag, kunde de forskellige Afskygninger af det fynske Maal bedre have kommet til deres Ret. Men disse smaa Anker betyder kun lidt. Udgiveren og Forlaget fortjener Tak for denne smukke lille Bog, der giver et godt Indtryk af fynsk Dialektlyrik gennem hundrede Aar. Bogen er forsynet med Portrætter af alle Digterne samt Vignetter af Holger Havrehed.

*

J. Kj. Carlsen: Chr. Richardt. Hans Liv og Digtning. Gads Forlag, København F. 1928. 232 Sider.

Det, der berettiger en kort Omtale af denne velskrevne Bog paa dette Sted, er den, ganske vist noget kortfattede, Omtale, der i Bogen gives af Chr. Richardts Ophold i Ørsted, hvor han var Præst 1876—86. Blandt Bogens mange Billeder findes ogsaa to fra Ørsted Præstegaard.

*

C. A. Rasmussen: Spetmejsen. Fyns Tidende 10. Juni 1928.

Om en Spetmejs i Haven ved Holstenshus. Bladet har i flere Søndagsnumre i de sidste Maaneder fra samme Forfatter haft Artikler om Fugle, hvor Emnerne delvis er hentet fra Fyn.

Jørgen Nielsen: Fra Halvfjerdserne. Lidt om de første Øvelses- og Forsamlingshuses Oprettelse her i Landet. Fyns Tidende 30. Juni, 1., 3. og 6. Juli 1928.

Heri om Opførelsen af det første Hus af den Art i Danmark, nemlig det i Ryslinge, der toges i Brug 9. Juli 1871, samt Husene i Ferritslev (7. Juli 1872), Boltinge (Novb. 1872), Palleshave (6. Novb. 1872), Højby (25. Sept. 1878) og Rudme (1877).

*

N—d: En af de gamle. Ved Forp. Rs. Christiansens Død. Fyns Tidende 12. og 13. Juli 1928.

*

Jacob Hansen: Jules Hansens Barndomshjem. Fyns Tidende 15. Juli 1928. I samme Blad mere Stof om J. H.

*

Christine Reimer: Den venlige smilende Ærø. Fyns Tidende 5. og 7. Aug. 1928.

*

Johannes Olsen: Læger og Sygepleje i Svendborg i gamle Dage. Svendborg Avis 4. og 18. Aug. Af Ger-ritsgades Saga. S. A. 13. Sept. Ældgamle Minder fra Sundet vesterud. S. A. 5. Okt. Købmandsliv i Svendborg i gamle Dage. S. A. 13. Okt. 1928.

*

Søren S. Lolk: En Taasinge-Bygmester. Snedker Chr. Lærke. Svendborg Avis 11. Okt. 1928.

*

Præste- og Degnehistorier. Genfortalt af en Lange-lænder. Langelands Avis 26. Sept. — 12. Okt. 1928.

*

Kaj Hauge: Aarup Kirkes Jubilæum. Fyns Tidende 21. Okt. 1928.

*

Axel Dahlbom: Rasmus Prip. Svendborg Avis 1. Novb 1928.

Herman Madsen; Fyns Hoved.

FORAN AARSSKIFTET

1928

VED Afslutningen af 1. Aargang ønsker jeg at udtale en Tak til alle dem, der har støttet Fynsk Hjemstavn i det forløbne Aar, især de Forfattere, Folkemindeoptegnere og Kunstnere, der har sendt Maanedsskriftet Stof, de Blade, der velvilligt har omtalt det, samt alle trofaste Holdere.

Udgivelsen har ikke kunnet gennemføres uden Underskud. Jeg beder indtrængende de Holdere, der skylder for et eller flere Kvartaler, om at indbetale Beløbet. En Uges Tid efter Udsendelsen af dette Hæfte vil der til dem, der skylder for flere Kvartaler, blive sendt Opkrævning paa Beløbet med Tillæg af Opkrævningsporto.

1929

Først i Aaret paabegyndes Offentliggørelsen af Botanisk Gartner Axel Langes Afhandling Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter. Afhandlingen vil efter Planen blive fortsat gennem hele Aargangen. Adskillige Læsere har elskværdigt besvaret de stillede Spørgsmaal. Men der er uden Tvivl mange endnu, der sidder inde med Oplysninger om fynske Navne paa saavel dyrkede som vildtvoksende Planter, fynske Legender, Sagn Overtro eller Ræmser om Planter, deres Anvendelse som Lægemedler o. s. v. Disse Oplysninger kan endnu naa at blive indarbejdede i Afhandlingen og bedes derfor sendt til Forfatteren (Adresse: Botanisk Have, København). Oplysninger om de Planter, hvis dansk-botaniske Navne begynder med Alfabetets første Bogstaver, haster det mest med.

Af andre større Artikler kan nævnes Sagn og Tro, knyttet til Sten i Svendborg Amt af Folkemindeforsker Aug. F. Schmidt, Dankvart Dreyer af Kunstmaler Herman Madsen, Bønderbygninger paa de sydfynske Øer af Museumsinspektør, Architect H. Zangenberg og Den store Aa (Odense Aa) af Landmand Svend Frederiksen.

Af Rasmus Hansens efterladte Optegnelser følger en længere Række Sagn fra Gudme. Endvidere har jeg haft den Glæde fra Evald Tang Kristensen at modtage en lang Række Afskrifter af Vedel Simonsens Optegnelser af fynske Sagn fra Svenskekrigen. Deres Offentliggørelse vil begynde først i 1929.

Endvidere har jeg fra flere Sider dels modtaget adskillige mindre Bidrag: Artikler, Folkemindeoptegnelser, Digte og Tegninger, dels faaet Løfter om mere af den Slags.

For alt dette bringer jeg min bedste Tak.

Jeg har i det forløbne Aar faaet det Indtryk, at Arbejdet med Fynsk Hjemstavn ikke er gjort helt forgæves, og at der endnu en lille Aarrække er en Opgave at løse for Maanedsskriftet. Jeg beder derfor Læserne støtte Fynsk Hjemstavn ved at virke for dets Udbredelse og deltage i Indsamlingsarbejdet. Hver ny Holder betyder en Støtte for Maanedsskriftet og er med til at forlænge dets Levetid. Og hver ny Holder kan blive en Medarbejder i Indsamlingsarbejdet.

Brug de lange Aftener, der nu er inde, til at optegne, hvad De selv husker af Folkeminder, eller hvad De kan faa de ældre til at fortælle, og send det til Fynsk Hjemstavn. Besvarelser af de stillede Spørgsmaal, Tilføjelser eller Rettelser til de meddelte Bidrag samt Optegnelser om alle Emner, der hører hjemme i Fynsk Hjemstavn, modtages med megen Taknemmelighed.

Tænk paa, at hvad der i dette Aar kan optegnes, maaske næste Aar er glemt eller gaaet i Graven med gamle Mennesker! Lad det da ikke blive for sent!

H. C. FRYDENDAHL.

Subskribenterne tilbydes

Indbinding af »Fynsk Hjemstavn«. Pris Kr. 1,50 i Shirting, Kr. 2,50 i Skindryg.

Thomas Nielsens Bogbinderi, Ryslinge. - Telf. 16.

Ny Udgave er kommet af:

MORTEN KORCH:

G U L D G L A S U R E N

Kr. 3,00 hft. — Kr. 5,00 indb.

STEEN HASSELBALCHS FORLAG

ANDERS NØRGAARD:

Valgmenighedspræst i VEJSTRUP, Fyn.

„Udsyn over den kristne Menigheds Levnedsløb“.

K I R K E N S H I S T O R I E

I. Gennem Oldtid og Middelalder 6.75, ib. 9.50.

II. Fra Reformationstiden til Nutiden 6.75, ib. 9.50.

Gid Folk vilde slutte sig sammen i smaa Kredse nu i den tilstundende Vinter og saa læse Nørgaards' Bog sammen, det vilde sikkert give Lejlighed til mangen god Samtale, og man vil føle sig beriget og bestyrket i sit dybeste Forhold.

EN YPPERLIG JULEGAVE

DET SCHØNBERGSKE FORLAG

Hans P. Lunde:

Elverprinsen eller Kærlighed i Landsbyen.

Folkelivsspil i fire Akter.

1921 — Gyldendalske Boghandel, Odense Afdeling — Kr. 3,25.

NYE BØGER

Johannes Tholle: Haver og Havedyrkning i Svendborg Amt gennem vekslende Tider. (Særtryk af Svendborg Amt).

Albert Thomsen: Historiske Efterretninger om Avnslev og Bovense Sogne i ældre Tid. (Særtryk af Svendborg Amt).